

Арсен Паламар

ТРЕТЯ РУЇНА

Майбутній українській аристократії присвячую

Роздуми над недолею

Книжка видана за фінансової допомоги фонду Максима Куриса

© Арсен Паламар

ВІД ВИДАВЦЯ

Книжка Арсена Паламара «Третя руїна» — немов тривожний удар вічевого дзвона. Уважаємо конечно необхідним поширити його відлуння в тих державних колах, які сьогодні вирішують долю України, далеко не завжди усвідомлюючи важливість своєї історичної місії. Уважаємо також своїм обов'язком запропонувати цю книжку тим щирим українським патріотам — простим, скромним трудівникам наших сіл, міст і містечок, що в гірких роздумах над власною долею дошукуються причин нинішнього національного безталання. Автор з відвертою прямоотою і чесністю заторкує ці проблеми.

Цілком природно, що в час здобуття незалежності, в процесі державотворення виникла потреба в організації урядових установ усіх рівнів. Зрозуміло, нових людей на всі посади не знайшлося, тому й використано попередній апарат, котрий хоч і не користувався довірою в людей, та все ж мав досвід практичного виконання державних обов'язків.

Очікуваних результатів цей вимушений захід не дав. Старі керівні персони, переживши короткочасний страх від зміни влади, як і в попередніх радянських обставинах, звично поробилися зверхниками ще більшими, ніж були, знову стали користуватися усіма заслуженими і незаслуженими пільгами, ігноруючи думку і потреби народу. Не варто й дивуватися, що ці «провідники» мало дбають про побудову держави, про підпорядкування себе інтересам нації, а мають народ за темну масу, котру можна обманювати, визискувати в особистих інтересах, буквально, без оплати праці, елементарного соціального, медичного, культурного забезпечення. Роль, яку відіграють вони в правній, адміністративній, господарській сферах, доводиться класифікувати як наскрізь корумповану і злочинну.

У число тих владомощців потрапили також і деякі колишні патріоти, правозахисники, в'язні більшовицького Гулагу. Зуміли вони хіба що натворити не стільки на користь, скільки на шкоду Україні кількадесят політичних партій і на їх довірливих плечах увійти в сучасне високопоставлене чиновництво. Користуючись привілеями,

що перевершують привілеї їхніх радянських попередників, вгамувавши особисті й родинні амбіції та забаганки, вони й думати перестали (а, може, ніколи й не думали?) про свій обов'язок вірно служити знедоленому народові. Насправді, вони тільки про людське око продовжують спілкуватися з «виборцями», в дійсності — зневажають їх.

Важко сказати, за які гріхи, але Україна ніколи не мала мудрих провідників. Це раз за разом оберталося для неї страшними катастрофами, великими руїнами матеріального, культурного, духовного життя. То через князівське, то через гетьманське безголів'я. Тепер вона стоїть на порозі третьої руїни через президентсько-парламентське безголів'я. На очах втрачає повагу між передовими націями, стає посміховиськом, постійно обкрадувана з матеріальних та культурних ресурсів, що опиняються в руках ворожих їй зарубіжних кланів. А працьовитий, терплячий, щирий душею народ убожіє, перетворюється на жебрака.

До влади в Україні приходить нове покоління. Трагічна суть руїни в тому, що сімдесят радянських років народ дурили його діди і батьки, а тепер заходяться дурити їхні діти. Тяжко зрозуміти, чому після здобуття незалежності навіть нащадки відомих культурних діячів віддають перевагу чужій моралі, мові, способові життя. Нині це звичайнісінька антиукраїнська, позбавлена духу нації генерація, тільки вже незалежна від Москви.

Розумній людині сучасного світу дуже важко все це збагнути, їй важко повірити, що така багата країна не може дати собі ради, елементарно скористатися зі своїх природних щедрот, а такий великий народ байдуже споглядає власні злидні...

Маємо ситуацію, коли все або майже все залежить від господаря. А господаря нема. Бо якби він в дійсності був, то політика України — і зовнішня, і внутрішня — мала би бути цілком і повністю незалежною. Якби він був, Україна не шукала би маленьких доріг і маленьких посередників до потуг світу, не тримала своїх кріпаків у колгоспах, але вільною, творчою працею, розважливою послідовністю в діях здобувала авторитет і шану в провідних державах, які чекають її співробітництва для розв'язання сучасних проблем людства. Вона не дозволила б, аби її діти, обвішані

торбами, стояли сиротами на світових роздоріжжях, просилися жити до чужих хлівів.

Кожний народ має своє історичне покликання. Допустити до того, що історичне покликання українського народу — бути на світі посміховиськом — це вже щось гірше від безголів'я...

Видавництво висловлює подяку авторові за глибокий аналіз сьогочасної невеселої української дійсності і проекцію розв'язання основних її проблем у майбутньому.

Маріян П. Коць

ВЕЛИКИЙ ДУРМАН

Ми — обманутий народ. Ідеї соціалізму, інтернаціоналізму, дружби народів-братів — рафінований, облудний камуфляж, потрібний Москві лише для збереження колоніальної імперії.

(3 газет)

Пригадую, як у далекі студентські роки полковник університетської військової кафедри читав нам лекцію про методи ідеологічної обробки населення «ворожого табору». Був він людиною невисокої освіти і культури і в простоті душевній мимоволі зводив усю суть пропаганди радянського способу життя до ідеологічного одурманення «наївних міщан загниваючого в корені буржуазного світу». Раз за разом втрачав чуття об'єктивності, настільки тенденційно трактував окремі досягнення совдепії, що хтось із студентів не стерпів і вигукнув на цілу аудиторію: «Але ж то неправда!»

Полковник, недобре примруживши око, витримав ефектну паузу і з цинічною солдафонською відвертістю відкарбував: «Ми брехали, брешемо і брехати будемо в ім'я великої мети — комунізму!»

Сказав — наче цвях у голову забив. А ми молоді були, зелені, духовно бідні (принаймні, переважна більшість), з дитячого садка, з шкільної партії наглухо обложені дубовими цямринами комуністичної доктрини, позбавлені права на власну думку, на критичне ставлення до «світлої дійсності», тому й сприйняли його пропагандистське кредо хто з безтурботною байдужістю, хто як прохідний анекдот. Не замислились, не збагнули відразу всієї його страшної правди, що то і є суть, серцевина, основа основ комуністичної ідеології.

Як не прикро про це нині згадувати, але інакше воно тоді й не могло бути. Краплина води, падаючи з висоти, і та камінь довбає, а що казати про юні, розгублені, роздвоєні подвійним (коли вдома чуєш одне, в школі інше) вихованням душі, постійно, день за днем бомбардовані лавиною політизованих постулатів. Не один тоді,

кліпаючи наївними очима на сувору дійсність, запитував себе гіркими Шевченковими словами: «Може, так і треба?»

До того ж, молода людина охоче вірить в те, у що хоче вірити: соціалізм — свобода, рівність, братерство, комунізм — нова істина, нова релігія, що гряде на зміну християнству, взявши від нього все найвартісніше і в перспективі розвинувши його на ґрунті загальнолюдського прогресу. Може, й справді нам призначено нести зорю правди народам світу, всім пригнобленим і бідним руку подавати? Хіба не заманлива доля, хіба нам не хотілося бути такими? А оте «брехали і брехати будемо» — дурний жарт...

Однаке «жарт» чомусь не забувався. Є такі слова-паразити, котрі переслідують тебе роками — ніяк не позбудешся, а тут ціла сентенція, своєрідний «філософський камінь». З роками він став для мене тим магічним ключиком, який допомагав відкривати таємничу суть багатьох облудних гасел, демагогічних принципів. Кожен крок нашої зовнішньої і внутрішньої політики, кожне важливе повідомлення преси, про що б не йшлося — про черговий з'їзд компартії чи трудовий рапорт колгоспу, — я підсвідомо міряв отим пропагандистським кредо. І, знаєте, чимраз менше помилявся.

А з роками прийшло розуміння, що в сентенції бравого полковника відбилася не тільки страшна правда компартійної моралі, а й, як не парадоксально, і вся її підступна облуда. Не задля комунізму так розпиналися на вітарі брехні наші ідеологічні пророки-навчителі, о ні! Комунізм для них завжди був тільки жупелом, ширмою, отією грушею на сухій вербі, що допомагала задурманювати свідомість уярмлених «інтернаціональною дружбою» колонізованих народів. Він потрібен був їм лише для утвердження темного царства жируючої компартійної верхівки і для збереження успадкованої від царату «єдиної і неділимої» імперії — і тільки!

Можливо, нині й не варто про це писати. Невелика хоробрість — кинути камінь у могилу збанкрутілої ідеології. Та серед нас, знаю, є ще немало нещасних людей, не позбавлених тих одіозних ілюзій.

СПИСАНИЙ МАНІФЕСТ

Народна мудрість вчить: у кожної неправди є початок, але немає кінця. А початком того страхопудного кінця, який ми нині бачимо перед очима, був ... «Комуністичний маніфест» Маркса і Енгельса.

Що ми за люди такі: знаємо чужі маніфести, а не знаємо власних пророків, які нас, «лінивих і недопитливих», застерігали від біди. Так от, Іван Франко навіть присвятив окрему статтю «До історії соціалістичного руху» по зіставленню згаданого «Маніфесту» з аналогічним «Маніфестом» французького професора Консідерана, написаного п'ять років раніше. Приведені цитати з обох маніфестів не залишають сумніву, що другий значною мірою переписаний з першого. Отже, Маркс і Енгельс запозичили, а вірніше, вкрали ідею маніфесту в іншого політичного діяча. Значить, уже в самому катехизисі комуністичної ідеології закладена бацила обману.

Принагідно Франко визнав, що Консідеран точніше спрогнозував розвиток капіталізму, ніж Маркс. Бо за Марксовим розумінням історії, — писав він, — розвій економічних і соціальних відносин з фатальною конечністю мусить йти до збільшення визиску і централізації капіталу, з одного боку, і в результаті цього — до остаточної катастрофи. На думку ж Консідерана, сама буржуазія матиме інтерес у тім, щоб залагоджувати контрасти, обмежувати анархічну боротьбу всіх проти всіх, прозвану вільною конкуренцією, і в такий спосіб запобігати руйнівним кризам та катастрофам. Сьогодні услід за Франком можемо повторити те саме.

Далі Франко зазначає, що Марксів програма державного соціалізму аж надто папахує державним деспотизмом та уніформізмом, що проведена в життя, вона може стати великим гальмом розвою або джерелом нових революцій, а «всевладність комуністичної держави в практичнім переведенню означала б тріумф нової бюрократії над суспільністю, над усім її матеріальним і духовним життям».

Сімдесят три роки більшовицької влади в нашій країні — ідеальна ілюстрація до цих пророчих слів.

Не відставав, виявляється, від старшого друга і Енгельс, який самозванно проголосив на весь світ Марксовий пріоритет у двох великих наукових відкриттях минулого століття: додаткової вартості і матеріалістичного розуміння історії. І знову Франко у статті «Соціалізм і соціал-демократизм» довів, що про додаткову вартість писали десятки економістів і до Маркса, що й матеріалістичний підхід до оцінки історичних явищ теж не його винахід, та ще й далекий від універсальності, а в деяких випадках цілком неприйнятний. Одне слово, і тут обман.

СТРАШНІШИЙ ВІД НЕРОНА

Брехливість класиків марксизму, то лише бліда тінь геніальної брехливості вождя світового пролетаріату Леніна, отого самого «нашого дорогого Ілліча». Франка він, звичайно, не читав, хоча жив і творив приблизно в один час. Невже він не бачив, не знав, інтуїтивно не здогадувався, що вчення Маркса багато в чому хибне? Що то є схематична чи, вірніше, бухгалтерська доктрина, бо не враховує головного — біологічних факторів людини, вікових національних, расових, віросповідальних, культурних особливостей народів, які при перевірці історичною практикою завжди виявлялися набагато сильнішими від надуманих економічних доктрин.

Ігнорувати їх — означало наражати людство на катастрофу. Бісмарк — і той передбачав: «Від того бухгалтера Маркса Європа ще наплачеться». А російський філософ П.Степун під час революції писав, що в Росії марксизм переміг не як історична доктрина, а як лжевіра...

Ленін не знав цього? Важко повірити. Невже не пройнявся сумнівами великих гуманістів Достоевського і Толстого стосовно ідей соціалізму? Не послухав свого вчителя Плеханова, який застерігав від страхіття соціалістичного експерименту над темним, малокультурним населенням «тюрми народів», абсолютно не готовим до сприйняття «наукового комунізму». Не прислухався до застережень свого «пролетарського друга» Горького, який одразу після Жовтневого перевороту у «Несвоєчасних думках» писав

буквально про те, що Ленін організував у Росії такий експеримент, який коштуватиме нещасному мужикові моря крові. Не може ж розумна, тим паче, мудра та наскрізь геніальна людина не передбачити небезпечних наслідків своєї діяльності.

Насправді, все він дуже добре знав і передбачав!

Він сам не приховував того, що не брудна, кривава історія відсталої Росії, не гірка доля темного, під'яремного народу, не синівське патріотичне прагнення піднести його добробут та культуру, зробити життя нещасних рабів імперії гідним життя цивілізованих людей штовхнули більшовиків на Жовтневий переворот. Мотиви були далеко інші й устократ гірші. Причини теж не з російських реалій. Ті мотиви донині нормальній, розумній людині в голові не вкладаються. Їх потворна, чисто розбійницька суть: максимально розграбувати хвору, розвалену й беззахисну імперію, силою вибити з неї золото, дорогоцінності, все, що тільки можна перевести в гроші, оперативно заховати їх у швейцарські, скандинавські, американські банки, після чого так само порозбійницьки зникнути за кордон під фальшивими паспортами (Ленін у Швейцарію, Троцький на острів у Червоному морі, Бухарін аж в Аргентину — маршрути для всіх наркомів були визначені заздалегідь!) і на награбовані кошти далі розвивати у світі підривну марксистську пропаганду проти «загниваючого імперіалізму», готувати світову революцію. І тільки!

Буквально до весни 1917 року Ленін категорично відмовлявся вірити в саму можливість комуністичної революції в «темній, мужицькій» Росії, яку він однозначно називав «говном». Тоді хто ж і за яких обставин надоумив цього «генія» наважитись очолити більшовицький переворот?

Тепер ми знаємо, що головну роль тут зіграв справді геніальний авантюрист, банкір-мільйонер Олександр Парвус.

Єврей Парвус був вождем першої російської революції 1905-го (а не марксиста і не більшовика, як сімдесят років дурила нас офіційна пропаганда), отже, мав незрівнянно більший практичний досвід «революціонера», аніж кабінетний дисидент Ленін. Невдала перша спроба пограбувати Росію не давала спокійно спати авантюристові і він не втрачав надії на хвилі того ж таки народного

невдоволення бездарною політикою царизму повторити свій диявольський експеримент з допомогою партії Леніна. Чекали лиш слухної нагоди.

Нагода підвернулася навесні 1917 року, коли Парвусу вдалося переконати уряд кайзерівської Німеччини спробувати вивести Росію з війни за допомогою більшовицького заколоту і скинення Тимчасового уряду. Німці не мали вибору, бо війна на два фронти поставила їх на грань катастрофи. Швидко виділили багатомільйонні кошти, необхідну кількість зброї, навіть військові частини для охорони більшовицького уряду і захисту «завоювань» перевороту. Лише на таких умовах Ленін дав згоду привезти себе в Петроград для підготовки перевороту.

Одне слово, не Маркс, а Паврус був «натхненником і організатором» ленінських перемог... він надіслав у Пензенський губвиконком розпорядження «провести масовий терор проти куркулів, попів і білогвардійців, сумнівних заперти в концентраційний табір за межами міста». (Концтабір для «сумнівних»? Чи не відтоді почався ГУЛАГ?) Бо ще в середині серпня, довідавшись, що в Нижньому Новгороді нібито готується білогвардійське повстання, він рекомендує «скласти трійку диктаторів, навести негайно масовий терор, розстріляти і вивезти сотні проституток...» (Голодні проститутки — вороги марксизму! І чи не такі ж «трійки» проводили репресії 30-х років?). Бо ще 22-м серпня датована його записка якомусь Пакейсу в- Саратов: «Раджу розстрілювати змовників і хитких, нікого не питаючи і не допускаючи ідіотської тяганини».

То коли ж був розв'язаний червоний терор — до «пострілу» Каплан чи після? Сталіністи і то фабрикували процеси, створювали бодай якусь видимість судочинства, а тут — «розстрілювати хитких без суду і слідства»...

Ще жорстокіше, ніж з проститутками, розправлявся «мудрий вождь» з інтелігенцією, яка, за його словами, «уявляє себе мозком нації, на ділі це не мозок, а говно». А якщо це так, то ...

Ось такі «демократичні свободи» дарував спаситель усім пригнобленим і бідним. А ось який мир ніс він народам світу. Перед вами уривок з секретного листа, надісланого в грудні 1990 року

директором Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС Г.Смирновим заступникові генсека М.Горбачова В.Івашку: «... Що стосується документів, які відносяться до конкретної політичної діяльності В.І.Леніна як керівника держави, то серед них є такі... зміст котрих може бути витлумачений, як сприяння насильницьким діям проти суверенних держав — Індії, Кореї, Афганістану, Англії, Персії, Туреччини, Греції та ін».

Ну, охопленого сверблячкою «світової революції» Леніна ще можна якось зрозуміти. Але методи, методи які! Тільки за те, що не побігли за «вождем»: « ... постаратися покарати Латвію і Естляндію воєнним чином, наприклад... перейти де-небудь кордон хоча на 1 версту і повісити 100-1000 їх чиновників і багатів...»

«Під виглядом «зелених» (ми потім на них усе і звалимо) перейдемо кордон на 10-20 верст і перевішаємо куркулів, попів, поміщиків. Премія: 100 000 крб. за повітаного...»

Гітлер, організовуючи 1 вересня 1939 року провокаційний напад на Польщу, мабуть, добре проштудював Леніна...

«НЕНАВИДЖУ МУЖИКІВ»

Іноді на «вождя» нападали хвилини одкровення, коли з нього сповзала тога заступника усіх пригноблених і бідних і відкривалася справжня його демонічна, людиноненависницька суть. Ось одне з таких одкровень, зафіксоване в інтерв'ю італійському письменникові Джованні Папіні, даному 2 липня 1922 року. З цинічною відвертістю, із зловтішним самохвальством людини, яка довго змушена була ховати від стороннього ока свою чорну душу, комуністичний месія видавав іноземцеві одкровення за одкровенням.

«Більшовики тільки прийняли і вдосконалили царський режим, єдино прийнятний російським народом. Не можна оволодіти сотнями тисяч звір'я без палки, шпигунства таємної поліції, жаків шибениці, військово-польових судів, тюрем і катувань».

Ось для чого, виявляється, потрібен був марксизм!

«Ми лише замінили клас, що володів тією системою. Раніше це були: 60 тисяч дворян і тисяч 40 вищих чиновників, усього 100 тисяч чоловік. Тепер це — два мільйони ... комуністів».

Ось чого він створив комуністичну партію! А яку роль у тій системі відводив собі?

«Моя мрія — перетворити Росію у величезну тюрму... Сподіваюсь, що стану управителем зразкової, спокійної і впорядкованої тюрми».

Царська тюрма народів була для нього, бачите, замало впорядкована! І, нарешті, сама суть «великого людинолюб», новоявленого Христа:

«Ненавиджу селян, ненавиджу мужиків... Терплю їх, навіть гладжу, але ненавиджу. Хотів би, щоб вони щезли всі до останнього... Або вони стануть робітниками, або поздыхають».

Можна сумніватися в точності передачі італійським письменником слів свого респондента, але неможливо ні на мить засумніватися в тому, що їх страшна суть абсолютно підтверджена Десятиліттями скаженої боротьби компартійного апарату за Царське панування над колонізованими народами, за перетворення країни в гігантську тюрму, за винищення селянства в ім'я тюремного соціалізму. Хто не згоден з висновком, нехай доведе протилежне.

МОЖЕ, ВИННА БОРОДА?

Про тих, хто «ріже» людям в очі такі страшні слова, в народі кажуть, що він, мабуть, грибів об'ївся. А Ілліч, як згадували очевидці, дуже любив гриби, міг багато з'їсти нараз, особливо збуджував себе смаженими ... мухоморами. А мухомор, крім отрути, містить у собі наркотичні речовини, які можуть викликати різні галюцинації. Ленінградські вчені, що вивчають цю проблему, роблять висновок: Леніну, який часто перебував під впливом наркотичної дії грибів, соціалізм, диктатура пролетаріату, дружба колонізованих народів просто примарилися...

Справді-бо, лише людина, що переїлася грибів, могла організувати в православній країні церковні погроми.

Весною 1922 року, коли в Поволжі лютував голод, на дорогах валялися тисячі трупів, люди їли людей — прямі наслідки воєнного комунізму, — вождь більшовиків вирішив реквізувати церковні цінності нібито для закупівлі продуктів для голодних. Але то був черговий обман — не тільки на внутрішньому, а й на міжнародному рівні: кошти на продовольство для голодних жертвували багато країн світу. Та більшовики використали їх зовсім на інші цілі: для закупівлі техніки і зброї для експорту революції, придбання в чужих столицях приміщень під посольства, заснування там шпигунської мережі. Достеменно відомо, що кошти, зібрані трудящими Англії для допомоги голодним волжанам, до останнього фунта були витрачені на придбання в Лондоні фешенебельного палацу для більшовицької дипломатичної еліти.

Голодним не перепало і шеляга. Коли ж вони, запідозривши обман, стали чинити опір бузувірському грабежу церков, Ленін в листі до членів політбюро ЦК вимагає, щоб процес проти непокірних був проведений негайно і «закінчився не інакше як розстрілом дуже великого числа найбільш впливових і небезпечних»... Заодно акція та давала йому можливість розправитися з духовенством, якого він ненавидів, як чорт ладан. «Чим більше число представників реакційного духовенства... вдасться нам розстріляти, тим краще».

А може, в усьому винна борода? Адже під час Жовтневого перевороту Ленін не мав традиційного «клинки», ні вусів. Ще з літа 1917-го, переховуючись від жандармів, він для конспірації постійно голився (перукарем нерідко був Сталін), а відпустив борідку лише в лютому 1918-го. Значить, всі живописні картини, художні кінофільми, вистави про період перевороту, де вождь з бородою, — фальшивки.

Та це півбіді. Допитливі історики з подивом виявили, що доки «вождь» голився, він писав набагато гуманніші декрети — про землю, мир, демократичні свободи, а тільки відросла борода, як з-під його пера посипалось: «розстріляти!», «повісити!», «чим більше, тим краще».

Його «мухоморна» ненависть до всього на світі загрозливо прогресувала і з роками перекинулася з «мужиків», інтелігенції навіть на робітничий клас та власну партію. Це підтверджує таємний

«Лист до цюрихського друга», написаний у червні 1921 року і суворо засекречений у партійних схронах до останнього часу. «Вождь» зізнається, що глибоко розчарувався в «класовій свідомості робітників», переоцінив сили партії, яка зрадила інтереси революції, а «внутрішні тертя і дрібне самолюбство окремих осіб настільки роз'їдають партію, що «після боротьби на всіх фронтах від неї залишаються тільки останки...» І далі: «Наша юна бюрократія повністю перейняла помилки своїх попередників і за наївністю ще збільшила прірву, яка існувала між правителями та підлеглими».

Звичайно, справа не в мухоморах та бороді. Причинна суть цього великого дурману набагато глибша. Збагнути її допоможе знаменита теза відомого українського політичного діяча і теоретика Д.Донцова: «Жодна влада не може обійтися без демагогії». Більшовицька — й поготів. Нема сумніву, що майбутні покоління вивчатимуть її методи в школах та вузах як хрестоматію демагогії. Обдуривши бідний, довірливий народ першими підступними декретами, вона відтоді для самозбереження змушена була вибріхуватися на кожному кроці.

Досить пригадати такий випадок. У 1918 році Центральна Рада вимолювала в російського революційного уряду хоча б елементарних прав і свобод для України, серед яких — і визнання державності української мови. На це прохання Ленін брутально відповів: «Дайте їм дві мови!» (тобто обіцяйте, задурюйте, тільки б втримати Україну в лабетах імперії). Як нам дали «дві мови» — ми донині бачимо.

ЯКИЙ УЧИТЕЛЬ, ТАКІ УЧНІ

Під час штурму Зимового загинуло два солдати (перепилися в пивницях палацу) і кількох цивільних осіб затоптала революційна юрба. Коли через кілька тижнів солдати покинули палац, то в унікальних кришталевих, фаянсових вазах залишили свої екскременти...

Така сіра проза не влаштовувала більшовиків. Вони прагнули для свого перевороту героїчного ореолу, який зачарував би світ. І

ось на святкуванні чергової річниці революції один з Ленінових заплічників М.Подвойський розмальовує штурм Зимового як грандіозну битву богів з драконами, овіяну масовим героїзмом пролетарів і завалену трупами буржуїв. Знав підлабузник, як догодити своїм хлібодавцям.

У нечасті хвилини прозріння Ленін застерігав більшовиків: «Партія буде жити, доки говоритиме народові правду». Але партія не змогла скористатися з мудрої поради вождя, бо сам він подавав «не той» приклад. Це ж від нього партія перейняла подвійну мораль: говорити одне, робити зовсім інше, нерідко протилежне. Демагогічні обіцянки, розраховані на простаків, шалено рекламувала, а чорні свої діла, класифіковані як «державні таємниці», навічно замикала в недоступних схоронах, доки їх не нагромадилося стільки, що й сховати неможливо.

...Загальновідомо, що одна з непоправних помилок Української Центральної Ради була в дивній довірі до російського Раднаркому. Михайло Грушевський, Володимир Винниченко настільки наївно вірили в класову солідарність і благородство повсталого російського пролетаріату, що навіть не подбали про створення власного війська для захисту молоді Української держави. На словах Ленін гаряче підтримував той їхній самообман, а на ділі послав на Київ армію Муравйова, який вирізав тисячі наївних мрійників за їх святую віру в пролетарську солідарність.

Тоді ж при живому законному уряді України в Харкові похапцем було створено перший український більшовицький уряд: із 32 членів його — 22 євреї, 6 росіян і лише 4 українці, та й ті з дорадчим голосом. Отакий нам солідарний пролетаріат підкинув «український» уряд!

А ще два роки пізніше Ленін пропонує Раднаркому прийняти рішення про переселення «500 тисяч, а ще краще одного-двох мільйонів голодуючих волжан (тих самих, для порятунку яких так варварськи грабували церкви) на Україну, розмістити їх по селах і містах на поправку». За те, що ми врятували їх від голодної смерті, цілком логічно розмірковував вождь, — вони стануть нашими вірними агентами, надійною опорою більшовиків і покажуть

зажирілим українським куркулям, націоналістам-самостійникам, як любити матінку-Русь. І таки показали...

Переді мною на столі «Інструкція агітаторам-комуністам на Україні» Троцького. Один із найдібніших учнів вождя-демагога відверто кпить з «безмежно довірливих і щирих, позбавлених усвідомлення необхідності постійної міцної спайки» українців і наперед обіцяє агітаторам-провокаторам, що в роботі з такими «милими» людьми успіх гарантований.

Це був уже третій похід агітаторів на Україну, організований Троцьким, і два перші справді виявилися вдалі. Досить було розпустити по селах чутки, що Центральна Рада буржуазна, а Генеральний Секретаріат складається з царських генералів, як наївний український обиватель втратив усяке довір'я до власного уряду.

Учасники другого походу, — зізнається Троцький, — ледве впоралися з Петлюрою, бо той був увінчаний славою скинення Скоропадського, роздачі селянам усіх земель без викупу, скликання трудового конгресу (тобто встановлення на Україні ладу, демократичнішого від режиму російського Раднарокому). Але і тут провокаційна брехня більшовицьких агітаторів, що Петлюра захопив владу у змові із Скоропадським і хоче продати Україну буржуазним державам, виявилася сильнішою від національної гідності і здорового глузду українців.

Мета третього походу агітаторів: необхідність повернути Україну Росії. Без українського вугілля, заліза, руди, хліба, солі Росія існувати не може. Троцький дає провокаторам десять заповідей — одна брехливіша від другої. Він робить це свідомо, натякаючи, що чим більше брехні, тим легше задурити незрілі голови українців. Намовляє підбурювати народ, що в усіх його бідах винні націоналісти-самостійники: «Знайте, для поставленої мети всі засоби добрі... Україна повинна бути наша, а Петлюра вибитий з пам'яті народу назавжди».

Про те, що провокація і на цей раз вдалася, загальновідомо. Може, і не варто було б на тому так детально зупинятися, якби ситуація не повторилася нині і ми знову не стали жертвами агітаторів-провокаторів, що тільки в довічному ярмі Росії — наша

воля, щастя наших дітей і внуків. Прикро, але й нині серед нас немало «безмежно довірливих», свідомістю яких хитро маніпулюють сучасні троцькі.

... З дитячих років він виростав в атмосфері ненависті, як і призначено майбутньому тиранові. Насамперед не знав, хто його батько: швець Джугашвілі, багач Егнатошвілі, у якого мати Катерина була прислугою, чи мандрівник Пржевальський. А таких у Грузії по голівці не гладять.

Неспроста він усе життя ненавидів батька Джугашвілі, а батько його. Неспроста Егнатошвілі за власні кошти вчив його в духовній семінарії, а двох його синів Сосо називав своїми братами, ніколи не переслідував за буржуазне походження, а навпаки, допоміг зробити кар'єру — одному стати генералом, другому — заступником Голови Верховної Ради Грузії. Неспроста уже в семінарії доносив на своїх однокашників, за що ті його люто ненавиділи.

Царська охранка, як і її спадкоємець КДБ, коли когось завербовували в юні роки, то не випускали із своїх тенет. Тим паче, у всі часи дуже цінувалися сексоти серед священослужителів. Здібніші серед них ставали провокаторами. Нема сумніву, що таку «кар'єру» зробив і Джугашвілі.

Усвідомивши свою «значимість», він покинув семінарію нібито з політичних переконань, а насправді, щоб брати участь у пограбуванні банків, багатих людей, а між тими злочинами перекладав грузинською мовою легші статті Леніна і видавав себе за свого в підпільних осередках революціонерів. Осередки ті, звичайно, провалював, для конспірації його судили разом із «соратниками», засилали до Сибіру, звідки він кілька разів «героїчно» втівав. Насправді, мати-охранка сама готувала йому втечі після недовгого відпочинку в зоні та ще й кожушком надіяла, аби, бува, не замерз у дорозі. Все робилося для створення провокатору репутації «залізного революціонера».

У такій атмосфері гартувалася вдача майбутнього «батька всіх народів». Сталіним він став у віці Ісуса Христа, коли «друг» — відомий провокатор, улюбленець Леніна, представник більшовиків у Думі Р.Малиновський для зміцнення своїх рядів зумів по протекції протягти тертого грузина делегатом на Празьку партійну

конференцію, а згодом кооптувати його до ЦК РСДРП. Отут Джугашвілі, не будучи дурнем, й зметикував: престижніше й вигідніше з усіх точок зору бути помітним діячем у партії більшовиків, аніж усіма зневаженим провокатором. За цю зраду був востаннє засланий у Туруханський край, звідки за три роки чомусь ні разу не спробував втекти (не було команди?) і про нього, напевне, забули б, якби не Лютнева революція.

У жодній цивілізованій країні такий карний елемент, як Сталін, ніколи не став би главою держави. Але в напівєвропейській, напівазіатській, напівварварській країні, якою була і залишається Росія, де марксизм-ленінізм переміг лише тому, що вона мала найвищий у світі відсоток босяків та декласованого елемента, постійно зорієнтованого на грабіж награваного, тільки такий табірний пахан і міг стати «вождем». Після того нічого дивуватися, що й на царському троні цей пахан був здатний лише на впровадження в країні табірних законів.

Із спогадів особистого секретаря Сталіна Бажанова дізнаємося, що його шеф, ставши генсеком, як справжній сексот, обладнав у своєму кремлівському кабінеті потайний комутатор і постійно підслуховував телефонні розмови соратників. Відтоді, наче провидець, «читав» помисли своїх суперників, дивувався їх майже лєнінською прозорливістю, не раз доводив довірливим цековським інтелігентам, що «бачить їх наскрізь». Так він став мудрим.

Лєнін зробив кар'єру на тому, що переписував Маркса, Сталін — що переписував Лєніна. Пахан-учень вірно виконував «заповіт» свого пахана-вчителя і коли говорив сам про себе, що «Сталін — це Лєнін сьогодні», то це була чи не єдина свята правда з його уст, на яку він був тільки здатний.

Сучасною наукою доведено, що Лєнін і Сталін належали до одного психологічного типу діячів, слабких у теорії, але сильних «організаторськими» здібностями. Перший на основі теорії свого попередника організував Жовтневий переворот, другий на основі «заповітів» свого попередника будував соціалізм.

Із сукупності ідей, висунутих попередниками, обидва однозначно вибрали ті, котрі можна здійснити відповідно до їхніх устремлінь, незважаючи на реальність, намагаючись підім'яти її під

себе — аж до підкорення законів суспільства і природи власній волі. Обидва змогли створити лише диктаторський, десцаащй режим, в якому людина не є самостійною особистістю «гвинтиком», додатком адміністративно-командної системи. Обидва чужі теорії втілювали в практику ціною життя десятків мільйонів невинних людей. За Сталіна великий дурман досяг апогею. Всі свої промахи батько рідний» постійно звалював на інших троцькістів, бухарінців, шпигунів, воєнспеців, інженерів, лікарів, націоналістів, сіоністів, а коли й цього йому видавалося замало, то й на цілі народи — татарів, калмиків, чеченців.

Сталін панічно боявся коней. І протягом двадцятих років винищував їх, посилаючись нібито на вказівку Леніна замінити їх тракторами. Насправді, він боявся народних заворушень і розумів, що повсталі селяни на конях — грізна сила, а піші — беззахисна юрба. В результаті на початку тридцятих років у відсталій «гузовій» країні залишилася ледве десята частина поголів'я коней.

Услід за учителем він ненавидів селян («мужиків») і кривавим терором перевиховував їх на робітників. Він таки здійснив заповітну мрію Леніна і перетворив країну в «упорядковану тюрму», обнесену зусібіч колючим дротом, кулеметними вишками та собачими заставами, а сам став її верховним управителем, таємно отруївши свого попередника. (Що Сталін організував систематичне отруєння Леніна, знала вся партійна верхівка, в том) був переконаний академік Бехтерев).

На сімнадцятому з'їзді партії, де генсеком мав стати Кіров, підробив результати виборів на свою користь, заявивши з цинізмом пахана: «Важливо не те, як голосували, а те, як порахували голоси». Однак і тут збрехав двічі, бо з однаковою жорстокістю знищив і тих, хто проти нього голосували, і тих, хто за нього підтасовував голоси. А згодом ліквідував і Кірова, заодно розстрілявши нібито за причетність до цього вбивства сотні тисяч невинних людей у цілій країні. До подібного вандалізму не додумався жоден тиран на світі.

А як вам подобається такий факт: у Національному архіві США знайдено документ, який засвідчує: Сталін і Гітлер таємно зустрічалися у Львові напередодні війни — 17 жовтня 1939 року. Документові можна вірити, він підписаний відомим багаторічним

шефом ФБР Е.Гувером. Після цього стає зрозуміло, чому перед війною Сталін довіряв Гітлеру, а злочинний спільний напад на Польщу називав «дружбою, скріпленою кров'ю», чому вкрав погано підготував країну до війни, нікому не вірив про можливість нападу фашистів, а в перші дні після її початку аж впав)' протрацію. Причина цього — таємна змова з Гітлером.

Одна з достовірних версій: у Львові обидва тирани домовилися про поділ світу, Німеччина шукала свій інтерес на Балканах і в Африці, СРСР — в Ірані та зоні Персидської затоки. Тирани безперечно, сподобалися один одному і залюбки скріпили свій зговір ароматним грузинським вином.

Після того Гітлер ніби й справді дотримував слова — рушив війська на Грецію, Кіпр з подальшим стрибком у Єгипет. Ось чому Сталін не вважав за потрібне зміцнювати західні кордони країни. І раптом друг зрадив, віроломно зламав слово! Для розбійника в законі зрада друга-розбійника — гірше смерті. Було від чого впасти в протрацію. Мільйони наївних овець вірили, бо їм так велено було вірити, що вождь тяжко страждав за народ, котрого не вберіг від фашистської агресії. Та це була тільки ще одна велика брехня ХХ століття.

Ні, не «зрада» Гітлера — причина протрації вождя. Насправді, Сталін перший готував удар по Європі. І не авантюрний, як Гітлер, а «до основанья», до повного розорення...

Сталін усе життя готувався до цього удару, він був його найпотаємнішою метою, його мрією, ідеєю-фікс, його історичним призначенням, як він сам вірив. Для здійснення цієї мрії і робив все те, що він робив: колективізацію, індустріалізацію, мілітаризацію країни, протягом десяти років тримав народ на голодному пайку, вибивав з «ленінської гвардії» награване нею золото, кривавим терором зміцнював безапеляційну покірність пролетарських мас, розвивав військово-промисловий комплекс, потайки збільшував армію, готував сотні тисяч парашутистів для десантування їх в тили «загниваючого капіталізму», саджав тисячі дівчат на трактори, готував у професійних училищах підлітків для заміни трактористів та робітників, що мали бути мобілізовані в похід «до вечірнього моря».

У міжнародній політиці замислював використати надто агресивного Гітлера, як криголам (навіть таку кличку йому дав), що мав зламати кригу старого світу, знесилитися в протиборстві з нею і підготувати сприятливі умови для вторгнення багатомільйонних сталінських орд в Європу — аж до Ла-Маншу і Гібралтару...

Страхітливий розбійницький план цього чінгісхана XX століття ґрунтувався на двох засадах: теоретична (для дурнів) — здійснення ленінського заповіту про «світову пролетарську революцію», і практична (справжня) — небачений за своїми масштабами в історії грабіж Європи.

Яка грандіозна мета! Яка фантастична мрія — запанувати над половиною планети — від Тихого океану до Атлантики! Зібрати в підземеллях Кремля всі її скарби! Така влада, такі багатства і не снились ні Цезарю, ні Чінгісхану, ні Наполеону! Хто б тоді проти нього, Сталіна, був сам Ленін?! Дрібний грабіжник злиденної Росії...

І от вискочка Гітлер все зіпсував, зірвав і перекапустив, бо, рятуючись від загибелі, змушений був попередити удар, першим напасти на СРСР, інакше його труп знайшли б осмаленим у вирві від авіабомби не в 45-му, а ще в 41-му році. Було від чого ридати невдасі Сталіну.

Друга реальна причина прострації — панічний страх за власне життя. Закон банди, а Сталін мислив саме такими категоріями, суворий: якщо вождь своєю недолугістю підвів братву під ніж, він має заплатити за це головою. В такому тваринному страху й застали вождя вірні блюдолизи через кілька днів після початку гітлерівської агресії.

Що Сталіну, як вірному ленінцеві, теж було наплювати на Росію, свідчить його поведінка після перемоги над фашизмом. Коли йому подали на підпис документ, що у війні загинуло 27 мільйонів радянських людей, він спокійнісінько закреслив першу цифру і залишив тільки сім мільйонів. Його мало хвилювало, з чієї вини загинули ті мільйони.

Грабіж Європи не вдавсь — от де був його біль!

Мало того, що війна кинула країну в страшну розруху, то ще й «ясак», здертий з Європи, виявився устократ менший, ніж

очікувалося. Великий вождь був настільки розчарований результатами війни, що відмовився приймати парад Перемоги...

І все ж найтяжчий злочин тирана Сталіна перед людством не в тих страхопудних цифрах загиблих на війні, замордованих у тюрмах, стертих у «табірну пилюку». Найтяжчий, непростимий злочин Сталіна, як і кожного бандита, на мою думку, у приниженні до останньої межі, за якою уже починається звірство, історичної ціни особистості і її життя взагалі. Услід за своїм учителем Сталін постійно навчав більшовиків жорстокого ставлення до людини, як до ... останнього пса. (Даруйте за дещо вульгарне порівняння, але я не вважаю за потрібне шукати кращого). Як розлючений пес не перебирає, хто перед ним — жебрак чи поет-академік, так сталінським шариковим з собачими серцями було байдуже, кому ламати ребра, з кого живцем дерти шкіру, кого розстріляти...

Час нарешті порахувати, скільки людських жертв на совісті цього бича божого, — сорок, п'ятдесят мільйонів? У всякому разі добра третина з них — українці, досить пригадати лише санкціонований ним голодомор початку тридцятих років. Тільки смерть завадила тиранові здійснити ще один страшний задум — вивезти всіх галичан до Сибіру, а їх міста і села заселити іншими «дружніми народами».

Сталін побудував у країні не соціалізм. На одній шостій земної кулі він залишив у спадок нащадкам середньовічного тоталітарного монстра, структуризованого за принципом банди. Та спільнота аж ніяк не поділялася на традиційні класи — робітників, селян і куцого прошарку інтелігенції, як трубили на цілий світ комуністичні пропагандистські проститутки. Класи були зовсім інші. Клас еліти (партійна номенклатура), клас сторожі (страхітливі карні органи) і клас рабів (решта населення). Висновок: саме такий поділ на класи, за класифікацією античного філософа Платона, і характерний для ідеального рабовласницького суспільства. Тільки в даному випадку він помножений на середньовічну жорстокість владних структур. А ви кажете — соціалізм...

На 1 січня 1953 року режим набув повного розквіту: 12 мільйонів дорослого населення в ГУЛАГу (трудились за баланду), 8 мільйонів в армії та будівельних батальйонах (трудились за

баланду), 30 мільйонів колгоспників (трудилися за палички трудоднів), 40 мільйонів робітників промисловості заробляли мізерні копійки. Ось правдива статистика «політекономії соціалізму».

Така економіка й справді була ефективна, бо з прибутків якась мізерія виділялася на заробітну плату. Десятки мільйонів людей працювали задарма. Зрозуміло, що й ціни на товари можна було знижувати і продукти в магазинах були, бо хто мав їх купувати? Еліта розкошувала в системі спецмагазинів, а решта покупців проклинали долю в гулагах або в колгоспах.

Це не означає, що Сталін, Єжов, Берія особисто були жорстокими людьми, якимись дракулами чи вампірами. Винищення старої партійної та військової номенклатури до певної міри можна вважати історично виправданим: всі оті Зінов'єви, тухачевські та їм подібні мали не тільки руки по лікті в крові, а й ноги в крові по коліна. Їх кара заслужена. Зовсім інша річ — мільйони простих людей. Загибель їх продиктована не політичними, а скоріше економічними реаліями. Той піратський державний корабель, на капітанському мості якого стояв Сталін, міг рухатись вперед лише за умови, коли в його топках згоряв людський матеріал. Сама економіка «соціалізму» змушувала вождів народу постійно, методично, без будь-якої провини (і вони це добре розуміли) арештовувати мільйони здорових, працездатних «ворогів народу», щоб заповнювати ними шахтні вибої, заводські цехи гулагів для їх нормальної роботи. Інакше та економіка збанкрутувала б не в 1991 році, а ще в середині 30-х років.

Ці висновки я адресую тим старим бовдурам і їх малочисельним молодим телепням, котрі ще й нині бовкають: «За Сталіна було життя!» Розумнішим від тих бовдурів пропоную конкретніше замислитись над «принадами» того життя: ви хотіли б, аби вашого батька з'їли білі ведмеді, мати як «жвона» (жінка ворога народу) боялася вийти за поріг власної хати, брати під конвоем добували воркутинське чи карагандинське вугілля, сестри під конвоем шили для зеків «роби» або без права виїзду за межі району пололи колгоспні буряки? І все це за шматок дешевої ковбаси, за

ситцеву сорочку та кирзові чоботи. Вам би совість дозволяла їсти ту ковбасу?

Незрозуміло лише, чому дехто так ревно плакав у день смерті вождя: чи тому, що він забагато замордував людей, чи тому, що замало?..

ХТО ВБИВ ЄСЕНІНА?

Сергій Єсенін у приступі білої гарячки повісився на власній краватці в одному з номерів ленінградського готелю «Англетер». Така офіційна версія загибелі поета. Насправді, Єсеніна замордовано. Організував акцію, як тепер стало відомо, капітан НКВС Вольф Ерліх, який вдавав із себе поета-початківця, друга Єсеніна.

Збереглися свідчення медекспертів, за якими не важко уявити таку картину. Вбивць було мінімум двоє, і вони були добре знайомі поетові, бо він сам відчинив їм двері номера. Перший удар у лоб, судячи за розмірами травми, — рукояткою револьвера. Єсенін упав, але швидко отямився. Лежачого по-звірячому били ногами, доказ — багато крововиливів у плевру, душили, скоріш за все долонею перекривали дихальні шляхи. (Пригадайте: більшовикам-шариковим байдуже, кого мордувати, — п'яного босяка чи всесвітньовідомого поета). Але Єсенін був ще живий. Тоді йому намотали на шию шнур від валізки (ніякої петлі, ні краватки взагалі не було!) і повісили на канделябрі. Є всі підстави вважати, що вбивство вчинено не без дозволу Дзержинського. Це лише один з мільйонів проявів жажливого дурману. Тотального дурману. Бо хто в головному сказав неправду, приречений брехати і в дрібницях. Нема і ніколи не буде змоги викрити до кінця всю облудність більшовиків. Ось лише окремі «дрібниці» з тих, що лежать на поверхні.

Хрестоматійним символом великого дурману можна вважати долю крейсера «Аврора». Скільки дифірамбів відспівала йому комуністична пропаганда! А виявляється, той корабель-музей на Неві зовсім не «Аврора»! «Легендарний крейсер» гниє в багні затхлої затоки одного з військових портів сто кілометрів західніше

від Петербурга. Єдина людина, хто приходить сюди, аби покласти квіти на прогнилий борт, — престарілий син російського капітана крейсера «Аврора» Поленова, героя Цусимської битви.

Більшовицький режим Леніна охороняли після перевороту від рідного російського народу німецькі військові частини. За наказом кайзера Вільгельма в Петроград таємно переправлялися регулярні полки і зброя для нових полків, сформованих з німецьких військовополонених, захоплених росіянами під час Першої світової війни і утримуваних в таборах у Прибалтиці. Тому їх брехливо називали «латиськими стрільцями». У 1918 році полки і дивізії отих стрільців, де латишів, може, й було кілька сотень, налічували понад триста тисяч багнетів.

Корпус генерала Краснова на Пулковських висотах зупинили не революційні робітники і матроси, а регулярні німецькі частини. Краснов не повірив своїм пластунам, сам пішов у розвідку і особисто переконався, що позиції перед його корпусом справді утримують німці. Така ж участь спіткала і корпус Юденича.

Московський Кремль у листопаді 17-го теж штурмували не революційні маси москвичів, а німецькі штурмові групи.

За таємним договором з кайзером на початку 1918 року в кожному губернському місті центральної Росії діяли німецькі комісії, що брали на облік ворогів перевороту і списки їх передавали більшовицьким комісарам для розправи. Німці старалися, як могли, бо для них підтримка і захист більшовицького режиму означали остаточне виведення Росії з війни, а значить — врятування фатерлянду від повної катастрофи.

У Смольному все оточення Леніна розмовляло між собою німецькою мовою (євреям то було звично), аби німецькі спостерігачі розуміли, про що йдеться.

Чапаєв не втонув у ріці Урал. Як розповідала його дочка Клавдія Василівна, важкопораненого комдива червоноармійці поклали на зняті з гаків ворота і переправили на другий берег ріки. Там він помер. Бійці похоронили командира, але могилу зрівняли з землею, щоб її не знайшли білі козаки. Не змогли знайти її і червоні, тому й вирішено було «сховати кінці в води» Уралу.

Микола Островський не був бійцем Першої кінної. Роман «Як гартувалася сталь», на якому виховувалися, з яким ішли в полум'я класових битв юні більшовики цілого світу, написаний не стільки ним, скільки працівниками московського видавництва «Молодая гвардия» на замовлення офіційної пропаганди. Островський був ідеальним автором: прикутий до ліжка, сліпий, втратив мову...

Найбільше, мабуть, роман сподобався чекістам: іменем легендарного Корчагіна вони називали кращих стукачів.

Дещо з інтимного життя вождів. Маркс мав байстрюка Фредеріка. Ходять чутки, що й у Леніна був позашлюбний син від Інесси Арманд. Та достовірний факт, що його двоюрідний небіж Микола Первушин — молодий учений-економіст ще в 1923 році втік від «земного раю» рідного дядечка до Франції, відтак ще далі — до Канади. А в Аргентині проживають двоюрідні брати М.С.Горбачова — Ілля та Антон Горбачови і їх сестра Ольга. Пригадай, читачу, скільки наших людей у попередні роки не змогли реалізувати свої здібності лише тому, що якогось далекого родича щербата доля занесла у «ворожий табір». Високопоставлені комуністи могли спати спокійно, їм прощалося все.

Союз Радянських Соціалістичних Республік... У цьому словосполученні, власне, жодне слово не відповідає дійсності. По-перше, не союз, а насильницька колоніальна система. Радянських? Але ж ми знаємо, що радянська влада перестала існувати ще в 1918 році. Соціалістичних? Навіть сам Горбачов не знає, що таке соціалізм. Нарешті, якими, у біса, республіками можуть бути безправні колонії, з котрими ніхто на світі не рахується. Недарма пані Тетчер порівнювала «республіку» Україну з штатом Каліфорнія.

На жаль, збудоване на брехні тільки чесним людям видається страшним та несприйнятним. Під час штучного голодомору на Україні сотні тисяч тонн зерна Союз вивозив на експорт, а сталінські посіпаки, організатори голоду, досі згадують, що ніякого голоду не бачили. Це тільки в очах справжніх господарів колгоспи чортополохом проростають, а всякі злодії, казнокради, несуні почувають себе серед того чортополоху, як при «розвинутому соціалізмі».

Якщо колись будуть розсекречені архіви КДБ, то наші нащадки сміятимуться до сліз. Мільйони вироків сфальсифіковані так, ніби їх вигадували божевільні. Насправді, жертв було стільки, що їх спершу розстрілювали, а потім, прийнявши сивухи для активізації фантазії, під п'яний регіт вигадували «переконливі» причини. Вирок: «Розстріляний за те, що готував бомбу на Чахлика невмирущого» — з розряду дитячих.

Валерій Чкалов загинув зовсім не випадково. Аварію літака за наказом Сталіна влаштували чекісти, після того як не вдався «нешасний випадок» з героєм на полюванні.

У бою з фашистськими танками під Москвою загинули не всі 28 панфіловців. Після тяжких поранень кілька з них вижили. Але Сталін розпорядився присвоїти всім звання Героя посмертно. Щоб не скомпрометувати «мудрого з мудрих», нещасних героїв, які вижили, замучили в концтаборах та психушках.

Досі невідомо, хто така Зоя Космодем'янська. Коли в газетах воєнної пори з'явилися фотографії Зої, колишні студентки Московського геологорозвідувального інституту, партизанки і фронтовички, впізнали в ній свою однокурсницю, теж партизанку Шлю Азоліну. Впізнали її і вчителі, і мати Валентина Вікторівна. Та було вже запізно. Після визволення Петрищева, згадують очевидці, до села привезли десять жінок, може котра впізнає дочку. Нещасна партизанка Таня тоді ще не була Героєм і жодна з приїжджих не захотіла признати її за дочку. Після присвоєння їй звання Героя привезли інших десять жінок. Тоді всі закричали, що героїня — їхня дочка. В запеклій боротьбі перемогла всіх висока худа жінка Космодем'янська. Так партизанка Таня стала Зоєю...

У листівках молодогвардійців було не тільки «Смерть Гітлеру!», а й «Смерть Сталіну!» Письменник Фадєєв знав про це, однак офіційна пропаганда вимагала виключно показу «масового героїзму». Якщо колись стане відомо, що «Молоду гвардію» організували чиїсь провокатори, аби викрити і знешкодити здатну До опору молодь, то це вже нікого не здивує.

Щоб підтримати престиж «найдемократичнішої на світі», а заодно і тої, що називала сама себе «розумом, честю і совістю епохи», у нас до останнього часу існували космонавти-смертники.

Безпілотні станції літали так бездоганно (не те, що американські), бо їх водили засекречені живі пілоти. Недавно стало відомо, що коли наш лунохід приземлився на Місяці, його супроводжували два космонавти-камікадзе. їм одразу після посадки належало справити пошкодження шасі, налагодити сонячні батареї та телекамери. Знамениті зйомки самого лунохода збоку, які ми бачили на екранах телевізорів, зроблені саме тими смертниками. З польоту вони, звичайно, не повернулися, імена їх донині тримають у таємниці.

До речі, цілий світ тридцять років знає, що наші космічні ракети стартують не з Байконура, а зовсім іншої позиції, віддаленої від останнього на сотні кілометрів. Байконур — фальшива позиція. Але нас чомусь дурять, що ракети стартують саме звідти.

Леонід Брежнєв з метою реанімації агонізуючого режиму висунув спеціально вигаданий для нього його оточенням анекдотичний лозунг «розвинутого соціалізму». Тим часом СРСР у 1981 році з виробництва валового внутрішнього продукту на душу населення займав 68 місце в світі, а за рівнем особистого споживання — 77, зате випереджав усі країни за дитячою смертністю, кількістю абортів, розлучень і випитого алкоголю. Як нормальна людина могла все це назвати «розвинутим соціалізмом»?

Той же Брежнєв прорік про «нову історичну спільність» — радянський народ, про нову радянську людину. Насправді, більшовизм за 70 років нищення людини знизив до нульового рівня її духовну і моральну культуру. Виховав людину байдужу до всього, безморальну, з повністю втраченим поняттям про суспільне благо, про громадянський обов'язок, який коли в чому й проявлявся, то найбільше в доносах.

Дуже показова з огляду на брехню війна в Афганістані. Вже через рік після її початку афганські патріоти мали більше зброї, аніж окупаційні війська. Чисії? Передусім радянської! Проданої генералами-комуністами (вірними ленінцями — авжеж!) за долари. Війна тому тривала так довго, бо була потрібна верхівці радянського командування для особистої наживи. А те, що загинули мільйони мирних жителів, загинули тисячі і стали каліками десятки тисяч наших юнаків — на це вірним ленінцям було наплювати.

Є всі підстави вважати, що Ленін, Сталін, Кулаков, Машеров, Брежнєв, Андропов померли не своєю смертю. Але похоронені були тими, хто посприяв їм до часу покинути цей світ, з небаченою помпою. Воістину, хто звик віками будувати свою імперію на брехні, той вже не може спинитися. Старший брат так, бідолаха, забрехався, що вже й сам не второпає, де правда, а де лжа.

МАЛИ НАС У ТОРБІ

У 1702 році московський підполковник Левашов проходив з військовим загоном через українське містечко Кишенку. Цей ординарний випадок не зберігся би в документах, якби не одна красномовна деталь: у ньому, як у дзеркалі, відбилася типова вдача «старшого брата».

Підполковник наперед вислав гінців, щоб городяни зустріли його хлібом-сіллю і дали викуп за те, що не буде їх грабувати. Одержавши викуп, розграбував таки містечко, а коли відходив, забрав ще й волів з плугами, хоча вони йому в поході були ні до чого. Відійшовши за сотню верст, дозволив кишенцям викупити (!) воли з плугами. Обурених господарів побив, вигукуючи: «Годі вам, бісові діти, «хохли» у гору підіймати! Вже ви в нашій торбі!»

Що тут характерно? Точнісінько так само свавільно поводитися на нашій землі всі зайди. І в давні часи, і в першу світову війну, і в другу. Чи не так само поведуться вони і тепер, коли в процесі приватизації вимагають викупу за відібрану в нас землю, «за воли і плуги» — сільськогосподарську техніку?

На прикладі історичних відносин українців із «старшим братом» можна скласти науковий кодекс, як закабалювати народ. Ясна річ, спершу треба відібрати у нього землю, ліквідувати збройні сили. Однак народ не кориться, бунтує. Як зробити його покірним? Насамперед прибрати до рук його лідерів — «зачинщиків и подстрекателей»: купити привілеями продажних і вилушити непідкупних, очорнити його героїв і возвеличити запроданців. Від часу Переяславської ради не минуло й двадцяти років, як український гетьман, вихованець Хмельницького Дем'ян Многогрішний перший проторував нашим кращим синам і дочкам

дорогу до Сибіру. А останній гетьман Петро Калнишевський — на Соловки. (Скільки цвіту народного за триста літ загинуло в сибірських катівнях — від Дем'яна Многогрішного до Василя Стуса! Мільйони, мільйони...).

А ще краще зробити так, аби такі лідери взагалі не з'явилися. відібрати в народі мову і церкву, унеможливити доступ до влади, вільної торгівлі, промислу, міжнародних зв'язків, сфальсифікувати Історію, спалювати його культуру. А натомість на всі лади вихвалити холопські хліборобські щедроти, пастушеські таланти, небачений трудовий героїзм. І народ занидіє, отупіє, впаде на коліна. Тобто, опиниться в «торбі».

Кодекс закабалення готовий. Залишається лише запитати: а яка різниця в дотриманні його між московським царем Олексієм Михайловичем і радянським «царем» Михайлом Сергійовичем?

Велика неправда, що в нас була диктатура пролетаріату чи якесь народовладдя. Була навіть не диктатура партії, а виключно її центрального комітету на чолі з генсеком. Тобто та ж таки царська влада. Тільки з тією різницею, що тепер кожен громадянин був у неї в «торбі» — покірний слуга комуністичної держави, зобов'язаний рабськи виконувати її волю. Народні ради — секції правлячої партії, радянські інституції бездушні заклади, що лише, як і сто, і двісті років тому, доводять волю центра до периферії, але ніколи не навпаки. Вільна ініціатива як індивідуальна, так і колективна — заборонена. Всі прояви державної активності мали бути проштемпельовані схвальною печаткою партії. Тому політика так званого партійного народовладдя — політика кричущого дворушництва, безпрецедентна в своїй свавільній практиці.

На основі згаданого кодексу до недавнього часу в Союзі все робилося для того, щоб людина національної меншості якнайшвидше забула, хто вона, яка історія її пращурів. Згадаймо період брежнєвсько-сусловської політики так званого «прискореного, добровільного злиття націй і народностей». Залишимо взагалі поза можливостями людського розуму той факт, як можна злити, скажімо, національну неповторність узбека і естонця, молдаванина і таджика. Але де, скажіть, той народ на

планеті, який би добровільно, з дебільною радістю зрікся самого себе? В якому марксистському талмуді є така теза? Все було набагато простіше: за цим обманом крилася елементарна русифікація.

Підтвердження — розправа Суслова над Петром Шелестом. Який найбільший злочин був у роботі першого секретаря ЦК України з точки зору «сірого кардинала»: «А взагалі я повинен сказати, що на Україні далеко не все гаразд, — уся Україна говорить українською мовою!»

Так ось у чому була шкідницька підступність українців на шляху до комунізму! Пригадуєте: Ленін обіцяв їм аж дві мови, вірний ленінець Суслов відбирав останню... Ні, прямої заборони не було, — а навіщо так грубо? Але дозвольте нагадати слова О.Довженка: «На Україні вищі школи давно вже переведені на російську мову, що таким чином українська середня школа змушена теж щезнути як непотрібна, безперспективна...»

Бачите, як тонко зроблено, і без скандальних валуєвських указів. Досить було на мову «міжнаціонального спілкування» перевести державне, партійне, господарське діловодство, як навіть сільський житель відразу відчув, що його мова, — другого сорту, що нею можна говорити хіба що з коровами на фермі та кіньми в полі...

Сучасні валуєви знахабніли до того, що просто у вічі заявляють нам, нібито українською мовою неможливо навчити говорити комп'ютер, така вона відстала. І це говориться про мову, яка на міжнародному конкурсі мов у Парижі в 1934 році здобула третє місце за виразністю, чіткістю, мелодійністю після французької та іранської, залишивши позаду інші європейські мови (на яких, до речі, комп'ютери прекрасно розмовляють).

Щоб надійно, назавжди посадити народ «у торбу», досить налагодити безперервний процес манкуртизації його дітей у школі. То найстрашніший злочин проти «молодшого брата». Школа — колиска нації. А в нас століттями було нормою, звучало ніби афоризм: «У школі кажуть одне, вдома інше». Що ж то за колиска, коли дитина з перших кроків не знає, де правда, де брехня. Її намовляли ненавидіти своє, національне, а любити чуже, проклинати Мазепу, Петлюру, Бандеру і славити Павлика Морозова,

Корчагіна та інших «героїв», які з точки зору права мало чим відрізняються від карних злочинців.

Пригадай, читачу, чи були і чи могли бути в твоїй школі вчителі, які казали дітям правду. Чому, наприклад, декларуючи лозунг «Вся влада Радам!», її все ж таки не хочуть віддати, а лозунг «Все для людини» не хочуть виконувати? Хто такі Сахаров, Солженіцин, Стус — друзі чи вороги народу? Ах, вони порушували закон? Ну, а Кармелюк, Довбуш діяли на основі права? І чи не закликають Деякі вчителі і зараз до «вічної дружби», до відродження більшовицької партії на чолі з Ніною Андреевою, до нового розгрому дрібних власників, у яких знову треба все відібрати і розділити. Що доброго можуть виховати такі вчителі?

Час дати принципову оцінку й такому дурману. Не секрет, що На схід від Збруча і аж до Сахаліна нас хто поза очі, а хто просто у вічі Досі називає «бандерами». Ніби ми ще й тепер носимо за халявами ножі, а за пазухами — обрізи. Якби ті люди хоч трохи поцікавилися історією нашого краю, вони знали б, що населення Галичини ніколи не відзначалося бунтарством і бандитизмом. Воно дуже кволо підтримало визвольну війну Богдана Хмельницького, не мало ні свого Кармелюка, ні Залізняка, з однаковим недовір'ям ставилося до Пілсудського, Сталіна і Гітлера.

І нині, коли в багатьох селах насипають стрілецькі могили, гірко читати спогади очевидців, що ЗУНР активно, зі зброєю в руках підтримав ледве один процент населення, решта ж байдуже вичікувала, що з того вийде. І коли вже це населення спромоглося на бандерівський рух, то мусило мати надто серйозні причини.

Не завадить і пильніше придивитися до тих, хто звинувачує нас у бандитських намірах. Передусім вихідці з тих країв, де, за історичними даними, під час громадянської війни «гуляло» понад сорок тисяч банд. Коли такі люди вішають мені ярлик «бандери», завжди запитую: «По собі міряєте, шановний?»

Ще гірше, коли таку демагогічну зашореність виказують мої країни. Учитель-ветеран М.Сивобородько запевняє нас в одній західноукраїнській обласній газеті: «Коли полічити в кожному селі, то їх (радянських активістів) від рук націоналістів загинуло більше, ніж на фронтах Великої Вітчизняної війни». Отакої! А я чомусь думав

і думаю, та ще й статистичні дані маю під рукою, що навпаки, від рук «активістів» загинуло в десять разів більше «націоналістів» — і не бандитів, а законних патріотів своєї землі.

Звідки в учителя такі дані? Хто порахував жертви? І з якою метою безапеляційно підтасовуються факти? Посудіть самі. В багатьох наших селах на обелісках загиблих фронтовиків викарбовано по 40-50 прізвищ. Тепер на тих же обелісках викарбовують по стільки ж прізвищ загиблих «націоналістів». Але назвіть мені хоч одне село, де б від рук «проклятих націоналістів» загинуло 50 «активістів». Хоча б п'ятнадцять. Бандерівці ж загинули майже всі. Але така вже наша українська вдача: почути щось страшне і невиразне — й одразу гала-гала...

Користуючись нагодою, звертаюся до сільських осередків Руху: підіть, люди добрі, в селах від хати до хати, позбирайте імена всіх, хто загинув за бандерівщину, не повернувся з берпівських катівень, з сибірських концтаборів і хто впав як «активіст». Чесно, по-християнськи, по-європейськи, врешті-решт, складіть офіційні списки їх хоча б для того, аби нас більше не дурили і не ображали!

БАТИЙ БУВ ГУМАННІШИЙ

Україна потрібна Москві, як тому підполковникові Левашову Кишенка: аби було в кого брати хліб-сіль, викуп, грабувати майно, відбирати воли з плугами і -продавати їх назад господарям утридорога. Тобто набивати собі торбу. Найголовніша політика - економічна, і для виправдання її можна говорити що завгодно. За правом сильнішого.

Гадаєте, за триста років оті левашови змінилися? Помиляєтесь! Так, на початок 1992 року Україна мала від свого господарства 48 мільярдів карбованців чистого доходу. Вчені підраховували: щоб зводити кінці з кінцями бодай на рівні країн, які розвиваються, потрібно ще п'ять мільярдів. Однак Москва залишила Україні на підтримання животіння економіки лише тридцять мільярдів карбованців, а вісімнадцять мільярдів брала собі. На якій підставі? А хоча б на тій, що лише п'ять процентів промислових

підприємств підпорядковувалися урядові республіки, та й той був, по суті, бутафорським.

У порівнянні з Москвою навіть Золота Орда виглядає «гуманнішою»: з завойованих руських земель вона брала, як раніше й самі князі, тільки десятичний оброк, не забороняла християнської віри, не нав'язувала своєї ідеології, мови, «монголізації». Москва ж брала з України третину доходу! В результаті найбагатша в Європі за природними ресурсами Україна опустилася в розряд країн третього світу, відставши від розвинутих на цілу індустріальну епоху.

Але відкрите привласнення Москвою нашого доходу — то лише, як кажуть, надводна частина айсберга. Набагато страшніша підводна. Досить такого прикладу з нашого західноукраїнського краю. Виробляючи гори м'яса, ми змушені завозити м'ясні консерви. І це при кількох десятках потужних м'ясокомбінатів! Однак вони вісімдесят відсотків продукції відправляли в міфічні засіки Батьківщини у вигляді сировини, без поглибленої переробки, від чого край має величезні втрати. Всі спроби добитися відкриття при комбінатах власних цехів для повної переробки м'яса закінчувалися безрезультатно. Центр про це і чути не хотів. Йому вигідніше тримати нас на рівні сировинної бази, брати м'ясо за найнижчими цінами, виробляти з нього готову продукцію і продавати втричі дорожче.

Такою була грабіжницька політика Москви в усіх основних галузях економіки. Донині, наприклад, вона зберігає на Україні ту спеціалізацію, яка була в імперській Росії, приневолюючи її виробляти в процентному відношенні стільки ж вугілля, металу, марганцю, нікелю, сірки, як і раніше, і свідомо, вперто, невблаганно залишаючи її сировинною паливно-енергетичною базою імперії.

І це ще не все. Механізм грабежу так придуманий, щоб наша економіка ніколи не була рентабельною: від сировини до готової продукції закладався такий рівень прибутку, що і виробник майже нічого не мав від своєї праці, і відрахувань від доходів в український бюджет майже не надходило.

Але і цього Москві виявилось мало, і вона вдається немов перед кінцем світу, до неприховано грабіжницької реформи цін. Тепер ціни на сільськогосподарську і іншу сировинну продукцію

України підняли максимум у два з половиною рази, а на готові промислові вироби Росії, пальне, добрива, ліс (ніби це не сировина!) — в п'ять, шість, десять разів. Капарний центнер комбікорму, наприклад, коштує нині в два з половиною рази дорожче центнера першосортної пшениці!

Не треба Чінгісхана! Досить центру встановити такі ціни, щоб продукція, яка вивозиться з України, була якнайдешевша, а яка завозиться — якнайдорожча, і рідний «старший брат» полюбовним, мирним, «конституційним» шляхом обдере нас до нитки.

Додайте до цього ще й таку немаловажну «військову таємницю». До самого дня незалежності діяв указ Петра I, за яким імперські війська на Україні задарма годує наш селянин, а їх військово-промислові структури безоплатно привласнюють найкращі сорти металів, пластмас, інших дефіцитних матеріалів. І все це навіть не враховується в торговому балансі республіки!

Це, бачите, таємниця. А тим часом центральні засоби масової інформації на всіх перехрестях трублять про те, що Україна більше завозить продукції, ніж вивозить в інші республіки. На щастя, знайшлася одна порядна газета — «Аргументи и факти», яка на основі конкретних даних довела, що все якраз навпаки — з України за 1990 рік вивезено товарів на 11,4 мільярда карбованців, а завезено на 10 мільярдів. І то шановна газета не врахувала тих цін, про які ми вже знаємо. Якби ціни були правдиві, то довелося б, мабуть, написати, що з України вивезено продукції на вдвічі більшу суму, ніж завезено.

І уявіть собі, що, добре знаючи дію цього грабіжницького механізму, президент Горбачов збирає керівників республік за свій стіл і вимагає підписати договір про «чесний» розподіл між ними союзного боргу зарубіжним країнам. У нас відібрали все, що лише вдалося відібрати, і ми ще маємо якийсь борг?

Більше того, на основі подібних боргів робиться висновок, що Україна не така вже й багата, що без союзу вона не виживе. Бо за імперським принципом підневільний народ завжди має бути винним у невиконанні тих чи інших «державних» завдань. В одній з передвиборних промов нинішній Президент України Леонід Кравчук відкрито заявив, що центр постійно нав'язував республіці плани,

наперед знаючи про неможливість їх виконання. Москві потрібно було, щоб Україна завжди стояла в неї на «килимі» з шапкою в руках і похнюпленою головою. З винного легше мотузки вити.

Дай, Боже, щоб те лихо минулося...

Наївні люди нерідко запитують: де наші багатства? Куди щезають наші мільярди, чому ми такі нужденні? Що ж, половину національного доходу, як відомо, пожирає звіроящер військово-промислового комплексу. А куди зникає друга половина, знає, мабуть, лише Бог.

Поміркуйте над такими фактами. Сімдесят років СРСР видобував золото — по триста тонн в середньому за рік — і раптом дізнаємося, що в казні його залишилося ледве 240 тонн. Весь державний запас платини, як повідомляла преса, чомусь опинився в швейцарських банках. Москва сховала його, аби не ділити між суверенними республіками. Вона волила наділити їх хіба що союзними боргами.

За останні три роки Німеччина, що теж відомо, виділила Москві 64 мільярди марок. Це в середньому по 200 марок на кожного «совка». Чи бачив хто з нас бодай одну марку?

Зовнішній борг Союзу — 80 мільярдів доларів. Скажімо, у вашій сім'ї п'ятеро душ: дід, баба, син, невістка і внук. Борг кожного — майже 270 доларів, цілої родини — 1350 доларів. Коли ви встигли стільки заборгувати, кому, за що?

Можливо, деяку ясність внесе такий факт. У підвалах будинку, де жив колишній секретар Президії Верховної Ради СРСР М-Георгадзе, в сейфах було знайдено казкові багатства: ящики золотих перстенів, вісім кілограмів діамантів, сто золотих злитків, картини європейських художників, валюта — всього на шість мільярдів рублів. Уявляєте, що можна знайти в тих, хто рангом значно вище «скромного» Георгадзе? А рядових трударів тим часом переконують, що для виходу з кризи необхідно підвищити ціни... на те вп'ятеро, на те вдесятеро...

ОСТАННЯ БРЕХНЯ ГОРБАЧОВА

22 серпня президент Союзу ще не знав, що путч остаточно

провалився, тому так обережно вішав нам на вуха традиційну локшину — який він переконаний комуніст, увесь за соціалістичний вибір, а наступного дня одним розчерком пера розпустив «розум, честь і совість» епохи. Центральна преса назвала цю «лапшу» останньою брехнею Горбачова.

Гай-гай, якби-то! Тільки президент отямився від переляку, як знову став розвішувати локшину про «єдиний економічний простір». Здається, ніби має він якусь економічну освіту і повинен би знати, що термін цей не є науковий, лише вигаданий белетристами. Єдиного економічного простору в Союзі ніколи не було і не могло бути, оскільки для цього нема відповідної бази, рівних можливостей республік. Був єдиний адміністративно-командний простір, але для президента то, мабуть, одне і те ж?

Ніколи не було і тим більше зараз не може бути в колишньому Союзі єдиного ринку, єдиної фінансово-кредитної системи — в одній шостій частині світу. З наукової точки зору це нонсенс. Але не з точки зору президента імперії (дивне, традиційно облудне для старшого брата поєднання понять «президент імперії»).

Чим менше часу залишилося до всеукраїнського референдуму, тим більше президент втрачав чуття міри і правди. Якось домовився до того, що цього разу ще більше українців виступить за союз, ніж під час весняного референдуму. А згодом вдався і до залякувань, мовляв, самостійна Україна — це «велика біда для Союзу, але ще більша біда, катастрофа — для України».

З легкої руки президента Союзу і розгорнулося облудне залякування українців «катастрофою самостійності».

Перше пугало: Україна не зможе самотужки вийти з економічної кризи, оскільки вона зав'язана незчисленними кооперативними зв'язками з усіма республіками Союзу. Тут так і випирає зверхнє, панське ставлення до українців, у яких нібито не вистачить розуму для самостійного господарювання. Ні, панове, помиляєтесь! Ми тепер грамотні і знаємо, що, наприклад, ступінь кооперації країн «Спільного ринку» значно вищий, ніж у нас, а країни ті повністю самостійні. І Україна не буде поривати тих зв'язків з сусідами, які їй вигідні.

Друге пугало: Україні бракує нафти, без якої змертвіє енергетика, зупиниться транспорт. Так, але Україна має інші гостродефіцитні у світі багатства, як цукор, метал, марганець, сірку, уран, золото, за які їй радо продадуть скільки треба нафти, та ще й додому привезуть.

Пугало третє: лише в союзі з Росією Україні буде легше боронитися від зовнішніх ворогів. Кого мається на увазі? Наші сусіди — переважно невеликі, мирні країни... Значить, найнепевнішим сусідом залишається Росія? Але гіркий досвід Саддама Хусейна вселяє в нас віру, що часи загарбницьких війн минулися.

Лякають нас навіть приватизацією, що ми розбазаримо свою державу ще до того, як збудуємо її, народні багатства розкрадуть мафіозні групи, розкуплять іноземці. Шантажують економічною блокадою. Господи, та вона вже триває!

Як пропагандисти Троцького в громадянську війну лякали довірливих українців, що в Центральній Раді засіли самі царські генерали, а Петлюра тільки й думає, як продати Україну буржуям, так і тепер, напередодні референдуму, не лише на заводах і шахтах, а вже й по селах залякували людей «самостійниками», «бандерами», дурили їх тим, що незалежна Україна нібито не платитиме пенсій, зароблених в інших республіках, не дозволятиме об'єднуватися родинам, переслідуватиме тих, хто не знає української мови. Стиль, методи з арсеналу Троцького! І ті ж самі зверхні, образливі для національної гордості кожного українця нотки в центральній пресі: «Много шума о референдуме, а кукуруза не убрана». Куди ви, мовляв, пнетесь. Ваша справа — орати й сіяти та постачати Москві харчі.

Та референдум сказав: досить!

ЩО ПОКАЗАВ РЕФЕРЕНДУМ

Чому розвалюється радянська імперія? Відповідь знає кожен школяр: через низьку продуктивність праці рабів, тобто трудящих. Ніхто ніколи не працював і не працюватиме задарма, запівдарма на когось. Навіть на самого себе. Рано чи пізно це

призводить лише до повного, всезагального зубожіння поневолених народів, до їх невдоволення існуючою системою. Друга причина: облудна панівна мораль «старшого брата». Нemoжлива демократія, людська гідність, честь, любов, справедливість там, де сильніший слабшому всівся на шию, а щоб той не ремствував, улесливо пропонує дружбу. На такій блюзнірській моралі в Союзі ніколи і не могло бути щирої дружби народів, єдності і братерства, поваги людини взагалі, скільки б моральних кодексів ми не вигадували. На такій гнилій моралі в історії людства нічого доброго збудовано ще не було.

Третя — розплата. У всі часи імперії тяжко розплачувалися за розбій, обман і гноблення народів. Настав час розплати і для Російської імперії.

Четверта — русофобія. З вибухом національної самосвідомості ста народів Союзу споріднене таке явище, як неприязнь до росіян. Ніхто нам «з-за горба» його не підкинув. Це лихо наше, домашнє.

Як не моторошно про це писати, але факт: за сімдесят років «рідна, народна, найдемократичніша на світі» радянська влада замордувала на Україні більше людей, ніж усі попередні загарбники, разом узяті. (Цифри для роздумів: за останні сто років кількість українців збільшилася на третину, росіян — удвічі). Навряд чи вистачить нам ще сімдесят років, щоб простити це і забути. Хто спровадив на Україну криваву пошесть?

Гасло «Ніхто не забутий, ніщо не забуте» для мене ніколи не було однозначним. Так, не забуті мільйони людей, які загинули за радянську владу. Однак не можуть бути забуті й мільйони людей, що загинули від руки радянської влади.

Поясню свою думку. Християнський закон і християнська мораль — єдині. Нема моралі феодальної, капіталістичної, соціалістичної. Є загальнолюдська мораль. Нема окремого закону для панів, окремого для рабів, а є загальнолюдський закон. Російська імперія, а за нею і компартія брутально топтали цей закон і мораль. За їхньою «мораллю» цілком можна силою зброї поневолювати малі беззахисні народи і не відчувати при цьому ніякої вини. Сталіністи на підставі «пролетарського закону» до

третього покоління включно вирізали «класових ворогів» (а заодно й мільйони невинних), однак тепер зухвало заявляють, що нинішнє покоління комуністів за помилки попереднього не відповідає. Значить, для жертв один закон, а для їхніх катів — другий? Ні, голубчики, мудра історія рано чи пізно змушує всіх — і гітлерівців, і сталіністів — відповідати за одним християнським законом.

Пишу це не для того, аби розпалювати міжнаціональні пристрасті чи образити російський народ. Я тільки констатую факти, про які люди гомонять довкола мене. Можливо, це думки популістські, але нині, після референдуму, те, про що говорять люди і що раніше замовчувалося, душилося під імперським чоботом, на моє тверде переконання, має право бути опублікованим. Зрештою, абсолютно непогрішних народів немає. Настав час і «старшому братові» співати не лише дифірамби заляканого раба, а спокійно, з гідністю сказати, яким ми його бачимо. Для його ж користі.

Люди кажуть, що росіян на чужі землі манить вигода, пхаються туди, де краще з ковбасою, без жалю покидають злиденну «родину». Люди без «малої батьківщини». Не хочуть для неї працювати. Замість того, щоб піднімати свою Брянщину чи Вологодчину, тягнутися до готового — в Прибалтику, в Україну. Та ще й прикриваються фіговим листком, що в іншому середовищі вони — національна меншість. А раз так, то благородство господарів їх ще й захищати повинно!

Десятки малочисельних народів Союзу така влізлива політика «старшого брата» поставила на грань вимирання, мільйони людей на власній землі перетворилися немов на емігрантів, втрачали свою культуру, мову, рідний дім ставав для них нічліжкою, де вже й не знати, хто в ній гість. У багатьох малих республіках, краях та областях мігранти за чисельністю доганяли корінне населення, тишком-нишком готуючи їх в кандидати на занесення до Червоної книги.

Головна риса культурної людини — вміння в будь-якій ситуації поставити себе на місце іншої людини, увійти в її становище, зрозуміти її. Он нинішні німці всім народом визнали свою вину за Гітлера та гітлерівців (своїх же попередників), прагнуть компенсувати збитки, заподіяні ними сусідам. Наш «старший брат»

такими рисами, на жаль, не відзначався. Він, бачите, велика нація, яка має особливі права стихійно перемагати все німецьке, що повинно відмерти. А якщо і були допущені якісь помилки, то питаєте за них з царських чиновників та сталінських бюрократів.

Нехай так. Але хто заважає нинішнім нащадкам тих бюрократів на засадах християнських законів і загальнолюдської моралі порозумітися з «братами меншими»: давайте, люди добрі, мирно розійдемося по своїх домівках, не втрачаючи добросусідських відносин? Ми всі від того лише виграємо! Та де там! Справедливий протест гноблених народів, прояви їх національної свідомості, офіційна, союзна преса брутально називає «націонал-ідіотизмом, виплеканим у хмільних головах тих, хто об'їдається за багатими столами». Російський же народ плаксиво видається за найбільшого, який найбільше постраждав від грандіозних революційних перетворень». Стривайте, а хто йому підкидається й така фігова ідейка: мовляв «старший брат» зовсім не обов'язково має бути багатим, розумним, культурним чи найкращим серед інших братів. Він просто старший, так розпорядилася історія.

Е ні, історія на цей рахунок має зовсім іншу думку. Її висловив великий філософ сучасності Альбер Камю у відомому «Листі до німецького друга», написаному в рік нападу гітлерівців на Францію. Суть її така: сильна нація має право завоювати іншу націю в одному-єдиному випадку — коли нація-завойовник на три голови вища в усіх відношеннях, коли вона несе з собою світло науки, культури, економічного розвою, веде покороного до вершин цивілізації, до заможного життя. Чи був таким «старший брат»? Що він дав Україні і що взяв, — ми знаємо.

Не маючи достатніх цивілізаційних козирів, «старший брат» ніколи не міг нести відповідальності ні за кого без свого єдиного козиря — насильництва. Тепер, одряхлівши, лє крокодилові сльози, намагаючись представити себе якоюсь «гнобленою більшістю».

Давайте запитаємо себе відверто: чи можна назвати великим, мудрим, світочем цивілізації народ, який силоміць поневолив сто народів і народностей, розтринькав їхні багатства, які

зміг, а сам опинився в злиднях і тепер простягає руку до багатих сусідів, аби йому, як тому жебракові, дали їсти?

Чи можна поважати народ, який дозволив купці авантюристів оголосити себе «авангардом людства», а своїм соціалістичним експериментом на сотні років зганьбив перед світом увесь слов'янський рід? Нарешті, чи можна довіряти народові, з надр хваленого «бійцівського» характеру якого виплотився страхотливий більшовизм?

Звідси і висновок, підказаний референдумом: ні, не можемо ми більше залишатися у спертій атмосфері тотального дурману.

Нині ми приступаємо до будівництва демократичного суспільства незалежної Української держави. І знову чуємо глум: економічна криза, голод, холод, а вам незалежності закортіло! Газета «Комсомольська правда» дозволяє собі таку образливу для нас паралель: як деякі (найвідсталіші, звичайно) африканські племена нині шкодують за колонізаторським режимом, так і наші суверенні республіки будуть шкодувати за колишнім Союзом. (Спасибі, що чесно призналися, за кого нас мали). А в своєму останньому інтерв'ю Українському телебаченню Горбачов пішов ще далі: виявляється, весь український народ під час референдуму помилився, один він, Горбачов, не помиляється. І знову чуємо вже непотрібні нам «батьківські» повчання: економічна криза, холод, голод, а вам лише самостійність у голові...

Та зрозумійте ж нас: після століть такого глуму, грубого приниження національної честі і гідності, може, й неможливо починати нове життя ні з чого іншого, як із самоутвердження народу!

Чи готові ми до такого самоутвердження? Хочеться застерегти себе: далеко не у всьому винен «старший брат», ми, українці, теж не безгрішні. Тепер, після референдуму, нам, якщо хочемо називатися цивілізованими європейцями, дуже важливо усвідомити, що не завжди тільки хтось інший винен у наших бідах, а насамперед ми самі заслуговували такої долі, яку мали. Ніхто нам, українцям, не зробив більше шкоди, як зробили собі ми самі. Без усвідомлення цього не зможемо стати господарями,

відповідальними за власну долю, не зможемо уникнути багатьох прикріх помилок.

Перша. Століттями залякувані, усунуті від активного суспільного життя чужинцями, ми стали пасивні і лінівні, звикли до інтелектуального й фізичного байдикування, до роботи, яка нам самим нерідко була непотрібна. Звикли з-під солом'яної стріхи, з-за соняхів над тинами крадькома визирати, що в світі діється і заспокоювати себе тим, що наша хата скраю. Тепер раптом вона стала крайньою зусібіч одночасно і нам не так просто буде подолати вікову інертність мислення і дії кріпаків.

Друге. Ми, українці, надто легко впадаємо в ейфорію від слів, а не від справ. Тільки прийняли Декларацію про незалежність, виграли референдум — і вже святкуємо, співаємо, танцюємо, неначе справді здобули повну незалежність, широке визнання у світі. А це ж поки що лише паперові права, які нам ще тільки належить матеріалізувати роками тяжкої паці, радісних перемог і гірких втрат на тернистій дорозі з Чорнобилем на хресті — до волі.

І наостанок, третє, найголовніше. Досі ми мали зручну можливість звалювати вину, нерідко і власну, за всі свої лиха на «старшого брата». Тепер, втрачаючи звичний «образ винного», ми, боюсь, з легким серцем почнемо шукати винних з-поміж себе. О, це ми вміємо! Віками гризлися наші князі, гризлися гетьмани, гризлися отамани. Яка ж то буде демократія, як почнуть гризтися Демократи?

Дозволю собі зробити узагальнення: ті, хто гризеться — не демократи і не патріоти. То безхребетні душі з безпритульними ідеалами. Цивілізований світ давно знає: порядною просто добру, щиру, милосердну людину назвати неможливо, якщо ці її почуття не освячені високою вірою і кожен свій крок вона не звіряє по дороговказній зорі найвищої цінності. Для одного — це віра в Бога, для другого — віра в безсмертя душі.

Такою ж вищою цінністю, провідною зорею бодай на цей непевний час мала б стати віра в незалежність матері-України.

Як кожен справжній християнин звіряє свої дії й помисли з голосом совісті: я цього не зроблю, на це не піду, бо то гріх на душу, так і кожен свідомий патріот, якщо він справді патріот, мав би

звіряти кожен свій крок з користю для України. Без такої віри наша воля до незалежності здеградує. Боже, Україну храни!..

На закінчення — короткі висновки. Українофобський дурман всіх «старших братів», якої національності вони не були б, однаковий. Бо імперія — це велика брехня. Всілякі союзи, федерації, автономії, де є «старший брат», — це велика брехня. Вони об'єктивно не можуть бути чесними, порядними, шляхетними. В них органічно відсутня християнська мораль (недарма більшовиків так муляло християнство), національна й соціальна справедливість, бо зовсім не для того «старші брати» підминають під себе молодших, всідаються їм на шию. Бо ніколи той, хто їде на ослі, не має і не може мати останнього за справжнього друга. І ніколи осел, скільки б йому не говорили про «дружбу народів-братів», не почуватиме себе людиною, рівнею зі своїм погоничем.

Здається, все тут просто і зрозуміло, як два рази два — чотири. Та, на превеликий жаль, далеко не кожен, хто прочитав ці нотатки, хто пережив здобуття волі як втрату нехай чужого, але гарантованого жолоба, сприйняв їх суть. Таких я хочу запитати:

— Доки ми, українці, дозволятимемо, щоб всякі пройдисвіти дурили нас, як останніх ослів? Що ми за народ, який дає себе так дурити? За що нас поважатимуть діти, внуки і правнуки, яких незалежна Україна з Божою поміччю вбереже нарешті від чужинської брехні?

1991р.

ХТО НАМ, УКРАЇНЦЯМ, ВИНЕН, ЩО МИ ТАКІ БІДНІ

Та й що ж то за народ, коли за свою користь не дбає і очевидній небезпеці не запобігає ? Такий народ неключимістю своєю подобиться, воістину, нетямущим тваринам, од усіх народів зневажаним.

Іван Мазепа

Ранковий ліс, утоптана дачниками стежина, кілька різного віку чоловіків у старих куфайках і кирзаках, з торбами за плечима йдуть услід, куди і я — добудовувати свої законсервовані економічною кризою «фазенди» — і про щось запально дискутують.

Лісова тиша далеко довкіл розносить кожне слово. Коли ж у дискусії вочевидь настав час зробити висновок, над гамірним багатоголоссям запанував голос старшого в гурті чоловіка, який досі ішов мовчки, — голос, позначений печаттю глибоких роздумів і розчарувань, але твердий, непохитний у своїй правоті.

-А я вам скажу: життя наше дурне. Історично дурне. Ми ніколи не мали ні мудрих керівників, ні урядів. Будували комунізм — не знали, що воно таке, будували соціалізм — не знали, що воно таке, тепер будуємо демократію і знов не знаємо, що воно таке. Наш Уряд просто вибріхується перед нами: мовляв, нема законів для доброго діла. Прийняли закон — нема якихось там механізмів, аби він задіяв. Знайшли механізм — результат такий же. А чому? Бо наша держава, яка була і яка є, ніколи не поважала, не поважає і, як з усього видно, не збирається поважати людей, а вони запівдарма не хочуть робити. От і вся причина...

А закон-механізм тут один-єдиний: добра робота можлива лише і тільки за добру плату. Без доброї плати не буде в нас доброї Роботи...

...Пригадайте, хлопці, із шкільної повісті, — лунав у стишеному лісі наставницький голос,- як хазяїн платив бідолашному Чіпці Варенику за роботу: три карбованці на рік, харч і стару одежину. Так споконвіку платив український пан українському наймитові. Так за давніми народними традиціями і досі платить

наша демократична держава нам, своїм наймитам. Інакше вона просто не вміє. Але й таку — наймитську — роботу від нас має. Бо наймит завше робив, як мокре горить, завше лінувався, крав і вибіхувався — мусив якось жити. Так ми і донині робимо...

...Усі комуністи і соціалісти, демократи і націоналісти, жовті, сині і червоні партії та рухи мусять знати: за наймитську плату ніхто їм незалежної, соборної, ні совєтської квітучої України не збудує. Дурних катастрофічно меншає, особливо серед молоді. Де держава візьме кошти, мене не обходить. Коли хоче вижити, сама мусить знати, як поважати своїх людей. Нехай скоротить хоч до нуля свої витрати, перша на собі затягне пасок, нехай розпродасть ядерні запаси, концесії, ліцензії, шельфи і басейни, нехай запросить тих, хто навчить нас працювати і жити по-людськи, нехай не знаю що робить! Це її проблеми, а не мої! Я свою роботу зроблю. Як буде за що...

Стежки наші розминулися і до мене долітали останні уривки фраз мудрого дачника:

...Ви, молоді, згадаєте колись мої слова: ні ви, ні діти ваші в Україні ніколи не будуть мати людської зарплати. Хочете заробити, їдьте в чужі краї. Українець українцеві ніколи добре не заплатить за роботу. Такі ми люди...

Я був уражений не стільки змістом почутого — такі думки віддавна мені добре знані, — скільки тим, як звичайний собі дачник, нікому не відомий чи то бухгалтер, учитель, чи майстер цеху просто і страшно висловив гірку правду про те, про що в народі говорять день і ніч, мабуть, з часу його появи на землі і про що вперто, наче змовившись, мовчать політики або, зневажливо відкопиривши нижню губу, накидають на цю правду ярлик вульгарного популізму.

А як серйозно запитати себе: справді, хто ж винен, що наше життя дурне? І як воно так сталося?

КПИНИ ДРУЗІВ І НЕДРУГІВ

Щоб зрозуміти це, необхідно спершу уважно придивитися до себе самих, які ми є, яка наша національна ментальність-психологія,

життєва філософія, самоусвідомлення, тобто яка наша вдача і відповідна до неї поведінка на рідних теренах.

Учені, політики, культурні діячі різних епох і в нас, і в діаспорі в один голос стверджують, що психічна структура українця вирізняється емоційно-почуттєвим характером і що ця риса його помітно переважає над раціонально-аналітичним характером, скажімо, німця чи англійця.

Українець більш емоційний, чутливий, сердечний, сентиментальний, аніж вдумливий, раціональний, аналітичний. За словами солодкозвучних наспівів патріотів, нас нібито вияскавляє з-поміж інших здоровий «хлопський» розум і доброта, щира, щедра, пісенно-поетична вдача, велика працелюбність, героїзм та мужність, закоханість у природу, в красу і незрівнянна моральна чистота.

А ще українець — неперевершений жартун і незнищений оптиміст. Він несхитно вірить у краще майбутнє лише тому, що так хочеться вірити. У нього сильний інстинкт самопіднесення, він любить бачити себе героєм там, де героїзмом і не пахне. Йому не багато треба, аби повірити в успіх справи. Він і в праці більше керується настроєм, аніж розрахунком, а тому сьогодні готов гори вернути, а завтра — лінуватися. Українець надто покладається на долю і Божу ласку, аніж на власні сили: «Якось воно буде! Бо так ще не було, аби якось воно не було». Подібну премудрість могли вигадати лише ми.

Українець сприймає навколишній світ ідеалістично. Він бачить об'єктивну дійсність не такою, якою вона є насправді, а якою він у своїй фантазії волів би мати. Часто на такій уявній дійсності базує свої практичні дії, заздалегідь, звичайно, приречені на невдачу....

Від природи українець веселий і привітний, на себе дивиться з гумором та іронією, у скрутну хвилину вміє «вдарити лихом об землю» ...

Отже, явна перевага емоційно-почуттєвого складу характеру над раціонально-аналітичним? Чи не звідси наші лиха починаються? І чи то та перевага, якою варто хвалитися?

Справді, як на мою думку, в устах учених та політиків — од Грушевського, Борщака і до Чорновола, — наче той любисток на

весняних луках, цвіте на адресу старовини самохвальна компліментність. Ах, якими славними були ми в давнину! Анти германців навчали культури! Козаки Європу — демократії!

санскрит започаткувався з української мови! (Ще трохи, і неодмінно знайдеться науковець, який усерйоз доведе, що Арістотель свою «Етику» передер у Сковороди!).

І їх, політиків, можна зрозуміти. Народ наш настільки нещасний, знищений, розтоптаний «воріженьками», стільки на своєму віку наковтався від них образ і принижень, що далєбі, заслуговує, як той тяжко хворий у гуманного лікаря, на щадливий режим, навіть на самообман «во спасеніє» для підтримки емоційно нестійкого духу: нехай йому, бідоласі, хоч компліменти приємні зостануться...

Та насторожує-тривожить інше: чому так мізерно мало компліментів нам сьогоднішнім? Забрало підстав для доброго слова? Чи збулося пророцтво Шевченка про славних прадідів великих правнуків поганих і медовоусті патріоти розгублено змовкли?

Справді, чому так мало знаємо про себе, які ми нині? І чому такі різючі контрасти в тому, як бачимо ми себе самі, як бачать нас інші?

Французький мандрівник Боплан ще до доби Хмельницького подивляв «героїзм» українців у змаганнях «пиворізів». Відомий зі шкільних років шовініст Белінський писав, що «серед українців більше поетів, ніж тих, хто вміє читати і писати». Наче б похвала: ось який поетичний народ. Та заодно і глум над «поетичними лінивцями», що за життя й абетки рідної мови не подужають. Сатанист Троцький, тричі в роки громадянської війни посилаючи більшовицьких агітаторів на Україну, зухвало пророкував їм повний успіх на підставі дитячої довірливості і політичної наївності українців.

А ось що пишуть про нас недруги у своїх секретних директивах. У «Катехізисі єврея в СРСР» читаємо: «Гої (себто ми — А.П.) не здатні глибоко думати, аналізувати і робити глибокі узагальнення. Вони, подібно свиням, живуть втупившись рилом у землю, не підозрюючи, що є небо. (А де ж наша пісенна поетична

вдача?). Вони сприймають факти дуже поверхово, вони не бачать фактів у їх послідовності, у їх зв'язку, вони не здатні думати, узагальнювати, абстрагувати... Вони не вміють керувати, а також підкорятися... Генетичні саботажники. Вони заздрісні, ненавидять своїх побратимів, коли ті висувуються із сірої маси. Дайте їм можливість розірвати цих висуванців — вони із задоволенням розірвуть. (Де ж наша сердечна доброта?)... (Гої) дурні і грубі. Свою обмеженість вони називають чесністю і порядністю... Гої нерозумні і грубі настільки, що не вміють навіть брехати, хоча за природою своєю брехливі і безчесні. (А де ж наша незрівнянна моральна чистота?). Хай гої створюють свої колективи (товариства, партії, рухи), навряд чи це їм вдасться, вони пересваряться раніше, ніж встигнуть що-небудь зробити...»

Де ж правда: в дипломатичних компліментах друзів, чи в таємних директивах недругів? І які ми насправді? Істина, мабуть, десь посередині. А, може, найважливіше з наших сьогоднішніх завдань як нації: пізнати себе? Усвідомити, які ми є. Подивитися усім в одне велике дзеркало, або, навпаки, кожному насамоті, мовчки сісти перед дзеркалом і довго-довго, уважно придивитися до себе: хто я? Українець — Божий обранець чи приبلуда на цій землі? Цивілізований європеєць чи окраїнний абориген, Пилип з конопель на забутому городі Європи?

У такій критичній ситуації, яка склалася сьогодні в Україні, самохвальні компліменти недоречні. І тому я хочу сказати те, про що всі говорять, та мало хто пише...

ЗА СВИНОПАСАМИ НЕ ВИДНО КОЗАКІВ

Як казав мудрець: світ — це одвічна битва між Богом і чортом, а поле битви — серце людське. Трагедія українця в тому, що в його серці водночас гримить ще одна битва: між чортом європейського Заходу і чортом азійського Сходу. Тільки-но сіромаха чогось доброго навчиться в європейців, як прискочить бусурман і розтопче, тільки щось позичить собі від цивілізованого світу, тут же москаль переверне йому догори ногами, сплюндрує, сплялюжить. І

кінця тому знущанню не видно. Вже й губиться українець: може, не треба ні чужому навчатись, ні свого пам'ятати, може...

Бог і три чорти — сили не рівні. Витоптала сатанинська орда українське серце, вижерла цвіт мислі, запаскудила чистоту душі.

Зажурилась Україна, що ніде прожити,

Витоптала орда кіньми маленькі діти,— тужить народна дума. Витоптала не тільки дітей...

У нас були колись два типи національного характеру: слабкий тип - хліборобів і сильний — козаків. Для першого порпатися в святій матінці-землі дорожче за волю, для другого свята воля Дорожча за життя. Кажу — були, бо нині від другого типу маємо лиш е руїну. Дмитро Донцов, якому не властиві компліментарні реверанси на адресу українців, поділяв їх ще категоричніше: на козаків і «свинопасів».

У тяжку годину козаки бралися до зброї й ішли на вірну смерть, «свинопаси» ховалися в криївки, нори, загати, аби якось вижити. Козацький тип з-поміж нас зістав винищений. Здається, зрозуміло без слів, хто залишився.

Для них і оті, згадані вище компліменти, звучать, як кпини...

Недруги тепер сумніваються: а чи були колись серед тих хохлів горді духом люди. Нехай їм відповіддю будуть слова з листа генерал-губернатора України Рум'янцева до цариці Катерини Другої, в якому він повідомляв, що українська старшина мала міцне почуття вищості відносно російських сусідів: «Ця невеличка горстка людей... інакше не відзивається, як тільки що то вони найперші в цілому світі і що нема від них нікого розумнішого... а все, що у них є — то найкраще». Де нині той гордий дух? Де ті українці?

«Витоптала орда кіньми...». Як почала з Северина Наливайка, то аж Василем Стусом закінчила. Дай то, Боже, щоби він був останній.

Дуже помилково вважати, що енкаведистам належить пріоритет у полюванні на нас по полях і лісах, як на мисливську дичину. Ще після Полтавської битви москалі два роки полювали по цілій Україні запорожців, немов вовків, а більшовики після громадянської війни — наших самостійників.

Недавно в архівах знайдено свіжі факти. Одразу після утворення Центральної Ради, переполюшені національним пробудженням України, більшовики таємно вдалися до таких притаманних їм татаро-монгольських акцій: знищили всіх офіцерів-українців, котрі поверталися з фронтів Першої світової війни. На кількох вузлових залізничних станціях польсько-білоруського кордону, де зупинялися ешелони з військами, було арештовано і розстріляно понад тридцять тисяч офіцерів українського походження. Водночас од більшовицьких куль впали дев'ять тисяч українців-курсантів російських військових училищ у Саратові і Харкові. Ми дивуємося, чому уряд Грушевського-Петлюри не зміг створити сильні армії. «Товариші» наперед подбали...

Такі факти настільки численні і загальновідомі, а висновки з них настільки однозначні, що нема сенсу їх повторювати. Поділюся лише власними думками. Зрозуміло, що козаків завжди було замало. Їх забракло Хмельницькому, щоб виграти вирішальну битву за волю, їх забракло Мазепі, щоб порятувати Україну від загибелі. Петлюра, відверто кажучи, взагалі не мав ким воювати. В українсько-польській війні 1919-го в УГА назбирався ледве один відсоток галичан, тоді як споконвіку воюючі держави у вирішальний час збирали під національні знамена до десяти і більше відсотків населення. «Свинопаси» у кожному випадку могли лише полохливо визирати з-за обор, що з того вийде.

Уперше з гіркою категоричністю протиставив психіку козака психіці «свинопаса» Тарас Шевченко. Виступав він, звісно, не проти стану селянського (як і ми не виступаємо, бо наші герої — і козаки, і січові стрільці, і бандерівці — переважно селянські діти), а проти тих «хамових синів», які покірно хилилися перед панською пикою. І Леся Українка протиставляла психологію лицарства нашої «плохій гречкосійній породі».

Іван Франко відверто іронізував з людини, яка, сидячи нишком під чужим ярмом, уважала, що «множачись серед мук, можна вирости в силу і забрать увесь край в свої руки». У вступі до книжки «Галицькі образки» Франко з важким серцем писав про українців, як про «расу обважнілу, розгнuzдану, сентиментальну, позбавлену гарту і сили волі, так мало здібну до політичного життя

на власному смітнику, а таку плодючу на перевертнів найрізноманітнішого роду». Гіркі слова, бодай би їх не знати...

Ще менше щадив самолюбство українця Донцов. «Свинопаси» у всі віки були, є і будуть з їх полохливою ненавистю до героїчного, до патріотичного націоналізму і кращих козацьких традицій, які кличуть до боротьби і заважають «зав'язуватися салу». Люди, які за ідеал мають найперше власний душевний спокій, а за п'єдестал — «масну скибу», запопадливо оберігаючи ці свої злидні, кожної хвилини готові родичатися що з демократами, що з комуністами, що з чужими, що з своїми панами. їм однаково! Розімлилі від тепла власного смітника, ситі своєю найнижчого взагалі-то сорту ковбасою, вони, як чорт ладану, бояться героїчних, патріотичних поривань навіть власного серця і дуже скорі віддати за «пироги з сиром» і рідну землю, і материнську мову, і святі батьківські могили.

Не одне століття імперська ворожа пропаганда накидала нам на шию хомут народу-свинопаса, який має тільки тим і жити, що орати, сіяти, сапати буряки, варити цукор, пасти худобу, напихати ковбаси — і подавати їх своїм «старшим братам» до бенкетного столу. Та ще й пишатися тим, що роздобрілі від хмелю, вельможні окупанти тицяли йому за рабську працю медальку чи грамотку. Дуже мало, на жаль, бачив я серед своїх земляків людей, які хоча б у душі ненавиділи себе за ганебне для нашої національної честі і гідності холуйське «хліборобство». Навпаки, ще й чванилися ним: «Дарувати людям хліб — святе діло!»

Саме такі дитинно наївні люди дуже, ну просто таки до сверблячки потрібні були «старшим братам» усіх мастей. Вони натішитися, надивуватися ними не могли! Очам своїм не вірили!

На їх вимоги «малу людину» треба було любити і навіть звеличати, мати за велику, заплющивши очі на її паскудність і ницість.

А що може розумного, доброго, вічного виплодити така нікчемна ментальність? На жаль, добре знаємо що, на власній шкурі відчули: опльовувати героїчну історію, топтати національну гідність, розвалювати храми, зводити корчми, переслідувати все краще, талановитіше і поливати самогоном останню надію на порятунок.

За шмат гнилої ковбаси і чарку самогону «свинопаси» здатні забути ворогам їх страхітливі зlodіяння: знищення української державності, козацького стану, репресії більшовиків, голодомори, безіменні могили батьків і синів. За дулю, за півдулі, як дорікав Шевченко, вони ладні знову продати Україну «новій московській демократії», яка може хіба що старе царське чи більшовицьке ярмо замінити для нас новим, «демократичним».

«Свинопаси» і сьогодні плутають Христа з Марксом, власну державність з «дружбою народів», колгоспне рабство з «союзом незалежних держав». Ще й нині вони ніяк не зроблять вибору, скажімо, між Петлюрою і Щорсом, Бандерою і Затонським, а заодно між азійською анархією і європейською дисциплінованістю, страх немилою для лінкуватого слов'янина. Чи можна з такою безглуздою саламахою ідей в голові будувати незалежну, цивілізовану державу?

Трагедія України — не в розгулі чужих орд, а в тому, що вона сама не перестала бути ордою.

Перемога більшовизму і соціалізму на наших теренах не мала нічого спільного з марксистськими ідеалами, бо ні розвинутого пролетаріату, ні мільйонів свідомих марксистів ми ніколи не мали. Національна катастрофа стала можлива тому, що в нас ніколи не бракувало голоти. Тріумф більшовизму — це тріумф доморощеної орди над усім, що вище, розумніше, культурніше, краще від неї. Це ординський погром тих мізерних, останніх паростків культури й цивілізації, на які ми спромоглися.

Власна орда винищила нас із середини. Жоден європейський народ так охоче не повертав зброю, призначену для ворогів, проти себе самого: брат проти брата, син проти батька. Юрко Хмельницький вирізав до решти славних батькових сподвижників, яких не встигли витлумити свої ж гетьмани, його попередники. Махновці нищили гетьманців, щорсівці — петлюрівців, бандерівці — бульбівців, щоб разом з ними стати пропашою силою. А яка то була б грізна сила, якби разом стала грудьми проти спільного ворога!

Сьогодні ні для кого не секрет: не москалі вигнали з України уряди Грушевського, Винниченка, Петлюри, а за твердженням того ж таки Винниченка, самі українці. Не татари організували нам

голодомор 1933-го. Не німецькі фашисти виловлювали по галицьких селах молоденьких сестер милосердя УПА, стадом, немов пси, ґвалтували їх, вирізували груди, ламали руки, ноги і викидали на гній, а таки свої ординці на ймення Іваненки, Петренки, Ковальчуки...

Помилково гадати, що ті ординці збиралися будувати в країні соціалізм. Зате що насправді за 70 років вони зробили, то видушили, витлумили в Україні, де з часу громадянської війни не було ніяких буржуїв, усе, чим лиш може пишатися будь-яка нація: таланти, інтелігенцію, мислячих людей, які мали власну думку. Ні, не дикий татаро-монгол, а українець під час арешту зламав прикладом щелепу Максиму Рильському, не сталінські посіпаки, а Хвильовий з Тичиною підписували смертний присуд письменниці Старицькій-Чернихівській, не міфічні чеченські терористи, а наші рідні «охоронці» правопорядку відбили нирки Василеві Симоненку...

Далебі, найстрашніша орда та, що скалить зуби в нашому серці. В Україні вона винищила елітарний генофонд, перетворила сорокамільйонну націю на покірне бидло. Діагноз світових учених вбивчий: внаслідок безпрецедентного терору, репресій, війн, еміграції жорстоко постраждав генофонд українців, розумова активність, інтелектуальний потенціал нації. Як не вірите, то подивіться на спиті, синюшні, мавп'ячі лиця сільських і міських алкоголіків, поцікавтеся, скільки в них дебільних дітей. Такого розгрому наш народ не зазнав і від орд Батия.

Застерігаю: пишу це не для того, аби образити, принизити людей, посіяти зневіру у власні сили. Пишу виключно для того, аби люди наші критичним оком подивилися на себе, на діла рук своїх і хоча б на хвилюку замислилися: чи можливо на менталітеті «свинопасів» збудувати міцну, незалежну державу?

Не знаю, що й порадити нещасним людям. Скажу лише: коли вирубують віковий ліс, на місці зрубу виростає чагарник. І чим він густіший, тим менше шансів, що з нього знову буде добрий ліс. Потрібна мудра, державна, господарська рука, аби з колючої плутанини хащів виплекати цінні дерева. Так і козацький генотип можна відродити тільки в незалежній Україні. І тільки люди козацького типу — Сагайдачний, Хмельницький, Шевченко,

Петлюра, Бандера — залишають вікам потомним «іскру вогню великого», від якої зможуть запалюватись героїчні серця нових поколінь.

ЗА ЩО НАС, УКРАЇНЦІВ, НЕДОЛЮБЛЮЮТЬ

За простацтво

З нас насміхаються, що ми занадто конкретні, дріб'язкові, що наші ідеали не сягають вище корита й жолоба, а помисли заповнені лише салом та борщем, що як тільки десь у світі зйдуться три українці, там одразу з'являється вивіска «Ковбасярня», що коли не увімкнеш українське радіомовлення чи телебачення, тільки й чуєш: «колгосп», «надої», «трактор» та «з сиром пироги»... Та ще й накручуємо приймачі на повну потужність, навіть коли в хаті люди сплять.

Ніде правди діти, нерідко воно й справді так. Але спершу варто замислитись над причинами, як і чому ми такими стали, як відбувалося пониження межі нашої гідності. Варто пригадати, як українця роззброювали як національну, культурну особистість, послідовно, методично, не роками, а віками перетворювали його в того простака.

Перш за все у нього відняли державність, а з нею почуття господаря на своїй землі й національну гордість.

Другий удар — у нього відняли майно, а з ним і почуття людської гідності. Пригадайте, як у драмі «У неділю рано зілля копала» визначається соціальна вартісність селянина: у нареченого поля та воли, в нареченої млин — оце люди! А хто такий український колгоспник? Куфайка та кирзакі. Наймит і безштанько. А яка в наймита честь і гідність? З народу зірвали його цвіт — національну аристократію. Де наші Потоцькі, Радзивіли, Орлови, Толсті, Воронцови — культурні маяки своїх націй?

Третій удар — його дітей у школах з покоління в покоління силоміць напихали звульгаризованим, догматичним матеріалізмом, за яким головне — матерія, а дух — це лише мертв'яцькі сопухи. Внаслідок чого, задавлена вульгарною матерією, наша інтелігенція

так і не змогла стати інтелігенцією, піднятися духовно вище рівня сільського дядька.

Нарешті, в українця відібрали церкву, а з нею і християнську мораль, і штовхнули в сутінки бузувірства, бездушності, де все дозволено, де совість, сумління людське — про людське око.

Так українець був силою вирваний з контексту світової культури, з кола вільних народів, поза якими він — ніхто, нічого у світі не вартий.

Злидні віками формували серед українців найпоширеніший психологічний типаж, що його Д.Донцов у книжці «Дух нашої давнини» називає остійським. Остієць безнадійно прив'язаний до дрібних матеріальних благ, вульгарний у смаках, пристосуванець і кон'юктурник, завжди біжить за вітром. «Остійці — великі заздрісники, на чім іноді збудовують партійні програми... Остійцеві власні інтереси дорожчі від таких абстракцій, як честь і слава, тому часом виправдовує він всяку нечисть», — пише Донцов.

Додам від себе: власні інтереси йому нерідко дорожчі і від такої «абстракції», як незалежність України... Вся наша історія — це трагічний ланцюг остійських зрад, які продавали Україну за Дрібний гріш шкурних інтересів.

Звідки ж тут візьметься сила духу козацького, окриленість національних героїв, перед величчю яких тремтіли б вороги. Гай-гай, панове!...

Сама не маючи за душею нічого духовного, ані морального, совєтська влада цілеспрямовано штовхала українця лише в один бік — до голого побутового матеріалізму: до ферми, поля, плуга, буряків, надоїв, борщу і сала. І ще до самогону, який мав замінити йому і Бога, і духовність, і національну честь і гідність.

Донцов писав: «Проголошуючи першенство матерії над духом, вони (марксисты — А.П.) ставали рабами матерії, шукали передусім матеріального добробуту, спокою і фізичних насолод», і в результаті виховували цілі покоління звужених «гомо советікус», у яких нема і не може бути нічого святішого від корита і нічого сильнішого від худобинних інстинктів. Бо такими легше поганяти.

Вульгарний матеріалізм зробив нас безкрилими. Шкода мені рідної землі: вона у нас, що б ви мені не казали, краща від своїх господарів. Земля наша щедро народжувала крилатих людей, славних лицарів- Наливайків, Сагайдачних, Коновальців, а ми чим їй віддячили? «Задобривши» сокиру, самі з відразою обрубуюмо собі крила (пригадайте Драчеву «Баладу про крила»), городимо ними тини, пошиваємо хліви, затуляємо задники у виходках, стелимо під порогом для витирання ніг — аби тільки неба не дістали, коли полетять. Які б не гриміли нині гасла про незалежність, державність, національне відродження, оті «безкрилі» завше йтимуть стежками перевертнів та угодовців, крутіїв та запроданців, якими така багата наша історія.

Ще більше шкода молоді. Виростає вона у нас без душі, без християнського сумління в серці. Такі і її ідеали. Порівняймо: раніше наша молодь йшла у січові стрільці, в оунівці, упівці, свідомо йшла на смерть за волю України. То була крилата молодь.

Нинішній двадцятилітній юнак безкрилий. Його дуже мало обходить (коли не брати до уваги окремі виступи київських студентів) доля України, її державність, відродження нації. У всякому разі він для того майже нічого не робить. Він і не приховує, що ненавидить політику, в душі ненавидить старше покоління, власних батьків за те, що не створили для нього умов, у яких нині розкошують його зарубіжні ровесники. І кинувся сам усіма правдами та неправдами, як та Еллочка Щукіна з відомого сатиричного твору, наздоганяти американських мільйонерів, перелицьовувати на їхню моду батькові штани. Йому куди більше до душі притягти контрабандою «з-за горба» торбу жувачки, спекулювати нею вигідно, заробивши кілька «зелененьких», аби було за що купити свіжу дівку. Що святого у того юнака і у тої дівки? Що вони можуть дати нації, яких дітей виховують на тому моральному і матеріальному барахлі.

Нема сумніву, що й діти нинішнього двадцятилітнього, коли підростуть, так само будуть ненавидіти його, як він нині ненавидить нас. Треба бути сліпим, щоб не передбачити цього. Але чуємо від молодих зовсім інше: «Ми нові українці, ми нове покоління!..» Насправді, лише бадилля нового покоління. Безплідне бадилля, без

духу нації. Без чуття національної гідності. Для таких головними у житті стали другорядні речі: гроші, мода, сучасний стиль життя. їм байдуже, де заробляти «зелені», пити горілку і трахатися — в Україні, в Африці чи на островах Фіджі. Таких «прогресистів» ще Іван Франко застерігав: спершу треба бути українцем, а вже потім, задерши штани, бігти за прогресом, інакше з вашого прогресу вийде пшик. Пшик, як бачиться, і виходить.

Та будемо чесними перед собою: це ми, старше покоління совків, виховали так своїх дітей. Ми, ми на кожному кроці осмикували їх: не пхайся до політики, не сунь носа до політичних гуртків, бо то тюрма,.. не слухай дурних слів про самостійність, бо стіни мають вуха,.. не вір нікому, думай про себе... Діти як діти — слухняно і сумлінно засвоїли нашу науку. На кого тепер нарікати?

Адже нинішні молодики й гадки не мають гуртуватися в могутню партію, яка б витягла Україну з біди, не беруться до управління економікою, до наведення ладу в країні, а, навпаки, стають на шлях розбою, пияцтва, наркоманії, проституції, спекуляції, на ганебний, злочинний шлях, який не привів до розквіту жодну країну на світі.

За жіночий розум

Вікове витоптування в українських душах усього найкращого не могло минутися без сліду. І першою ознакою нашої скаліченої душі є порівняно з гордими волею народами змізерніле почуття власної людської гідності. Звідси починаються витoki нашої меншовартості.

Зупинюся на тих її гранях, яких до мене, здається, майже ніхто не торкався.

На моє переконання, винищення козацького генотипу призвело до перегину українського інтелектуального потенціалу в бік так званого «жіночого розуму». Це не докір жіноцтву, а, навпаки, визнання його пріоритету. Але це відвертий докір нашій чоловічій половині.

В українській ментальності споконвіку панує культ матері. Й не однієї, а аж трьох! Матері Божої, неньки-України і рідної матусі. запорожці поклонялися не Зевсу, Марсу, Перуну, а Матері Божій.

В українському фольклорі жінка переважно домінує над чоловіком. Це вже об'єктивний аргумент, якого не спростувати. В українській родині влада фактично належить дружині-матері. (Одарка з опери «Запорожець за Дунаєм» — глава сім'ї, а не Карась). Виховує дітей переважно вона — жінка, — і вдома, і в садочку, і в школі та вузі.

Великі народи вірять насамперед у власні сили і свою перемогу, а потім в ласку Божу. Українці або не великий народ, або не мають віри у власні сили, тому що основні, доленосні сподівання покладають на Всевишнього. Бог дав незалежність, Бог дасть державність, допоможе засіяти ниву... А де ж віра в нашу силу, працю, перемогу? У жінок психологія зрозуміла: надій великих на власні сили нема, тим більше на нікчемних чоловіків, тільки Бог і залишається. Та коли така психологія панівна серед чоловіків, то даруйте, люди добрі.

Прояв жіночого розуму в чоловічому виконанні — дивуватися несподіванкам та бідкатися в труднощах. Перегляньте виставу «Полуботок», погортайте мемуари Винниченка. Полуботок, перший кандидат на гетьмана, тільки те й уміє, що дивуватися: та як це воно, Господи, що цар так учинив? За ним Винниченко: та як це російські демократи могли напасти на Україну, та що ж це воно робиться?! Замість того, щоб підняти весь народ, від старого до малого, озброїти до зубів та «поговорити» з ворогом так, аби до кінця днів своїх тремтів від одної згадки про Україну, вони часто по-жіночому дивуються та бідкаються від того, що з ними роблять сильніші, тобто поведуться суто по-жіночому. Бо не лицарі, не мужчини. Та й закликати до зброї мало кого могли, коли у переважній більшості тих старих і малих розум такий самий.

Яскравою ілюстрацією до заторкнутої теми є діяльність нашого парламенту. Зверніть увагу, як депутати обговорюють той чи інший закон. Кожен за всяку ціну намагається втиснути в нього свою тезу, пункт, слівце, хоча наперед знає, що закон працювати не буде. Чи то не жіноча логіка? Можливо, він і працював би, якби його сформулювали коротко та доступно. Однак його так напхають словесною половою (хоча змісту там того на одну сторінку машинопису), що він в один газетний номер не вміщається. І не працює він, на мою здогадку, насамперед тому, що його дуже мало

хто в Україні до кінця дочитає... Рузвельт, як відомо, не розглядав і не підписував розпоряджень, коли вони не вміщалися на одну сторінку машинопису. Так проявляє себе чоловічий розум. Наш законодавчий орган його ще не має.

Інший приклад: депутати парламенту нещодавно дивувалися, що з військової частини в Шепетівці райміліція розпродує зброю, замість того, щоб відбирати її у розкрадачів. Гадаєте, прийняли якесь ділове рішення. Де там, поахали, побідкалися та й розійшлися.

Силою жіночого розуму творилася донедавна наша «сучасна» література, театр, кіно. Порівняймо гайдамацьке Шевченкове

Ой вигострю товариша,
Засуну в халяву
Та піду шукати правди...

з «сучасною класикою»: «гаї шумлять», «хмарки біжать», «журавлі летять», «квіточки цвітуть», «а я стою, милуюся, з коханнячком цілюся!». І коментувати не хочеться...

Донедавна я мав наївну надію, що наші маститі поети змушені були ховати свої душі від комординців, перебиватися ським-таким дріб'язком та витребеньками, бо інакше писати не можна було, зате вдома у кожного неодмінно зашиті в подушках, матрацах, закопані у глечиках під грушами вогненні сонети, полум'яні поеми, написані, як Великий Кобзар навчав. Та ба, нині виявилось, що ті подушки та глечики порожні...

А назвіть мені героїчну, лицарську постать серед акторів, режисерів, редакторів газет та журналів, які, до речі, або взагалі нічого не пишуть, а як пишуть, то не краще за своїх підлеглих літпрацівників. І серед тьми професорів та академіків не видно жодного, хто сформулював би програму української Державницької ідеології. Шкода, що серед жінок філософів нема...

Не можу обминути ще один витвір «жіночого розуму» — книжку Бориса Олійника «Два роки в Кремлі». Здавалося, за такий час автор — високий державний муж — мав змогу Досконало пізнати й проаналізувати глибинні причини розпаду Союзу і партії,

вивести на чисту воду роль останньої в розкраданні Державного бюджету, занепаді економіки, у терорі проти Демократичних сил республік. На жаль, у книжці цього не знайдете. Натомість напхано там усяких закулісних чуток та анекдотів упереміж з біблейськими афоризмами, для збору яких не обов'язково було поетові-академіку так довго просиджувати в Кремлі чи в депутатських буфетах, досить тиждень вечорами прогулятися по Арбату. А коли в завершальній частині книжки він не придумав нічого кращого, як звинуватити Горбачова, до речі, другом дому якого вважався, у сатанізмі, то далєбі, таке виникає враження, що книжку ту дописувала забобонна сільська бабка.

За панібратство

У ментальності українців панує такий мотив: рівність «синів» однієї матері не можна порушувати. Українці вважають, що всі вони рівні, незалежно чи академіки, чи сторожі, всі з одного стада і ніхто не має права вивищуватися над «рідними братами». Це сприймається як зрада братів по крові, як відступництво.

Таке особливе ставлення до ідеї рівності можна зрозуміти. Уявляючи народ століттями змушений був миритися з чужими панами, верховодами, погоничами, проте дуже болісно сприймав, як у число тих погоничів вибивалися свої. До них ненависть завжди була устократ більша, аніж до останніх зайд. Позбавлений ворогами власної аристократії, народ став одномірно сірим, ніяким.

Однак кожна палиця має два кінці. Де панує всезагальна сіра рівність, там нема поваги до особи, її людської гідності. Недарма ми самі про себе наскладали стільки невеселих анекдотів, з неодмінною деталлю в кожному: як один українець вихопиться вгору, другий за ноги тягне його вниз...

Я довго роздумував над цим явищем і дійшов висновку, що українство не сприйняло, як належить, Божої заповіді: люби ближнього свого, як себе самого. Не можеш любити, хоча б поважай. Зверніть увагу, як невдячно поводяться між собою так звані рядові трудівники в цехах, бригадах, на фермах, у військових закладах. Господи, яке там панує брутальне панібратство, яка неповага до ближнього! Копнути кирзаком напарника в зад, скинути

йому шапку в калабаню, плюнути на чобіт, обляяти брудними словами його невинну матір настільки звично, що ніхто й не дивується. Нормальний європеець просто не виживе в нашій бригаді чи ланці, або завие вовком. Чому воно так? А тому, що кожний українець в душі сам собі пан; він природжений демократ, а демократія — це егоїзм індивідуальний, а не колективний. Такий егоїст не соромиться своєї брутальності, навпаки, радіє в душі, що може зверхньо дивитися на ближнього, копнути його, обматюкати. Правом цим дорожить не менше, як незалежністю України.

Ось секрет, чому українець не терпить, щоб його побратим піднявся вище нього хоча б на щабель. Бо тоді ти йому не рівня, не зможеш його копнути, обматюкати, а, навпаки, доведеться, затамувавши біль і образу на несправедливість долі, вдавати, що чемно скидаєш перед ним шапку. Це для українця трагедія, приниження його егоїстичного «я», образу «гонору». Це ж бо, на його переконання, останнім треба бути, аби дожити до такого ! Я все життя дивився (дивилася) на нього згори, а тепер мушу душити це солодке бажання в собі, вдавати принизливу чемність, а він буде мною гордувати?! Ще мені їден! За штани його — та донизу...

На жаль, таке нездорове пантрування рівності сірої маси веде до спотвореного зміщення ідеалів, культурного розвитку цілої нації. Треба визнати: ми генетично ненавидимо інтелігенцію, буквально свідомо не виплекали її такою, яку мусив би мати не скажу — великий, та бодай багаточисельний європейський народ, а що стихійно, з натяком на інтелігентність, засіялося в нас само, винищуємо з тупою брутальністю кирзака і вседозволеністю куфайки. Ставлення голотських ідеалів вище цивілізаційних історія нам не подарує.

Японці уже сто років не знають неписьменності, у двадцять перше століття вступають з обов'язковою вищою освітою, тобто перетворюються в суспільство інтелігентів, у США нині навіть у сільському господарстві втричі більше дипломованих спеціалістів, ніж в українських колгоспах, а наш люмпен досі ліпить з того, хто «в капелюсі», образ ворога, пильно тримає його на примруженому ненависному оці, як мішень для підозри і недовіри. Ще не від однієї сільської (та й не тільки сільської) матері нині почуєш: «Не суши собі

голову, дитино, тими науками. І без наук люди живуть...» А Для лінькуватої дитини слово матері більше важить, ніж настанови всіх учителів світу, разом узятих.

Так ми виховуємо нові й нові покоління «свинопасів» для Колгоспів, «робоче тягло» для цехів і з притаманним українцем безпідставним оптимізмом сподіваємось, що цивілізовані нації світу залюбки приймуть їх у своє коло. Аякже!..

За крутість

Од знайомих росіян не раз доводилося чути: «Вам, хохлам, нельзя верить, вы все крутите...»

Авжеж, панове! Всі підбиті вами народи просто змушені бути крутіями. І чим довша та тяжча неволя, тим глибше вкорінилася в їхній менталітет ця риса. Така історична закономірність. І українці — не виняток, а чи не найяскравіший приклад.

Бог створив народи, дав їм землю, аби вони були вільними, жили кожен у своїй хаті, господарями на своєму обійсті, а до сусідів ходили лише в гості чи за «передовим досвідом». Будь-яка експансія, окупація протилежна волі Всевишнього, є брутальним порушенням його заповідей, бо однаково знебожнює як завойовника, так і його жертву.

Не буду тратити час на розвінчування грішної душі окупанта. Очі наші, як то кажуть, її не бачили б. Але аналіз, бодай начерковий, грішного падіння української душі вартий уваги.

Падіння починається з того, що в серці уярмленого українця закипає образа на Бога за несправедливу гірку долю. Шевченко з цього приводу писав:

Я так її, я так люблю Мою Україну убогу, Що проклену самого Бога,
За неї душу погублю.

Це одвічна, об'єктивна формула відносин раба і Всевишнього. Мій батько, учасник Першої світової війни і визвольних війн в Україні, в'язень російських і польських тифозних кадетів, проданий привселюдно на ринку Томська у рабство сибірському куркулеві за десять царських рублів, до кінця днів своїх не бував у церкві, маючи тяжку образу на Бога за допущену ним наругу над нашим нещасним народом.

Та образа — ще півбіди. Оскільки окупант, колонізатор топче всі заповіді Божі, то таку ж позицію, хоче вона того чи ні, змушена займати і його жертва. Для неї то єдиний порятунок, бо інакше не вижити. Любити свого ката, як себе самого? Даруйте, це не в людських силах. І так поступово в душі раба розвалюється вся система християнської моралі. Пекуча образа на несправедливість Божого промислу, ненависть до поневолювача, безнадійний стан раба, бунтарська жадоба помсти підточує, отруює, переставляє з ніг на голову її благородні принципи. Не важко уявити собі наслідки, коли цей руйнівний процес в душі народній триває століттями. Навряд чи хто на світі знає це краще від українців.

Щоб вижити, українець віками змушений був крутити, хитрувати, грати, миттєво змінювати свою думку і позицію залежно від напрямку «вітру», вдаючи при цьому перед своїми панами вірного слугу, непретензійного наймита, щирого друга «старшого брата». З віками вимушене крутість закріпилося в генах, стало не лише способом виживання, а й ледве не похвальною національною рисою. Премудрості того крутіства батьки силоміць навчали дітей, діти — онуків, доки не довели його ледь не до висот героїзму. Ошукати, обдурити пана-окупанта якнайхитріше, вкрати в нього, заподіяти йому збитків якнайбільше — ось де наша слава! Хто вміє чинити це в максимальних масштабах, той — герой!

Символом такого героїзму став для нас Мазепа. Не одного вірного прибічника, не одну тисячу козаків віддав він тиранові-цареві на вірну смерть, аби перехитрити його, розтопити недовір'я, приспати пильність, що врешті-решт блискуче вдалося. Чом не герой? Ми пишаємося ним і непомітно раді, коли і нас називають мазепинцями.

Та лихо в тому, що, набувши генетичного вкорінення, мазепинство наше своїм другим кінцем нещадно б'є по нас. Праведне щодо ворогів, воно може стати смертельно небезпечне для нас самих, якщо ми вчасно не усвідомимо цього. Доки не переродимось генетично, не видавимо з себе наймита, ми ще довго будемо крутити, хитрувати, вдавати, носити камінь за пазухою, але на цей раз один проти одного. Ще довго не Божі заповіді, а брутальна рабська мораль буде панувати в наших душах: не

вкрадеш — не проживеш, не зрадиш — не викрутишся, не підмастиш — не поїдеш... А кого, скажіть, маємо нині обкрадати та зраджувати в незалежній Україні?

Тривожні симптоми мазепинства починають нам вилазити боком. Чимраз більше падає рейтинг парламенту, росте недовіра До нової генерації демократичних керівників, які не позбулися крутійства своїх попередників. «Кручені» постанови уряду навіть в очах неспеціалістів перетворюють економіку України в божевільню.

Тривожить і світова економічна статистика: бізнесмени передових країн охоче вкладають капітали в господарку В'єтнаму, Китаю, а в нашій республіці, тим паче в західних областях не видно навіть бізнесменів української діаспори. Нестабільна політична ситуація? Так. Але нема й довіри...

Наше нинішнє крутіство — в невмінні дотримувати слова. Американці мільйонні операції гарантують чесним словом, ми ж і в дрібницях його зраджуємо. Керуємось, як правило, ситуаційною етикою. Тобто вчора ситуація була одна — то я тобі пообіцяв те і те, сьогодні ситуація дещо змінилася, то ж дозволь ошелешити тебе відмовою. І то без будь-яких докорів сумління.

Не мені вам, дорогі читачі, нагадувати, скільки разів вас так ошелешували навіть друзі та знайомі, а скільки ви ошелешували їх. Нагадаю лише, що серед порядних людей на світі прийнято дотримувати даного слова навіть у несприятливій ситуації, навіть тоді, коли це не вигідно, коли доводиться жертвувати частиною заробітку, інших власних інтересів. Серед нас така порядність ще не в пошані.

Та перейдемо до конкретних прикладів. Кореспонденти західних інформаційних агентств скаржаться, що не можуть наперед повідомити свої редакції, які питання в найближчі дні будуть обговорюватися на сесіях Верховної Ради, бо в останню мить регламенти «пережонгльовують». А хто може запам'ятати розпорядок роботи наших крамниць, коли вони відчиняються, коли зачиняються, коли перерва на обід? Не те, що в старій добрій Англії, де крамниці не змінюють установленого розпорядку роботи протягом багатьох поколінь.

А що твориться в нас з розпорядком руху автобусів. От де крутість в абсолюті! Візьміть будь-який маршрут. Стартова зупинка, на табличці рейси: 6.25, 7.10, 9.35, 11.38, 13.26, 13.44, 14.02... і так аж до 22.24. Чи може нормальна людина запам'ятати цю крутіську циферію, тим паче, що водії автобусів взагалі рідко дотримуються графіка. Але той, хто складав його, і оком не моргнувши, назве вас некомпетентним в економіці і чітко доведе на калькуляторі чи рахівниці, що графіка складено ідеально, з точністю до хвилини. Але для кого складено, хочеться запитати, — для автобуса чи для тих тисяч і тисяч сільських жителів, котрих він має перевезти за рік? І як треба не поважати людей, аби щомісяця, щокварталу ошелешувати їх змінами тих графіків! У зв'язку з цим маю таку пропозицію: після кожної зміни графіка руху на стартових стоянках прив'язувати до стовпів їхніх «компетентних» авторів, нехай вислухають, що пасажери думають про них, може й порозумнішають...

Прикро про це писати, та не можу обминути і крутіства в міжконфесійних відносинах. Як могло статися, що діти вчорашніх галицьких греко-католиків за кільканадцять років стали запеклими православними? Що ж ми за люди? Користуючись нагодою, хочу звернутись до дітей і внуків бандерівців, які загинули за рідний край і за його церкву: що б ви сказали своїм батькам, стрийкам, дідам, якби вони нині встали з могил? За що вони вмирали? І як ви зберегли пам'ять про них, про ту справу, за яку вони загинули?

Однаке досить! І так зрозуміло, що наше крутіство, породжене ненависною неповагою до чужинців, нині перероджується в неповагу до нас самих. Це кожен відчуває на власній шкірі. Та не про нас, конкретних, мова. Тривожить те, чи взагалі можливо на нашій ситуаційній крутіській етиці, на душевній і духовній непостійності, заздрісній неповазі до ближнього збудувати тривку політичну платформу, стійку до ворожих впливів ідеологію, стабільну економіку, міцну правову державу.

За лінивство

З усієї системи нашого самохвальства мене найбільше дивує твердження про нібито надзвичайно високу працелюбність

українців. Ми — працюючі? З чого це видно? І порівняно з ким? З німцями, французами, американцями? Чи з росіянами, татарами, калмиками?

На своєму віку я бачив три винятки працелюбства. Це колишні сільські багаті, котрі ставали до роботи досхід сонця і лягали опівночі. За колгоспного ладу — це колишні галицькі «помідорники», які щодня відробляли дві зміни: на колгоспних буряках і на своїх помідорних городах. І сьогодні це деякі мої сусіди-Дачники. Коли бачу, як у сльоту, розлізлюю польовою дорогою літня жінка тягне тачку зі щебенем, хитається, наче п'яна, під її вагою, падає разом з нею у калабану, відтак на колінах у багні збирає той щебінь і вперто пре тачку далі, то єдиний висновок, який напрошується: нині в Європі так чорно ніхто не гарує.

Більше винятків не знаю. Тому й запитую: з чого це видно, що ми працюючі? Може, в нас поля не в бур'янах, дороги, як скло, села, немов міста — асфальтовані, телефонізовані, газифіковані?

Заводи, фабрики зразкові, товари світового рівня? Міста зразкові, тротуари милом вимиті? Може, ми самі надоперативні в роботі, славимося організаторськими здібностями, кохаємося у науці, знаємо по кілька іноземних мов? А може, наші житла, робочі місця сяють чистотою і ми ходимо на роботу, як японці, у святковому вбранні?

Даруйте, щось не бачу таких довкола себе. І вас прошу: подивіться критичним оком, у яких хлівах та клунях порівняно з умовами праці цивілізованих людей ми працюємо, які брудні у нас столи і папери на них, підлоги, стіни, двері, навіть знаряддя нашої праці. Це в працюючих людей таке? .

Всюди в країні продавці однією рукою беруть брудні гроші і видають хліб. На тротуарах, де вітер здіймає куряву з учорашнього харкотиння, продають пиріжки. Біля «бочок» пиво п'ють з однієї немитої банки по кілька чоловіків. Раніше морозиво їли лопаточками з паперових та вафельних стаканчиків, тепер вилизують, наче мавпи, з долонь. У перукарнях одним простирадлом темного (захисного) кольору накривають по кілька клієнтів....

Царство лінивства не знає меж.

Був, кажуть, у Тернополі такий випадок. В аеропорт прибула іноземна делегація, її зустріли квітами, запросили сісти у легківки. Іноземні дами, зауваживши на сидіннях пилюку, букетами, наче віниками, підмели сидіння, викинули квіти в урни для сміття і лише тоді сіли в автомашини.

Наважуся на висновок, який наші «патріоти» вважатимуть мені за святотатський: ми, українці, генетично не можемо бути працелюбними. Бо народ, який триста літ працював не на себе, не на свою державу, свою національну честь, від природи не може бути ні працелюбним, ні працьовитим. Це генетичний наймит. А наймит — це ледар, брехун і злодій, майстер крутити, чухати полицю, шукати крайнього, робити за принципом: стук-грюк — аби з рук.

Коли я заходжу в брудну крамницю чи майстерню, на запрошення сідаю у брудну машину чи за такий же стіл, то за одну секунду роблю висновок, що їхні господарі не готові будувати незалежну державу, бо не склали навіть того елементарного «кандидатського мінімуму» культури, необхідного для вступу до європейської школи життя. Усе пізнається в порівнянні. Ні для кого не секрет, що нині в німців найвища в Європі продуктивність праці, якість продукції. І це при умові, що вони, як і ми, найбільше святкують і трудяться найменшу кількість годин на добу. То як їм вдається бути першими?

Насамперед німецький робітник настільки самоорганізований і відповідальний, що за меншу кількість годин він виконує значно більше роботи і з незрівняно вищою якістю, ніж українець. По-друге, кваліфіковані робітники озброєні знаннями набагато краще, ніж їхні колеги в сусідніх країнах. Німецький працівник над усе цінує свій професіоналізм, дбає про нього з юних років і до старості, як про основний засіб гідного, заможного життя, пишається патріотичним гаслом: «Зроблене німцем — зроблено відмінно». По-третє, тут у найвищій пошані наука і техніка, поєднання теорії з практикою. У ста найбільших корпораціях країни сорок відсотків(!) менеджерів — доктори наук. Порівнювати далі з нашими злиднями, чи, може, самі порівняєте?

Якось у Москві, в редакції газети «Сельская жизнь» завідувач сільськогосподарського відділу з популярним прізвиськом Глінка розповів мені про такий випадок. Він тільки повернувся з НДР, де знайомився з досвідом роботи молочних комплексів. Тоді (у сімдесяті роки) ті комплекси були в моді і в нас, однак, майже у всьому скопійовані з німецьких, чомусь не тішили результатами. Здавалося, і корови ті ж — чорно-рябі, і корми, а річні надої вдвічі нижчі. У нас три тисячі кілограмів на корову, у німців — шість тисяч. У чому річ? Може, технологія недосконала? — поцікавилися російські журналісти.

На це німці відповіли коротко: «Технологія однакова у нас і у вас. Вся різниця в тому, що ми її сумлінно дотримуємося, а ви ні».

Мудрий німець уже давно придумав собі самодисциплінуюче гасло в роботі: «Що можеш зробити сьогодні, не відкладай на завтра». Ми ж керуємося абсолютно протилежним гаслом: «Завтра, завтра, тільки не сьогодні». Професія журналіста дала мені змогу побувати в кабінетах багатьох обласних і районних керівників. І колишні, і теперішні мають однакові нахили, уже з порога починають: «А може, ви прийшли б завтра? Або давайте вже з понеділка»....

Борони, Боже, погодитися на таку пропозицію, бо обіцяну інформацію ви якщо й одержите, то далеко не з наступного понеділка.

Взагалі, маючи можливість зустрічатися з працівниками різних професій, я дійшов висновку, що переважна більшість наших керівників, спеціалістів, чиновницької братії навіть гадки не мають, що вони не вміють оперативно трудитися. Ще більш-менш терпиму трудову дисципліну знайдете серед газетярів, учителів, викладачів, військових, священників, робітників окремих цехів, тобто тих, хто своє завдання змушений виконувати тільки сьогодні, працює на конвеєрі або «від дзвінка до дзвінка». Решта тягне «гуму». Пригадайте, як у наших установах диявольськи важко одержати найпростішу довідку: роботи на годину, а находишся три дні....

А скільки серед своїх знайомих бачимо щодня і таких людей: як тільки їм доводиться щось робити, то вони, замість братися негайно до діла, півдня нервують, нарікають на долю, на

умови, на зарплату, шукають, на кому б зігнати злість, а врешті, як щось і зроблять, то немов від напасті, аби збутися. Скільки енергії даремно пропадає!

І ще одне особисте спостереження: старше покоління усіх культурних народів навчає молодь працелюбності, майстерності, а наше, до краю зіпсоване соціалізмом, учить молодих халтурити. Пригадую, мене в юності так не вчили. Старі майстри дорожили своєю репутацією, постійно напучували: сім раз відміряй, подумай, припасуй! Тепер наші «сивочолі» не мають чим дорожити, шпинають молодих: «Що то є! Тут цвяхом — раз, тут дротом — два, і може бути!» Нещасні ми люди з такою культурою праці.

Давно виношую думку-погаданку, що для таких «працелюбів» з їх реальним рівнем професіоналізму надзвичайно відповідною формою господарювання є... колгосп. Степан Бандера писав колись, що комунізм протилежний духові українського народу. Комунізм, мабуть, так, але не колгосп! Тільки кабінетні ідеалісти гадають, що колгосп для халтурників — ярмо. Для них це, навпаки — благодать Господня. Справді ж бо, роботи німецької там не вимагають, заробив трохи такою-сякою працею, прикрив ще стільки ж — і можна жити. У колгоспі взагалі легше перебути будь-яке лихо, бо то є спільний котел, коло якого з голоду померти неможливо.

Щоб не втомлювати читачів суб'єктивними роздумами, наведу кілька офіційних прикладів. За даними статистики нині в Україні один з сошкою годує сімнадцятьох з ложкою. Тобто на одного виробника матеріальних благ припадає сімнадцять, котрі жодних благ не виробляють, а лише ділять і споживають. Такого прихованого неробства не знають передові країни світу.

Ще один з об'єктивних показників працьовитості народу — врожайність його полів. Так ось, наш пісенно-перехвалений, «залюблений у хліборобське диво», споконвічний хлібороб вирощує в середньому вдвічі нижчі врожаї всіх культур, аніж його колеги з передових країн. Чи не є це об'єктивною оцінкою нашої працьовитості?

А знаєте, на скільки років ми, українці, торік відкинули себе у продажу незалежній державі продукції сільського господарства?

По молоку, м'ясу, яйцях, зерну на 20-25 років, по цукрових буряках на 30, а по картоплі та овочах «вийшли» на рівень 1950-го і 1955-го років, тобто на 40 років!

Ні, нам нині не до самохвальби. Тільки тверезий погляд на самих себе може дати якусь користь. Можливо, ви знайдете його в «Терпких думках» Романа Купчинського, нашого земляка, стрілецького пісняра і письменника.

Одно з двох. Я ніяк не можу рішити: чи наш народ розумний, а люди дурні, чи навпаки. Але напевно знаю, що одно з двох — свята правда.

Три роди людей. У нас є три роди людей:

1. ті, що роблять свинства,
2. ті, що потурають тим свинствам,
3. ті, що бояться виступити проти свинства.

Одиниці, що виступають проти, мусять скоріше чи пізніше зійти на пси, або перейти в котрийсь із трьох таборів.

Засідання. Коли б наша земля несла яйця, то українці давно б висиділи Україну на засіданнях.

Українська зала засідань. Українська зала засідань не повинна мати крісел.

Провідники і маса. Провідники мусять виставати на голову понад масу. В нас або провідники замалі, або маса зависока.

Плюс і мінус. Не знаю, чи є другий такий народ на світі, який мав би стільки героїв і стільки зрадників, як їх мають українці.

Ет, скажете, критикувати та кпити з нас, бідолашних, кожен може. Але що ти, чоловіче, доброго порадиш, як нам кращими стати?

Та спершу потрібно «розжувати» одну просту істину.

ШКІДЛИВА ДЕМОКРАТІЯ

На жаль, в Україні поетів устократ більше, ніж філософів, навіть тих, хто сам називає себе філософом, хоча його за такого не мають. В Україні катастрофічно мало людей глибокого аналітичного розуму. Нерідко елементарні істини людям нікому розтлумачити.

Мене завжди дивувало, що переважна більшість знайомих з вищою освітою, хоч і вивчала у вузах діалектичний та історичний матеріалізм, так нічого в ньому не втямила і з серйозним виглядом верзе нісенітницю, що на світі нема абсолютних істин, усе, мовляв, відносне (коли це справді так, то ось вам перша абсолютна істина), а тому ніхто не має права посягати на плюралізм їхніх думок і претендувати на істину в останній інстанції.

Ясна річ, наш егоїстичний демократизм, немов злий дух з райського дерева, нашіптує українцеві, що є лише одна абсолютна істина — його особиста думка. Тому дуже мало кого мені вдалося переконати, що матінка природа і мачуха-історія від створення світу тримається на паритетній, діалектичній рівновазі позитивного і негативного, добра і зла, плюсів і мінусів, абсолютних і відносних істин, плюралістичних і неплюралістичних думок, істин в останній і в першій інстанціях і що всі вони мають однакове право на існування і ніколи не подолають до кінця своїх контрагентів. Що ця рівновага, названа діалектичною, і є першою абсолютною істиною, без такої рівноваги всесвіт просто розвалився б і це була б для нас остання воістину абсолютна істина. Ось конкретне запитання до моїх опонентів: хіба не абсолютна істина в останній інстанції — незалежність України? І який тут може бути плюралізм думок? Як ви це собі уявляєте? А якщо наполягаєте таки на тому «плюралізмі», то хто ви тоді для України — друзі чи недруги? Уявляєте, до чого доводить злиденність філософської думки?

Оця тривожна злиденність і змушує братися за перо. Останнім часом, бачу, чимраз більше людей замислюються, що ж важливіше: незалежність чи демократія? І, бачу, далеко не всі знаходять відповідь: одні не можуть, другі не хочуть, треті свідомо крутять, бо їм, певно, хтось підплачує.

А все, здається, так просто! Досить визначити пріоритет, що сьогодні для нас важливіше, — незалежність чи демократія? Історія людства давно знає: незалежність без демократії можлива, але вона не знає випадку, щоб була можлива демократія без незалежності. Рабської, кріпацької, колоніальної демократії ніколи не було і не буде. Тож на що розраховують ті, хто кличе нас назад до колоніального союзу?

«Плюралізм» думок українців у цьому питанні зрозумілий. Чого гріха таїти: ми за сімсот років, мабуть, тому й не дали накинати собі незалежності, що більше за неї дорожили особистою волею і демократією. Тепер не так легко перебудуватися.

Я був би щиро радий, якби хтось переконливо спростував мою грішну думку: головна причина нашої вікової неволі в тому, що на догоду самобутньому егалітаризму (всезагальній рівності) ми постійно, послідовно витоптували, виштовхували, виганяли з краю власну національну еліту. А хамство залишалося. Голота і хамство. І процвітало! Але історія не пам'ятає випадку, коли б на таких «підвалинах», навіть процвітаючих, була збудована незалежна держава.

Саме цим, на моє тверде переконання, і пояснюється той сумний факт, що за двісті років безперервної виснажливої боротьби козаччина так і не змогла збудувати міцної держави. Була б у нас гідна національна еліта — не допустила би цього. І вона, треба віддати їй належне, чесно себе проявляла. Та тільки за Хмельницького зробила спробу заявити про свої законні права на провідну роль у творенні власної держави, як голота і хамство її вирізали. І за Мазепи вирізали. І за Грушевського — Петлюри знову вирізали. І за Сталіна. До ноги. До сьомого коліна. Щоб і сліду...

То що ж ми хочемо?

Та й не дивно, адже самі поняття «самостійність», «націоналізм» нам спаскудили вороги, які силоміць винатюрювали з нас національну честь і гідність, а самі, між іншим, залишалися такими націоналістами, що нам і не снилося. А голотську Демократію вони", навпаки, вихваляли на всі лади, як найвищу мрію людства і виквіт цивілізації, бо саме при такому співвідношенні цих понять вигода залишалася на їхньому боці, Тобто все це підступно було розраховано на наївних «демократичних українців».

Нормальних людей мало б насторожувати те, що раз недруги вихваляють нашу демократичність, то щось тут нечисто, нам не на користь. Та чи може бути демократія шкідлива?

Простежимо це на такому прикладі. Чимраз більше представників так званої «панівної меншини» та їхніх підспівувачів у парламенті останнім часом домагаються прийняття закону про

визнання пріоритету особи над нацією. Оце, здається, чи не вершина демократії?! Віками особа була гноблена, принижувана, то чи не заслуговує вона, справді, на визнання, вивищення? Це ж бо так гуманно!

Та не дай, Боже, парламенту одурманити себе і прийняти такий закон. Наступного ж дня той же представник «панівної меншини» з притаманною йому зухвалістю кине в очі українцеві, єдиноправному господареві цієї землі: «Пшол вон, дурак! Плевать я хотел на тебя, твою независимость, твой конский язык! Я выше твоей глупой нации!»...

Вас влаштовує така «демократія»?

Чого нас учить історія? В усі часи демократія (або «панування маси») завжди була причетна до розвалу держави як одна з руйнівних сил і форм її занепаду. Демократія розвалила античну Грецію і Римську імперію, шляхетську Польщу і ... Радянський Союз. Столітні битви запорозького козацтва (демократичністю якого так пишаються наші політики) не дали жодних результатів, нічого конкретного у розумінні державотворення не залишили нам у спадок. Чому? «Ми задемократичні, аби щось організовано зробити», — нарікав Михайло Грушевський.

Отже, і в демократії потрібно знати міру. Бо демократія — це масовий індивідуальний егоїзм, коли кожен сам собі пан: кожен шляхтич — король, кожен козак — кошовий. Це те, що веде націю не до згуртування, монолітного зцементування перед небезпекою, а до розпорошення сил, розбрату самолюбів і в результаті до національного занепаду. Держава міцна, доки опирається на колективний егоїзм, коли національне ставиться вище індивідуального, єднає «братів по крові», цементує етнос, робить його нацією. Тому час сказати слово на захист націоналізму.

Користуючись нашою сліпотою, вороги віками малювали його нам, як бандитизм (криваві оргії, вирізани на тілі тризуби, криниці повні трупів — плоди бандитизму самих ворогів), як щось несумісне з культурою, негідне людини. І знаходили недоумків, які тому вірили, боялися свого патріотизму, боялися того, що для України є єдиним порятунком. Нині наука все поставила на свої

місця. Націоналізм — це природний інстинкт самозахисту народу. Такий же природний, як інстинкт самозбереження особи. По суті, з останнього і витікає інстинкт самозахисту родового, групового — національного. Тобто, коли усім індивідам певної національної групи загрожує замах на їхнє життя чи волю, тоді цей інстинкт об'єднує їх в одну силу, яка себе боронить. То що ж тут, скажіть, ганебного, негідного людини?

Націоналізм не загрожує жодній іншій нації, як робить це шовінізм, він спрямований лише на захист своєї нації. Це право дане їй від Бога. І ніякі «старші брати» тут нікому не указ.

Нам закидають, що ми боремося за незалежність не демократично, не за законами цивілізованої етики та естетики. Смішні закиди наївних або провокаційно настроєних людей. По-перше, революції ніколи не робилися в білих рукавичках. По-друге, коли в історичну дію вступає інстинкт самозахисту народу, про яку салонну демократію, етику й естетику можна говорити?

Тут я мушу сказати, що я не ворог демократії. Навпаки, відколи себе пам'ятаю, я за демократію обома руками і ногами. Та всьому свій час. Коли Україна стане гарантовано незалежною, шанованою в Європі державою, хоча б на рівні сучасної Іспанії, то, будь ласка, пануй, наша демократіє, грими до небес! Доки ж гарантії незалежності нема, доки державність наша лише утверджується, єдиною потугою, на моє глибоке переконання, яка допоможе нам вижити, вистояти і перемогти, як допомогла вижити і перемогти в оунівських боївках, сибірських гулагах, може бути лише сила природного самозахисту нації — демократичного націоналізму. Іншої сили не бачу. І не вішайте мені, будь ласка, ярликів — «запеклий», «ярий», «буржуазний націоналіст». Я цілком нормальний, здоровий націоналіст, чого і всім українцям бажаю. Бо — поганенькі ми патріоти.

А тому перша моя порада: у колі вільних народів маємо один шлях до визнання — стати свідомими, переконливими націоналістами.

Бо націоналізм — це горда, окрилююча віра в себе, свій народ, свою державу. Націоналіст — це людина, яка всі сили віддає на відродження країни, її економіки, духовності, самобутності, яка

творить, захищає, утверджує національну культуру. Це велика організуюча, цементуюча патріотична сила. Лише націоналізм принесе нам волю, а за нею демократичні, гуманні права і свободи. Підтвердження — досвід національно-визвольних рухів ХХ століття.

Чи маємо таку патріотичну силу в Україні? На жаль, є тільки раптово поставлене перед фактом незалежності і державного будівництва народонаселення. Народний рух і демократичні партії по здобутті незалежності політично видихалися й поволі розчиняються в посткомуністичному середовищі. І знову доводиться констатувати, що нам трагічно бракує людей козацького генотипу. І знову козацька країна стоїть на світовому торжищі безпорадна, позбавлена елементарних засобів до існування і національної ідеології. Бо наші плюралісти запопадливо розвивають всіляку «демократію», окрім національної свідомості.

Ганебна ознака народонаселення — воно не дбає про спільний інтерес, не пов'язане національною солідарністю, бо в підхомутному народі кожен дбав лише про себе, більше йому не було дозволено. Народонаселення не має національного імунітету, воно мовчазно дозволяє «старшим братам» розперізуватися у його хаті, як тим заманеться.

Українську силу може створити націоналізм. Нас єднає не тільки спільна історична доля, територія, мова, культура. Нацією ми станемо тоді, коли проймемося українським духом, відчуємо в собі одну кров, одну волю. Починати слід з усвідомлення себе вільною людиною, рівноправним європейцем, з рішучого звільнення від комплексу меншовартості, наймитської психології.

Український націоналіст посвячує себе розбудові нації, дбає про її добро і славу, захищає від ворогів. Він не дозволить ганьбити честі і гідності українця. Не заплющує байдужі очі на те, що шкодить його народові. То ж скажіть мені, що в тому поганого?

І все ж український націоналізм змушений постійно змагатися на два фронти: проти зовнішньої загрози і проти панування власної маси. В Україні націоналізм слабший, ніж у наших сусідів, не тільки тому, що його топтали, паскудили, розпеченим залізом випалювали, голодом морили вороги, а передусім тому, що його топтала наша власна демократофілія, нестримний потяг до

панування маси. Ще небезпечніші вони нині, в нелегкий час розбудови держави. Позанаціональна демократія — це згубна пастка для державності України, бо де двоє б'ються, користає третій.

Хто уважно вчитувався у спогади про Хмельницького і його наступників, про Мазепу (хоча б повість Гната Хоткевича «Гетьман Іван Мазепа»), в мемуари Винниченка з часів Центральної Ради і Директорії, того не полишала гірка думка, що українці не так не могли добитися свободи, скільки... не хотіли цього. Завжди чомусь у ці найяскравіші періоди нашої історії знаходилося дуже багато полковників носів, паліїв, кочубеїв, отаманів щорсів та затонських, котрі з божевільним азартом нищили «хиренну волю», найменші її паростки (Затонський навіть хвалився тим, як багато він «самостійників» власноручно застрелив), вислугуючись перед катами народу так запопадливо, що ті аж самі дивувались. Причина: у нерозвиненої, бездержавної нації синдром плебейства, особисті амбіції завжди підминають під себе загальнонаціональні інтереси. А що маємо нині?

За свідченням письменника Романа Іваничука народний депутат України Лариса Скорик через оту саму амбіційність утрималася від голосування у Верховній Раді в серпні 1991-го за незалежність України, а Борис Олійник взагалі голосував проти. Якщо такі люди ... То хто нам буде виборювати незалежну державу — отой бідний селянин чи робітник, який нині не має чим нагодувати та обігріти своїх діточок?..

На тлі таких ганебних справ розвиток подій в Україні нині викликає глибокий сором за політичну короткозорість одних, національну меншовартість других, ідейну нерозвиненість третіх. І найбільша вина за це тепер падає на всеблагих демократів, котрі завжди хилилися до соціалізму (соціалізм, анархізм, комунізм — це, до речі, форми демократії), дбали про його «чистоту», та й нині хитаються: чи не зняти, бува, заборону з компартії (це ж так демократично!). Чи не підтримати соціалістичну партію, не подружитися ще раз з російськими «демократами»?

Єдині, хто не зганьбив себе перед Україною, були націоналісти.

Сьогодні ми бачимо довкола себе багато такого, що викликає сум: спекуляція, корупція, рекет, наркоманія, проституція. Що ж робити, аби спинити зло?

Перш за все потрібно людям, відповідальним за дотримання законності, еволюціонувати від демократів до націоналістів. Якби Наші теперішні політичні, економічні, культурні, освітянські лідери спромоглися на подібну еволюцію, такого сумного становища, в якому опинилась Україна, не було б.

УКРАЇНЕЦЬ УКРАЇНЦЯ ЗАНІЦ МАЄ

Тому друга порада: навчитися поважати українця.

Від старих січових стрільців не раз випадало чути: «Якби ми, українці, були розумніші, то здобули б волю ще за Петлюри. Та українець українця заніц має...»

Тобто причиною неволі був брак національної самоповаги, брак довіри українця до українця. Того, чого бракувало нам завжди.

Чому, скажімо, нині народ збайдужів до закликів демократів? З тієї самої причини, чому він збайдужів до Хмельницького перед катастрофою Берестечка, до Мазепи перед Полтавою, до Центральної Ради, Директорії перед крахом УНР.

Це ж бо в голові некладається, як могли наші галичани з Української Галицької Армії — національно свідомі, здається, люди покидати святу боротьбу за волю і цілими загонами переходити на бік Денікіна і Будьонного. А все пояснюється просто: через нерозуміння і неповагу лідерів тогочасного українства до елементарних інтересів народу. Бо нічого йому не дали! Ні ті, ні ті. І розчарований люд своїм байдужжям щоразу відповідає: «За що я маю платити своїм життям?»

Гадаєте, відтоді щось змінилося? Якби то! Мій незнайомий дачник дуже близький до абсолютної істини, коли стверджує, що українець українцеві ніколи не дасть добре заробити, бо заздрить, не поважає, заніц має один одного. Тут уже час говорити про історичну традицію нашої самозневаги.

...Референдум 1 грудня 1991 року. Перший великий історичний здвиг, який ми, українці, самі собі не довіряючи, вперше

здійснили на диво організовано. Чому? Бо дійшли таки до Бога наші молитви і Всевишній сам звелів дати нам волю. Але й тому, що повірили, бідолашні оптимісти, у невідпрацьовану, як то кажуть, мрію: от «відрубаємось» від Москви і вона перестане нас грабувати, тоді заживемо, як французи. Буквально з завтрашнього дня! Ну і як — зажили?

Політики прагнули влади. Інтелігенція — прав, свобод, відродження національної культури, мови, символіки... і перейменування вулиць. А трудовий люд? Робітник з хліборобом на високі матерії не претендували, вони мріяли про добру зарплату, автомобіль, кольоровий телевізор, відповідний харч та одяг для своїх родин. Політики загалом влади добилися. Інтелігенція як не матеріально, то принаймні морально виграла теж (як у тому анекдоті про амбітного собаку: нічого, що їсти дають менше, зате гавкай, скільки хочеш). А що ж має трудовий люд? Ні зарплати, ні кольорового телевізора, ні повного холодильника, ні одєжини для діточок. Лише порожні полиці крамниць і жахливі ціни. А про власний автомобіль доведеться забути до кінця життя. Та ще й дивитись, аби безробітним не лишився...

Знайомий робітник зробив такий підрахунок: до референдуму кілограм вареної ковбаси коштував 2.1 карбованця, а він одержував «на руки» 210 карбованців зарплати. Щомісяця міг купити сто кілограмів тієї ковбаси, тобто пригнати до хати кабана вагою до 150кг. Тепер на зарплату він не може купити й десяти кілограмів ковбаси, тобто пригнати додому не кабаняку, а бодай поросятко...

Одне слово, трудовий люд у всій своїй масі зістав жорстоко обдурений. Він хоч і знає, що то зроблено не навмисне, що така його «об'єктивна» доля, бо життя наше дурне, але від того не легше...

Передбачаю трафаретне заперечення: мовляв, чого ти, чоловіче, хочеш, коли держава наша бідна, обкрадена чужими і своїми, немає коштів. Стара, нудна пісенька! Сусідня Польща, як усім відомо, не багатша, і реформа там проводиться крутіше, ніж у нас, і ціни страхотливіші. Проте держава своїх людей поважає й у відповідь на жахливу інфляцію знаходить таки кошти, аби дати людям відповідну зарплату. Бо поляк знає, що таке національна

гордість і людська гідність, і він не може допустити, щоб його одноплемянник перед лицем світу виглядав жебраком. Українець до українця такої поваги не має. І сам до себе — теж. Пригадайте, чому в нас дурнів називають «турками». Пригадайте, скільки сліз народних пролито за тими, кого яничари гнали в ясир, у турецькі гареми. І що ж? Нині наші дуже розумні українці наввипередки, табунами прориваються до того ж турка на базар за штанами, а Дівки самі (!) просяться в ясир, аж б'ються під турецькими борделями за вигідніше місце. Дожилися...

Дурне наше життя, ох, дурне...

Здається, і президента маємо від Бога, тобто точнісінько такого, якого заслуговуємо — не кращого і не гіршого. І уряд у нас, як кажуть, останньої довіри, кращого вже й не знаєш з кого вибрати. А факт залишається фактом: нічого вони людям не дали — ні землі, ні приватної власності, ні зарплати, ні правопорядку. Тільки і вміють закликати бідних затягувати паски. Щось не демократично виходить. Не знаю, що вони собі думають, але достеменно знаю: уряд, який нічого людям не дає, хоч би він із святих апостолів складався, в народі не може бути популярним і довго не виживає.

Підтвердження моїх слів — результати останнього соціологічного дослідження в Тернопільській області. Половина опитаних вважає, що існуюча система влади не відповідає потребам та інтересам народу. І це в нашому національно свідомому краю. Воістину, задарма ніхто нікому не служить.

Отже, ми знову опинилися перед тими самими проблемами, що й у 1919 році, і вихід з недолі один і той же: наша сила і правда — в довірі нашого народу. Його треба поважати, з ним треба рахуватися, йому треба догоджати, йому треба повертати — і то щиро, чесно, від доброї душі, все те, що необхідно для задоволення потреб. (Якщо ви справді хочете збудувати незалежну державу, а не крутите світом). Які б кризи не загрожували Україні, народ її не може, не повинен бути упосліджений, полишений сам на себе, виглядати жебраком у колі запанілих сусідів. І тоді він усім єством своїм буде за вільну Україну.

Коли ж цього не буде зроблено, то не виключено, що ми знову скажемо своїм онукам, як січові стрільці казали нам: «Якби ми; українці, були розумніші, то здобули б волю ще за Кравчука»...

На жаль, і в теперішніх наших політичних лідерів стара хвороба: нема в них достатньої поваги до власного народу, не знають вони, як належить, української душі. Автори деяких політичних декларацій настільки наївні, що всерйоз вірять, ніби українець з радістю знову побіжить у наймити до новоспечених куркулів, фабрикантів, своїх чи чужих капіталістів, аби тільки Україна стала незалежною.

Ні, панове, коли щось і подвигне українця на самопожертву в ім'я самостійної України, то це насамперед любов до самого себе, любов до своєї не тільки національної, а й особистої незалежності, визволення не тільки державного, а й соціального, любов до всебічної самостійності і свободи. І цього ніхто не має права ігнорувати.

Ви, панове, як собі хочете, а я ні сам не збираюся йти в найми до будь-якого пана, який став паном лише тому, що накрав, награвував добра у свого ж народу, і дітей та внуків намовлю, аби не йшли. А як щербата доля змусить, то піду, але з єдиною метою — щоб з того награвованого добра ніхто користі не мав. Сімдесят років колгоспного соціалізму не можуть минутися безслідно, це вам не жарти. І на такій позиції, я певен, стоїть нині кожен нормальний українець.

Не забуваймо, що основним заложенням нашого менталітету є рівність усіх українців. Ми легко миримось з бідністю, коли всі однаково бідні, так само ми змиряємося і з багатством, коли всі будуть однаково багаті. Але ми ніколи не змиряємося з тим, що одні занадто бідні, а другі занадто багаті. Це не по-українськи!

З цієї причини не менш наївні і ми, прості громадяни, в оцінці багатьох політичних лідерів. Болісно шукаємо з-поміж них героїв, до кінця відданих Україні, готових офірувати для неї своїми інтересами, амбіціями. Насправді, у більшості випадків і припускати не можна, що ті лідери героїчно борються тільки за Україну, а не за особисту владу, високі крісла, титули голів і співголів, цілої низки зарплат, додаткових пільг та компенсацій за «геніальні ініціативи».

Така ж свята наївність, що й їхні «опозиціонери» аж ніяк не цікавляться тими благами і виключно заради святого блага неньки-України домагаються перевиборів парламенту, представників Президента, голів держадміністрацій. Досить їм добитися свого, як учорашній «опозиціонер» любенько вмотиться в омріяному кріслі і як уся його героїчна прогресивність на тому загускне.

Бо добродій політик — це ж бо наш українець, у якого любов до рідної неньки починається з любові до самого себе, своєї особистої незалежності, своїх амбіцій. Він завше мав на оці передусім керівне крісло і себе в ньому, а не наше з вами нещасне визволення, бо прагнув не зміни програми, напрямку, орієнтації, а тільки щоб вихопити булаву з рук попередників з усіма приємними наслідками для його персони...

Тут саме доречно послатися на інтерв'ю начальника відділу боротьби з організованою злочинністю СБ України полковника Омельченка в одній з республіканських газет. На його думку, якби в нас діяли нормальні закони про корупцію, то більшість народних Депутатів України опинилися б за ґратами. Зрозуміло, чому Верховна Рада вісім разів відхиляла і питання створення комісії Для боротьби з привілеями.

Ми не дивуємося, бо наперед знали, що так буде. У передових країнах сенаторами, парламентаріями стають люди багаті, котрі давно залагодили свої матеріальні, фінансові проблеми, а тому дорожать честю старовинного роду, добрим ім'ям, громадською опінією. Наші ж безрідні голопупенки-безштаньки, навпаки, в більшості своїй тільки тому й дохоплюються влади, аби, поки не виженуть, якнайбільше нагребти під себе. Чесних донкіхотів-безсрібляників поміж них до смішного мало.

Дуже не хочеться вірити, що головною рушійною силою в наших визвольних, державотворчих змаганнях є грубий шкурний інтерес. Невже ми ніколи не дочекаємось приходу нових поколінь українців, котрі нарешті усвідомлять, що продавати рідну матір за шмат гнилої ковбаси — це дикунство?

Доки вони не пройшли, я мушу відверто признатися тим українцям, котрі цього не усвідомлюють, що нічим не можу бути їм

корисним, що нам не по дорозі і що, скоріше за все, ні я їм не потрібний, ні вони мені.

УБОГІСТЬ КУЛЬТУРИ

Культура в незалежній Україні стає злочинною. А тому третя порада: час, найвищий час нам, люди добрі, через наше простацтво, ліни्वство, колгоспну (чи як то колись казали — фортальську) байдужість повернутися обличчям до культури.

Йдеться не про культуру аматорського драматурга чи районного огляду художньої самодіяльності, хоча і це немаловажно. Йдеться про культуру національну, європейську, світову, про загальну культуру особи. Навряд чи в Європі знайдеться другий такий народ, який би шанував їх менше, ніж ми.

Не секрет, що саме через це нерідко ми не маємо з кого вибирати керівників усіх рівнів — од республіканського до сільського. Ми і далі вибираємо їх за луджену горлянку, вміння матюкатися, бити кулаками по столу, крутити хитрі махінації, безпардонно усувати з дороги суперників, в останню чергу оглядаємось на їх професіоналізм, культурність, інтелігентність, уміння правильно вимовляти слово «мікрофон». Що ж дивуватися, що вони, ті лідери, з обвислими, як правило, животами, ігнорують культуру, економлять на тому, що для них не головне: на освіті, науці, мистецтві, не маючи навіть через свою переконану обмеженість уявлення про те, що це економія на нашому майбутньому.

Ми їх без кінця переставляємо, з дитинним оптимізмом сподіваючись, що ось цей, нарешті — те, що треба, а воно знову і знову не те, бо час уже усвідомити: доки будь-яким ділом керують люди, далекі від інтелігентності, діла того нема і не буде. Як у відомій байці: скільки поганих музик не міняй місцями — оркестр не грає. А добрих музик нема з кого вибрати. Через низький рівень культури.

Переважає більшість наших керівників усіх рівнів, і це ні для кого не секрет, недотягають до висоти своїх крісел. Як кепкував Купчинський — «маси для них зависокі». У всякому разі серед

дюжини керівників, під рукою яких я працював все життя, не пригадую жодного, у котрого б чогось доброго навчився. Ні, вони сумлінно трудилися і немало користі могли б принести людям, якби їх за помахом чарівної палички в один день перемістили на рівень нижче: з обласних крісел у районні, з районних у сільські. Принаймні, так було б справедливіше.

Нагадаю відому істину: причиною будь-якої кризи — економічної, політичної, фінансової — завжди є криза культури, моралі і етики. Криза людини...

Нині уже і сліпий бачить, і глухий чує, що криза людини набрала страхітливих форм. Патріарх нашої духовності Олесь Гончар в одному з виступів з болем запитував: «Звідки оце нашестя знахабнєлих хапуг, рвачів, осквернителів народних святинь? Хоча, власне, чого й дивуватись. Хіба тоталітарна система не готувала вже в своїх кадрах легіони браконьєрів, безбаченків, бездуховних жорстоких циніків, у чиїх генах не лишилося почуття совісті, моральних самообмежень, розуміння елементарного людського обов'язку?»

Трагедія в тому, що ми надто глибоко втоплені в отруйному багні того безкультур'я. Надто розгромлені, роззброєнні духовно на всіх рівнях — від дебілів до академіків. І якщо ми вже сьогодні не усвідомимо цього, не навчимося самі і навчимо дітей та внуків своїх шанувати християнську мораль, поважати себе й свого ближнього, нашу честь і гідність, нашу працю, науку, культуру — все те краще, що виробило людство — ми ніколи не виберемося із злиднів, бруду та беззаконня.

Та чомусь не бачу широкого розуміння цього довкола себе, Виснажлива боротьба за шматок хліба і далі нівелює всіх і кожного, не дозволяє думати ні про що інше, крім потреб шлунку, корита і іншого примітивного побутового сміття. І далі синові ні за що поважати батька-пиячину, який і нині «в вишиванці горілочку п'є», а доньці матір-убивцю її ще ненароджених братиків і сестричок. Вдумайтесь, люди добрі, у ці страшні цифри: Україна посідає ганебне і жахне перше місце у світі з абортів — мільйон на рік! (Стільки українців за рік не вирізав навіть Сталін). І не торочіть мені лика про «соціальні та економічні труднощі». Коли бачу довкола

себе маси модно вдягнених, вісімдесят-стокілограмової ваги молодниць, кожна з яких встигла по кілька разів «вишкрябатись», то не про злидні думається, а про духовне дикунство цих, вибачте, вбивць.

І далі агресивне варварство за старою більшовицькою звичкою намагається потіснити культуру, забезпечувати її за ганебним залишковим принципом — бо само нею не володіє. І знову чуємо, що головне — економіка, а потім уже, як добре наїмося, згадаємо і про духовність.

Насмілюся на категоричний висновок: при таких соціальних пріоритетах ми ніколи не наїмося!

Це марксисти вигадали, що економіка первинна, культура вторинна, а людина — шмат глини, формування якої нібито цілком залежить ледве не від трудових договорів та угод між заводами і фабриками.

Первинна людина! І вона творить економіку, а не навпаки. Не Бог дав нам з неба економіку, а нас лише до неї приставив, як «обслуговуючий персонал». Бог дав нас! А вже ми самі капаримо економіку за власною подобизною. І найголовніше тут — яка та подобизна, а не які машини, технології вдалося видумати, виторгувати та прихопити. Недорозвинені культурно, недоцивілізовані люди неспроможні збудувати здорової економіки, освоїти оті прихоплені технології. Навіть з допомогою секретних служб і мафії. Як сказано в Біблії: земля не терпить дідови...

Гадаю, нині чимраз більше людей розуміють, що без пріоритету культури жодна економічна реформа не запрацює. Просто не буде виконана! Бо — нікому! І навпаки, тільки висотою і розмахом культури вимірюється велич кожної держави. Тільки це забезпечить високий рівень виробництва, технології, комп'ютеризації, якості товарів і послуг. Тільки висока мораль і етика народу гарантує йому заслужену повагу в світі. А спосіб виробництва, ваговитість колоса, смак ковбаси неодмінно прикладуться до неї.

Пишу ці слова і ловлю себе на думці: прикро, що такі елементарні речі нині ще потрібно тлумачити....

То як нам вибратися з халепи? Взагалі, як я розумію процес відродження нації? Не вірю в якийсь надзвичайний, самобутній український шлях до прогресу, окрім єдиного шляху — до європейської цивілізації (хоча вона й «буржуазна та загниваюча», але нам і до такої далеко). А до цивілізації єдиний шлях — через освіту!

Дозвольте, як смердючий мотлох, відкинути геть брехливу теорію ордомасонів і їхніх папуг про нібито реакційну роль просвітництва для широкого загалу. Така демагогія була вигідна нашим ворогам. Але час і свій розум мати. А він підказує: шляхом нашої лінивої еволюції та ще й при пріоритетах типу: головне — економіка, головне — нагодувати народ — культурних націй нам не наздогнати. Вони швидше прокладають дорогу до прогресу через терни та рифи незнання, аніж ми наздоганяємо їх упорожні.

Коли після Другої світової війни японці заходилися відроджувати державу — основні сили спрямували на освіту і культуру. А вже після цього почали відроджувати економіку. Результати загальновідомі.

На мою думку, найоптимальніший варіант: наслідуючи японців, з двотисячного року впровадити обов'язкову вищу освіту для всіх категорій молоді, яка може вчитися. Перепустити за п'ятдесят років через вузи і технікуми хоча б три покоління — дідів, синів і внуків. І процес піде.

Звідки для цього діла брати кошти і засоби? Насамперед до мінімуму скоротити витрати на оборону (наявних запасів зброї вистачить щонайменше на десять років, а проекти нової можуть тим часом почекати в сейфах науково-дослідних інститутів), на будівництво нових заводів і шахт (яких у нас і так забагато, як і «гегемона робітничого класу» — сталеварів та шахтарів, що вічно збираються шантажувати державу страйками: чи не час скоротити їх наполовину, осучаснивши за рахунок цього гірничу техніку). Категорично відмовитися від закупівлі за кордоном зерна й інших Продуктів (це ж ганьба — українцям купувати чуже зерно, коли вони самі хлібороби від Бога). Тимчасово скоротити всі державні витрати, без яких можна вижити. Нарешті, взяти кредити в зарубіжних банках.

Коротше кажучи, нам потрібно відшукати достатньо коштів на освіту, на будівництво в усіх обласних центрах нових університетів, оснащення їхніх лабораторій, розміщення мільйонів студентів, тисяч викладачів.

Водночас слід почати реформу шкіл. Кожна школа — міська чи сільська — має відповідати сучасним світовим зразкам, бути храмом духовності й науки для наших дітей (з басейнами, актовими залами, спортивними комплексами, майстернями, сучасними лабораторіями). Наші діти заслуговують того, щоб виростати в «панських» умовах, на високому цивілізованому рівні своїх щасливих західних ровесників. Уже з дитячих садочків їм слід прищеплювати елементи витонченості, пунктуальності, нетерпимості до безладдя і бруду, високі естетичні смаки і запити. Навчити і виховувати їх мають не ті вчителі, котрі заочно закінчували педвузи, бо ніде більше не могли вчитися, і котрі тільки і вміють, що брудним нігтем відзначати в підручнику завдання для учня. Таким «вихователям» у передових країнах місце на свинофермі.

Якщо ми хочемо духовно відродити націю, до педагогічних університетів слід приймати виключно обдаровану математично, літературно, артистично, спортивно, взагалі генетично талановитих юнаків та дівчат, які згодом могли б бути для підлітків прикладом для наслідування.

Зрозуміло, що на час відродження вчитель, вихователь має бути головним спеціалістом в Україні і не тільки на словах, а насамперед за рівнем зарплати і забезпеченості життя. Тільки такі вчителі і в таких умовах здатні виплекати нам юні обдарування, за які не доведеться червоніти на міжнародних конкурсах, змаганнях, олімпіадах.

Хоче того Україна чи ні, однаке мусить знайти кошти для навчання в кращих університетах світу десятків тисяч своїх юних обдарувань, для стажування їх у кращих фірмах. Молода українська генерація має з високо піднятою головою ходити дорогами Європи і Америки з гордістю за себе і за свою країну.

Даруйте, але я не настільки наївний, аби не передбачити чергового протесту якогось примітивного українця з зашмугляною рахівницею в душі: а навіщо нам стільки того «панства», а хто ж,

людоньки, буде робити коло худоби, коло буряків, копати землю та точити гайки!.. Слухаєш таких нещасних і думаєш: Господи, і коли ж ми викинемо з голови оті сапи та вила, коли ж нарешті усвідомимо, що залишатися на порозі третього тисячоліття з таким рівнем мислення — це не відродження нації, а її неминуча загибель.

У наступному столітті «чорні» роботи в нормальних країнах виконуватимуть електронні машини, а їхні господарі тим часом будуть попивати каву і напружено думати, як ті машини зробити ще «розумнішими». Та ж тільки дипломовані спеціалісти управляють нині у світі фермами, майстернями, транспортними організаціями, млинами, пекарнями, лазнями та перукарнями. Тільки такі люди зможуть відродити Україну, її економіку, культуру, чистоту душі і поля. Пригадайте, який високий відсоток докторів наук у німецьких концернах. Невже хтось може уявити собі їх з вилами та сапами?!

Коли ж половина чи навіть більше молодих жінок з дипломами лікарів, учителів, економістів, побутовиків і не працюватимуть, як не працюють вони в цивілізованих країнах, то зате виховують для України здорових, розумних, порядних дітей, будуть незамінними помічницями та порадицями своїх чоловіків у бізнесі. Чи ви ж досі гадаєте, що нові генерації відроджувачів України нам виплекають темні сільські бабки?

Є в мене такий собі простенький принцип визначення культурного рівня населення — за зовнішнім виглядом пасажирів на залізничних станціях. Пасажири ці в масі своїй неначе спонтанний соціально-культурний зріз суспільства: стрінете тут мішанину з науковців, чиновників, бізнесменів, бомжів, але найбільше робітників і селян. Так от, пригадайте при нагоді мої слова і пильно придивіться до цього контингенту пасажирів: чи з'явиться у вас упевненість, що ці люди здатні сьогодні ж засісти за комп'ютери, автоматизовані технологічні лінії, наукові відкриття і розвивати далі постіндустріальне суспільство? У мене такої впевненості жодного разу не виникало. Тобто нинішні покоління дорослих українців навряд чи багато зможуть зробити для прогресу. Іншого виходу нема, як свідомо, планомірно готувати до цього нові покоління.

Однак, признаюся до гріха, мало віриться, аби так було зроблено. Нема ще в нас людей, котрі б прислухалися до таких

порад. Коли відверто, то нам завжди бракувало коштів, засобів і Розумних людей для доброго діла. Проаналізуйте нашу історію, за винятком референдуму 1 грудня, українці завжди при вирішенні доленосних проблем вибирали найгірший варіант. Чи багато змінилося нині?

Передбачаю, що наша безкрила, егоїстична демократія, як ті захланні дядьки на ринку, розтягне, розскубає державний бюджет, розпорошить сили і засоби, бо, бачите, всі ми люди, от і селянам «щось треба дати», і шахтарям, і меліораторам та рибінспекторам, — і так ми будемо капарити, латати раз-по-раз злиденну свитку України, натренованими міністерськими, відомчими нальотами виривати їй з рук останнє, аби «справедливіше перерозподілити», а культура ... про неї потім, потім!

Що ж, який ми з вами за браком культури збудували недолугий соціалізм, таке збудуємо й суспільство «достатку для всіх»...

А ТЕПЕР ПОГОВОРИМО ПРО БАЙДУЖІСТЬ

З гіркотою в серці признаюся, що, як і більшість з нас, прожив нецікаве, непотрібне життя — справді дурне життя серед таких же нецікавих, нудних, непотрібних людей. Дурне, бо бідне.

Здається, від природи мав достатньо здібностей, аби стати добрим художником чи вченим, зробити службову кар'єру, та нічого не осягнув, а проіснував тих кілька десятків років на мізерну зарплату, ледь вищу від так званого «прожиткового мінімуму». Основна причина: органічно «не переварював» простаків, котрим змушений був служити, ненавидячи себе за це, а вони своїм «чуйним» нюхом вловлювали моє «непролетарське нутро» і одноставно відповідали тим же. Страшна то, скажу я вам, річ — культурна несумісність! Зрозуміло, що таким людям розраховувати в нас на успіх у житті не доводиться.

Трупи юначих романтичних надій і сподівань, роками розкладаючись у серці, отруїли душу і свідомість настільки, що не шкода мені нині ні минулого, а заодно не цікаве, немиле і те, що є і

що буде. Для народу чи держави час одного людського життя — хвилька, але для мене — це все, що маю, і як воно не вдалося, то далі нема про що говорити. А тут ще ця криза відродження, яка, зі всього видно, затягнеться довше, ніж я проживу...

Вибрані богом щасливці, як, наприклад, поет Павличко, коли їм кажуть про таких розчаруваннями знищених людей, легковажно відмахуються, мовляв, це явище не варте уваги, розчаровані, збайдужілі були і будуть, а Україна має важливіші справи і цілі. Ситий голодного ніколи не розумів, але таких голодних мільйони, а в тих мільйонів є ще діти, онуки. Веду до того, що ось вона — причина, чому Україна, ставши незалежною, недораховується мільйонів своїх патріотів. Отруєні зневірою, позбавлені перспектив люди — поганенькі патріоти, можете мені повірити.

Апатія старіючого скептика дає мені одну перевагу: можливість більш-менш об'єктивно, без емоцій, симпатій та антипатій спостерігати за плином подій і робити тверезі висновки.

Перший і найголовніший висновок, підказаний незнайомим дачником: не можуть бути успішними революції, відродження, реформи, як людям нічого не дати. Яким би Ленін фантазером не був, але він знав, як зворохобити маси на історичний подвиг: мир, свобода, земля, фабрики... Наші ж реєстрові демократи одностайно (!) зубрили Леніна, та так нічого й не навчилися.

Пригадуєте сумнозвісного перебудовного академіка Абалкіна, коли ця велика економічна гора не придумала нічого кращого, як народити найпаршивішу мишу, звівши всі економічні реформи до ... підвищення податків. Тобто ще до збільшення ясаку для коморди, яка і без нього обдерла нас до нитки. Тільки божевільний може поважати такого «мудреця».

А що ж наші мудреці? Як виявилось, їм більше до вподоби вакханалія цін. Ще й ображаються, що ми не аплодуємо їхнім чудернацьким іграм, називають нас некомпетентними в економіці (це з офіційних трибун, а між собою так, мабуть, взагалі дурнями). Як на тверезу голову, то некомпетентні і в науці, і в житті ті політики, хто всю вину за своє невміння господарювати перекидає на плечі й гаманці трудового люду з його і без того злидінними заробітками та

ще й прикривається фіговим листком, що «всі мудрі народи так роблять».

А ми мудрі? Чи знову сліпо експериментуємо на власній шкірі, не відаючи наперед, що з того вийде, і не вірячи, що наші лідери нас знову не обдурять. Найгірше те, що ми, немудрі, вже нині бачимо, що не так робимо реформу, як мудрі народи. При порівнянні з тими ж німцями це видно неозброєним оком.

Як відомо, німці по війні пережили ще страшнішу реформу: знекровлений війною народ, розгромлена, розграбована економіка, голод, інфляція. Але німці — великий народ (в історії великим називали народ, який після найтяжчого розгрому першим ставав на ноги). Це мононація, в якій після гітлерівської чистки не було Жодних «панівних» меншин. Цей народ незрівняно вищий від нас своєю організованістю та працьовитістю, рішучістю і твердістю у виконанні власних рішень.

Так от, після Нюрнберзького процесу німці дружно відвернулися від фашизму і взялися до побудови демократичного суспільства. Правда, вони не знали «переваг» соціалізму, їм не треба було себе ідейно ламати, приватизовуватися, а лише далі розбудовувати ринкові відносини. їм не потрібно було дбати про оборону країни, «захищеної» окупаційними військами, тому вони з задоволенням перевели свій ВПК на випуск товарів для народу. Додайте до цього ще й «план Маршалла», за яким США буквально завалили німецькі крамниці товарами. Кожній німкені залишалося лише вигукнути: чоловіче, біжи хутчій до роботи, заробляй марки, бо є що купити! Нарешті, вони мали справді великого економіста Людвіга Ерхарда.

Ясна річ, за таких умов і бажання працювати просто неможливо було не добитися успіху. І то знадобилося десять років для досягнення славнозвісного «економічного дива».

Порівняно з німцями ми не маємо майже нічого. Ми — не великий народ. Не мононація. Про яку єдність мова, коли половина народонаселення з ненавистю дивиться на те, що робить друга половина і здатна лише шкодити їй. У нас меншини претендують на панівну роль. Ми не законники — і навіть після міжнародного осуду комуністичної ідеології готові простити червоним фашистам всі їхні

злочини. Ми не поспішаємо перевиховуватися з «соціалістів» на бізнесменів, а свого ВПК взагалі ніколи не переведемо на конверсію. Нам ніхто не завалить товарами крамниці, не дасть доброї зарплати, значить, нема чого квапитися до роботи, бо нема для чого. Нарешті, ми не маємо свого Ерхарда, а якби й мали, то неодмінно влаштували б йому невеличку «шляхово-дорожню пригоду», аби не був дуже мудрий...

То скажіть, будьте добрі, чи можна на такому господарському безголів'ї і пріоритетній саламасі збудувати «економічне диво» за десять років? І чи взагалі воно можливе?

Гадаєте, наші лідери не усвідомлюють того? Дуже добре усвідомлюють! Недарма так сумно опускають очі, коли обіцяють краще майбутнє...

Та ми не були б українцями, якби не намагалися і тут крутити, перехитрювати об'єктивні закони економіки (ніби якусь татарську орду), ігноруючи логічну послідовність дотримання їх, знову і знову розраховуючи не на розум, а на нашу двожилу, безмірно терплячу слов'янську витривалість. І в результаті щоразу обдурюємося самі.

Нагадаю: від осягнення незалежності найбільше виграли політики і мафія, тішиться грушами на вербі інтелігенція і катастрофічно програли люди праці. Ми платили своєю кров'ю за силоміць накинута нам соціалізм. Невже за добровільне національне відродження має бути така сама плата? Де ж наша мудрість, працьовитість, милосердя? А вже в лікарнях мруть діти, бо нема ліків, голодні пенсіонери скоро будуть їсти улюблених котів. Ніколи не збагну, як держава може старій людині, яка з її ж вини залишилася без гроша за душею, платити пенсію значно меншу, аніж потрібно для харчування в найдешевшій їдальні. Це що — запрошення до повільної смерті?

Коли далі так піде, то, очевидно, нам у кінці двадцятого століття, в самому центрі Європи знову доведеться відновити давній слов'янський обряд «гопини». На всяк випадок нагадаю його суть.

Ранньої весни, коли запаси харчів у селян закінчувалися, молоді мали право прибирати зі світу старих батьків, що стали «зайвими ротами». Повідомляли про це старійшин села, ті урочисто

підносили приреченому чарку міцного самогону, тобто справляли поминки ще при живому ювілярові, а коли той добре захмелів, у темному кутку «гопали» його ритуальною довбнею по тім'ю...

Чи можуть бути популярними у народі парламент і уряд, які допускають навіть спогади про такі «обряди»?

Мазовецький у Польщі ще організованіше розпочав економічну реформу, а через рік йому показали на двері. Через те саме у Чехо-Словаччині «футболили» Гавела. Буш програв вибори Клінтону, бо незадовго до того підвищив податки і весь його рейтинг зійшов на пси. І це в країнах, де люди все мають, де пан пана розуміє і не дозволить, аби той виглядав жебраком в очах світу. А наш хлоп хлопів як щось і дасть, то хіба «прожитковий мінімум». Чи може парламент з такою хлопською психологією, здатною лише принижувати націю, бути популярним? Врешті-решт, чи зможе він в розчарованих його Можливостями підлеглих викликати близький до самопожертви трудовий ентузіазм, жагуче прагнення засукати рукави і хапатися до роботи?

А як не зможе, то що нас чекає у найближчому майбутньому?

ВАРІАНТ ТРЕТЬОГО СВІТУ

Українець завжди брався до важливої історичної справи із зв'язаними руками. Така в нього, бідолашного, доля. А як він до економічної реформи і національного відродження підходить з такими руками, то що йому «світить», крім варіанту третього світу, навіть якщо не він, а сам милосердний Бог захистить йому незалежність?

Які ж реально зримі ознаки нашого «третього» світу, в якому ми вже загрузли по вуха?

Насамперед немічність державної влади в усіх її проявах. Раніше Україну обкрадала московська коморда і партноменклатура, нині її обкрадає власна номенклатура і мафія. Бази, колгоспи, підприємства з їх продукцією опиняються в руках партзятів і демшвагрів, а держава лише дивується та зітхає над своїми порожніми кишенями або ж і собі кидається грабувати народ, накладаючи на підприємства зашморг у вигляді 75-90 відсотків

податку, що рівнозначно тому, якби з живого організму відбирали 75-90 відсотків крові. Держава тим часом з порожніми торбами котиться далі до стану постійного прохача на світовій арені.

Так звані бізнесмени не є тими людьми, які дбають про побудову держави, успіх реформи, відродження нації. Переважна більшість з них — спритні крадії та махінатори, їм байдужі інтереси держави. Це патріоти лише власного шлунку та кишені і взагалі не українці! З такими «українцями» Україна ніколи не матиме сил піднятися вище варіанту третього світу.

У той час, коли процеси приватизації державного майна без кінця відкладаються, зволікаються, в країні розцвітає інфляція. Це означає, що всі запаси коштів людей праці вичерпуються і вони вже не мають ніякого впливу на ті процеси, а новим злодіям-бізнесменам, навпаки, створюються ідеальні умови для захоплення всього майна. Чесний трудівник як був бідним, так ще біднішим і залишиться.

Невід'ємна ознака третього світу — різка поляризація власності: основна маса населення катастрофічно убожіє, а невелика купка шубравців фантастично багатіє. Зарплата наша явно з того світу...

Доки ми ходили під адміністративно-командним батогом, то ще була сяка-така трудова і технологічна дисципліна. Нині демократія, кожен сам собі пан, а це означає, що про дисципліну праці шкода говорити. Настала епоха свободи від роботи.

Наївно думати, що відродження України почалося відразу від дня здобуття незалежності. Поки що в усіх сферах життя почався повний розвал, політ у прірву, на саме дно, але ніхто не знає, де воно, і нема надії, що цей політ буде зупинений у точці А, Б, В чи у точці Х, а вірогідніше всього аж після точки Б, аж доки наші жінки (бо править у нас країною таки розум жіноцький) не заголосять на цілу Україну: «Людоньки! Та що ж це робиться! Та ми вже худобою стали!..» Лише тоді ми почнемо чухати потилиці в пошуках виходу з прірви. Чи не буде-запізно?

З покоління в покоління ми навчені, що важливі історичні кроки за нас робили «старші брати». Ми і нині вичікуємо, що за нас хтось організує національне відродження, оживить економіку,

активізує громадське життя, підвищить добробут. Цікаво, скільки доведеться чекати?

На очах розвалюються основні підвалини держави: культура, освіта, охорона здоров'я, видавнича справа, гине українська національна преса, девальвуються духовні цінності, людська мораль і етика. Голота все спаскудить. Чорні душі спалили Шевченкову хату. Мало їм! Брудні душі випустили на кіностудії імені Довженка фільм, у якому світлий образ геніального поета споганено до рівня п'янички і бабника. Робиться це свідомо, аби показати, що в українців нема нічого святого, що Україна — це забитий хутір, бидло, жлоб'ятина, яка не доросла до незалежності.

Розвалюється побут. Відверто мафіозною стає торгівля. В брудні «конюшні» перетворюються офіційні заклади, бруд і запустіння утверджуються на вулицях міст і сіл. Морально і фізично старіє, псується техніка, знаряддя праці.

Спогад з дитинства: сусіда-бідняк, одноосібник, що мав дві худі конячки і старого воза з кривими колесами, щоранку на присьбі латав дротиками та шнурками з клоччя кінську упряж, Щоб доїхати до поля. Його стиль латання «запчастин» уже проглядає на наших автомобілях, тракторах, автобусах.

Нарешті, разюча різниця в психології, свідомості людей, що, Мабуть, найголовніше. Патріотичний, активний принцип людини передового світу: якщо не я, то хто? І пасивний, безвольний, байдужий принцип людини третього світу: якось воно буде, бо ще так не було, аби якось воно не було...

У якому з цих світів упізнаєте себе, панове?

Я підкажу — в якому. Те, що ми маємо після краху комунізму, саме і є варіантом третього світу. Влада належить не народові, а «брудному гібриду» вцілілої партноменклатури, акул фінансового підпілля і лжебізнесменів. Чом не Венесуела? Якщо та влада без честі і совісті, якої сторониться кожна порядна людина, утвердиться, то знадобиться вже не сімдесят, а сто сімдесят років, аби її позбутися.

Ми є свідками того, як на заміну зруйнованої стіни тоталітаризму загрозливо виростає стіна відсталості і ситуація складається така, що не йдеться більше, аби ту стіну лобом

пробивати; тепер треба щосили лобом стіну ту підпирати, аби на нас не впала.

Третій світ — остання межа, за якою знову злидні, кріпацтво, колоніальне рабство.

Ми витягнемо Україну з котловану третього світу тоді, коли головним пріоритетом для реформ стане підвищення добробуту населення, виведення його з комплексу бідності. Таке твердження видається надто банальним і може тільки викликати посмішку. Але не в українця! Наша психологія така, що навіть найефективніші економічні програми та теорії ми насамперед схильні розглядати як абстрактну кабінетну полову, розраховану на задурювання наївних, якщо не знаходимо в них вигоди для себе особисто.

Тим більше, не мають права на існування тези «затягування пасків» і «суворого життя» сьогодні заради завтрашнього добробуту. Такі тези припустимі хіба в умовах війни, а в мирний час вони морально хибні й тактично неправильні. До того ж, українець за свою історію стільки наслухався їх, що просто втратив здатність сприймати.

Навпаки, українець легко сприймає той факт, що Україна в нинішніх умовах повинна прагнути до створення економіки, яка сама себе забезпечує. Звичайно, ми усвідомлюємо переваги міжнародного поділу праці, проте не можемо не бачити, що загальна відсталість України не дає змоги інтегруватися в економіку передових країн. Залишається самим забезпечити себе всім необхідним для пристойного життя — продуктами, одягом і взуттям, телевізорами, автомобілями та ліками, — а за валюту купувати лише найнеобхідніше, чого в нас нема. Це зрозуміло кожному.

Одначе є теза, якої ми ще не розуміємо і яку необхідно постійно, день у день нам тлумачити. А саме: у нас, українців, створилося цілком помилкове уявлення, нібито розквіт добробуту настане лише в результаті дій уряду, обласної адміністрації чи міськради: якихось хитромудрих розпоряджень, рішень сесій, маніпуляцій з перерозподілом майна, з цінами та податками тощо.

Насправді ж, секрет успіху дуже простий: щоб добре жити, треба добре працювати. Але ця елементарна істина до нас дуже трудно доходить. Більше того, ми її вперто виштовхуємо з

свідомості, не дозволяємо опанувати нею, далі шукаємо роботи, на якій було б «мало роботи», а більше часу для приватних справ. Наші керівники дуже люблять «здійснювати загальне керівництво» та «засідати на засіданнях», а водії їхніх персональних автомобілів — спати на передньому сидінні, поки «хазяїн засідає». Наших спеціалістів хлібом не годуй, а дай можливість протерти пару штанів у кабінетах.

І нинішня демократія, на жаль, лише поглибила це лінівство: коли до здобуття незалежності (як згадувалося вище) один виробник продукції працював на сімох споживачів, то нині один — на сімнадцятьох. Додайте до цього нашу природну працездатність, помножену на коефіцієнт національної єдності дій Лебедя, Рака і Щуки, і ви матимете відповідь на пекуче питання, коли у нас, нарешті, добробут «підніметься, як ртуть».

На це питання відповідь теж відома: доки совість наша не прокинеться, ніяка реформа економіки нас не врятує. Без примату совісті, що вимагає принаймні вміння чесно ставитись до людей, не може бути достатньої міри суспільної єдності, яка необхідна для успіху реформ.

Яка совість, яка єдність! — вигукне зневірений читач, — коли ринок за самою природою своєю роз'єднує людей, розпалює їхні індивідуальні та групові інтереси. Так, але чи можна взагалі розраховувати на успіх без єдності дій Президента, парламенту і уряду? Чи можна здійснювати радикальні перетворення наперекір волі більшості народу? Якою ціною і якими засобами?

Совість має бути обопільна: парламенту — до народу і народу — до парламенту. Уряд хоче бути впевнений, що народ йому довіряє, що він витерпить усі труднощі на шляху побудови Української незалежної держави. Однак і народ хоче мати гарантію, що уряд є воістину народним і мудрим, готовим пережити разом усі незгоди, а не купкою брудних покидьків, інтриганів і казнокрадів.

Що ж стосується реформи, то основою основ економіки споконвіку була робота і її оплата. І все! Ці два фактори поєднані нерозривно, як сонце і небо, земля і життя. Нема доброї роботи — не може бути доброї плати. Але нема доброї плати — не може бути доброї роботи.

Природа не створила людину для того, щоб вона цілий день, скажімо, в залізобетонному цеху крутила корбу. Людина не любить такої роботи. Така робота завжди була карою для злочинців.

Але людина розумна, вона переборює себе і терпляче, а часом навіть із задоволенням крутить ту корбу за умови, що зароблена за це плата дарує їй можливості і насолоди, які на голову перевищують негативні емоції від нелегкого і нудного крутіння корби. Коли ж заробіток таких можливостей не дає, ми маємо роботу, яку маємо.

Якісь дивні люди постійно намагаються довести мені, що держава бідна, не має коштів на зарплату людям. Якщо держава не має коштів на найголовніше, то вона взагалі нікому не потрібна, не повинна існувати, бо не може організувати роботи. Це небо без сонця, земля без життя. Я не можу зрозуміти такої держави. Вірніше, можу, але не хочу. В такій державі нецікаво жити.

Такі ж дивні люди постійно бубонять, що зарплату можна підвищити хоч у сто разів, але для цього необхідно, щоб робітники спочатку в сто десять разів збільшили продуктивність праці.

В Японії чи Швеції це, мабуть, так. Але не в Україні! Повірте, що тисячу разів обдурений, генетично зневірений, збайдужілий українець — це майже хвора людина, яка не має сил повірити в формальні економічні теорії. Щоб його вилікувати і заохотити до праці, потрібно немало дати — конкретно кожному в руки і не дратувати балачками про переважаючий ріст продуктивності праці над ростом зарплати, бо він «неключимий», як казав ще І. Мазепа, не здатний активно включатися в боротьбу за голослівні обіцянки, він давно втратив навіть мозкові центри, які мали б ті голослівні заклики сприймати. Я просив би зарубати собі це на носі кожному, хто пхається в політику, якщо він хоче в очах простого сільського дядька виглядати мудрим політиком, а не наївним вихователем дитячого садочка, який розповідає казки.

Як би це дико не звучало для зашореного науковими теоріями економіста, а зацікавити нещасного українця до праці нині можна тільки випереджаючим щодо продуктивності праці ростом зарплати. Тривати це може 5,7 чи більше років, доки зарплата не досягне половини вартості виробленої трудівником продукції, як

заведено в розвинених країнах. А далі саме життя поставить українця перед вибором: хочеш заробити більше, будь ласка, подбай про вищу продуктивність праці, про світовий рівень якості продукції.

Тобто краще з розважливістю і гнучкістю думки на деякий час організовано відступити, зробити крок назад, щоб зібратися з силами і зробити два кроки вперед, надолуживши прогаяне, аніж з тупою впертістю ослів пертися напролом зовсім не туди, куди потрібно, і в результаті не мати нічого.

Вірю — так буде, бо вірю у наш народ.

А ті прикрі, іноді, можливо, й образливі епітети, висловлені на адресу українців, — це, скоріше, від жалю до нашого злиденного життя, а не від зневаги до нас, нещасних.

Ясна річ, критики ніхто не любить. Однак я пишу про те, що бачу, і то ще, на мою думку, в досить делікатній формі, хоча немало з тих глупств, що ми робимо, заслуговують доброго нагая.

Якщо патріоти-ідеалісти, які не бачать того, що є, а лише те, що воліли би мати, запідозрять мене в неповазі до гідності нації, то нехай спершу подбають про зміну тої сумної дійсності на кращу, допоможуть нації видобутися з комплексу бідності і самозневаги. Мене ж змінювати не треба. Це нічого не дасть.

Отже, головна стратегічна мета народу на найближчі роки — вибитися, виборсатися з комплексу бідності, звільнитися від синдрому плебейства.

І що б мені хто не казав, а я сам знаю, бачу, постійно переконаний в тому, що українці можуть досягнути цю мету, вони вміють, люблять працювати, якщо їх мати за людей. Наші люди витерпіли все: і татарські ясири, і турецькі галери, і царські кайдани, і сталінські голодомори та табори, це надлюдське терпіння маємо в генах і ми, їхні діти і внуки. І ми витерпимо, витримаємо всі кризи, розвали, провали і найглибші безодні — загартовані ж! — і відродимо Україну, вирвемося з дурного життя! Тільки дайте нам, наші провідники, гідну роботу! Дайте нам гідний заробіток! Дайте надію на перемогу! Або хоча б скажіть, де їх шукати!

І держава, як хоче жити, зобов'язана це зробити.

Така держава завжди буде мати всенародну підтримку. Інакше на її могильній плиті доведеться вибити гірку епітафію академіка Юхновського: «Наявність нічим необмеженої демократії у повній відсутності дисципліни привела до того, що ми ніяк не можемо зібратися з силами, щоб змобілізувати народ на відбудову держави». Інакше наші внуки знову плакатимуть в неволі: «Була нагода за часів Кравчука відродити державу, та діди наші нерозумні її загубили»...

1993 р.

ДО ВЕЛИКОЇ МЕТИ — МАНІВЦЯМИ...

Роздуми над злиденністю українського лібералізму в українському соціалізмі

Нехай німець скаже, Ми не знаєм.

Т.Шевченко

ПОДІЛИЛИ ГРУШІ НА ВЕРБИ

А які були радісні сподівання! Яка несхитна впевненість, свята віра в те, що ось вирвемося на волю з імперії зла, не дамо їй себе грабувати, тоді й заживемо, як люди!

Це ж не проста напередодні історичного референдуму 1 грудня наші мудреці доводили нам, немов малим дітям, буквально на пальцях: ось дивіться, люди добрі, Москва щороку відбирає в України її прибутки у так званий союзний фонд, а досить залишити його собі та розумно використати для розвою нашої господарки, науки, культури, то навіть за нашої посередньої організації й продуктивності праці зовсім іншим стане наше життя!

А ще як «на оновленій землі врага не буде супостата» і ми на радіощах дружно засукаємо рукави до праці, то вже геть запануємо в рідній сторонці. Та «ми тую червону калину гей та підіймемо», та ми!..

І щиро вірили в таку можливість, бо дуже хотіли вірити.

То чому ж ті надії не справдилися? Чому про «червону калину» співати перестали?

Передбачати наперед) втримати в руках навіть ту посередню, Примітивну організацію й продуктивність суспільної праці, що її мали при колоніальній системі. Нам, наївним, гадалося, що й Надалі оте розхлябане виробництво, ота невідомо чия господарка, що до неї ми були додатком, буде правити сама собою, а ми ділитимемо готові мільярди, як заманеться. Однак ніхто за нас не захотів правити і ми, справді, немов ті малі діти, ділили лише груші на трухлявій вербі.

Друге: вжахнувшись машкари кризи, що несподівано (і це теж треба було передбачити) нависла над райдужними сподіваннями, ми, рятуючись, хто як може, від злиднів, влаштували всеукраїнську хапатню, розтягли неньку по темних закутках, винесли торбами, вивезли вчорашнім недругам вдвічі, втричі більше добра і мільярдів, ніж колись відбирала Москва, бездумно злегковаживши об'єктивні закони економіки, за якими такі зlodійські методи побудови незалежної держави аж ніяк не передбачені.

Ми, українці, повелися з рідною ненькою, як з ворожою, переможеною країною, обкладеною контрибуцією.

Тепер, розводячи скрушно руками, згадуємо Шевченка: доборолась Україна до самого краю, гірш чужинця свої діти її розпинають. Що ж, маємо те, що маємо. Чого заслуговуємо.

Але багатьом, дуже багатьом нині болять: чому не так сталося, як гадалося? Чи хтось нас обдунив, чи ми самі ликом шиті?

Хіба ми ще мало билися за волю, справедливість, краще життя, мало крові за них пролили? І якщо те, що маємо, настільки різоче відрізняється від того, що хочемо мати, якщо замість волі й добробуту нам в очі зазирають привиди злиднів і рабства, то й коневі зрозуміло, що наміри наші були спотворені силами зла, що ми — жертва якоїсь злої волі.

Яких сил? Якої злої волі? Може, це партократи, залишки більшовицької системи? Чи глупота старшого покоління, байдужість молодих? А може, це заздрісний, зрадливий сусіда винен? Сьогодні ми гарячково займаємося ворогошуканням, ворогобудівництвом, ліпимо образ супостата ледь не з кожного зустрічного, навіть коли для цього нема жодних підстав. І сміх, і гріх.

Та скільки б різних винуватців не називалося, не може бути сумніву в одному: ідеї, що подвигнули нас на боротьбу за незалежність, не можуть бути хибними. Ми ще якось погодимось з будь-яким іншим поясненням нинішнього нашого лиха, крім одного: що воно є наслідком хибного вибору ідеалу, що боротьба за здійснення цього ідеалу привела нас до розбитого корита. Єдина втіха: чимраз більше людей шукають причини невдачі в собі. Порозумнішавши від самоаналізу, вони кажуть, що ми, українці, від природи ідеалісти. Скільки марксистів не вчили нас матеріалізму, а

ми як сприймали навколишній світ ідеалістично, так і сприймаємо. Щирий українець бачить об'єктивну дійсність не такою, якою вона є насправді, а якою у своїх мріях волів би мати. То будувє своє військо в чужих арміях, то відроджує Україну в чужій імперії. Зрозуміло, кращих умов для вагоміших кроків він ніколи не мав, використовував можливості, що підвернулися під руку, але й тужити над наперед передбачуваними невдачами теж не слід.

Та ідеалізм — ще півбіди. Глибокий самоаналіз показує, що й інтелектуальний рівень українця накульгує і не вповні відповідає вимогам сучасної цивілізації. Група київських академіків, маючи на оці, звичайно, керівників владних структур, у газеті «Голос України» пише, що «наші економічні й інші лиха кореняться... в нестачі системного розуму у виробленні і реалізації продуманих рішень на всіх рівнях».

Це вже ближче до істини....

Ми опинилися коло розбитого корита, бо не тими манівцями ідемо до мети, панове-товариші. (Мушу вдатися до такого звертання, позаяк і справді не знаю, до кого маю нині звертатися. Раніше була велика сіра маса товаришів, тепер її злегка розцятковують підпанки-добродії, більше звернутися ні до кого).

Не ту Україну будуємо, про яку мріяли. Не нашу Україну. Бо йдемо до мети не тими політичними манівцями

Ми так і не спромоглися зробити правильного політичного вибору й далі плентаємося темними, плутаними манівцями соціалізму, а не освітленою генієм прогресивного людства магістраллю лібералізму. Правду кажуть люди: ми вийшли з більшовицького союзу, але союз ще не вийшов з нас. Ми так безповоротно глибоко запрограмовані, закодовані на побудову соціалізму на одному взятому смітнику, так запопадливо годили своїм панам у цьому «доленосному» ділі, що й зараз, коли пан Пропав і потреба в побудові соціалізму відпала, коли нам сказали: годі! не треба цього більше робити, — ми все одно за інерцією Премо до соціалізму. Як ті сліпці з незрячим проводирем — до прірви. Якщо не прозріємо — світла в кінці тунелю не побачимо. Не тому, що його там нема;

не тими економічними манівцями

Не позбувшись облуди соціалізму, ми і далі плутаємось в тенетах планової, адміністративно-командної, лімітно-фондової економіки, хоча вона остаточно довела свою нежиттєздатність, замість того, аби іти сміливо дорогою розвитку приватної ініціативи, підприємливості, конкурентноздатності, якою йде прогресивний, багатіючий світ; не тими духовними манівцями

Чи маємо Боже благословення у своїй боротьбі за незалежність? Бог — то велике терпіння. Він дав нам славу перемогу на референдумі 1 грудня, дав врожайні роки, теплі зими, аби ми, нещасні, не занесли з голоду, не вимерзли, як мухи. Чи бодай кожен десятий українець усвідомлює і цінує Божу ласку? І чим віддячуємо за неї: християнською мораллю, чесністю, порядністю — чи потребами шлунку, шлунковою совістю, розпустою, розбоям, усім моральним паскудством, яке тільки можливе. Чи не страшно, що Боже терпіння може урватися?

СІМ СМЕРТНИХ ГРІХІВ СОЦІАЛІЗМУ

Московський соціалізм —
це московський царизм навиворіт.

О.Герцен

Закид надто серйозний і потребує ґрунтовної аргументації. Дискусії про соціалізм старі, як світ. Люди споконвіку мріяли про свободу, рівність, братерство, прагнули вирватися з рабства, визискування й убогства, аж доки не вимріяли на свою голову утопію, котра завела їх у ще більше рабство. Така, на жаль, правда історії.

Теоретичні підвалини утопії, як відомо, заклали французькі просвітителі, німецькі та англійські класичні економісти звели її стіни, а російські войовничі революціонери вивершили «потьомкінський» дах. Коли західні панки-теоретики могли помилятися, бо, як самі вчили, теорія, не підтверджена практикою, не є істиною, то більшовики, яких було хлібом не годуй, але лише дай щось «разудало» погромити, на практиці довели її до буйного ідіотизму.

Симптоматично, що західні народи, в надрах яких зародилася соціалістична утопія, не дали зробити з себе жертву погромів, лише нам, нещасним українцям, випала трагічна історична роль бути тим матеріалом, сирівцем, з якого всілякі зайти і баламути за власною подобою вимішували «зрілий соціалізм». Часом приходить до голови гірка думка, що то інопланетяни, проводячи над людством якісь експерименти, вибрали народ, якого нікому не шкода.

Ще задовго до початку експерименту мудрі політики, мислителі, письменники, як Шопенгауер, Ніцше, Достоевський, застерігали світ, що соціалізм — це дорога до рабства, диктатури, насильства над людиною, що він перетворює людину в знаряддя і цифру, дає їй рівність лише в несвободі, але українці, як засвідчує статистика початку століття, були тоді одним з найнеписьменніших народів Європи і цих застережень не читали.

А ми ж мали власного пророка! На зламі століть Іван Франко, аналізуючи в числених статтях, передусім у праці «Що таке поступ?», антигуманну суть Енгельсової «народної держави», писав, що така держава «налягла би страшним тягарем на життя кожного поодинокого чоловіка», що вона «сталась би величезною народною тюрмою». Та ми, ліниві і недопитливі, спромоглися прочитати це аж через 90 років...

Зате тепер, поєднавши в колгоспно-гулагівських університетах найсокровенніші глибини теорії і практики соціалізму, заплативши за немилосердну науку мільйони життів потворам експропріації, інтернаціоналізації, колективізації, голодомору і червоного терору, ми стали в ділі побудови «світлого майбутнього» в одній окремо взятій орді незаперечними авторитетами світового рівня і можемо добряче навчити європейських панків-політиканів, що таке соціалізм і з чим його їдять.

Аби не наражатися черговий раз на звинувачення простаків, нібито я розуміюся на соціалізмі та лібералізмі, «як свиня на звіздах», надалі у своїх міркуваннях буду посилатися, наскільки можливо, на думки визнаних світом авторитетів, котрі в тих звіздах щось таки тумкали, скажімо, на того ж Франка, Донцова, визначного сучасного філософа-політолога і Нобелівського лауреата Гайека,

творця німецького «економічного дива» Ерхарда та інших гуманістів, а також на деякі відомі факти нашого недавнього і сьогочасного політичного життя.

Передбачаю докір: коли соціалізм такий поганий, то як могло статися, що ми самі, незважаючи на неодноразові застереження таких авторитетів, воздвигли собі «народну тюрму» і навіть нині не знаємо, куди з неї тікати?

Це легко пояснюється тим дурманом, закладеним у самій утопії соціалізму. Вже з пелюшок соціалісти, аби доходитися влади, виявилися брехливими демагогами і їм таки вдалося де підступним словом, підкупом, бунтом, а де й несамовитим терором та силою зброї поставити на коліна цілі народи. Марновірцям нашіптували, що соціалізм — це найближча дорога до «царства свободи», що тільки він, сердешний, здатен довести до перемоги вікову боротьбу людини за соціальну справедливість. Додайте до цього наш природний ідеалізм легковірів, яким до болю хотілося здійснення солодких обіцянок. Вимріявши собі ідеали волі, рівності, справедливості, бо ніколи майже їх не знали, ми сліпо будували на тих фантазіях роковані на невдачу практичні дії і геть ігнорували самі методи, якими соціалізм досягає своєї мети.

Ці методи і є смертними гріхами соціалізму, саме в них уся суть. Вони добре знайомі кожному з нас, багатьом, напевно, краще, ніж мені. Залишається лише систематизувати загальновідоме.

Перший гріх: грабіжницький погром приватної власності

Соціалізм є лютим ворогом усякого поділу майна між окремими власниками і вважає все, чим володіє народ, нічийною власністю всього народу. Коли один купається в золоті і казиться від жиру, а другий не може дати голодним дітям шматка хліба, то це, справді, не по-Божому. Однак не по-християнському й розбивати об одвірки голівки немовлят за те, що вони діти багатих! А це лише квіточки. Коли під час колективізації в бідняка силоміць відбирали єдину надію на прожиток — останній клаптик землі, то це теж був соціалізм. Коли в роки голодомору опухлу з голоду дівчинку били кованим чоботом у животик за те, що простягла рученята до останнього шматка хліба, то це теж був соціалізм. Коли держава,

узурпувавши майже всю народну власність, свавільно розпоряджалася, кому дати більше, а кому не залишити й прожиткового мінімуму, то це пояснювалося лише «грандіозними соціалістичними перетвореннями».

В суспільному аспекті людина чогось варта, коли володіє певним майном — рухомим чи нерухомим, інтелектуальним чи духовним. З втратою його вона втрачає сенс життя, вдячність предкам за спадщину, можливість проявляти ініціативу, розвивати свої здібності, ставити перед собою високу мету і добиватися її здійснення. Втрата таких можливостей рівнозначна смерті особи. Громадянин без майна не має батьківщини (Піфагор).

До речі, всі знають, що таке віл. Це бугай, позбавлений свого найголовнішого майна. Може, з естетичної точки зору приклад не зовсім вдалий, але він переконливо показує, у що перетворюється людина, позбавлена приватної власності. В лінивого, сонного вола. Тяглом для когось він може бути і непоганим, але господарем своєї долі — ніколи.

Соціалізм — це коли люди — воли, а в жолобах порівну пісної січки. Примітивна, скажу вам, соціальна доктрина на межі ХХІ століття. Ми вправі сподіватися кращої долі і мудрішої доктрини від наших лідерів, щоб з нас не сміявся світ.

Чи можуть нормальні люди бажати собі волячої долі?

Другий гріх: заборона свободи особи

Він — прямий наслідок першого. Адже гарантом духовної свободи є свобода матеріальна. Громадську незалежність, високий злет думки і сили духу рідко проявляє той, хто не має матеріальних гарантій чи, як ми кажемо, забезпечених тилів...

У нашому світі людина — і це аксіома — може віддавати всі сили роботі тільки за особистої зацікавленості й вигоди. Інакше її не змусиш працювати навіть батогом, чого ніяк не можуть усвідомити соціалісти. Як не прикро, але для примусової праці, позбавленої особистої зацікавленості, у світі не придумано нічого кращого від тюрми і казарми. Але для соціалістів це — найвищий витвір людського генія. Коли в них таке особисте засліплення від фанатичної віри в ідею, то нещасних ще можна якось зрозуміти.

Коли ж вони цілком свідомо уярмлюють народи, то це злочин проти людства. Філософ Платон у своїй «Ідеальній державі» ще дві з гаком тисячі років тому передбачав, що такий лад, котрий ми нині називаємо соціалізмом, неможливо побудувати ні в якому іншому суспільстві, крім рабовласницького...

Головний принцип демократії і лібералізму — всебічне розширення прав і свобод особи. Головний принцип соціалізму — обмеження тих свобод. У згаданій праці Франко пророчо передбачив, що під пресом соціалізму «люди виростили б і жили в такій залежності, під таким доглядом держави, про який тепер у найабсолютніших поліційних державах нема й мови». Свята правда, Іване Яковичу, під таким доглядом ми і виростили. Але чи хочемо ми такої долі нашим дітям?

Третій гріх: заборона приватної ініціативи та підприємливості

Еволюція — річ серйозна. Давно вже й війни, щоб набрати нових рабів, починати не треба. Досить поманити їх трохи вищим заробітком, аніж вони мають у своїх бідних країнах, як це ми бачимо на прикладі передових (несоціалістичних) країн, і так звані гастарбайтери гурмою прибіжать, стрімголов кинуться в шахти, на будови чи ферми. І не треба ставити біля них наглядачів з палицями, як то було за часів будівництва єгипетських пірамід, вони трудяться на жорстокому самоконтролі. Не гайнують ні хвилини, бо знають, що з-за воріт підприємства чи ферми за ними хижо стежать ще не куплені раби і тільки чекають їхнього промаху, аби тут же захопити їх місце роботи. Така сумна духовна еволюція сучасного капіталістичного раба.

Логіка тут проста: коли нема майна і свободи, то яка може бути підприємницька ініціатива?

Повернемося ще раз до прикладу про вола. Запряжіть до воза бугая, то він потрощить ярмо, перекине воза та й їздового примусить тікати, куди очі бачать. А запряжіть вола. Хоч лягай спати на возі, бо ніякі ініціативи та збочення волів до голови не прийдуть. Воляча невибагливість, індивідуальна безликість, покірність долі були при «розвинутому соціалізмі» ідеалом так

званої ідейно-виховної роботи з людьми. «Власна воля і власна думка мусила би щезнути, бо ж держава признає її шкідливою, непотрібною», — читаємо в тій же статті Франка.

Кожній людині цілком природно видається, у всякому разі вона хоче так думати, що її доля, вибір життєвої дороги, її інтереси й уподобання, вибір діяльності й успіх у житті — то її особиста справа. Соціалізм дуже скоро вибиває з її голови, якщо тільки вона не належить до панівної еліти, такі дитячі думки. Дуже скоро вона пересвідчується, — і мої сучасники не дадуть помилитися, — що кожен її індивідуально-ініціативний крок обкладений подвійною, потрійною системою заборон так само, як мисливці обкладають вовка червоними прапорцями, з тією лише різницею, що на кожному з них виведено демагогічно-знущальне гасло: «Усе в ім'я людини, все для блага людини».

З якої демагогії про свободу не починали б соціалісти, їхні погляди на право людини на приватну ініціативу рано чи пізно зводилися до єдиної формули: потреби централізованого керівництва усією діяльністю людини у відповідності з наперед розробленою казенною програмою. Боже борони дозволити ближньому самому планувати свою діяльність! Це розглядалося як самоуправство на межі злочинності. Як посмів?! Хто дозволив?! Соціаліста зовсім не бентежило те, що цей окрик він безсоромно запозичив у рабовласника.

Раз я торкнувся теми рабства, то мушу взяти на себе сміливість довести її до кінця, як би неприємно було про це писати, а вам читати. Тема ця завжди була заборонена — і ви зрозумієте чому.

Зі шкільної парти ми бездумно засвоїли: рабство було давно і минулося з занепадом якоїсь там Римської імперії. Насправді, це не так, воно існувало в усі часи і процвітає нині. Змінена, закамуфльована, розцяткована усіма барвами демагогії лише форма ярма, суть його залишилася та сама. Суворий закон природи такий, що прогрес у своїй тріумфальній ході обдаровує благами лише мізерну панівну меншість, і для того, щоб цей прогрес сягнув повного розквіту, необхідно, аби маси залишилися рабами. А ви кажете...

Людина ніколи не любила і не полюбить тяжкої, чорної роботи. Хто сильніший, завжди шукав і шукатиме для її виконання слабшого чи, як ми кажемо, дурнішого. Давній раб переважно був полоненим чи нащадком раба, він не мав ні майна, бо сам з дружиною і з дітьми був чиймось майном, ні права голосу, індивідуальної ініціативи, вільного пересування по країні. Його годували, одягали в робоче лахміття і гнали до роботи.

Одначе з часом еволюціонувався, так би мовити, статус пана (рабовласник, феодал, капіталіст, комуніст), а з ним заодно еволюціонувався і статус раба (власне раб, кріпак, наймит, колгоспник, гастарбайтер). Справді, навіщо було панові морочити собі голову тим рабом: тричі на день годувати, одягати, хлів для нього будувати, коли набагато легше, вдаючи з себе демократа, кинути йому щомісяця кілька монет чи папірців, нехай сам хлебче в тій брудній громадській («робітничій») їдальні пісну баланду, в універмазі сам купить сяке-такє ганчір'я (пани туди ніколи не ходили і не ходять, їм готове додому приносять на вибір), сам Для своєї сім'ї збудує хатину. Наскільки менше клопоту! З часом його навіть навчили читати і рахувати, щоб краще «баранку» крутив. Головне, аби справно ходив до роботи.

А що ж дав людству соціалізм, який так ревно клявся визволити його з рабства, бачимо на прикладі наших колгоспників (та й не тільки їх), котрі неприховано заздять навіть гастарбайтерам. Ще донедавна вони не мали ні землі, ні майна, ні зарплати, не мали права проявляти підприємливість, вільно пересуватися всередині країни, бо не мали навіть паспортів. Чи не нагадує вам це права римського раба?

Згодом пани-комуністи подобрішали, кинули колгоспникові паспорт, трішки зарплати, нехай «героїчний працелюб» покатається на потягу, політає літаком, — далеко все одно не залетить. Чого рабові ніколи не шкодували ні в античні, ні в наші часи — то дешевого алкоголю: пий, сердешний, скільки влізе. Аби лиш добре кидав вилами гній, доглядав худобу, сапав буряки...

Але скажіть, чим відрізняються нинішні умови праці й побуту колгоспної доярки, свинарки, їздового чи будівельника від умов праці і побуту їхніх колег-рабів стародавніх часів? І що за свій

трудоий вік та доярка чи їздовий зароблять, що цікавого для живої людини побачать? Хто з них має право і можливості провести відпустку, скажімо, на Канарах? Чи бодай відвідати родичів в Англії, Канаді, Аргентині? Правда, смішно й говорити про це.

Нині смішно, а ще донедавна було страшно, смертельно небезпечно подавати голос про рабське становище людини праці при соціалізмі. А хто, безстрашний, таки наважувався на протест, то дуже скоро, як звикле при рабовласницькому ладі, опинявся в колоні етапованих на каторгу політв'язнів. (пригадаймо трагічну долю Василя Стуса, Левка Лук'яненка і їх побратимів). То що ж змінилося? І чи можна взагалі прийти до кращого життя рабськими етапними манівцями?

Четвертий гріх: створення планового господарства

А що про це каже нам видатний політолог Гайек у своїй популярній книзі «Дорога до рабства»?

Він каже: першоосною організації соціалістичного суспільства є колективізм. А колективізм — це атавізм, рудимент, пережиток первісного ладу, першоознака відсталого народу. Первісна людина на кожному кроці була зв'язана жорстким ритуалом (читай — своєрідним планом), оточена незчисленними заборонами (табу), не могла навіть помишляти, що можна щось зробити не так, як її товариші, без дозволу «Івана Івановича». Впізнаєте недавнє минуле?

Наш рідний соціалізм десятиліттями марно силкувався заснувати так звану свідому організацію виробничих сил для досягнення поставленої перед суспільством мети — «світлого майбутнього», марно тужився витворити якийсь всеохоплюючий моральний кодекс, щоб керувати економікою за єдиним планом. Але майбутнє виявилось темним, бо вже з перших кроків соціалізм породжує конфлікт між колективом і свободою особи, бо кожна людина, виявляється, на превеликий подив соціалістів, має свою голову, власні плани, її думка чомусь не співпадає з думкою партнера, конкурента, суперечить думці тих, хто верховодить, і врешті-решт, породжує відомий синдром Лебеда, Рака і Щуки.

Хіба можна, скажімо, планувати, кому ким бути в житті, планувати дружбу, любов, одруження, розлучення, вибір коханки чи коханця? Смішно? А хіба не так само смішно вперто намагатися планувати виробничу діяльність, ділову ініціативу, таланти і здібності, те, що кожен має робити зранку до вечора? Все єство вільної людини обурюється проти цього.

Тотальне планування, — робить висновок Гайек, — для рабів. Ним соціалізм з головою видає свою головну ваду — печерну неповагу до особи. Він зверхньо не визнає здатності людини самостійно провадити свою діяльність, тобто — має її за дурну. Чи варто дивуватися, що зневажена, ображена до глибини душі людина відповідає системі, державі взаємною неповагою.

Це психологічний бік тотального планування. А який економічний? Економічне життя країни настільки складне, що навіть у наймудрішому політбюро досягти повної однастайності (однастадності?) в плануванні всього і вся практично неможливо. До того ж, безліч окремих планів та плаників ніколи не створює єдиного цілого, воно, можливо, навіть гірше, ніж відсутність будь-якого плану.

Коли урядові доводиться планувати, яке в країні має бути поголів'я свиней, скільки автобусів виділити для кожного міста, які шахти експлуатувати, або за якою ціною продавати вугілля, то таких рішень ніколи неможливо прийняти на тривалий строк, їх постійно доведеться корегувати відповідно до обставин, що мають звичку змінюватися. Тоді раз-по-раз, як із драного мішка, вигулькують проблеми, чи, як то кажуть, «вузькі місця», котрі неможливо залатати.

Підтвердження цьому загальновідоме: жодна із дванадцяти радянських п'ятирічок не була виконана, як планувалося. В кожному останньому році різні «полатайки» їх корегували, заокруглювали, а по суті, обманювали народ. Тут вже неодмінно з'являлися люди і цілі групи чи галузі, які мали більше сприяння, ніж інші, «купували» собі прихильність «полатайків» на шкоду іншим, здійснювали цей перерозподіл силовими методами, нав'язуючи людям свою волю, вже зовсім безсоромно даючи зрозуміти всім і кожному, що планове господарство — для рабів.

Отже, висновок: планова економіка нежиттєздатна, що й підтвердив розпад Союзу. Чи можемо ми й надалі йти такими манівцями?

П'ятий гріх: диктатура

Французькі просвітителі, котрі заклали підвалини сучасного соціалізму, ніколи не сумнівалися в тому, що втілити їхні ідеї в життя може тільки сильна диктатура. Тільки примусом, на їх думку, можна всіх людей зробити щасливими. Відомий нам із шкільних років Сен-Сімон не приховував, що з тим, хто не коритиметься розпорядженням його планових органів (рад!), будуть «обходитися, як з худобою». Ох, як це обходження нам знайоме...

Соціалізм — треба віддати йому належне — приваблював бідних проголошенням братерської рівності всіх людей. Але тільки на словах, а не на ділі. В 1917 році Ленін обіцяв, що «все суспільство буде однією конторою і однією фабрикою з рівністю праці і рівністю оплати». Ну, а кому ота контора не видаватиметься «раєм земним», тоді що? Таким Троцький у 1937 році розтлумачив з цинічною відвертістю, що в умовах диктатури «опозиція означає повільну голодну смерть. Старий принцип — хто не працює, той не їсть — замінюється новим: хто не кориться, той не їсть». Ще не зрозуміло? Виходить, що так, бо дехто й донині гадає, нібито лише погані верховоди-диктатори дискредитували святу ідею рівності. Якби то?

В історії своя правда: коли будь-яка система береться здійснювати централізоване керівництво економікою, вона неминуче приходить до диктатури, до знищення свободи особи не менш рішуче, ніж найгірша з тираній. За таких умов історія не робить винятку навіть для «найгуманнішої на світі демократії».

Чінгісхан, Гітлер, Сталін утверджували свою диктатуру однаковими методами: перебити опозицію, знищити інакомислячих, згноїти в тюрмах і концентраках "неблагонадійних" — і нема проблем.

Досвід східноєвропейських соціалістичних країн показав, що й формальне визнання прав особи втрачає смисл у державі, котра стала на шлях повного контролю над економікою. Бо контроль

виробництва матеріальних благ і є контролем усього людського життя в усіх його проявах і називається він диктатурою.

Органи влади контролювали не тільки наші дії, плани, ініціативу, а й засоби для досягнення усіх цілей, лімітуючи їх на свій розсуд. І навряд чи був хоч один аспект — від сімейних і дружніх стосунків, від характеру роботи до проведення дозвілля, який би не підлягав контролю планових органів влади. Нам планували навіть вільний час, так ніби час, проведений під диктат зверху, можна взагалі називати вільним.

Тоталітарна держава, узурпувавши народну власність, неодмінно стає монополістом у всіх сферах виробництва та надання послуг. Вона випускає не ті товари і надає не ті послуги, які потрібні людям, а які їй випускати і надавати найпростіше. І народ, не маючи вибору, змушений задовольнятися тим, що «дають».

Рано чи пізно це призводить до трагікомічних, принизливих в очах вільного світу ситуацій, відомих нам з не так смішних, як сумних гуморесок та анекдотів про того нещасного «совка», який благав дозволити йому доживати віку в американському туалеті, бо кращого «помешкання» у своєму житті не знав, про тих торбоносів-туристів, які падали без свідомості перед вітринами капіталістичних супермаркетів з їх 91 сортом ковбаси, бо вдома не мали змоги купити й одного доброго сорту...

Така держава не тільки диктує, які товари й послуги людям мають бути доступні і в якій кількості, а й керує їх розподілом серед різних регіонів і груп населення, здійснюючи дискримінацію в необмежених масштабах. Відколи існувала советська влада в Україні, кращі товари і продукти одержували жителі Донбасу, бо це, бачите, гегемон. Нині гегемон цей не стільки утверджує незалежність України, скільки загрожує їй, але дискримінаційна тенденція триває. В результаті маємо те, що маємо: український споживач відданий на сваволю групового егоїзму найбільш організованих груп промисловців і їх так званих трудових Колективів, далеко не. українських за складом, на які нема управи. Куди заведуть нас такі манівці?

Шостий гріх: погром духовності і моралі

У народі кажуть: добре живеться тому, хто має щастя у людей і Боже благословення. Над нами, українцями, висить якесь прокляття: ми ніколи не мали щастя в людей — сусідів близьких і далеких і довгі віки неволі ніяк не поясниш Божою ласкою.

Соціалізм поглибив це прокляття. В його темному царстві вмирають правда, честь, совість, людська гідність. Про яку духовність і мораль тут говорити?

Починається з відвертої неповаги голоти до істини, досягнутої людством. Істину встановлюють персонально «народні вожді», генсеки або органи правопорядку, вони диктують, у що «совок» має вірити в інтересах «прекрасного завтра», а що відкинути геть, як шкідливий мотлох, що заважає «соціалістичній свідомості мас».

Панівним критерієм істини стає міфічний принцип блага народу, партії, колективу — і вже нічого нема на світі забороненого, чого не можна було б зробити заради цього блага. У такому випадку, хочете ви цього чи ні, принципи загальнолюдської моралі доводиться брати під ноги.

Загальнолюдські цінності, правила етики, заповіді Божі? Дитяча наївність! їх з жахною брутальністю підминає під себе знавісніла сатанинська жорстокість у ставленні до людини. І вже «для блага народу» тисячі невинних людей у заплomboваних баржах топлять у нічному морі, мільйони нещасних морять голодом, мордують в ґулагах, розстрілюють в тюремних катівнях. І вже розбивають «собачі голови» всім, хто косо поглядає на ті нелюдські порядки.

Пригадаймо, скільки молоді в нашому краї і з якою жорстокістю соціалізм вирізав у повоєнні роки. І як це подавалося в ідеологічних засобах. Не в печерні часи, а в середині ХХ століття, в самому центрі цивілізованої Європи, коли прогресивний світ приймав «Декларацію прав людини», юнаків і дівчат прирівнювали до бродячих скажених собак, вбивати яких не тільки можна, а й обов'язково треба будь-якими способами — чоловікам відрізати статеві органи, дівчатам — груди, вагітних спалювати живцем. На жаль, не перевелися серед нас людці, які й нині переконані, що для «торжества соціалізму» так було треба... Називаючи соціалістичну

державу «народною тюрмою», Франко не дарма допитувався, а хто мали би бути її сторожі-наглядачі? — і сам відповідав, що ті люди мали би в своїх руках таку величезну владу над життям і долею мільйонів своїх товаришів, якої ніколи не мали найбільші деспоти.

Тривога Франка не випадкова, адже однією з основних рис соціалізму є його об'єктивна здатність плодити вождів (ханів, беїв, генсеків — назва ролі не грає). Об'єктивна тому, що раз є колектив, то просто необхідно, щоб був вождь, ватажок, оточений свитою заплічників — це елементарний закон стада. Оскільки стадо, як кожне стадо, нецивілізоване, а скоріше ординське, то вождь у ньому аж ніяк не може бути «англійською королевою», а свита стукачів — «палатою лордів». Це радше найхитріший, найбрутальніший з наявних у ньому держиморд. А в таких мораль одна — безапеляційна відданість кожного члена колективу йому — вожаку і на основі цього безпринципна здатність на все нібито «для колективу», а насправді для свого особистого.

Якщо спробувати знайти місце такої моралі на шкалі історичного розвитку людства, то вона не тулиться не тільки до часу прийняття «Декларації прав людини», вона не дотягає навіть до часів «римського права».

Раніше я дивувався, чому це прості люди — робітники, колгоспники, службовці — так глухо ненавидять своє начальство. Ет, гадалося, то звичайний фрейдизм — підлеглий і не може любити свого погонича, заздрить його незрівняно вищим можливостям.

Тепер так не думаю. Але цілком поділяючи невдоволення перших, не виню і других, бо всі вони — породження однієї системи. «Сильними особами», здатними безжально бичувати доведений соціалізмом до крайнього безправ'я, зубожіння і рабства власний народ для блага його ж гнобителів, могли бути тільки люди без моралі і совісті. Інтелігентні, гуманні люди в керівниках, як правило, довго не затримувалися, система їх скоро «з'їдала» як «слабаків».

Той, хто досі цього не усвідомив, поняття зеленого не має, яка прірва розділяє мораль соціалістично-ординську від моралі християнської, етику східного самодура-пахана від етики західного інтелігента.

Є три добре знані нам причини, три шляхи і методи захоплення влади саме гіршими з-поміж тих, кого маємо.

1. Чим вищий інтелектуальний і духовний рівень людей, тим більше різняться їхні погляди і позиції і тим менше шансів об'єднати їх у групу однодумців. Зрозуміло, що лідерів мимоволі доводиться шукати однодумців серед підлеглих нижчого інтелектуального і духовного рівня. Україні таких людей ніколи не бракувало.
2. Найлегше об'єднати для будь-яких цілей передусім людей легковірних, нестійких, із перемінними поглядами, котрі охоче приймають навіть сумнівну ідею, аби лиш мати від неї сяку-таку незабарну вигоду. І на таких людей Україна ніколи не була бідна.
3. На превеликий жаль, людській природі властиво легше сходитися на негативній основі, на ненависті до ворога, на заздрості до «буржуїв», сусідів і просто тих, хто «в капелюсі», аніж на програмі доброти і милосердя. Хто з нас може пригадати кампанії, місячники, бодай суботники допомоги бідним, сиротам, інвалідам?

Зате до розкуркулювання, колективізації, продрозкладки, здирання позик і податків охочих було понад міру.

Тепер посудіть самі: чи може на брудних моральних принципах розумна, гуманна, високоморальна людина добиватися влади. Здається, кожному зрозуміло, що в такий спосіб, коли мета виправдовує найгірші методи, може діяти лише потенційний демагог та авантюрист типу сумнозвісного переможця недавніх виборів у Росії Жириновського.

Потворний продукт виховання інтелектуально й духовно обмежених яничарів на негативній природі спостерігали й мільйони українських телеглядачів, коли з передвиборною програмою виступав голова Української компартії Симоненко. З яким лицем, по-вовчому блимаючи очима і клацаючи зубами, ця людина знову виповзла на екран після того, як її кровожерні попередники гірш орд Батия знищили наш народ? Чи була в неї людська мати, чи збереглася в неї бодай крихта людського сумління? І знову вона шукає серед патріотів України «предателів», готується пити кров

мільйонів «врагов народа», і знову чомусь російською мовою кличе нас, українців, у «світле майбутнє». Знаєте, тут уже в цілком сторонньої, безпартійної, просто нормальної людини напрошується думка: а чи не краще було б раз і назавжди заткнути рота отим симоненкам — далекі, менше крові було б...

Це не просто слова, бо дайте таким яничарам владу, і вони дуже скоро покажуть, як нас люблять та поважають. І знову нам, одуреним, доведеться заново шукати правду, мітингувати, підніматися на безнадійну революцію в пошуках справедливості. І знову, поки мудрі народи впевнено йдуть уперед дорогою прогресу, ми, котрі не поважають людської моралі і законів Божих, будемо гризтися між собою, ламати собі кістки і поливати їх власною кров'ю, гнити в тюрмах чи тягти чуже ярмо і в кінцевому результаті — деградувати як люди.

Нарешті, сьомий гріх, чи не найтяжчий, оскільки акумулює в собі злочинні наслідки попередніх: інтелектуальна деградація людини

Соціалізм не лише відбирає в людини майно, волю, підприємницьку ініціативу, правду, церкву, мораль; він саме через це відбирає в неї найголовніше — розумовий розвиток. «І як легко при таких порядках, — передбачав Франко, — підтяти серед людної корінь усякого поступу й розвою, зупинити його на довгі віки, придушити всякі сили, що шукають чогось нового». І далі в цій же праці читаємо: така держава «була би в найліпшій разі великою завадою для дійсного поступу».

Це аксіома: людина, позбавлена своєї природної підприємницької ініціативи, втрачає бажання думати.

Чи ж могло бути інакше, коли комуністичні вожді бралися «сознательно» управляти процесом інтелектуального розвитку мас, хто як хотів і міг, навіть якщо самі тим інтелектом не виділялися, а нерідко не могли прочитати й готової шпаргалки (відомий випадок, коли Брежнев з високої трибуни зачитав подяку азербайджанським нафтовикам за те, що вони славно видобувають вугілля).

Такий «плановий розвиток інтелекту» вів поневолені народи однією дорогою — до застою і деградації розуму, зведення

його до рівня деградованого інтелекту вождів, з яких усі, без винятку, і при нашому рідному тоталітарному режимі, і при подібних режимах в інших країнах світу були закінченими демагогами та негідниками.

Нічого ображатися на тих столичних академіків, які відзначають недостатій цивілізаційний рівень нації. Наш старовинний мудрий народ навчав культури Європу, — твердять оптимісти. Та це комплімент, що його приємно слухати в інтелігентній компанії після філіжанки кави чи чарки вина, вмостившись на м'якому дивані і поглажуючи себе блаженно по животі. А як насправді?

Сімдесят років ми даремно йшли (чи нас ішли?) «походом гідним» до комунізму, коли справді мудрі нації ішли до лібералізму. Сімдесят років втрачено на те, щоб нині опинитися на роздоріжжі. Мільйони українців ніби перебувають у величезному залі чекання, де вони нікого не чекають і їх ніхто. Більшість людей увечері не знають, для чого їм вставати вранці, а як і встануть та вийдуть на вулицю, то мають такий розгублено-здивований вигляд, ніби спросоння не знають, де вони опинилися і що з ними діється.

Більшість українців навіть у час розбудови власної незалежної держави не відає, для чого живе на світі. Вони опинилися в житті, не запитуючи себе, навіщо вони тут, вони живуть тому, що необхідно якось існувати, що підхоплені потоком життя, але мало цікавляться, куди несе їх той потік нечистот. Нікому, крім себе, не потрібні люди.

За тих сімдесят років ми отупіли (чи нас отупіли?), більшість сама не спроможна осмислити сенс життя, тому кожен рятується, як може, без будь-якої системи хапає уривки різних теорій, доктрин, програм, з'єднує їх до купи, як на думку впало, і шиє собі з тих різнобарвних ганчірок одяжину блазня. Внутрішнього прогресу в нас трагічно мало, старі ідеї вимітаються безслідно новими, бо і ті, і другі не наші, не виростають одні з одних, а падають нам на голови невідь звідки, обсипаються невідь куди, що й ніхто за ними не плаче. Ми ніби й ростемо, але не дозріваємо, йдемо до мети без напрямку, як у тому солдатському анекдоті: наступаємо назад, відступаємо вперед, а відтак йдемо зворотно вперед...

Вам дивно, як наші доморощені партократи швидко перефарбувалися на демократів? Нічого дивного, вони звикли бездумно виконувати диктат зверху: їм веліли вирубувати виноградники — вони й вирубували, тепер їм звеліли будувати незалежну державу — вони й будують, а завтра, може, трапитись, знову звелять рубати виноградники — значить будуть рубати. Справді, хіба вони не з нашої породи?

Зрештою, хіба тільки партократи такі? Усі, хто без внутрішнього духовного, морального, патріотичного стержня, змушені постійно міняти свої блазенські одежини, пристосовуючись до вимог часу. Ось чому вони бувають то віруючими, то атеїстами, то комуністами, то капіталістами. Віруючими тому, що церква недалеко від хати, атеїстами тому, що так вимагає партія, до якої записалися, комуністами — якщо сусідам краще живеться, капіталістами — якщо бідні сусіди зазіхають на їхнє майно...

Запитання на засипку: ми знаємо, за кого голосували на недавніх виборах? Що не виборчий округ, то півтора десятка кандидатів у депутати, — хто вони, що за люди, кому з них можна вірити? Хто з них щирий український патріот, а хто кар'єрист, колишній кадебістський сексот, агент тих сил, які прагнуть відновити стару імперію? І я не знаю. Ось на такому інтелектуальному рівні ми формуємо парламент незалежної України.

Або погляньмо на проблему з глобальної точки зору. Весь цивілізований світ бачить, що міжнародному капіталу, великим наддержавам непотрібна самостійна Україна — могутня держава, грізний конкурент на світовому ринку (у такі наші потенції мало хто вірить). Україна їм потрібна німецька, безпорадна, саме така, яка нині є, щоби її можна було ще довго грабувати, ділити, торгувати нею, як наложницею, махлювати, як козирною картою, у великій політичній грі.

Інтереси міжнародного капіталу тут цілком співпадають з інтересами російських імперіалістів, і вони діють заодно — цілеспрямовано тиснуть, послідовно душать. А ми тим часом самовіддано чубимося між собою за дрібнопартійні амбіції, церкви, тепленькі крісла, престижні портфелі, полегшуючи здійснення чорних намірів своїх могильників.

Ми живемо в обмеженому сьогодні, серед побутового дріб'язку і застійного болота, живемо так, ніби нема на світі звабних верховин цивілізації, нема готового досвіду удачливих у поступі народів. Навіть власне пережите пропадає для нас марно. (Прочитайте вірш відомого поета В.Самійленка «Ми», датований 1920 роком — немов про нас, сьогоднішніх, написаний).

Змиримося з тим, що маси не мислять. Серед них має бути певний відсоток мудреців, котрі продукують ідеї, а маси лише здійснюють їх практично. Але де наші мудреці, наші мислителі, просвітителі, поводитирі народні? Хто за нас коли думав і хто за нас думає тепер?

Отже, висновок: соціалізм у нашому капарному виконанні виявився ілюзією. За сто років він ні в чому доброму нас не Переконав. Єдине, що йому вдалося — це поставити себе в один ряд з фашизмом.

Щоб закінчити цю тему, досить сказати, що соціалізм в історії практично недосяжний і нездійснений, як недосяжна воля людини в рабстві. Прикро лише, що це нам з таким запізненням розтлумачив німець Гайек, котрий в «царстві свободи» ніколи не жив, а не наші власні просвітителі.

Соціалізм довів народ до вимирання. Смертність явно перевищує народжуваність, на вулицях міст і сіл вагітна жінка — рідкість, ми чимраз ближче підступаємо до цвинтаря. Куди ж далі? Далі нехай собі ідуть всілякі симоненки з коцюбами. Щасливої їм дороги!..

Передбачаю заперечення: а як же «шведська модель»? Там, у Швеції, кажуть, справжній соціалізм!

Це неправда. По-перше, таку розкіш, як «шведська модель», може дозволити собі тільки супербагата держава, з постійно переповненим бюджетом, з якого можна в будь-яку пору дня і ночі викидати мільярди на соціальний захист населення, на розвиток науки і техніки, освіти і культури, охорони здоров'я і туризм і на інші забаганки. Таку модель може дозволити собі високоцивілізована нація, де середній місячний заробіток на душу перевищує 1000 доларів. У нас він не перевищує 30 доларів. То коли ми прийдемо до тієї моделі?

По-друге, певні зацікавлені кола дурять нас, що в Швеції нібито соціалізм. Насправді ж, там процвітає класичний розвинутий капіталізм, тільки з людським обличчям. Тобто — лібералізм.

ВІД ЛАЙКИ ДО СИМВОЛУ ВІРИ

Мабуть, я таки заінтригував читачів отим загадковим лібералізмом, то й пора розтлумачити його суть. Соромно, правда, признатися, що ми сьогодні так мало про нього знаємо...

У комуністів саме поняття «лібералізм» було лайливим словом. Коли вам казали: «ти — ліберал», це мало означати: «ти — сука». Більшовики просто перебили всіх лібералів, а їхні наступники — партократи до останніх днів свого панування викидали однопартійців з відповідальних посад «за ліберальне ставлення до підлеглих».

Навіть у виданому лише десять років тому томі «УРЕ» коротенька стаття про нього сповнена більшовицької злоби. «Лібералізм — буржуазна політична течія, істотною ознакою якої є обстоювання мирного, реформістського шляху здійснення буржуазних перетворень». (Ніяк не збагну, що в цьому поганого - А.П-) Виник тоді, коли й соціалізм, як його альтернатива. (Ага!) «Ліберали вимагали встановлення конституційного ладу, гарантій деяких демократичних свобод, невтручання в приватне, в т.ч. економічне життя». (Тобто того, чого ми нині хочемо, але що для наших ворогів було, як серпом по одному місцю).

На Україні ліберально-реформістські ідеї започаткували в журналі «Основа» М.Костомаров і Панько Куліш (за що обом донедавна вішали ярлики «гнилих буржуазних лібералів»).

Після приходу до влади більшовиків ліберали опинилися в таборі контрреволюції (хоча контрреволюціонери, по суті, були саме більшовики), а згодом — «на білих ведмедах», бо де ще тоді могли опинитися борці за права людини.

Сталося те, що в нашому буренному столітті не могло не статися. Скромні, інтелігентні ліберали з їх тихим голосом і християнською мораллю, які сповідували еволюційний розвиток суспільства, розважливий, поміркований підхід до розв'язання

політичних, соціально-економічних проблем, і в багатьох інших країнах не вистояли перед натиском крикливих, з «бійцівськими якостями» соціал-демократів і комуністів, що визнавали виключно революційний розвиток суспільства, мітингові закони та емоції, постійне підбивання мас на штурми бастій, круті вольові рішення навіть явно історично незрілих проблем, криваві розправи з «неблагодійними», ефектні удари кулаком по столу або маузером по голові і свободу інакомислячих лише в концтраках та психушках.

Коли перших можна порівняти з мудрими монахами, які терпляче творили в своїх тихих келіях добрі діла, то других — з нетерплячими алкоголіками, що в білій гарячці бездумно трощать усі перешкоди до жаданної чарки. То ж на чиєму боці мали бути людські симпатії і Боже благословення?

Поки соціалісти репетували по світу, дурили народи, що вони нібито здатні витворити земний рай, а насправді робили одну дурницю за другою, «м'якотілі, гнилі» ліберали не тратили даремно часу, методично трудилися, як ті селекціонери в лабораторіях, десятиліттями плекали нові «сорт» ідей, розвивали науку, модерні технології, ефективні форми організації виробництва, доки не добилися свого — після Другої світової війни зажили всесвітнього визнання, відродили лібералізм у нових, ще досконаліших формах і поставили на коліна соціалістичних хвальків-голодранців, примусивши їх простягати руку за «гуманітарною допомогою». В результаті сьогодні ліберали процвітають, а їх недавні переможці — соціалісти, зганьбивши перед світом весь слов'янський рід животіють на смітнику.

Третю світову війну («холодну») беззастережно виграли ліберали.

У чому секрет успіху, у чому суть «передового досвіду» народів, що сповідують лібералізм?

Головний принцип ліберального суспільства, за Гайеком, легко простежити на прикладі організації транспортного господарства. Роль держави — правильно розставити дорожні знаки і суворо вимагати чіткого дотримання їх. А куди кому їхати — люди вибирають самі. Держава у цей вибір ні в якому разі не

втручається. Впевненість людей у своїх правах сприяє активному виробленню їх власних планів, прояву ініціативи, підприємливості. Правила ж дорожнього руху мають бути максимально прості, сталі, з мінімальною кількістю змін, реорганізацій, крутійства, бо чим більше «хомутає» держава, тим важче планувати діяльність, проявляти ініціативу людині. І все.

У такій державі людина вільна. А «людина вільна, коли зобов'язана коритися не людям, а самим лише законам» (Кант). Не Іванам Івановичам чи Кіндратам Петровичам з їхніми заплічниками — тільки законам!

«Ая! — скаже який-небудь сільський дядько, прочитавши ці слова, — пустіть тільки нашого брата в ту панську систему дорожніх знаків і за місяць її рідна мама не впізнає». Так, дядьку, ваша правда, якщо ставити систему про людське око. Але ж маємо якусь державу, мільйонну армію, міліцію, служби безпеки і митну; досить їм «правильно розставити кадри на робочих місцях» — і через місяць ми, від природи взагалі то «добрячі та плохі», будемо їздити по тих дорогах, як чемні діточки на триколісних ровериках. Маємо все для цього, бракує тільки кількох розумних патріотів-одномудців — президента, голови парламенту і двох-трьох силових міністрів. Бо ті, що є, чомусь не хочуть дати країні лад, їм, видати, як тому Галушці з відомої п'єси, «і при соціалізмі добре»...

«Воно то, може, і так, — недовірливо почуває потилицю кмітливий дядько, — але як коло кожного стовпа поставити «беркута» з палюгою, то де тут, прошу пана, лібералізм?» І це правда: першоосновою розумного людського ладу лібералізм визнає не «беркута», а закон і тільки закон, який кожен поважає не менше, ніж Господа Бога. Але такої поваги нас хтось таки має навчити, бо самі ми, як бачите, не можемо. Час, найвищий час починати науку! Звичайно, не самою палюгою, а насамперед економічними важелями, матеріальними вигодами, особистою зацікавленістю кожного. В тому то і річ.

А що ж ми тут нині маємо? У питанні до вибору шляхів поступу українці поділяються на три категорії:

1. Ті, хто не визнає іншого шляху від уже пройденого(більшість у східних регіонах республіки).

2. Ті, хто хотів би йти вільною дорогою лібералізму (меншість, на жаль, в усіх регіонах, але є надія, що раз ми ступили на цю дорогу однією ногою, то з часом ступимо і другою).
3. Ті, хто ніяк не визначився (абсолютна більшість в усіх регіонах), вичікують, чия візьме, аби приєднатися до переможця.

То хто з них ошчасливить Україну?

Йдеться не про те, хто переможе в боротьбі за владу, а нас знову залишить біля розбитого корита, йдеться насамперед про те, хто проторує нам дорогу до європейської цивілізації, хто в цьому великому ділі вестиме перед, а хто буде здійснювати його програми і що з того матиме народ.

За що змагають ліберали? Розглянемо побіжно ідейний бік проблеми.

Основною підвалиною лібералізму є філософія індивідуалізму. Ліберали виходять з того, що людина має право жити так, як її створили Бог і природа, а не як того хоче колектив і пануюча політична партія чи доктрина, яким так далеко до Бога і природи.

Людина може охопити лише обмежену сферу діяльності, усвідомлювати необхідність задоволення лише обмеженої кількості потреб. Оскільки системи загальнолюдських цінностей існують тільки в умовах великих мудреців і політиків, а в умах простих смертних вони можуть бути тільки частковими, неповними, нерідко перелицьованими до невпізнання, то й колективні системи неминуче різняться між собою, виявляються просто несумісними, що з упертою постійністю підтверджується життям.

Соціалісти не були такі дурні, щоб не усвідомлювати цього, а тому, аби якимось зорганізувати мільйони отих неповторних індивідуальностей в більш-менш чіткі колективи-колони та змусити їх іти в ногу за своїми вождями, й вигадали надзвичайно великої ваги, як їм здавалося, символ віри — туманний, неначе Чумацький шлях на небі, ідеал комунізму, в ім'я якого всі громадяни мають офірувати свої «обивательські» інтереси. Для цього вони і створили «єдину і непогрішну» ідеологію, потужну ідеологічну машину для обробки мас, виховання їх у комуністичному дусі.

До слова сказати, не більшовики і не фашисти, а соціалісти першими почали втягувати дітей у політичні організації, аби виховувати з них «свідомих пролетарів», засновували партійні клуби, школи, осередки, щоб їхні члени не могли заразитися чужими поглядами. Саме соціалісти з їх постійним наглядом за особистим життям людини заклали підвалини майбутніх більшовицької і фашистської партій, озброїли їх методами штампування безликих, бездушних рабів.

Доки наївні маси вірили їхній байці і терпляче годилися на жертви, соціалізм існував. Та лише настало велике розчарування людей в тому ідеалі, як людська природа взяла своє і зажадала справжньої, а не казарменної волі, вся соціалістична система розвалилася, мов піщаний домок.

З цього ліберали мають повне право зробити висновок, що людині повинно бути дозволено всередині певних моральних рамок, загальнолюдських цінностей керуватися власними, а не чужими, силоміць накинутими цінностями і гріхами, бо це взагалі не є життєздатним, що всередині цієї сфери верховним законом повинна бути індивідуальна шкала цінностей. Саме до визнання особи верховним суддею власних потреб, до віри в те, що її дії можуть визначатися власними поглядами і смаками, і зводиться суть гуманізму.

У принципах лібералізму нема нічого застиглого, ніяких жорстких, раз і назавжди усталених правил (чи не за це адепти «бойових статутів піхоти» називали їх «м'якотілими і гнилими»?) Головна його теза: при досягненні задуманої мети ми маємо якомога більше використовувати стихійні сили суспільства і якомога менше вдаватися до примусу. Дозволено робити, що хто хоче, іти, куди хто хоче, керуючись нормами християнської моралі і голосом сумління. Це не означає, що я можу йти в банду рекетирів, бо я так хочу, а ти можеш поночі красти колгоспну соломку, бо ти так хочеш. Ставлення ліберала до суспільства Гайек порівнює із ставленням садівника до рослини, яку він доглядає, аби мати від неї щедрі віддачі: його обов'язок — створити найкращі умови для її розвитку, не гнути, куди заманеться, а дати їй усе, чого вона потребує. І звичайно, добре знати, чого їй треба, інакше віддачі не чекай.

Найвразливіше місце лібералізму — еволюційність процесів розвитку, а отже, їх нестерпна для енергійних «вольовиків» повільність. Дуже вже хочеться тому нетерпеливому садівникові бодай удвічі прискорити розвиток рослини, скоріше одержати врожай, аби за сезон на її місці виростити ще одну рослину і знову підігнати під урожай. А саме це і не дається зробити. Якою страшною кров'ю заплатив народ за революційну сваволю диявольського «садівника»!

Чому все ж таки не вдався соціалістичний експеримент у колишньому Союзі? Чому, скажімо, пробуксовує український парламент?

Коли сотня народів і народностей об'єдналися в Союз, але не знайшли згоди про революційний марш через сибірські каторжні етапи до якоїсь сумнівної комуністичної казарми, то й результат вийшов такий, як у випадку, коли група людей вирішила йти до мети, не узгодивши ні дороги, ні напрямку. От і розблукалися.

З цієї ж самої причини і парламент наш не може прийти до єдиної думки, якою дорогою Україна має вийти з кризи, не здатний, бачите, виконати такий ясний наказ виборців, що викликає справедливе невдоволення демократів. Насправді ж обурюватися тут нема чого.

Ми, совки, звикли: все вирішується більшістю. Здавалося, так і сам Бог велів робити: одна голова — добре, дві — ще краще. Але от парламент береться керувати економічним життям країни, а в нього нічого путнього не виходить. І винні в тому не окремі члени парламенту, не окремі групи і не парламент в цілому, а те, що від нього вимагають дії, на яку він в принципі не здатний, бо для такого діла система прийняття рішення більшістю не годиться.

Більшістю голосів можна приймати рішення тоді, коли вибір обмежений чіткою альтернативою: або так, або ні. Але аж ніяк у більшості ніколи не було і не може бути згоди з усіх питань одночасно, коли тих питань сотні. Така єдність поглядів практично неможлива. Тим паче, коли третина депутатів щиро любить Україну, третина щиро ненавидить, решта байдужа до неї, а всі разом більше дбають про особисті інтереси, аніж про інтереси виборців. Коли що не депутат, що не економіст, то окрема програма перспективного

розвитку економіки, яку він без жодних докорів сумління ставить вище програми кожного іншого депутата і парламенту в цілому. За таких умов і виникає ганебна ситуація, коли для кожного члена парламентської більшості відсутність будь-якого плану взагалі може виявитися — і нерідко так воно і є — прийнятнішою від будь-якого плану іншого депутата. А ми, наївні, сподіваємося від нашого парламенту чуда подолання економічної кризи.

Світовий досвід також учить, що найкраща програма не може бути прийнята і в результаті голосування за окремими пунктами. Навіть якби парламент був настільки дружній, що сам прагнув би згоди щодо єдиної концепції програми, то все одно з суперечливих точок зору цільного результату депутати не досягли б, бо щонайменше половина з них була б тим результатом невдоволена. Створити щось цільне шляхом компромісу між протилежними точками зору ще нікому не вдавалося. Тому ні Наполеон, ні Суворов, ні навіть «радянський» Жуков ніколи не радилися з усіма водночас солдатами своїх армій, куди, коли і як наступати чи відступати, бо знали, що доброї ради не одержать. Це інтуїтивно відчув і дотепно висловив стрілецький поет і письменник Р.Купчинський, який писав: «В нас дуже часто буває так. Поодинокі люди добре думають, мають ясний погляд на справу і знають, чого хочуть. А зійдуться разом — ухвалять ідіотичну постанову».

Чи усвідомили ми бодай власні помилки при виборах нового парламенту? Мені здається, що ні. Ми і далі діємо за відомим принципом: ті самі гості в ту саму хату. Можливо, за складом він і буде на якийсь відсоток кращим від свого попередника, але очевидна й симптоматичність того, що він залишиться на старих просовітських, просоціалістичних позиціях і, отже, дуже мало зробить для вирятуння України з кризи, у чому ми дуже скоро пересвідчимося. Новий парламент припадає хіба для того, аби ми мали можливість ще трохи повчитися на власних помилках і не втрачали надії, що ось третій (четвертий, п'ятий...) склад парламенту напевно буде кращим — і тільки.

Посудіть самі: рано чи пізно «старорежимному» парламентові, урядові чи Президенту саме через свою «старорежимність» доводиться застосовувати владу для здійснення

соціалістичного ідеалу розподілу благ. Однак це, як ми знаємо, за ніякими принципами справедливості неможливе і є лише повторенням старих помилок.

Справедливий розподіл благ можливий лише за абсолютної рівності громадян. Оскільки такої рівності в природі не існує, соціалісти не змогли придумати нічого кращого, як принцип якоїсь «трохи більшої рівності і трохи більше рівний розподіл благ». Це настільки сумнівний принцип, як і сама ідея соціалізму, а в сумнівних поняттях, що в тому багні, чорти водяться. Бо як діло доходить до розподілу благ, проблема заплутується так, ніби ніяких принципів «більшої рівності» ніколи й не було. Ніхто не може чесно сказати, яка має бути справедлива ціна товару і справедлива заробітна плата. Всі ці труднощі знову приведуть «старорежимний» парламент до конфліктів, головний з яких: а в ім'я чого все це робиться?

ЧИМ БЕРУТЬ ЛІБЕРАЛИ

Вони аж ніяк не за панування анархії (як це їм дуже хотіли б інкримінувати соціалісти), де безкарно можна красти, грабувати, махлювати, ловити золоту рибку в брудній воді і нікого не боятися, що ми і бачимо нині в Україні.

Ліберали обстоюють насамперед справедливий принцип виробництва, а не перерозподілу благ, на основі активізації ініціативи і розумної вільної конкуренції як саморегуляції людської діяльності. Говорячи добре знайомою нам мовою, вони — за творче змагання вільних, ініціативних, високоорганізованих підприємців, господарів, професіоналів у своїй справі. І вони таки переконали світ, що ефективна, чесна конкуренція в рамках моралі та прав — найкращий нині шлях розвитку людської діяльності.

Увесь світ знає ім'я батька «німецького економічного дива» Людвіга Ерхарда. Його популярна книга «Добробут для всіх» нині на столі кожного економіста, підприємця, державного діяча. Написана вона рукою людини мудрої, чесною, справжнього гуманіста і патріота, що засвідчують такі слова: «Я волів би рідну Вітчизну

ганити, висміювати, навіть принижувати, але тільки не обманювати». Нам би такими бути...

Правильність економічних принципів Ерхарда блискуче підтвердила історія. Найефективнішим засобом для забезпечення загального добробуту в умовах розумного співвідношення Державної і приватної власності є конкуренція приватних виробників. Тільки вона дає можливість усім людям користуватися плодами економічного прогресу, вона скасовує всі привілеї, що не є безпосереднім результатом продуктивної праці. Вона не дає погаснути індивідуальній ініціативі кожного, його прагненню до особистого успіху в праці. Але це, повторюємо, можливе лише при достатньо високому рівні приватизації майна.

Забезпечення вільної конкуренції — одне з найважливіших завдань держави. Якщо держава спасує в цьому ділі, не захистить його від штучних перешкод чи юридичних маніпуляцій, то з ринковою господаркою і добробутом для всіх, з громадянськими свободами людини можна буде попрощатися. Це ми вже знаємо.

У ліберальному суспільстві кожен громадянин має право влаштовувати своє життя, як це відповідає його бажанням, можливостям і моралі. Єдиний орієнтир, що не дає збитися на манівці, — закон. Свобода підприємливості, попиту і пропозиції — його основні недоторкані свободи. Посягання на них повинно каратися, як посягання на основи суспільного ладу.

До речі, як довідуємося з преси, боротьба з посяганнями на права людини — найголовніша турбота нинішнього шведського парламенту. Економічні проблеми він не вирішує, бо лібералізм і вільна господарка перебувають у такому ж логічному зв'язку, як соціалізм і планова державна господарка.

Дбаючи про завтрашній день молодій державі, нам пора дуже серйозно замислитися над визнанням загальнолюдських моральних цінностей в економічних відносинах: чесності, порядності, поваги до партнера. На хамстві та свинстві ринкової економіки ще ніхто не збудував.

Комплекс заздрості, від якого ми, українці, не вільні, грає тут не кращу роль. Переваги, надані комусь одному, не дають його сусідові спати спокійно, успіх одного «групового егоїзму» негайно

спонукає другу групу вимагати від свого міністерства подібних «дотацій». На разі ми лише отак розуміємо і практикуємо вільну конкуренцію. Не хто більше виробить добрих товарів, краще задовольнить попит, а хто обійде конкурента тим, що більше вициганить у держави, чи накраде у народу для себе. За цим не видно нічого, крім бажання уникнути труднощів конкуренції, менше дати і більше взяти всупереч елементарній справедливості.

Прикладів безліч — шахтарі, торговельники, банківські клани, мафіозні структури і т.д. Не менше винні й підприємці, котрі для «накручування» заробітної плати роздувають ціни на продукцію. Вона переходить у злочин, коли хтось свідомо сприяє інфляції, аби полегшити собі в такий спосіб виконання держзамовлень у грошовому виразі або виплату процентів за кредит. Усе це обертається проти нас самих, бо нові й нові групи вимагають від народного господарства більше, ніж воно спроможне дати, і кожен громадянин у результаті платить за них із власної кишені. А це грабіж цілого народу.

Підвищення добробуту, на який ми вже надію втрачаємо, не є проблемою розподілу, а насамперед проблемою виробництва. Ділити завжди легше, ніж множити — це і дитина знає. Хто шукає лише легкого шляху розподілу, завжди приходить до хибного бажання розподіляти більше, ніж у змозі виробити народне господарство.

Головний же принцип ринкового господарства за Ерхардом зовсім інший і в моральному плані на три голови вищий: тільки при зростаючій продуктивності праці, обсягах продукції і зростаючій у зв'язку з цим заробітній платі ціни стабілізуються й відносно падають, що веде до зростання добробуту всіх. Така економіка служить споживачеві, він один — мірило і атрибут господарської діяльності.

Знаменита тріада Ерхарда читається так: вільна конкуренція, вільний вибір продуктів споживання, свобода розкриття і утвердження особи. Ці три принципи ринкової економіки довели всьому світові, що вони ведуть до кращих економічних і соціальних успіхів, ніж будь-який вид керованого владою, планового чи примусового господарювання.

У ліберальній державі жодна галузь господарства не має права на привілеї. Будь-яка монополія таїть у собі небезпеку того, що споживач виявиться обкрадений. Ринкове господарство гарантоване тоді, коли завдяки вільному змаганням і конкуренції виробників кращі товари одержать перевагу над гіршими, коли кращим досягненням забезпечується більший прибуток, а удачливий підприємець набуває нових гарантій і можливостей.

У тому то й секрет успіху ринкової економіки і її перевага над будь-яким видом планового господарювання, що в ній щодня і щогодини відбуваються процеси самовдосконалення, які ведуть до правильного співвідношення попиту і пропозиції, валового продукту і національного доходу, і в такий спосіб до рівноваги соціальної.

Лібералізм ніколи не забуває про головне джерело своєї слави — свободу особи. Тільки покупець, а не держава, вирішує, хто головний на ринку. Держава може втручатися в життя ринку виключно в тій мірі, в якій це необхідно для підтримки роботи механізму конкуренції чи для контролю тих ринків, на яких умови вільної конкуренції нездійснені.

Як суддя на футбольному полі не має права брати участі в грі, так і держава не повинна диктувати, як кому господарювати в ринкових умовах та як кожному громадянину тратити свої гроші. Основною передумовою правил гри є те, що гравці чітко дотримуються встановлених правил. Держава лише має подбати, аби гравці (підприємці, виробники) заздалегідь добре засвоїли правила гри, а суддя (закон) вміло вимагав дотримання їх.

При переході до ринку, застерігав Ерхард, усіх чекають нелегкі часи. Та іншого виходу нема. І хоча в процесі переходу й доведеться зазнати болісних негараздів, зате досвід країн, яким випала така доля, засвідчує гарантований економічний прогрес, значне підвищення ефективності виробництва, зростання добробуту народу.

Ось вам і «шведська (норвезька, швейцарська та ін.) модель». Коли судити на здоровий глузд чи, як ми кажемо, на хлопський розум, то суть її дуже проста: держава однаково дбає і про пана, і про Івана. Першому вона створює максимально вигідні умови для прояву підприємницької ініціативи, розвитку

виробництва, використання досягнень світової науки і техніки, для забезпечення сировиною і збуту товарів. Другому — максимально вигідні умови праці, удосконалення професії, можливості для кар'єри. Мета: щоб перший міг виробляти якнайбільше високоякісних товарів, збагачувався сам і через чітку, справедливую систему податків збагачував державну казну. А другий щоб міг якнайбільше заробити і мати можливість купити ці товари, все необхідне для гідного людини життя. Основне гасло ліберальної держави — працюй і збагачуйся.

Звичайно, держава тут не добросердечна матуся і задарма блага не роздає. Трудовий люд такого заavidного для нас добробуту протягом десятиліть, а то й століть, як міг, добивався сам: економічними вимогами, страйками, профспілковою боротьбою, доки не привчив державу поважати свої права. У цій боротьбі, треба чесно визнати, йому добре прислужилися ідеї соціалістів і навіть марксистів, через що декому дуже хотілося б називати шведський неолібералізм соціалізмом. Але факт залишається фактом: усі три сторони — держава, підприємець, трудівник — таки знайшли спільну мову і працюють для загального добра.

ХТО КОГО?

А тепер порівняймо, що будуємо ми. Яку державу, яке суспільство? Хто знає? Чи будуємо капіталізм соціалістичними методами, чи соціалізм — капіталістичними. (Відомо лише, що злодійськими). Чи пустили все на самоплив і байдуже чекаємо кінця?

Не маємо ні свого Гайека, ні Ерхарда, які би нам пояснили. П'ять років мовчать, не маючи ясної програми, наші президенти. Здавалося, що вони, колишні провідні ідеологи та парторги, що більшу частину свого життя кланялися кам'яному божкові з простягнутою кудись правицею, повинні би знати просту істину: раз ти перша особа в державі, то просто зобов'язаний своєю правицею кудись показувати.

Ми ж нині живемо без «дороговказу» — в політиці, в економіці, в культурі. Не знаємо, що робити з державним майном,

кому в селі передати землю, скільки нам потрібно грошей, які і скільки збирати податки, з ким повинна боротися служба безпеки. Навіть у близькій для себе сфері ідеології президенти нам майже нічого конкретного не дали, а суті й значення національної ідеї ще й досі не зрозуміли. Не дивно, що ми то наступаємо назад, то відступаємо вперед без напрямку... То ж куди нам іти? Який вибір зробити?

Дійти мудрого висновку, вибрати правильну дорогу не так і важко, адже вибір невеликий: або суспільство керується безособовими, об'єктивними законами ринкової економіки, або волею (сваволею) невеличкої свити вождя (політбюро, президія Верховної Ради), тому що ті, хто намагається не допустити першої можливості, свідомо чи несвідомо сприяє здійсненню другої, а вірніше — торує серединний шлях, де буде трохи ринку, трохи соціалізму, але насправді нічого путнього не буде. Як у тій пісенці бідної вдови: «Трохи гречки, трохи проса, трохи взута, трохи боса — так собі й живу...».

Заповідається на те, що вдова (по Союзу) Україна вибере той серединний шлях...

Раз це так просто, то чому ми не робимо вибору? На моє переконання, передусім тому, що ми — вороги самі собі.

Погортайте нинішні газети, послухайте телерадіопрограми чи мітингових ораторів: чимраз менше наші політики кличуть нас до високих ідеалів, чимраз рідше згадують про свободу особи, слова, права людини, культуру нації. Послідовники Франка, Лесі Українки, які ставили духовне вище матеріального, практично вимерли. Зате загрозливо шириться по країні невдоволення, навіть ненависть до так званих демократів, які нібито скомпрометували національну ідею у владних структурах. Даруйте, панове-товариші, але демократи при владі у нас ще не були.

Україною правили і правлять «благонадійні хохли». В кожній імперії — монгольській, турецькій, більшовицькій — кадрова політика була до примітиву однакова: підбитими народами вірнопіддано правили перевірені на «благонадійність» наймити. До проголошення незалежності вони і тільки вони правили Україною. А

як і після того в багатьох регіонах знову ж таки при владі ті ж самі люди, то де ви серед них бачите демократів?

Хто грабує рідний народ, продає його честь за тридцять срібляків, ніколи в світі не був демократом. Називати злодія демократом все одно, як назвати чорта — святим. Але легковірним українцям кажуть: ви дивіться, демократи розвалили Україну! То могли! — І сліпі свинопаси, як і за часів Шевченка, кліпають по-дурному очима, опускають покірно вуха: «Ая, ая! Могли, могли!..» І мало хто дотумкується, що робити з демократів «образ ворога народу» вигідно тим, на кому «шапка горить».

Як за часів Хмельницького, за часів Петлюри московські емісари підбурювали українця проти його законної влади, так і нині ті самі сили ліплять з нього, як із сирої глини, ворога демократичного ладу, ліплять з того самого українця, який завжди тільки демократичністю й відзначався! І він знову стає сам собі ворогом. І всі свої біди починає поєднувати з незалежністю... Терпне душа від очевидності, що чорний задум недругам вдається, і українець починає сумніватися у власній державності, мати перед нею страх, як віл перед новим ярмом. Надто глибоко в печінки в'їлася йому чужинська державність, жорстокість чужих режимів, що він нині не має довіри навіть до ідеї власної державної влади. Не кажу вже про скомпрометовані владні структури, тут усе зрозуміло, але навіть до самої ідеї державності нема довіри, що дуже тішить наших ворогів. Не можемо, бідолашні, повірити, що «свої» будуть менше гнобити нас, ніж чужі. Таке враження, що ми, немов ті махновці, хочемо нині, в центрі Європи, мати державу без державної влади, в якій би ніхто ніким не керував і ніхто нікому не корився. Але ж історія відкинула хибну ідею Нестора Махна!

Першим внутрішнім ворогом, який гальмує вибір ліберального шляху поступу, є наш общинний менталітет

Візьмемо для прикладу основну ланку українства — село. Здавалося б, після прийняття закону про фермерство з діда-прадіда землеробська Україна, як порохова бочка, вибухне суцільною фермеризацією. Та ба, справа ця несподівано захлинулася в самому зародку. Чому так сталося? Економісти, політологи та інші буквоїди називають цілу купу причин — від зловорожої гальмівної ролі

злісних партноменклатурників, бідності інфраструктури до браку пального і запчастин. І мало хто згадує про найвищий бар'єр: що дух фермерства нам чужий, бо переважна більшість із нас виросла із слов'янської общини.

Суть общини чітко визначена уже в «Руській правді» Ярослава Мудрого. Общинник не мав власного наділу, а періодично одержував у тимчасове користування певну ділянку з урахуванням числа «їдоків».

Чому общинник, хоч і мав добру землю, протягом століть вирощував нижчі врожаї, аніж західноєвропейський селянин? Бо ділянка йому нерідко надавалась примусово, в общині панувала низька культура та продуктивність виробництва: ніхто не був зацікавлений вкладати в тимчасову, перехідну землю більше сил і праці, ніж це потрібно для забезпечення річного прокорму сім'ї і сплати податків. Земля була спільною і нічиєю. Як у колгоспі.

Вікова община оглупляла народ, стимулювала лінівство. Нерідко доводиться чути, чому, скажімо, фіни на своєму холодному болоті вирощує нині вдвічі вищі врожаї, ніж українець на кращому в Європі чорноземі. А тому, що фіни з діда-прадіда, кожен на окремому клаптику, думав, як вижити, викрутитися, забезпечити родину хлібом та ще й мати прибуток. Він шукав, пробував, помилявся, вчився на власних помилках — і таки знаходив вихід. Успіху добивався розумніший, працьовитий, наполегливий, а дурніший і лінивий не виживав.

Українець у своїй общині не обтяжував себе глибокими думами. Колись за всіх думав пан-поміщик, потім економ, тепер голова Колгоспу, головний агроном. Рядовому це було ні до чого. Навпаки, чим ти дурніший та лінивіший, тим тобі в общині чи в колгоспілегше живеться. Тільки тут могла народитися сакраментальна народна «мудрість»: «Тато косять, а я ні, на ... воно мені».

Тисяча років такої «щирої любові до матінки-землі» не могла минути безслідно. Общинний колективізм виплекав у свідомості селянина соціалістичний принцип зрівнялівки. У багатьох губерніях України селянські заворушення на початку століття проходила під одним гаслом: «Порівняти землю!» Виховані на

принципах общинного колективізму маси радо нищили паростки європейських реформ, торуючи собі шлях до «світлого колгоспного ладу».

Практичне здійснення ці заповітні мрії знайшли — де б ви думали? В махновщині. Не вірте, що перші сільськогосподарські комуні в Україні організували більшовики, бо пріоритет тут стовідсотково належить Махну. Колективістським менталітетом і пояснюється той факт, що коли прийшла колективізація, то сільський дядько їй не дуже й опирався: в гурті з голоду померти не дадуть, та й у роботі можна легко сховатися за спинами інших. Общинник знову потрапив до общини, де перебуває й донині. І працює так само ліниво.

Колективізація була трагедією лише для західноукраїнського селянина, вихованого в останні століття на традиціях європейського індивідуального господарювання. Та вже за неповних п'ятдесят років той позліток збляк і злущився і нині ми знову чуємо нутрянний голос споконвічного общинника: ніяких фермерів! Землю — всім порівну! Порівняти приватизацію!

А що казати про хліборобів східних областей, котрі від часів Ярослава Мудрого жили у рідній для них стихії общини, жодних прогресивних впливів цивілізованої Європи не знаючи? Оскільки клас робітництва в нас формувався переважно з селян, то останні й сюди перетягли основні принципи общинного соціалізму.

Ось таке, на жаль, маємо нині суспільство, якому історія дає останній шанс: зробити вибір між злиденним общинним соціалізмом з його безправ'ям, виживанням від переднівку до переднівку, від зарплати до зарплати, і багатим, квітучим лібералізмом з його приватною власністю, ринковою економікою, широкими правами людини. Здається, що тут гадати? Та чи зможемо ми подолати свого найбільшого ворога — власний менталітет? І коли це буде?

Другий ворог — наша бідність

За незначним винятком український народ — історично сформований бідняк, що постійно прозябав у матеріальних та духовних злиднях, не жив, а лише існував, боровся за виживання.

Протягом майже трьох століть він не мав власної національної еліти, покоління якої набиралося б цивілізаційного кшталту в культурних центрах Європи, не мав достатньо інтелігенції, розвинутого, заможного середнього стану, який навчав би своїх дітей в українських університетах почуття честі, національної гідності. На всіх перехрестях нашої історії тирлувалася злодійкувата голота...

А вікові злидні — і це доведено сучасною наукою — витавровують у психології людей «комплекс бідності» філософ Платон не дарма застерігав, що бідність — мати всіх пороків. Людина, яка з діда-прадіда злидар, яка змалку виросла в розпачливих нестатках, є генетичним носієм цілого «букету» пороків або окремих «квіточок» того неприглядного комплексу: заздрості, скупості, пожадливість, дріб'язковості, нахилів до злодійства, брехливості, яничарства — того, що нині кожен з нас бачить довкола себе чимраз більше. Бідність позбавляє людину імунітету від цих пороків.

Помилково було б вважати, що такий «букет» притаманний лише українцям. Жертвами комплексу бідності були і є всі знедолені народи. Але — і це треба завжди мати на оці — розглядати ментальність українців поза ним є нонсенс. Як очевидно і те, що «старші брати» всіх мастей запопадливо намагалися розвивати в нас цей комплекс. Досить пригадати, з якою настирністю і цілеспрямованістю совєтська влада робила все для того, аби ще глибше втопити українця в багні комплексу бідності, що їй, до речі, блискуче вдалося.

Приклад для порівняння — розповідь українця-емігранта Омеляна Денисюка з Торонто, надрукована недавно в газеті «Літературна Україна». Працював чоловік на заводі рядовим робітником. «Щоб купити собі пару доброго взуття, — розповідає він, — я робив яких, може, чотири години. Щоб купити великий • кольоровий телевізор найкращої марки, треба було працювати півтора тижня. Святкова вечеря з родиною в дорогому ресторані коштувала мені п'яти годин праці. Добре авто — півроку роботи».

Нині Денисюк на пенсії. Побував туристом у багатьох країнах. Окрім фабричної пенсії, одержує ще так звану «канадську пенсію» і ще третю — «за старість», що її держава виплачує

кожному канадійцю після 65 років (байдуже — мільйонер він чи сміляр). Є і додаткові пільги: безплатне медичне обслуговування, безплатні ліки. Родина має комфортабельний будинок, добре авто, ніколи не відмовляла собі в найкращих харчах. Дві дочки здобули освіту в університетах, але вчорашній робітник, пенсіонер за допомогою держави легко покривав і ці видатки. Що це не «ворожа пропаганда імперіалістів», знаємо з живих розповідей знайомих і близьких, яких доля закинула за океан.

Тепер порівняйте, до чого доробився за ціле життя наш рядовий робітник при соціалізмі...

Бідність породжує розумово і духовно бідних людей. Візьмемо середньостатистичний стан — наше шановне чиновництво. Скільки в його середовищі ординарних простаків, такого собі нівроку епікурейського виду дядьків і тіток, яким добрий господар не ризикнув би довірити роботу на фермі, а вони вилежуються в конторах та канцеляріях, мучаться самі і мучать людей своїм невмінням, небажанням працювати, чортом позираючи на запилюжені комп'ютери, зате просто геніально вміють «утрясати», повертати особисті дріб'язкові, кумівські та алкогольно-закусочні справи. Говорити їм про якийсь там лібералізм — даремна трата часу...

Третій ворог — наше угодовство

Це чисто український «лібералізм» у найгіршому розумінні цього слова. Не шведський, не німецький, а рідний, горопашний, з молоком матері засвоєний, властивий не лише українцям, — усім підневільним народам, котрі після кожної невдалої спроби вибитися на волю змушені були знову і знову падати на коліна і, кривлячи душею, вдавати з себе «благонадійних». Аби вижити.

Героїчне козацьке минуле засвідчує, що ми такими не були, але історії, видно, треба було, щоби такими стали. Тепер того угодовського «лібералізму» (в значенні волячої покірності долі) маємо не менше, ніж усіх інших злиднів, разом взятих.

Вікове угодовство українця — чи не найголовніша з причин, чому він не може утвердити свою незалежну державу. Через угодовство і тільки через нього Хмельницький програв визвольну

війну, хоча мав усі можливості заснувати незалежну державу. Чому так сталося?

Відкинемо теоретичне розумування і поглянемо на подію очима рядового козака того часу. Україна стала до битви за віру і волю. Це був зовнішній, показний бік справи, але був також і внутрішній бік, бо навіть найбільш свідомі політично люди — насамперед люди. Насправді, кожен повстанець думав про себе: от вдаримо разом, виженемо ворога з рідного краю, а тоді, як зостанемось живі, всіх нас батько Хмель обіцяв записати в реєстрові козаки. Це означало — кожному земельний наділ, право мати власний хутір, воли і корови, загін зброєносців. Усім би вистачило добра!

Та минув перший переможний етап війни — і батько Хмель не дотримав слова, ледве випросивши в польського короля привілеї, що були й до початку повстання. Тільки втричі збільшив податки! Важко уявити, що так нікчемно вчинив би будь-який інший переможець — той же Навуходоносор, Олександр Македонський, Чінгісхан, турецький султан Фатіх. Та ніколи! Нічого дивуватися, що народ розчарувався в гетьмані-угодовцю. Ось головна причина, чому Хмельницький, маючи в перший рік війни кількасоттисячне військо, не зміг зібрати під Берестечком і третини.

Кажуть, історія не визнає умовного способу дієслова. Але уявімо, що Хмельницький, як належить переможцеві, ні в кого права не питав, прислухався до вимог народу, записав усі сто чи двісті тисяч козаків у реєстр з його тодішніми привілеями. Що ми з того мали б? По-перше, не програли б Берестечка, бо людям тоді було би що захищати. По-друге, відпала би потреба в підтримці віроломних татарів, що лівою рукою помагали, а правою грабували Україну, озлоблюючи народ проти політики гетьмана. По-третє, через кілька десятиріч сформувався б могутній середній клас власників, які б розбудували незалежну Україну, подбали для своїх дітей і про освіту, і про культуру, створили регулярне військо — і тоді вже напевне ні до яких царів не потрібно було б принизливо проситися в прийми. Та не судилося. Угодовство Хмельницького знищило всі здобутки визвольних змагань. Угодовство Мазепи остаточно занепастило Україну. Для багатьох і нині є дивним, чому Мазепу,

який з-поміж усіх гетьманів збудував найбільше церков, віддав за волю України все своє добро і навіть життя, століттями в тих же церквах проклинали як зрадника народу. Що за кара Божа? Та історія не може помилятися без причини.

Гетьман Мазепа мав набагато кращу освіту і політичний досвід, ніж, скажімо, російський цар Петро I, — вісім років вчився в Європі, служив при королівському дворі, бував з послами в Німеччині, Франції. Ставши одним з найбагатших феодалів Європи, він ще задовго до Петра власним коштом міг утримувати кілька першокласних, відповідно до духу часу, полків, вишколених німецькими офіцерами, які б не допустили до трагедії Батурина і Полтави, були би ядром новочасної армії — твердої опори для перегляду Переяславських угод.

На жаль, на відміну від Петра, Мазепа духу часу не вловив, не сприйняв. Натомість своїм надмірним угодовством, що переходило всі розумні межі, двадцять років на догоду ворогові роззброював Україну, обкладав її московськими полками, а свої, щоб нібито приспати пильність царя, відправляв «на вічну пам'ять» у північні сніги та болота, винищував українських патріотів у московських катівнях для власного утвердження й збагачення, писав випереджаючі доноси на соратників, навіть на союзників-шведів.

Народ двадцять років усе це бачив, знав і в захопленні від такого крутіства не був. І коли Мазепа раптом, на двадцять першому році несподівано для всіх замислив з допомогою шведів відбитися від Москви, йому вже мало хто міг повірити. Зло угодовства переважило...

Розумію, як гірко усвідомлювати це українцеві-патріотові. Я ніколи не вважав і не вважатиму Мазепу зрадником. Ціною особистої трагедії у два останні роки життя він переконливо довів свою синівську любов до України, надав нам приклад самозреченої вірності ідеї визволення, чим заслужив повне право на нетлінну пам'ять нащадків. Але й гіркої правди попередніх років його угодовства ніде діти. Україна ще тільки чекає на свого Петра...

Третій приклад — Грушевський з Винниченком. Наскільки треба було мати голови, напхані, замість здорового глузду, «плебейським московфільським духом» (за висловом Д.Донцова),

щоби повірити в демократизм, дружбу і братерство більшовиків, розігнати українське військо, що стихійно гуртувалося для захисту незалежної України, дозволити муравйовим, антоновим та іншим бандитам вирізати патріотичний цвіт нації і врешті — таки розвалити Україну. Мабуть, дуже вже сильна була та угодовська віра в благородство російських контрреволюціонерів, пише Донцов у статті «Націоналізм чи сервілізм?», що після тієї страшної руйни Грушевський «хутко потім поїхав співпрацювати з більшовиками до СРСР». Їздив на раду до Троцького і Винниченка...

Обидва називали себе демократами, соціал-революціонерами, обидва були глибокими знавцями української ментальності, українського демократизму. То чому ж ще в 1917-му не випередили Леніна, не роздали землю селянам, фабрики робітникам, демократичні свободи всім громадянам і в такий спосіб не згуртували народ для боротьби за незалежність? Природжене угодовство знищило всі їхні добрі наміри.

Нарешті, наш колишній президент Леонід Кравчук — мудрий політик, щирий патріот, воістину українська душа. Здається, ні нової Переяславської ради нам не готував, ні зрадливих міністрів не відсилав у московську катівню, але так самісінько, як усі ми, заражений бацилою угодовства. Та ж сама вада, що й у його попередників — боягузливе запобігання перед Кремлем. Не встигне хтось з українців косо глянути в той бік, як президент палець до уст: «Тс-с! Не загострюйте ситуацію!..» Головне в нього не піднесення духу народу в боротьбі за справжню, а не формальну незалежність, не згуртування його навколо національної ідеї, а лише — тс-с!

Грушевський з Винниченком позбавили Українську революцію збройного захисту. Кравчук — ядерного щита. Фатальне угодовство повторюється...

У країні буяє українофобія, глумління й приниження нації, розгул заздалегідь організованих її ворогами мафіозних структур, сепаратизм «панівної меншості», а тут — не загострюйте ситуації! А нам, боягузам і угодовцям, потрібен зовсім інший лідер, який би своїми, ну нехай не героїчними, а хоча б просто відважними, рішучими кроками на міжнародній арені відродив, підняв у нас козацький дух, безстрашність перед ворогом, упевненість в собі, і

чим допоміг виборсатися з багна меншовартості, невідлучного страху за кожен навіть чесний крок, правдиве слово. Натомість своїм угодовством президент тільки поглиблював той страх. Чи можуть боягузи збудувати велику державу?

Історія розсудила об'єктивно: через своє угодовство Леонід Кравчук і позбувся президенства.

Є в тому й наша вина. Ніяк не усвідомимо історичного значення двох дат і подій: у 1654 році Б.Хмельницький увів Україну до складу Росії, у 1991 році Л.Кравчук вивів Україну зі складу Росії. Коли поставити в один ряд Хмельницького, Мазепу, Грушевського і Кравчука, то з роками саме Леонід Кравчук буде визнаний наймудрішим серед них національним провідником. Здобуття незалежності — ось що найдорожче для історії, решта — буденна марнота. Але ми ще цього не зрозуміли.

Найяскравішим, найпослідовнішим виразником національної ідеї, незараженої угодовством, з-поміж усіх відомих йому українців Д.Донцов називав Тараса Шевченка. Дав Бог нам, українцям, Шевченка на знак того, що ми маємо здобути незалежність. 1 сьогодні вкрай потрібен президент, який би силою духу, баченням Божого провидіння, історичних перспектив нашого поступу дорівнював Шевченкові, який би всім українцям поміг нарешті усвідомити, хто ми, звідки, «і чиї ми діти». Бо коли в ділі державотворення провідниками й надалі будуть безкрилі угодовці, наш шлях назавше залишиться шляхом Кочубеїв, Винниченків чи Симоненків, «шляхом битим, курявою вкритим, де люди всі отарою здаються» (Леся Українка), під києм чабана — «старшого брата».

Четвертий ворог: самозневага

У доповіді на Другому конгресі Міжнародної асоціації українців професор Гарвардського університету Оксана Грабович констатувала: багатовікова неволя наклала на свідомість українця страшне тавро — психічне спустошення з його зневірою в собі і пасивністю у всьому, приреченість, безнадійний песимізм, напівсвідоме самогубство з допомогою алкоголю... Втративши віру у власні сили, він зненавидів сам себе і саме через це став зневаженою більшістю на власній землі.

Жити всім хочеться, навіть у неволі: першими бігли продаватися «хазяїнові» українські панки, «щоб поближче стати коло самого» і дістати «хоч дулю, хоч півдулі — лиш під саму пику», а за ними сипонули й посполиті «за шмат гнилої ковбаси» продавати рідну матір, мову, культуру, традиції. Всі добре знали, що несправедливо чинять, а тому зненавиділи і себе, і все те, що зла доля змушувала продавати. З покоління в покоління зростала частина українців, що, засвоюючи віру, смаки, цінності колонізаторів, власними руками розвалювали українську культуру.

В молодості мені кілька років довелося працювати в Донбасі; досі тяжко згадувати, з яким презирством тамтешні українсько-російські мутанти (навіть з дорогими серцю кожного з нас прізвищами Шевченко, Іваненко!) відмовлялися в школі вчити «етот конскій українскій язык», «ету деревенскую літературу»...

Глибокої психологічної травми завдав нашому народові сталінізм. Кривавою рукою він насаджував безініціативність, нерішучість, боязнь приймати індивідуальні рішення, страх перед усім національним, недовірливість, байдужість до всього, колективну депресію, і багато в чому добився свого, відібравши в українця останнє — віру в майбутнє.

Наслідки «планового» нищення народу бачимо донині. Ось хоча б такий приклад: на Чорноморському флоті служать вчетверо більше українців, ніж росіян, але флот фактично в руках останніх. Українське командування для більшості українців — «не престижне».

Час порушити і таку болісну для нас проблему самозневаги українців, як їх ганебний самоподіл на «бандерів» і «москалів». Насмішка долі в тому, що східні українці, хоча б ті ж наддніпрянці, всупереч об'єктивним історичним фактам, на диво, вперто й неусвідомлено не визнають вирішального впливу своїх же власних визвольних ідей, традицій і змагань на бандерівський рух Галичини. При одному лише слові «бандерівці» в декого з них і сьогодні стискаються кулаки і вони готові «бити морди» на наше безголів'я і на радість нашим ворогам. А висновок історії однозначний: якщо і мали бандерівці в своєму ділі вчителів, то ними були аж ніяк не німецькі фашисти, ані інші заморські імперіалісти, як нам ще й досі

дехто намагається втовкмачити, а насамперед і винятково борці за волю України — повстанці-наддніпрянці.

Один лише факт. Перед війною у Львові побачив світ роман Юрія Горліса-Торського «Холодний яр». Написав його очевидець подій, один з провідників селянського повстання в Чигиринському повіті проти більшовиків у 1920 році. Роман зразу ж став настільною книгою кожного галичанина-патріота. В читальнях «Просвіти» його передавали з рук у руки зі словами: «Хочеш бути українцем — прочитай «Холодний яр». (Ця порада залишається актуальною і нині). І коли в роки війни бандерівці заходилися формувати свої бойові загони, роман став для них інструкцією до дій. Досить пригадати назви сотень, що діяли на терені Тернопілля: «Холоднорянці», «Сірі вовки», «Чорноморці», «Бурлаки», «Гайдамаки» — всі вони запозичені з роману. Як і холоднянці, кожний повстанець мав псевдо, наприклад, «Залізняк», «Гонта», «Ворон», «Дуб», «Яр» — знову ж таки запозичені з роману. Тактика їх бойових дій — копія тактики холоднянців. Нарешті, кожен повстанець вважав за честь називати себе козаком, як називалися холоднянці.

Отже, факт запозичень незаперечний. То ж як могло статися, що не минуло й 25 років, як учителі смертельно зненавиділи своїх же учнів? Як сталося, що діти повстанців-холоднянців стали нищити гювстанців-галичан, котрі саме в їхніх батьків вчилися боротись за волю України? І як могло статися, що дітей і внуків наддніпрянців — вірних носіїв визвольних традицій нашого народу, діти і внуки бандерівців зневажливо називають «москалями»? Що нам ділити — волю України? Задумайтесь над цим, брати галичани і наддніпрянці.

Перед святою справою свободи народу, як перед Господом Богом, всі вони однакові: запорозькі козаки, гайдамаки, петлюрівці, січові стрільці, бандерівці. Не було б перших, не було б останніх. В героїчній естафеті борців за волю всі вони вірні сини України, кращі її сини, породжені одним лихом, сцементовані однією метою. Заперечувати сьогодні славу будь-якого з поколінь цих борців так само безглуздо, як заперечувати славу запорозьких козаків.

Прийде час, ми зрозуміємо свою помилку, подамо собі руки і міцно обнімемось, нащадки прадідів великих — від Байди до Бандери.

П'ятий ворог: брак історичного досвіду

Ми сьогодні справді не знаємо, яку державу будуємо. Нічого дивного в тому нема — через сто років будемо знати. Нині ж програми навіть найвпливовіших партій, на жаль, не позбавлені недомислу, прикрих суперечностей. Скажімо, ідея лібералізму — одна з провідних ідей УРП, але партія не дуже добре знає, що з нею робити, тільки просить своїх членів шукати відповіді на питання: 1) чи здатен лібералізм заповнити ідеологічний вакуум, що його залишила в Україні марксистсько-ленінська ідеологія, 2) які принципи та ознаки лібералізму є обов'язковими для України? 3) який досвід лібералізації ми напрацювали, що в ньому позитивного і негативного?

Заперечень тут не може бути, як правда і те, що досвід лібералізації в Україні сьогодні прямо протилежний тому, що його напрацював Захід. Там народи давно збудували свої держави і можуть тішитися лібералізмом. А в Україні втілення в життя ліберальних ідей можливе лише поряд з державотворенням. Позаяк людей, які більше дбають про державу, про загальне добро, ніж про себе, у нас обмаль, то й ідеї лібералізму самі по собі, без опори на зріле громадянське суспільство ніби не допоможуть подолати сучасну кризу.

Однак це ми вже проходили. Пригадайте більшовицьке гасло: спочатку нагодуємо народ, а потім подумаємо про культуру. На практиці вийшло, що без культури народ нагодувати неможливо. Тепер знову: спочатку збудуємо державу, а потім, як зостанемось живі, подумаємо про лібералізацію. І знову ніхто не питає: а чи можна збудувати державу, не знаючи, чи людині це цікаво, вигідно, що вона з того матиме і чому так уперто дбає лише про себе?

Найголовніший ліберал на світі — Бог. Він мудро навчив людину жити, одночасно дав їй всі добра, всеохоплюючі закони-заповіді — і вольную волю! Це і є основа основ лібералізму. Ми ж досі не усвідомили Божої мудрості, все крутимо світом, шукаємо на

манівцях якогось іншого способу життя — то б'ємо поклони Богові, то ставимо свічки сатані — і дивуємося, що нічого доброго не виходить. І не вийде, доки не навчимося жити, як Бог приказав.

Ворогів — і зовнішніх, і внутрішніх — нам ніколи не бракувало: на одного Авеля по три Каїни. То хто кого?

ЧИ МОЖЕ ЛЮДИНА З ГОЛИМ ЗАДОМ ЗБУДУВАТИ ДЕРЖАВУ З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ?

Та навіть при трьох Каїнах на одного Авеля (трьох Шельменків на одного Григорія Омельченка) — ми живемо! І вибір маємо, куди йти далі: або назад у найми до «старшого брата», або вперед до самостійного існування.

Трагедія в тому, що ми взагалі нікуди не йдемо, а, як той розгублений богатир на роздоріжжі, тупцюємо навколо вказівного каменя з двома написами: «до соціалізму» і «до лібералізму». Нам явно бракує рішучості зробити остаточний вибір.

Цього слід було чекати, бо з історії відомо, що на перших порах при переході від тоталітаризму до демократії боротьба старих і нових сил веде до появи ситуації, яка не влаштовує ні соціалістів, ні лібералів. На превеликий жаль, злигодні перехідного періоду фантастично множать лави нестійких людей, що без опору повернули б назад — до дешевої тютюльки, горілки за 2.87, «положених» кирзаків і колгоспів, де не дадуть померти з голоду і навіть «випишуть» кілька обапал на домовину. А раз є раби, то й рабство знайдеться.

Ми не станемо мудрішими, доки не усвідомимо, що багато із содіяного нами було дурним.

Перш за все наївно думати, що компартія, яка володіла колосальними силами, коштами та засобами і яка нині володіє ними через підставних «капіталістів» та владомощців, легко відступиться від влади, здасться на милість голоштанним демократам. Ой, будуть ще у нас рецидиви і «розвинутого соціалізму і світлого майбутнього», бо могутні ще сили «рецидивістів». Єдина втіха, що колесо історії крутиться по спіралі...

Буде багато, дуже багато лиха завперш з нашої ж вини — тому що ми ще не господарі власної долі, не володіємо, як казав поет, своєю правдою у своїй хаті, не вміємо твердою рукою доводити державну справу до логічного завершення, а покидаємо її напівдорозі. Тобто тому, що й нині робимо багато дурного.

І перша дурість: Президент, обраний народом незалежної України, керує державою під недремним оком комуністів і соціалістів Верховної Ради. Дуже багато державної мудрості в такому альянсі!

І смішно нині слухати голосіння політично темних чи свідомих брехунів, нібито демократи розвалили Україну, розікрали її, довели до катастрофи. Ні, шановні, це зробили і роблять саме ваші, радянські нардепи, «соціально близькі» і рідні вам по духу карні елементи, що торгують Україною, її народом, ховають мільярди доларів у чужих банках, тікають один за другим за кордон, коли вже вдосталь накрали: це ті шубравці, що вік прожили в Україні, але так і не схотіли навчитися нашої мови, відверто плюють на нашу культуру, традиції.

Де ви серед них бачите демократів? А якщо і була в тій Верховній Раді купка демократів, то скажіть, будьте добрі, що вкрали вони в нашого народу порівняно з любовими, склярівими, йоффе, зв'ягельськими і тисячами їм подібних, імен яких ми не знаємо і, мабуть, не будемо знати.

Добре, переобрали ми парламент — і що ж, багато мудрого зробили? Знову серед нардепів лідирують комуністи — явні і замасковані, соціалісти, члени селянської партії та їхні одностудії-А ще «червоні директори», голови колгоспів і їхні годованці-керівники комерційних та підприємницьких структур, що відмивають та примножують капітали компартії. Чи не крутять вони знову Президентом, Україною, як крутили їхні попередники?

Оскільки є у наших виборів початок, але нема у виборів кінця, то доцільно таки кожній розумній людині уважніше придивитися по передвиборних програм соціалістів. Перше враження від них примітивізм. Складати такі програми могли лише політично неграмотні, з нульовим історичним досвідом люди.

Зацитую кілька премудростей: «управління державою — справа всіх громадян України». То дарма, що ніде в світі такого нема, що це практично неможливо! У соціал-демагогів знову всі кухарки керуватимуть державою, всі сучасні Наполеони, Суворови і Жукови мають радітися з кожним солдатом багатомільйонних армій, куди наступати чи відступати.

«Посилення ролі Рад народних депутатів». Сімдесят років та роль була слабка і аж тепер, коли ради себе відживають, нас закликають їх посилювати. Сміх та й годі!

«Земля не може бути товаром». Мої прадід і дід мали право продати свою землю в Бібрці Львівської області і купити нову в Копичинцях на Тернопіллі, а я — їхній нащадок, мої діти і внуки такого права не мають? Невже знову община, кріпацтво, колгосп?

«Підприємства повинні належати трудовим колективам». Цей демагогічний експеримент скрізь на світі зазнав краху. Найсумніший приклад — колишня Югославія. Бо колективна власність — той же колгосп без господаря, де половина людей працює, половина вибірується, де нема суворості, об'єктивної конкуренції за робоче місце, вищу якість роботи, але завжди є зайві роти. Та найбільша вада такої форми власності, завізована історичним досвідом: колектив, як правило, мало дбає про технічний прогрес, про своєчасне оновлення асортименту продукції, на ці речі він ніколи не віддасть останнього гроша, бо його мета зовсім інша — максимально поділити між собою прибутки. Колективні підприємства не виведуть Україну з кризи, а про могутній економічний її розквіт доведеться забути. Це такого майбутнього бажають Україні соціалісти?

Колективною власністю підприємства ще можуть стати на короткий період приватизації, доки з їх середовища стихійно не висунуться підприємливі люди і не скуплять контрольний пакет акцій. Правда, якщо до того часу «рідний колектив» не розкраде всього, що можна вкрати.

Нарешті, соціалісти знову мають намір відстоювати пріоритети окремих галузей економіки, не помічаючи, що суперечать самі собі, своєму основному принципу всезагальної рівності. В жодній людській країні не виділяють одних галузей на

шкоду іншим, бо це тільки розпалює нездорові соціальні пристрасті, а в нас «вчорашні» знову збираються підгодовувати «гегемона», щоб мати надійну опору своєї влади. По суті, саме ця ворожість до приватизації і прагнення замінити її керованою зверху економікою на чолі з ідолом-гегемоном, котрому інші галузі мають покійно підносити жертви, і об'єднують між собою всіх соціалістів незалежно від їх політичного забарвлення.

Кожен пастух знає, що найкраще «правити» чередою, коли зігнати її до гурту і не дати «особистостям» розбрестися. Соціалісти ніколи і не крилися, що саме так вони правили людьми і так налаштовані правити далі. Але що з цього мають люди?

Наші знайомі і близькі з далекого зарубіжжя постійно, на конкретних прикладах тлумачать нам, що їхня молодь у вільному світі з перших самостійних кроків сама вчиться жити, мати свій бізнес, заробляти на оплату навчання у вищих школах, сама вміє знаходити роботу, кращими знаннями, працьовитістю перемагати численних конкурентів на вигідне місце праці — і в такий спосіб добивається кар'єри, поважного становища у суспільстві. А в соціалістичному колективі, де індивідуальна ініціатива притлумлюється як небезпечне збочення, більшість населення втрачає волю до боротьби за існування, поголовно байдуже, по-овечому упокійнюється, набуває споживацької, ремігайлівської психології і врешті-решт вважає, що держава повинна давати роботу, житло, освіту, медичну опіку й інші послуги.

Тепер ми нарікаємо, що головною причиною кризи в Україні є відсутність у її керівників волі до змін, реформ, державотворення. Такої волі нема не тільки в керівників, а й партій, рухів, більшості з нас. Головною причиною безвілля є гіркі наслідки соціалістичного способу життя.

Не дай, Боже, повернутися знову до того способу. Тоді Україна приречена. Сильні, агресивні сусіди не довго будуть гратися з тим назавжди відсталим колгоспом у суверенітети.

Тут ми з усією серйозністю мусимо запитати себе: чи так уже безнадійно приречені українці на соціалістичний спосіб життя? І з радісним передчуттям святої правди в серці відповімо — ні ! Не

приречені! Це ми переконливо довели світові референдумом 1 грудня і доведемо ще раз, як буде треба.

Наш порятунок — у нашому ж менталітеті. Оптимістичний висновок дає навіть побіжний аналіз природних достоїнств і вад, що їх за нами визнають інші. Цілий світ знає, що українець явно схильний до індивідуалізму, окремішності, а через це в колективі він почуває себе пригніченим, тут він завжди був і буде пасивний, неорганізований, лінькуватий, необов'язковий, не зовсім чесний, недоречно впертий, надміру емоційний і сварливий, бо не любить пунктуальності, ходіння строем, зате дуже схильний дурити начальство, вибіхуватися перед сильнішим. Не вистачає українцеві поваги до закону, до керівництва, терпимості до способу життя сусіди, бажання твердо відстоювати інтереси колективу, зате не бракує нетерпимості до чужої думки, критичного, навіть скептичного ставлення до рішень уряду і Президента. Здається, зрозуміло, що такі індивідуальні якості для колективізму не годяться.

Водночас кращі якості, як доброта і доброзичливість, відвертість і щирість, незнищенна, невичерпна терплячість і невибагливість до умов життя і праці, бажання жити в злагоді з іншими народами, незлобивість, незлопам'ятність, милосердність, сентиментальність, мрійливість, поетичність і співучість визначають позитивний образ українця в очах світу.

Індивідуалізм — щаслива риса українця! Це наш останній шанс на порятунок, наша надія, що в глибинах душ маємо те, що не вмирає, а допоможе виборсатися з рабства, з азійського артільного колективізму і стати рівними в «народів вольних колі». Саме індивідуалізм допоможе будити і постійно наснажувати в душах головний генератор людської енергії — волю до незалежності, допоможе протистояти соціалізму і всім іншим формам колективізму — комунізму, фашизму, космополітизму, щоб залишитися українцями, не втратити національного обличчя, допоможе поважати в людині особистість, її право бути вільною.

Застерігаю, що йдеться про індивідуалізм, який визрів з християнської моралі і став рушійною силою європейської цивілізації.

Чого я ніяк, хоч убийте, не збагну, то це популярності у масах головного принципу соціалізму — зробити всіх людей рівними у злиднях, однаково бідними. Чим тут захоплюватися? Ніяке заперечення не може змінити моє переконання, що бідність є найнефективнішим засобом, аби примусити людину духовно зачахнути в дрібних, рутинних щоденних клопотах. Можливо, геніям дано піднятися над нуждою, але пересічних людей вона як правило, робить під'яремними, штампує з них рабів дрібних матеріальних помислів та устремлінь.

Соціалізм може влаштовувати хіба пенсіонерів, але дуже важко зрозуміти, чим він приваблює молодь, якій самою природою дано право добиватися більшого, ніж досягло старше покоління, право утверджувати свою волю, ініціативу, знання, щоб жити заможніше і красивіше, ніж попередники. То чому вона мусить годитися на пенсіонерську долю?

Пояснення, мабуть, слід шукати в мудрості біблійської притчі про Мойсея. Бідолашний пророк змушений був сорок років водити своє плем'я по пустелі, доки не вимерли ті, хто пам'ятав єгипетську неволю, де він хоч і був рабом, але мав гарантований харч і нічліг (те саме, що донедавна мали і ми при радянському соціалізмі). Аж коли не стало кому баламутити людей «перевагами єгипетського соціалізму», молодь Мойсеевого племені, не обтяжена рабськими пережитками, змогла нарешті почати нове життя, будувати державу, знайшовши обітовану землю у власних душах.

Очевидячки, і нам доведеться потерпіти, доки шляк не повитрафляє наших старих яничарів, сексотів, запроданців усіх мастей. Довго будемо терпіти, бо не видно ні свого Мойсея, ні бодай Ерхарда, а програми кращих політиків і економістів (Чорновіл, Пинзеник, Пилипчук) не тягнуть навіть на «хлопський розум». Усі вони мають непоправний гандж: кабінетно-книжні і нікому не адресовані.

Читаю найновішу програму В.Пинзеника. Враження: в цьому «трафареті» зібрані економічні думки з цілого світу, але нема головного — думки нормального, живого українця. А він, індивідуаліст від природи, зашорений злиднями, замотеличений

пошуками шматка хліба, не бачить у тій програмі себе, своїх інтересів, ні перспектив не знаходить, що конкретно він з неї матиме, що зможе «взяти в руки», передати дітям. Для програми це — смерть.

Скажімо, взяв її у свої загрубілі від чорної роботи руки селянин, довго водив порепаним пальцем, шукаючи за звалищами книжних слів, де про село мовиться, ледве знайшов у самому селі маленький абзац — ні, не про себе, а про державу, якій вигідно було б звести з них якісь «ф'ючерні контракти»... І це все?

Робітник у ще нижчому абзаціку знаходить лише туманну фразу про державу, яка має стати для нього «добрим татом». А мати твою!.. Бюджетний інтелігент читає, що держава готує для нього ваучерної півдулі.... О Господи! (Дотепники підраховали: за обіцяний нам сертифікат можна купити хіба що дешевенький велосипед — оце і все, що кожен з нас одержить від багатства України. Держава ніби задумала посадити народ на ровери - і нехай він собі котиться світ за очі...).

Ні, не бачить себе нормальний розумом, живий українець у тій програмі. Значить, і виконувати її не буде.

У програмах гори слів, а загальна криза в Україні пояснюється трьома словами: криза оплати праці.

Економіка розвалюється, продуктивність праці падає, бо люди не хочуть — і не можуть! — запівдарма працювати. Але в якій програмі про це сказано?

Занепад держави починається з розвалу її фінансової системи. Навіть у тій же багатій Швеції держава рахує кожну копійку — і то кінці з кінцями не сходяться — видатки завжди переважають над доходами. «Зріжте» їй бюджет наполовину — і шведи підуть з торбами. А в бідній Україна вважається нормальним явищем розікрасти половину, якщо не більше, бюджету і з серйозним видом базікати про «подальше піднесення добробуту народу». Воістину, сам Бог не відає, за якими економічними законами ми будемо державу.

Промовистий приклад економічного безголів'я: держава замовила (1993 рік) у сільських виробників продукції на трильйони карбованців, але не купила її, а по суті, конфіскувала, бо нібито не

мала коштів. Наслідки такої політики: колгоспи не одержали грошей, не змогли своєчасно заплатити заводам за техніку, пальне, міндобрива, ті — своїм постачальникам за комплектуючі, сировину. Це лише один із замкнутого кола неплатежів, що призвели до паралічу економіки. Ворог би краще не придумав...

А ми дивуємося, чого реформи не йдуть. Президент нібито щось робить, ніби ні, уряд бездіяльний, механізмів законів нема...

Реформи не йдуть, механізми не діють насамперед тому, що нема грошей. Їх заздалегідь свідомо розікрали, щоб нічого нікуди не йшло і не діяло.

Для цього у владоможних і мафіозних зlodіїв, що діють, як рідні брати, є перевірений спосіб — зруйнувати державну фінансову систему. Бо це той ланцюжок, на якому економіка тримається і, Досить висмикнути його, як усі «економічні зв'язки» розсипляться самі собою. Або як та нитка «доленосного» шва на штанах, — висмикнеш її — і штанів нема. А коли ще половину державних коштів розікрасти та пустити їх в тіньові структури «необмеженої безвідповідальності», поза банковий обіг і контроль, то вбивається відразу два зайці: можна легко скупити заводи і фабрики та ще й відсікти конкурентів на торгах, бо в населення грошей не буде.

Але ж гроші в державі є! Емісійна лавина їх наростає з кожною хвилиною! Однак десятки трильйонів штучно, незаконно вилучені з обігу, крутяться поза банківською сферою, наші державні мужі це бачать і знають, вдавано-зклопотано чухають потилиці, мовляв, що ж його робити? — і майже нічого не роблять. Не дивуйтеся, але наші економісти-академіки, м'яко кажучи, недостатньо освічені люди. Ще античні греки знали, чому не працюють механізми законів і повчали нас, небораків, зі свого античного далека: спочатку добрі нрави, а тоді добрі закони. Без добрих звичаїв і нравів найкращі закони не діють. Тобто саме тверді моральні принципи є дійовими механізмами законів. Наші вчені-академіки цього «ще не вчили», а тому й далі з високих трибун плетуть нісенітниці в стилі примітивних міжвідомчих перепалок: мовляв, механізми законів не діють, бо Мінфін не виділив достатніх коштів під реалізацію тих законів, контролюючі органи не взяли «на олівець», парламентське лобі ставить палиці в колеса і т.д. Та

чомусь ніхто не каже про те, що якби Мінфін і виділив кошти, то казнокради на місцях їх неодмінно розхапають, і як би пильно контролюючі органи не стежили за чиновниками, господарниками та підприємцями, всіх злодіїв не переловлять, тим паче, що й у самих пір'ячко на пиці. Проти злочинських нравів закони таки геть безсилі. І приклад чесного ставлення до законів першими мали би принципово показувати держава, уряд, парламент.

Уявімо собі цілком реальне диво: державі вдалося оперативно зібрати розпрошені кошти, заплатити селянам за продукцію, ті сплатили борги заводам, заводи — своїм постачальникам — і ми з вами повели б мову про відновлення економічних зв'язків, стабілізацію економіки, навіть про кінець кризи. Однак у верхах ніхто чомусь не хоче цього зробити...

На жаль, життя підтверджує сумну гіпотезу: вихований у нестатках та злиднях, заздрісний українець українцеві доброго заробітку не дасть, аби той часом не зробився паном. Так і капаримо. У нас, українців, погані не поля і ферми, заводи і фабрики, установи і організації, дороги і будівлі, у нас погана заробітна плата.

Якщо це справді так, то дозвольте запитати: чи зможе людина з голим задом побудувати державу з людським обличчям?

Розумний швидко зметує: значить треба йти до ідеології Гайека і економіки Ерхарда. Та будьмо реалістами — поради Гайека і Ерхарда писалися не для нас. Сьогодні нам, з нашою німічною державою, з нашим рівнем культури пуститися в ринкову стихію, намагатися будувати суспільство за Гайеком — це довести країну до повної анархії і крові, розвалити все і не збудувати нічого, крім розгулу і глуму мафії над загнаним у зони бидлом.

У перехідний, як ми його називаємо, період держава таки мусить мати якусь систему координації та управління господарством. Справді, ніде на світі нема ринкової економіки в чистому вигляді, навпаки, як це останнім часом дуже настирно люблять повторювати наші соціалісти, — навіть у найпередовіших країнах нині зростає організуюча роль держави, але при тому старанно замовчують, що ця роль зростає аж ніяк не в командно-

адміністративному диктаті, що хто має робити, а виключно — у вдосконаленні уже відомих нам «дорожніх знаків».

Для Гайека у нас, як це не прикро, час ще не прийшов. Він і не може прийти в країні, де все робиться навиворіт, ніж у нормальних людей. На Заході держава дає людині, людина державі. У нас навпаки — держава намагається не дати людині, а людина державі. Цей імператив відчувається на кожному кроці, хоча для виду старанно приховується.

То ж нічого дивуватися, що Україну розкрадають. Ми — народ добрячий та плохий, не здатний навіть серйозно обурюватися на те, що нас обкрадають. Один лише скрушно позіхає, другий посміється, а третій в душі ще й позаздрить удачливому злодієві, мовляв, молодець, мені б так... А як є що красти і є в кого красти, то, знаєте, гріх було б не красти.

Правду люди кажуть: Україна має все, але не мала і не має чесної влади. Серед її керівників переважав і ще довго переважатиме тип шельменків. Старовинні греки, як відомо, поділяли суспільство на політикос і ідіотес. Коли перші (їх завжди небагато) живуть громадянськими справами, то всі решта другі — власними. З цих других мільйонами виплоджуються шельменки. І ринкову економіку, страшно й подумати, нам доведеться будувати з ними, або ще гірше — їм з нами...

На кого ж опертися горопашній Україні? Нація ще не визріла, цивілізований рівень її жахливо низький, фактично, маємо нині суржикову націю, суржикову державу, суржикову мову, культуру економіку, суржиковий уряд і парламент, і... Народонаселення є, а людей нема.

Нація — це не кількість людей, а кількість особистостей (Ніцше). Бідний суржиковий народ, який би багаточисельний не був, не може за рік чи два витворити стільки особистостей, аби вони стали критичною масою для культурного спалаху. А зубожіння народу ще й поглиблюється.

Нам кажуть: Україна не може виборсатися з кризи, бо не має історичного досвіду в цій справі. Чергова байдужість нашого керівництва. Досить прикладу Литви та Естонії, аби спростувати її. Естонці і реформи провели, і тверду грошову одиницю впровадили,

позакривали непотрібні їм імперські підприємства, спинили інфляцію, дали «зелене світло» приватним структурам, завдяки чому уникнули безробіття, довели середньомісячну зарплату до 200 доларів, тоді як у нас вона в десять разів менша. Хтось з наших керівників цікавився їхнім досвідом?

Поляки на наших очах видобулися з кризи за рахунок приватизації більш ніж половини державних підприємств — ми цікавимось їхнім досвідом? Добре, погоджуся з тим, що кожен народ має сам шукати шляхів свого розвитку. Але ось проблема завтрашнього дня нашого села. Історично галицькі села розвивалися точнісінько так, як польські і словацькі: та ж густота населення, обмаль землі на душу. Значить, сам Бог велів нам переймати досвід польського хлопа. Так ні ж, силоміць пхаємо в галицьке село канадську ферму, яка годиться хіба що для причорноморських степів.

Кажуть: ця байдужість і безголів'я від того, що нам бракує патріотизму. Німецьке, японське, корейське економічне диво виросло із значно вищого патріотизму цих народів, ніж наш. Так, але й із значно менших злиднів і безкультур'я. Не буде і ще раз не буде рядовий трудівник старатися за найнижчу в світі зарплату. Бо ніщо так не розбещує людину морально, не роззброює ідейно, не нівелює національно, як низька зарплата.

Наші соціалісти легковажно обіцяють за короткий час відновити у країні все, що було до часу здобуття незалежності. Дурять бідного Івана без огляду на те, що брехня їм боком вилізе. По-перше, повернути назад вони нічого не зможуть, бо світ би з нас сміявся. По-друге, за рік-два нічого не поліпшать і народ так самісінько розчарується в них, як зневірився в «демократах». Вони так і не зрозуміли, що на їхній командно-зłodійській платформі досягти добробуту взагалі неможливо — поїзд уже пішов.

Подивіться на нещасний Таджикистан: єдина соціалістична «зона», єдині рубльовий, економічний, оборонний простір — і в якому жахливому становищі опинився народ. Подивіться на нещасну Беларусь: ще кілька десятків років — і білорусів будуть заносити до Червоної книги.

Парадокс у тому, що наші соціалісти — не соціалісти зовсім. Ось де комедія історії. Як господін Жириновський не ліберал-демократ і навіть, за твердженням компетентних людей, не читав програми своєї партії, так і наші радянські соціалісти не знають, що таке соціалізм і не цікавляться особливо цією утопією. Їхній соціалізм зводиться до первісно-общинних постулатів: нагодувати, напоїти, вдягнути і взути народ. І щоб усім приблизно порівну. А для втілення «ідеї» в життя людей треба безпардонно гнати на роботу. Оце і все. Одначе чомусь ніяк не вдається оте «нагодувати і взути». І, мабуть, не вдасться. Поцікавтеся у пресі, до яких злиднів докотилася соціалістична Куба.

Коли я чую про повернення до адміністративно-планового господарства, завжди згадується анекдотична бувальщина з Тернопільського управління автотранспорту. Машини тут завжди намагалися ремонтувати самотужки, але частину доводилося за планом обов'язково здавати на місцевий авторемонтний завод. Транспортники щороку хитро здавали одну і ту ж машину, бо заводчани крали кращі деталі. Тобто здавали, яку не шкода було. Коли після п'ятого чи шостого разу машину на заводі не захотіли прийняти, бо їй лагодити вже не було що, здавачі розкрили ремонтникам суть своїх хитрощів: «Це ж ви її до такого стану довели — чітко за планом...».

Наївні люди все ще сподіваються, що Україна ось-ось вийде із своїми товарами на світовий ринок. Насправді, кошти України розкрадаються цілеспрямовано, аби вона на той ринок ніколи не вийшла. За ті крадені кошти вона на вісімдесят відсотків, як ви бачите в комерційних магазинах і на «польських» ринках, заповнена імпортними товарами, що остаточно блокує і без того немічну легку промисловість. За наші народні гроші блокують Нашу ж економіку, причому навдивовиж організовано, планово й активно. От де біда! А ми кажемо, що не вміємо нічого організувати...

Нам не про зовнішній ринок мріяти, а спочатку як би внутрішню економічну блокаду розірвати! Та коли тримаю в руках який-небудь угорський пакет напою «Ківі», то чомусь нема впевненості, що Тернопільський завод безалкогольних напоїв

спроможний до кінця нашого століття випустити продукцію такої якості. Хоч дуже хочеться помилитись...

Дехто не втрачає надії на так звану гуманітарну допомогу Заходу. На мою думку, ці сподівання несерйозні. Більше того, своїми випадковими подачками і недоїдками з багатого столу Захід лише легітимує нас у принизливому статусі жебраків. Чи не краще було б за ці кошти готувати в західних університетах з нашої молоді добрих спеціалістів, аби через кілька десятиліть ми мали надійні кадри сучасних господарників. Адже кому не відомий старий філософський принцип: коли даси голодному одну рибину, він буде ситий один день. Коли ж навчиш голодного ловити рибу, він буде ситий усе життя.

То на кого ж має опертися Україна? На політичні партії? Вони до смішного мізерні, неієздатні, охоплюють ледве один (!) відсоток населення — і ніякими закликами, ні звертаннями до «політичної совісті» їхніх лідерів неможливо щось змінити. Чи не найголовніша причина їх непопулярності в масах: вони ще не виросли із старомодних спідниць баби Параски і баби Палажки — відомих «дискутанток» з «Кайдашевої сім'ї».

Не маю надії до кінця днів своїх дочекатися в Україні поважного уряду і парламенту. Колись, безумовно, вони будуть, але не в цьому столітті.

Що ж маємо нині? Приходить чоловік до міністра, просить допомоги. Міністр безсилий щось зробити, він може лише відповідати на запитання відвідувачів. Одне слово, головна функція нашого уряду — роз'яснююча, а не організаційна. На кого ж опиратися?

Як не дивно — і комуністичні уряди України попередніх років, і уряди пори незалежності, як брати рідні, в один голос трубили і трублять, нібито основним джерелом інфляції є зростання заробітної плати. Зауважте, це тоді, коли Міжнародна організація праці зафіксувала в Україні найнижчу в Європі мінімальну зарплату! (фактично, головною причиною інфляції є спад виробництва і породжений ним дефіцит товарів, далі — розкрадання державного бюджету, структурна спотвореність народного господарства, монополізм і корупція, грошова та кредитна емісія. А зарплата,

насправді, посідає лише шосту-сьому позицію серед інфляційних чинників).

Виходить, бідолашного Івана обікрали до липки, а тепер ще й роблять винним в інфляції?! Це — «недомисліє» уряду чи свідомо помилка, мета якої шляхом зниження заробітної плати, реального рівня життя довести виробництво до повного згортання?

Нині вже зрозуміло, що ідея нашої державності скомпрометована недержавною поведінкою тих, хто взявся втілювати її в життя. Скомпрометована їх неповагою до власного народу.

Нашим державникам треба було б знати, що для українця національна ідея нерозривно пов'язана з соціальною справедливістю: навіть оунівські програми за економічним змістом близькі до соціалістичних! І не треба шукати тут впливу довголітнього комуністичного режиму: ненависть до соціальної несправедливості ми віками оспівували в народних піснях та думках — аргумент серйозніший від будь-яких політичних доктрин.

З огляду на це є велика небезпека, що нерозумні «революційні» потуги люмпену встановити в країні поголовну рівність, побороти бідність «справедливим» перерозподілом останніх недоїдків — благ, замість їх примноження, можуть перетворити нас на заклятих ворогів ліберально-демократичного ладу. Це дуже серйозна небезпека, бо за глибиною невдоволення нинішньою соціальною нерівністю наше покоління, напевно, переважає своїх попередників. Ми тепер стільки знаємо про те, як з нас усякі непрошені можновладці крові випили, що пам'ять тієї крові зітреться не скоріше, ніж розсіяний по нашій землі чорнобильський цезій. То що ж — нерозривне коло безвиході?

Як не крути, а єдиною надійною опорою для України був і залишається бідолашний трудяга Іван. Тільки він своєю безмірною терплячістю та загартованістю в злиднях може витримати весь тягар побудови держави. Але за умови, що держава буде його поважати.

Про що йдеться? Гайєк, на жаль, не зробив висновку, що кожна людина має мати відповідно до її потреб та інтересів майно і Доходи. Чому це так важливо? Бо загальновідомо, що рівень свободи, культури, інтелектуального розвитку людини визначається

насамперед величиною її капіталу. Значить, коли держава хоче мати надійну опору в народі, вона перш за все зобов'язана подбати про рівень його добробуту, що гарантував би необхідний культурний, інтелектуальний, патріотичний рівень громадян.

Коротше кажучи, держава зобов'язана подбати, аби українець нарешті відчув себе патріотом.

Межа між патріотом і непатріотом завжди була межею між людиною честі, гідності, культури і злодієм, бандитом, холуєм. Обов'язок держави за будь-яких можливостей, з останніх, як кажуть, сил пересунути цю межу подалі за наші спини. Без такої турботи про відродження нашої честі і гідності марними будуть найкращі закони з готовими механізмами, тупиковими залишаться манівці, якими блукаємо, і з усією невідворотністю постане перед нами смертельна небезпека побудувати таке ж недолуге ліберально-демократичне суспільство, як побудували суспільство соціалістичне.

Українець нині, слава Богу, не такий дурний і темний, як сто років тому, і знає, що рівень оплати праці в країні, що є членом ООН, має гарантуватися на принципах, закладених у конвенціях Міжнародної організації праці. Є такі конвенції! (про які у нас чомусь не згадують). Він знає також, що за даними Всесвітнього банку розвитку і реконструкції людина живе в злиднях, коли має на день один долар. А що має він сам?

Держава, котра платить робітникові менше долара в день, за робітника його не вважає. А він, своїм правом, не вважає її за державу...

Остання надія українця — на новий парламент і нового Президента. Слабка, скажу вам, надія, але вона, як відомо, вмирає останньою, тому українець чекає від парламенту окремого закону, а від Президента — указу про перегляд зарплати згідно з конвенцією Міжнародної організації праці. На його думку, суть перегляду мала би бути дуже проста.

Середньостатистичний трудівник у розвинених країнах одержує сто разів вищу зарплату, ніж українець. Хоч він аж ніяк сто разів краще не працює! Згаданий вище емігрант Денисюк був би щиро здивований, що він у сто разів виробляє більше продукції і настільки ж вищої якості, аніж його родич в Україні. Це я нагадую

нашим книжним економістам для того, як сьогодні у вільному світі співвідноситься ріст зарплати і продуктивності праці. Новий же закон покликаний встановити новий мінімум заробітної плати — скажімо, десять разів меншої (а не сто!) від середньої в розвинених країнах. Що й казати, ми таки, чесно поклавши руку на серце, в десять разів гірше працюємо від того ж емігранта Денисюка: у нас незрівняно гірша організація, культура праці, трудова дисципліна, техніка, технології, якість матеріалу. То ж не будемо захланними, не будемо гризтися за цифру, а дружно візьмемо цю в десять разів нижчу зарплату за стартовий рубіж, а вже потім, удосконалюючи організацію праці, трудову дисципліну, техніку і технологію, власними руками добиватимемося підвищення зарплати відповідно до зростання продуктивності праці. Скільки Бог розуму дасть. Як більше половини Денисюкової зарплати не досягнемо, то це буде лише нашою виною. І вже в процесі цих трудових змагань, щоб стати цивілізованою нацією, навчимося трьох дуже простих речей: не красти, не брехати і заробляти зароблене.

Хочеться, щоб читачі мене правильно зрозуміли: справа не в утилітарному факті зарплати. Скільки свиню не годуй... Справа в тім, що гарантований «людський заробіток», яким і перед сусідами не соромно похвалитися, нагадає українцеві, що й він — людина, допоможе хоч і не відразу і далеко не всім, але вибитися з тенет комплексу бідності, з плебейського духу упокорення, вилікуватися від непотрібного забезпеченій людині дрібного злодійства, алкогольної безнадії, наймитської байдужості до власної долі. Буде хоч для більш свідомих першим кроком, першим поштовхом до цивілізованого світу.

Ось чого хочеться бідоласі Іванові.

Дурений-передурений, хто б тепер йому не «крутив Юра», він не повірить, доки не матиме середньосвітової зарплати, середньостатистичного помешкання, такої ж автомашини, освіти, роботи і відпочинку щороку на березі теплого моря. Чи можливе все це за політики нинішнього уряду з його звинуваченням того ж Івана в тому, що «безпідставними претензіями» на людську заробітну плату він підриває державу?

Держава не має коштів? Якщо думає вижити, кошти знайде. Для порівняння: маленька, бідна Естонія знайшла їх, а велика багата Україна не може? Чи не хоче?

Від відповіді на ці запитання і треба починати «нове мислення» нашого виходу з рабства — на світлу дорогу побудови ліберального, гуманного суспільства з людським обличчям.

Український народ від природи ліберальний. Щирий, працьовитий, доброзичливий. Українець — не фашист, не більшовик, не фундаменталіст. Такому народові сам Бог велів будувати ліберальне суспільство.

Це і є головний висновок моєї праці. Знаю, книжні мудреці не сприймуть його. Але, крім книжної премудрості, є ще веління часу і здоровий глузд.

На закінчення — повчальна притча античного філософа Платона. В гірській ущелині жило бідне плем'я. Без сонця, в холоді і голоді, в постійних злиднях та хворобах животіло воно на грані вимирання. Щоб тримати плем'я в покорі, вожді прийняли жорстокий закон: ніхто не мав права вийти за межі ущелини, порушників визнавали божевільними і карали смертю. Для залякування підданих вожді при заході сонця показували на високих гірських стежках величезні тіні від якихось загадкових істот, що там рухалися, називаючи їх кровожерними потворами.

Одного разу вовк розігнав стадо кіз і молодий, сміливий пастух таки кинувся за межі ущелини їх шукати. Те, що побачив, вразило його до глибини душі. Над головою лагідно усміхалося сонце, поля колосилися хлібом, сади вгиналися від плодів. Ніде не було потвор, лише добрі, гостинні люди пасли таких же кіз та ослів, як пас і він. А чорними страховиськами на гірських стежках були лиш невинні їхні тіні, що витягалися до смішних розмірів при заході сонця.

Добрі люди щедро нагодували юнака запашним хлібом, виноградом, напоїли солодким вином. Окрилений несподіваним відкриттям, він негайно кинувся додому, щоб відкрити своєму нещасному племені очі на обман вождів, вивести його з сирі, холодної ями до сонця, до щасливого життя. Та не встиг він розповісти про побачене, як вожді винесли вирок:

- Він божевільний! Киньте його до в'язниці.
- Так, так, він божевільний! — загуло перелякане плем'я й надалі залишилося в ущелині доживати до повної загибелі...
Борони, Боже, Україну від такої долі... 1994 р.

КУЛЬТУРИ НАШОЇ ХРЕСТ

Інтелігенція, її завдання і найважливіші цілі «Признаюся до гріха, який мені багато «патріотів» вважають за смертельний: не люблю українців... Так мало поміж ними знайшов я характерів, а так багато дрібничковості, тісної заскорузлості, дволичності і надутості, що справді не знаю, за що мав би я їх любити, проминувши навіть ті тисячі більших і менших шпильок, які мені не раз у найліпшій бажанню. вбивали вони під шкіру... Чи, може, маю любити Україну як расу, ту расу обважнілу, розгнuzдану, сентиментальну, позбавлену гарту і сили волі, так мало здібну до політичного життя на власному смітнику, а таку плодючу на перевертнів найрізноманітнішого роду», — писав Іван Франко у вступі до своєї книжки «Obrazki galicyjskie».

Гіркi, неприємні слова. Ще й такою людиною сказані...

Витягуючи їх нині на світ Божий, я ризикую образити щирих українців і без того понад усяку міру ображених — та й далі ображуваних незчисленними недругами з усього світу. Прикро, дуже прикро це усвідомлювати. І все ж відкиньмо емоції та давайте поміркуємо: чи були у Франка підстави для таких неприглядних самозневажливих узагальнень? Чи не перегукуються вони часом і з нашими власними потайними думками?

Зрозуміло, інвективний закид великого письменника-гуманіста адресований не всьому тогочасному українству, а передусім «патріотам», тобто інтелігенції. Та чи була вона у нас? А як була, то яка?

КАЛИНА БЕЗ ЦВІТУ

Я довго не міг збагнути однієї простої істини: чому так сталося, що титанічна боротьба за національну самосвідомість наших світочів і героїв — від Шевченка до Петлюри — дала такий мізерний результат у той вирішальний час, коли після першого розпаду Російської імперії щербата доля подарувала нам шанс здобути незалежність. Очам своїм не вірив, читаючи, що в

критичний момент битви за волю Симон Петлюра зміг зібрати ледве тридцятитисячне військо — дві слабенькі дивізії. Що у війні з поляками в 1919-му взяв участь ледве один відсоток галичан. А де ж тоді були мільйони українців? Чим пояснити їхню мертв'яцьку байдужість до власної долі?

Насамперед тим, що ми не мали достатньої для визвольних змагань інтелігенції. Невелика, ріденька, слабосила порівняно з іншими прошарками населення, патріотична інтелігенція з нерозтраченим почуттям національної гідності змогла лише на дуже короткий проміжок часу очолити визвольну боротьбу, та вже одразу після її поразки була витіснена на маргінес політичного життя масою, яка Шевченка не читала, Петлюри зрозуміти не схотіла і почуттям національної гідності не переймалася.

Не її в тому вина. Не було кому розбудити, розвинути, підняти на потрібний рівень політичну свідомість темних мас, повести їх за собою. Не було, користуючись сучасною термінологією, достатньої кількості активних агітаторів, здатних переконати людей навіть у такій сміхотворно простій істині, що бути господарем у власній хаті трохи краще, ніж наймитом у чужій. Зате добрі агітатори знайшлися у більшовиків, котрі зуміли тричі — за Грушевського, Скоропадського і того ж Петлюри — переконати нас, темних, що бути наймитом у чужій хаті незрівняно краще. І як ми знаємо, наші «патріоти» їм щиро повірили.

Таких «патріотів» Франко мав усі підстави не любити.

Деяке виправдання того, що ми, українці, ніколи не мали гідної інтелігенції, сьогодні знаходимо в тому, що ми її і не могли мати. Така доля всіх бездержавних народів. Народ, який з часу Полтавської битви позбавлений державності, якому гнобителі всіх мастей знавісніло топтали волю, культуру, освіту, мову, церкву, переманювали на свій бік, перепродували одні одним його таланти, нарешті, фізично знищували все, що вміло мислити, аби темну, безсловесну масу легше було тримати в покорі, — такий народ аж ніяк не міг виплекати гідної, достатньої для його національного самоусвідомлення інтелігенції. При найкращих побажаннях — не міг. Століттями Україна животіла, як та придорожна калина без

цвіту, що не могло минути безслідно, zdeформувало психологію, скалічило душу народу.

Але як тоді розуміти такий факт: французький інженер Г.Боплан ще за життя Богдана Хмельницького писав про козацьку старшину, що «їхня небагаточисельна шляхта» повсякчас горнеться до панівної католицької верхівки і почуває сором за те, що не може до неї дорівняти». Її то хто тоді неволив?

І що змінилося відтоді? Сьогодні в незалежній Україні половина етнічних українців соромляться своєї національності, розмовляють з жакливим акцентом лише на «общепанятном», дітей навчають у російських школах і дуже хотіли б, аби їхні знайомі-росіяни мали їх за своїх. А їх нині хто неволить?

Половина депутатів нашого парламенту ненавидить в душі все українське, шкодить йому як тільки може і, добре володіючи рідною мовою, принципово розмовляє російською, навіть проблеми української національної ідеї (!) на сесіях обговорює російською, зверхньо поглядаючи на тих, хто не бере з неї прикладу.

На моє тверде переконання, це є наслідком багатовікового підневільного стану народу. «Добрі сусіди» нам не дали і ми самі не змогли розвинути власну державність, аристократію, інтелігенцію, здатних стримувати, регулювати, ошляхетнювати грубі інстинкти, розвивати в масах патріотичні почуття, як це ми бачимо у передових націй. Натомість немічність, нерозвиненість, фізичне винищення інтелектуального потенціалу (поета Дмитра Загула, наприклад, у колимському концтаборі з'їли ведмеді, це ми ще знаємо, а де могили тисяч і тисяч наших митців, учених, студентів, добрих господарів — цвіту народного?), а також усвідомлення нещасним українцем того, Що темному простакові легше вижити в чужому ярмі, призвели, повторюю ще раз, до тяжких порушень, зміщень ідеологічного, морально-етичного, культурного балансу в свідомості людей в бік національної, етнічної затопаності, зашмугланості, панування ідеалів пристосовництва, колабораціонізму, самозадоволеного простацтва.

І тепер ми такі, які ми є. Дехто навіть ладен вбачати в тому нашу самобутність! Та це випари тої самої купи рабського гною. Всі

підневільні народи однакової з нами історичної долі однаково «самобутні» в своєму холопстві.

Промовиста деталь: у відомому «Словнику української мови» Б.Грінченка (1908 р.) слова «інтелігенція» ще нема. То не означає, що тоді її взагалі не було (сам автор словника — взірець інтелігента), але засвідчує ступінь шанування її в суспільстві.

Значення слова «інтелігенція» загальновідоме — розуміти, знати, мислити. У цивілізованих країнах так класифіковано передову, освічену, творчу, духовно розвинену частину населення. В старі «гімназійні» часи вимоги до інтелігента були круті: мати вищу освіту, знати мінімум дві іноземні мови, історію світу, філософії і мистецтв, володіти бодай одним музичним інструментом або вміти малювати, співати чи танцювати, бути взірцем у побуті, свідомо дотримувати десять заповідей Божих. Найбільш шанованим був інтелігент у третьому поколінні, котрий мав за плечима три університети: свій, батька і діда. Чи втратили ці вимоги актуальність?

Однак час вносить свої корективи. Які ж риси інтелігента визначальні сьогодні? Передусім — широка освіченість, чітка політична визначеність, глибоко усвідомлений патріотизм. Вважати інтелігентом того, хто ледве вміє читати і писати, хоч би який добропорядний від природи він не був, — язик не повернеться. Інтелігент живе розумовою працею, творчо обдарований, хоч останнє й не обов'язково, він суворо дотримується християнської моралі, шанує й примножує загальнолюдські цінності. Справді, будь ти хоч академіком чи народним артистом, якщо ти паскудна людина, то ...

Ким би він не був — інженером, лікарем, мистецтвознавцем — високоосвіченою людиною нині, а тим більше завтра не може вважатися без знання комп'ютерної грамоти, цієї визначальної грамоти третього тисячоліття. Старі добрі традиції ніхто не відкидає, ми змушені ще деякий час навіть відроджувати їх, бо нам не дали своєчасно розвинути їх і вони брунькують в свідомості, тихо плачуть в наших серцях, немов недорослі діти, але обмежуватись ними, не поспішати за науково-технічним прогресом, значить знову приректи себе на відставання — економічне, соціальне, культурне.

Одначе засадничою вимогою в усі часи був і залишається високий духовний ідеал. Цивілізований світ давно знає: інтелігентною просто щиро та смирну людину назвати неможливо, якщо її розум і почуття не освячені високою вірою в добро і справедливість і кожен свій крок вона не звиряє по дороговказній зорі духовного ідеалу.

Скільки разів кожен з нас обпікався на друзях і знайомих: нині людина дорожча тобі за рідного брата, а завтра, ледь ситуація змінилася, — свиня свинею. Чому так? А тому, що загалом вона, може, від природи й не зла, але в неї нема усвідомленого духовного стержня, нема провідної зорі ідеалу, за якою порядний громадянин, патріот, чесна людина звиряє свої дії й помисли з голосом совісті: я цього не зроблю, на це не піду, бо то гріх на душу, ганьба перед людьми, шкода матері-Україні. Без духовного ідеалу нема інтелігента.

На мою думку, найближче до створення взірцевого образу «Божою милістю» інтелігента підступився Довженко, котрий своєю творчістю стверджував, що ідеалом для християнина не можуть бути політизовані «біси», ні аполітичні перевертні, бо з них у перспективі виплоджуються нелюди, ідеалом може бути Ісус Христос, тобто людина Божої мудрості, совісті, справедливості, носій світлої ідеї людинолюбства з найморальнішим, найдобрішим ставленням до життя.

Відчуваю, що ідеал цей для нас, сірих, зависокий і не вселяє віри у можливість колись до нього дорівнятись. Однак не можу поступитися ним ні на крок, бо знаю, які ми мастаки давати собі поблажки, а надто в протилежний від інтелігентності бік...

Підтвердження цьому — буйний розквіт зрадництва, колабораціонізму наших Мартинів Боруль, як старожитних, так і новочасних. У статті «Самозречення малоросіян» Михайло Грушевський писав, що українець загрозливо втратив почуття національної гідності, до політики не вельми охочий, зате став дуже «наручний». Який би пан — польський, російський, австрійський — не зажадав од нього послуху, як він з чисто «самобутньою» щирістю тут же годився: «Я ваш, паноньку!».

Від часів Петра Першого, пише Грушевський, українська шляхта не переставала дивувати світ своїм національним «самозреченням», з яким вона трудилася на ниві російської державності і культури, пильно стежачи за кожним порухом панського пальця, чи не кине яку кістку або медальку, не скрутить «хоч півдулі, лиш під саму пику». З дитинства знаємо, як обуруювався Т. Шевченко проти своїх нікчемних земляків, найвірніших серед вірних чиновників царської служби, цієї «грязі Москви». Чи не так само боліли душею і ми, коли той самий недуг на наших очах роз'їдав популярного поета Бориса Олійника...

Мільйони українців, розкидані по просторах колишнього Союзу, і далі дивують начальство своїм «самозреченням» і так старанно орють російську ниву, розвивають російську науку, культуру, літературу, цементують армію, примножують російські багатства вже й без надії на вислугу, при тому не перестають вважати себе за щирих українців, навіть українських патріотів, що начальство і не знає, що й думати про таке «закоренелое ліцемеріє». А коли навіть такий патріотизм загрожує бодай теоретично небезпекою, негайно залазять у найдальший кут печі й, умивши руки від усякої політики, зловтішаються в душі, які вони обачні та розумні і як спритно своїм демаршем на піч піддурили ворогів.

Невеселі спостереження Грушевського за власною інтелігенцією дотепно розвинув у своїх творах його сучасник поет В. Самійленко, який, об'єктивно відображаючи дійсність, саркастично писав, що «кожна піч українська — твердиня міцна, там на чатах лежать патріоти». Піч давно замінила їм Запорізьку Січ, з якої вони і вдень, і вночі, не поворухнувши пальцем, не розтуливши рота, заплющивши навіть очі, аби випадковим поглядом не видати тайним агентам «крамольних думок», — боронили волю України.

Багато хто «боронить» так і нині...

Таких патріотів Франко і нині мав би всі підстави не любити.

ПІСЛЯ ПОГРОМУ

Більшовицька влада не любила інтелігенції. Причина

проста: голий король не може любити того, хто бачить його голим. Таких він або переманює в свої клеврети, або стирає в «табірний пил». З перемогою більшовизму наша інтелігенція змушена була прийняти вбивчу для себе сталінську ідеологію або загинути. В обох випадках це була загибель. Уперше українська інтелігенція вмерла в 1933-му, коли стала одним із організаторів голодомору. Вдруге вона спустила дух у 1937-му, коли за злочин проти власного народу їй довелося заплатити вже власними кістями,— є ж таки Божа справедливість на світі.

Звичайно, формулювання репресій були інші, але народ зрозумів їх правильно. Недобитки її так нічого і не навчилися, коли в 1946-му вже на наших західних землях, озброївшись палицями з нагвинченими на кінцях гайками, що, вочевидь, мало замінити в її руках перо, пензель, диригентську паличку, нипала по селах і била дітей за хе, що не знали, де їхні батьки сховали зерно і скільки «контингенту» здали державі. Про це досі пам'ятає моя спина...

Така інтелігенція народові не потрібна.

Звісно, і в ті страшні часи виживали окремі екземпляри, котрі по запічках, по загумінках щось творили, зберігали дух і букву... Але, за Гегелем, одиничні випадки явища не творять. Коли зі ставка спускають воду і лише окремі піскарі рятуються в намулі, хто наважиться сказати, що в ставку є риба?

Повоєнне відродження нашого третьорядного «прошарку» почалося, на жаль, з повторень старих помилок. Остаточно був розгромлений останній її форпост — західноукраїнська інтелігенція. Де нині могили відомих у Галичині родин — Лепких, Барвінських, Крушельницьких, Рудницьких і тисяч подібних? На Колимі? У Вінніпегу?

Так ми перестали бути інтелігентами в третьому поколінні, втратили традиції культурних родин. Натомість широким потоком в «прошарок» першого покоління пішли діти робітників і селян. Таке оздоровлення крові «гнилої інтелігенції» можна тільки вітати, та особливою культурою діти бідняків не відзначалися, тому, видно, недарма навіть простацька радянська влада зачислила їх у графу «службовців», а саме слово «інтелігент» було занехаяне і вживалося частіше як лайливе.

Нова простонародна інтелігенція хоч і не була знайома зі своїми більш цивілізованими попередниками, а все ж перші власні кроки почала з повторення їхніх старих помилок. Та ж сама гурткова виокремленість із загальнонаціонального життя. Ті ж виключно в потайних думках, у вузькому колі — почуття гідності, запічна радість від усякої невдачі «старшого брата», пасивне співчуття всякому опору офіційній владі, те ж безкрилля філософської думки і водночас вірнопіддана служба, прагнення вислужитися бодай методом топтання таких же, як сам, злидарів, панічний страх перед тими, хто скрізь має очі та вуха...

З причини босоногого походження нашої нової духовної еліти її економічні інтереси постійно домінують над честю, совістю, гідністю, прагненням істини: пропади пропадом та совість та істина, зате збережуся я і моя родина, вдасться вислужитись, дочекатися благосклонності доброго шефа...

При переході на сталінську віру серед неофітів новоспеченої інтелігенції, борців-мучеників за правду і віру майже не було. Навпаки, вони аж світилися щирою вдячністю «рідній партії», що дозволила їм втекти з колгоспу, з шахти чи будівельної бригади. Більшість, «задравши штани», кинулася доганяти хто комсомол, хто «орден меченосців». Серед тих, хто доганяв, виявилися навіть свої корифеї — в літературі, в мистецтві, як ми знаємо з шкільної парти, довго красувалися «мальовані стовпи», яскраві зверху і порожні всередині.

Дали нам, бідняцьким дітям, вищу освіту — і за те спасибі. Все ж таки поштовх до освіти і культури зроблено, але за ту ласку (хоча держава зобов'язана вчити молодь, бо без достатніх кадрів не може існувати) нас змушували і тілом, і душею брати участь в імперській брехні, в марксистсько-ленінському дурмані. Тобто дихати отрутою, смертельною для інтелігенції взагалі.

Однак з часом партійна номенклатура, запанівши, обміщанившись і обуржуазившись, вирішила нишком підфарбуватися «під Європу» і великодушно дозволила називати себе «інтелігенцією». Суспільство змушене було і з цим змиритися. Наскільки недоречним вважалося на початку століття називати

інтелігентом попа, настільки доречним у кінці його сприймалося величання цим високим словом колгоспного парторга....

В тій атмосфері як хтось і зміг зберегти незаплямовану інтелігентність, то хіба зеки-правозахисники, поети-самогубці та деякі дисиденти.

За винятком купки відчайдухів-правозахисників, яких ми спочатку дружньо освистуємо, а потім на їхніх могилах гірко плачемо, — в масі «службовців» панує явна пасивність політичної діяльності. Поміркуйте лишень: Україна здобула початкову самостійність, з'явилася щаслива можливість добитися повної незалежності. Тут би нашої інтелігенції в єдиному патріотичному пориві згуртуватися в прогресивних партіях, у тому ж Русі, стати прикладом єднання для цілого народу. Адже другої такої можливості може не бути. А ми що бачимо? Мізерні сили в Демократичній партії, Українській республіканській партії, на грані занепаду Рух...

Коли стара інтелігенція ще відчувала якусь вину перед нещасним народом за свою немічність у боротьбі за волю, то нова зарозуміло вважає навпаки: народ у всьому винен і не кається! І сміх, і гріх!

Ні, панове, не народові, а нам з вами треба каятись. Всі ми боржники перед ним, бо дозвольте нагадати вам: інтелігент — це той, хто постійно відчуває в серці свою вину за все зло на світі. Хто не відчуває цього — не інтелігент, а, як у нас кажуть, простий хлоп, котрому байдуже все, крім власного корита. А зла ми — свідомо чи ні — натворили немало.

Наша непростена вина — голодомор, насильницька колективізація, комуністичний дурман, втоптуваний в голови поколінь, колабораціонізм і запродаństwo, доносительство ворогам на рідних братів і сестер. Наша непростенна вина — мільйонні жертви більшовицьких катівень, зрада героїв національно-визвольних змагань, зневажання нашої історії, культури, мови, нищення рідної природи.

Наша вина — розвал економіки незалежної України, доведення мільйонів знедолених до відчаю, до нового голодомору. Розбрат, розколи і без того немічних політичних партій, не гідна

нашого народу Верховна Рада, міжконфесійні чвари, моральне розтління нації, розкрадання національних багатств...

Наша вина — перед майбутнім України, перед прийдешніми поколіннями, яким ми не можемо гарантувати нормальних умов для життя, гідного людини.

І над нами нині вже нікого нема, на кого можна було б цю вину звалити. Та щось не бачу довкола себе тих, кого догризає совість...

Натомість з усіх боків випирає глибока нездатність до моральної самооцінки, задушена заздрістю іншим, перевага власних інтересів над громадськими, егоїзм злидаря, який не може нічим поділитися, бо самому не стане, потяг до збагачення будь-якою ціною, розгнуждане епікурейство замість стриманості

— набідувалися, мовляв, доста, час животи відпускати. Звідки ж тут візьметься честь, совість, здатність на самопожертву в ім'я громади, народу, України?

Нема справжнього інтересу до рідної історії. Скільки видано томів творів Грушевського, Крип'якевича, Аркаса, Яворницького — хто дочитав їх до кінця? Відчутно бракує аналізу реальної дійсності. Нинішня інтелігенція й далі живе за принципом баби Параски: якось воно буде, бо ще так не було, аби якось воно не було. В усіх трагедіях народу винен хтось — імперія, Ленін, Сталін, комуняки, мафіозні посіпаки, тільки не ми. За усім цим виразно прозирає намагання зняти з себе особисту за це відповідальність і вину, відхреститися в душі від обов'язків перед народом, але аж ніяк не від своїх прав і, незважаючи на таке неприкрите крутіство, від претензій на роль поводири народу. Що новітня інтелігенція залюбки перейняла від старої, то це її гонористу рису: кожен вважає себе найкращим за всіх, навіть плюватися й прищі давити вміє вишуканіше за інших. А звідси — паскудна неповага до собі подібних, коли в очі — милі усмішки, а поза очі — брудні обмови і кпини.

Отакі за невеликим винятком наші поводири народні....

Як кому, а мені стара «гімназійна» інтелігенція бачиться в більш вигравному світлі, ніж новочасна.

ОСВІТЯНЩИНА

Чи досить мати вищу освіту, щоб бути інтелігентом? На жаль, не всі власники вузівських дипломів — люди інтелігентні і далеко не всі інтелігенти мають такі дипломи.

Диплом гарантує передусім певний обсяг професійних знань, але не дає жодних гарантій ні щодо моральних якостей дипломованого, ні щодо його культурного рівня.

До того ж, дипломи бувають різні. Скажімо, філолог, історик, мистецтвознавець вихований на кращих набутках світової літератури, мистецтва, народознавства, тобто — людинознавства, звісно, незрівняно ближче підступається до культури, духовності й, у кінцевому результаті, до інтелігентності, аніж дипломований зоотехнік — спеціаліст з худобознавства та свинознавства, чи той же агроном, що живе у світі рослин... Правда, чимало господарників та технарів надолужують прогалину самоосвітою, але це тема іншої розмови. Суть у тому, що знання без належного морального контролю, не осяяні духовністю, нерідко дуже ефективно служать злу. І навпаки, без знань, без мудрого розуму всі постулати моральності не надійні.

Працівник високої установи, до якого ви звернулися з просьбою, зустрів вас люб'язно, пообіцяв залагодити справу і... не дотримав слова. Професор-хірург бере «презенти» за операцію. Артист театру напідпитку б'є дружину. А скільки дипломованих у першому-ліпшому місті протягом року «відпочиває» у медвितверезнику. Чи не про таких Довженко писав, що в кишені у них диплом про вищу освіту, а в серці нема культури й на рівні освіти початкової.

Це дипломована освітянщина.

Це дипломовані бездуховні інтелектуали. А інтелігентність й інтелектуальність — далеко не тотожні поняття. Серед інтелектуалів трапляються егоїсти, хами, навіть особливо небезпечні злочинці. Інтелігент же ніколи не буває хамом, фанатиком, злочинцем. Бо тоді він називається інакше.

Неінтелігентну людину легко розпізнати: вона, як правило, не вміє серцем зрозуміти іншого, в уяві поставити себе на його

місце. Хитруватий інтелектуал видає себе здалека. Насамперед він — позер, ото ж з усіх сил намагається видати себе за кращого, ким не є насправді, приховати за багатозначним виглядом порожню душу. Марні потуги, бо люди добре бачать, хто є хто.

Глибокі знання можуть мати і, як правило, мають кар'єристи. Нерідко вони розумні, діяльні, коректні. Але чому таким холодом віє від кожного з них? Бо ці люди не люблять нікого й нічого, крім власного успіху, власного комфорту, власної кар'єри. Такі особи вважають, що вони створені, аби панувати, а інші для них — невиразна сірість, безвартісне бадилля. Про яку духовну культуру тут можна говорити?

Здавна наша інтелігенція виховувала своїх дітей у неповазі до влади — польської, австрійської, російської. Тим паче, що ворогів нам ніколи не бракувало. Та коли стара інтелігенція пишалася своєю опозицією до будь-якого уряду, своїм правом критикувати все, що того заслуговувало (в культурній країні так і повинно бути), то радянська освітянщина не тільки не могла, а й не хотіла бути в опозиції до своєї влади, бо та влада була її виплодом з усіма його несправедливими ділами, коритом, з якого можна хлєпнути бодай якоїсь баланди.

Так із поводи́ря і захисника народного, зламана, залякана таборами, куплена й перефарбована освітянщина непомітно для себе і на свою біду безнадійно скочувалася в опозицію до власного народу. Такої інтелігенції ще не бачив світ.

Ота багатовікова, передавана від покоління до покоління неповага до будь-якої влади на наших очах за інерцією обертається неповагою до влади української. Це національна трагедія. Свобода слова, творчості, віросповідання, за яку боролися стільки поколінь наших кращих співвітчизників, нині обертається свободою всездозволеності й безпринципності, свободою підприємництва, якою нерідко прикривається хижацька жадоба наживи, розбій і злочинство. І далеко не останню роль в тому криміналі грає освітянщина.

Непростимий гріх інтелігенції — багаторічне нищення релігії в країні, що не могло скінчитися добром. Релігія, яка б «реакційна» не була, мала стримуючий, облагороджуючий вплив на людей,

передусім на молодь, гальмувала прояви темних інстинктів. А хто десятиліттями запопадливо ламав ті гальма, як не наша шановна освітянщина?

Донедавна, і це треба визнати, кожен з нас платив данину ідеологічній брехні. Але одні трудилися мовчки, задовольнившись мінімальними благами, а от енергійна, , вислужлива освітянщина в класах, аудиторіях, кабінетах на всю широчінь вірогідно підданої душі вправлялася в пропаганді комуністичного дурману. Ні, в думках на печі, обачливо заплющивши очі, вона часом таки гнівно таврувала ту олжу, але публічно...

Так освітянщина добросовісно трудилася для зміцнення спільної тюрми, а щоб не виглядати потворно в очах громадськості, то на все наперед мала готове, хоча й не менш брехливе оправдання: мовляв, не ми в тому винні, нас такими зробили силоміць і якби ми того не чинили, нас замінили б ще гірші. Ось як легко тяжкий гріх обернути в достоїнство!

Однак для інтелігенції це не оправдання.

Втішається нещасна освітянщина й тим, що навіть в такій ситуації були люди порядні й непорядні. Один доморощений мудрець пропонує класифікувати їх так: порядні люди паскудять ближньому з необхідності, без задоволення, а непорядні із задоволенням. Оце і вся різниця. Наша освітянщина, повтікавши з колгоспів, постійно жила і живе за законом первинного (насправді, точніше було б — первісного) нагромадження матеріальних благ, настільки потонула в міщанстві й ринковому (базарному) бузувірстві, що стала геть байдужа до духовного життя, гризеться за посади, зарплати, квартири, черги за меблями, а в перервах між тим ріжеться в карти, доміно (на шахи вже й інтелекту не вистачає), вилежується на диванах перед телевізором. І щось не помітно в історичну добу побудови незалежної України її прагнення до самоочищення.

НЕ МИЛОМ ЄДИНИМ

Від чого очищатися?! — може обуритись розлючений економічною кризою, грабіжницькими цінами і поборами,

засліплений особистими негараздами читач. Не претендую на вичерпне висвітлення теми, але твердо переконаний, що інтелігентом не може називатися той, хто:

- не сповідує в повсякденному житті десять заповідей Божих;
- не є патріотом Батьківщини, байдужий до її змагань за незалежність, до минулого і майбутнього рідного народу;
- продає свій народ недругам за шмат гнилої ковбаси;
- плює на нашу демократію, коли вона в нас саме така, якої ми заслуговуємо. (Можна не любити тих чи інших демократів
- це особиста справа, але топтати самий процес нашої нещасної демократії здатен лише дикун);
- відрікся національної культури й мови. Цвенькає чужою, а своєю лишень зрідка думає, коли ніхто не бачить. (Якщо який-небудь дипломований Петро Лемішка на п'ятому році незалежності навіть у провінційному Тернополі не навчився й не бажає навчитися розмовляти з людьми українською мовою, то це, даруйте, не інтелігент, а політичний байстрюк);
- розпалює міжконфесійні чвари;
- віддав душу базарному сатанізмові, наркоманії, розпусті, злочинності. Прикро бачити, як той сатанізм роз'їдає молодь, насамперед так званих «нових українців» або «жирних котів», як їх влучно називають у народі, котрі, до речі, змушені були повернути моду на широкі штани, аби якось приховати, що задив них вже далеко ширші, ніж плечі. Це покоління, за незначним винятком, втрачене для інтелігентності.

Та не так шокує їхнє обжорство і розпуста, як їхня жорстокість. Вони не те що не поважають, а люто ненавидять старше покоління, яке, бачите, заважає їм розперезатися в тому сатанізмі до краю. Про яку культуру, мораль та етику можна говорити з молодим базарним рекетером, котрий у бідного старого селянина силоміць видирає мізерний гріш за продану капусту. І помилково думати, що це дитя якогось декласованого елемента. Навпаки, серед них ведуть перед синки освітянщини. Це ж якими «інтелігентними» мали бути матері, щоб виховати таких бузувірів! Здається, дозволь їм хтось нині організувати новий голодомор і вони розв'яжуть в країні такий

терор, від якого здригнулася б навіть беріївська Колима. Дав би Бог, щоби це мені тільки здалося;

- прикрий, дріб'язковий, нестерпний у товаристві;

- не бачить (навіть в окулярах) власної неохайності і бруду. Про це, наче змовившись, мовчимо — чи не тому, що всі ми однаково невимогливі до себе? Але я наважусь сказати відверто: шановні інтелігенти та інтелігентки, подивіться критичним оком на себе, на свої робочі місця, столи, телефонні апарати, ручки дверей і шухляд, електроприлади, якими користуєтесь, навіть чашки, з яких щодня п'єте каву, на багато інших особистих речей

- чому вони у вас такі брудні та зашмульгані? Від бідності? Якої

- матеріальної чи моральної? Чи нема змоги подбати про їх чистоту? На жаль, мені здається, нема ще у нас такого розуміння та бажання. Найгірше, що й у жінок, самою природою створених для сповідування культу чистоти, очі чомусь не бачать того бруду...

А як наш «інтелігент» полюбляє сваритися! Зробіть йому справедливе зауваження — і ваша розмова неодмінно перетвориться на сварку. Тут же виявиться, що манери вашого співрозмовника зле пришиті й одразу злітають, коли він на хвилику забудеться. Він чомусь вважає, що досить взятися руками в боки і добре викричатись перед вами, як будь-яка проблема відпаде сама собою.

Скромних, делікатних людей, тобто справжніх інтелігентів, він, як правило, має за «слабаків», натомість явну перевагу надає тим, хто в житті спритно орудує ліктями, не помічаючи чужих ребер. Вірно дружить з потрібними йому людьми, доки вдається використовувати їх у власних інтересах. День одержання диплому вважає остаточним завершенням самоосвіти. Замолоду ще прочитає кілька книг, загляне навіть до театру. Після одруження категорично вважає зайвим тратити час і гроші на ті «дурниці». А що в нього не дурниці? Сірий, буденний побутовізм...

Один мій знайомий, досвідчений економіст, тепленько влаштувався в обласному центрі, напхав квартиру імпортними меблями та килимами, але сам якось не визначився духовно. Бува, запросить гостей, аби похвалитися достатками і, смакуючи з кришталевої чарки добірний коньяк, тяжко сумує за рідним селом.

Дуже його тягне пройтися босоніж росяним моріжком, виспатися влітку під грушею або намантачити косу та гайнути в луки, прихопивши на обід шмат сала з часником. Такий собі сучасний Микола Джеря.

Любов до природи — почуття благородне, то чого ж страждати, — раджу знайомому, — покидай міську домівку, перебирайся назад у село, бери землю, закладай ферму або придбай хоча б косу та у вихідні помагай сільським родичам заготовляти корми для худоби. Але не хвилюйтеся: ні міста він не покине, ні коси не придбає. Його туга за селом — лише екзотична поза, селянський рудимент міщанина, самохвальні теревені.

Важко назвати інтелігентом і того, хто бравує модними словечками, навчився багатозначно морщити лоба на виставках і презентаціях, цілувати руки дамам, «діставати» з-під прилавка імпорتنі речі, по кілька разів на рік шастає за кордон. Якщо це інтелігенція, то що тоді міщанство?

Та найганебніше і найсмішніше водночас, що ми, озброєні сучасними передовими науками та світоглядами, чим так пишаємось, насправді потопаємо в печерній розпусті. Неповага, ненависть, знецінення особи стають звичною нормою життя. Мати «вигідну» дружину чи чоловіка, а в запасі постійно свіжу коханку чи коханця, — це вже не тільки не гріх, а навіть престижно. Мати сина-рекетера — багатьом заздрісно. Красти настільки звикли, що й не уявляємо життя без нього, злочинство стає чи не генетичною рисою. Дума про гріш — найсвітліша вершина інтелекту.

Подивіться на наші села: в них чимраз більше спитих, з синюшними носами, роздутими від самогону печінками, спотворених до мавпоподібного виду чоловіків, жінок, дебільних калік-дітей. Не страшно? А що робить інтелігенція для зупинення цієї страшної деградації?

До речі, хто мав нагоду ознайомитися з пророцтвами старосвітської віщунки Михальди, не міг обминати увагою актуальність сьомого пророцтва. То своєрідний «пакет» гріхів людських, який, на думку віщунки, мав рано чи пізно переважити чашу Божого терпіння...

Той «пакет» ми давно перевершили в десятки разів.

Даруйте за таку різку критику нашої інтелігенції, для декого, напевне, й образливу. Що ж, ображайтеся. Але зрозумійте й погодьтеся — далі відступати нікуди.

ЯК БУДЕМО ЖИТИ ДАЛІ?

ОРІЄНТИРИ ПОЛІТИЧНІ

Раніше було легше. Були вороги, на яких так легко звалювати всі наші вади та негаразди. Був страх перед незчисленними держимордами та пришибеєвими. Але ми з властивим українцям мрійливим ідеалізмом вірили: досить зняти ті перешкоди, той страх — й одразу ж вибухнуть національні здорові сили, закипить робота, розквітне життя!

Кайдани впали. І що ж? Вибухнула розкута сила? Чи лишень почала тліти, як мокре горить?

На п'ятому році незалежності не знаємо, яка ж то наша держава. Справді — яка?

Прозорі кордони.

Чужа армія на нашій території.

Чужа церква.

Напівчужий парламент.

Напівчужа мова.

Чужий інформаційний простір.

Чужі комерційні структури.

Чужа валюта.

Чужий менталітет більшості населення...

Вторинна державна політика. Цілком залежить від того, що робить Москва.

Це ми на п'ятому році незалежності добудувалися до такої держави? Це ми такі господарі в своїй хаті? Боже, Боже! Єдиним оправданням може бути хіба те, що ми ще далеко не господарі...

Тут потрібно зробити одне пояснення, суть якого загальновідома, але чомусь вперто (чи лякливо!) замовчується...

Сім десятиліть колишнім Союзом правив «орден меченосців». Він, а не компартія, був господарем «однієї шостої

земної кулі», а заодно і доброї половини її. Він скидав королів і президентів, готував перевороти, будував соціалізм в окремо взятих країнах. Для цього завжди мав достатньо коштів, науково-технічних засобів, кваліфікованих кадрів, вишколених на кращих теоретичних і практичних набутках передових розвідок і контррозвідок світу. Та ще й на додачу добре видресировану, багатомільйонну компартію, яку тримав для публіки, аби робила вигляд заклопотаної, добропорядної господині: галасувала, метушилася, кудкудакала, скликала з'їзди, пленуми, збори і наради, складала п'ятирічні плани, добивалася їх виконання, роздавала, кому слід, нагороди і догани, звісно, погодивши з ним, хазяїном.

Про те, що Союз розпадеться, він знав задовго до Біловезької Пущі й активно готувався до цього. Остаточо зрозумів, що земля крутиться не в його бік, ще при Андропові. Світ категорично відвернувся від комуністичної ідеології, «ревізоністи всіх мастей», як той шашіль, сточили струхлявілий стовп марксизму, а у власних республіках «підняв свою потворну голову» націонал-комунізм.

Треба було щось робити. Спробував підлататися перебудовою і гласністю, знайшов для цього балакуна Горбачова, — не допомогло. Розігнав — подумати тільки! — безсмертне політбюро ЦК, тишком-нишком набрав новий склад політбюро з числа перших секретарів компартій республік з тим прицілом, що, куплені таким гоноровим чином, ці перші особи пригасять національні рухи в республіках. Знову невдача. Спробував залякати зброєю — Баку, Тбілісі, Вільнюс... вийшло ще гірше, бо «процес пішов» і загальмувати його вже було неможливо.

І тоді орден пожертвував компартією. Щоб вижити самому. Здав, як здають скомпрометованого підручного, щоб потім було на кого звалити свою вину. Попередньо, як ми знаємо, порозпихавши по потайних скронах гроші, золото, діаманти, протягнувши своєю владою в потрібні організації і навіть в ті ж національні рухи (чудасія та й годі!) своїх людей, організувавши тіньові комерційні структури, бізнесові мафії і церковні конфесії (щоб задобрити Бога?) і канали їх матеріального та інформаційного забезпечення.

Облаштувався з перспективою. Під майбутні свої дії підігнав закони: зняв вертикаль влади в органах місцевого самоврядування (щоб не було контролю, хто чим займається і чого накоїв та щоб потрібних людей ніхто не міг притягнути до відповідальності); ввів у ранг «комерційної таємниці» фінансову діяльність спільних підприємств, комерційних крамниць, хоч ніде на світі це таємницею не вважається, але у нас «хлоп дурний і ніц не каже», а власні нечисті доходи треба ж якось відгородити від державного контролю та оподаткування; висунув з цією ж метою псевдоюридичний принцип — «не впійманий — не злодій», хоча ловити якраз нікого не збирався (свої ж бо люди), тому судовий вирок може дати лише Бог...

Орден знав, коли настане день «ікс» в Біловезькій Пущі, сам бо його готував і людей своїх попередив, аби були напоготові. Потім генерал Лебедь даремно дивувався: як це так, жоден секретар райкому в Союзі в день розгону партії не захищав свого кабінету, як президент Альєнде, з автоматом у руках, а всі тихенько в одну ніч перейшли на заздалегідь підготовлені комерційні позиції.

Перейшли, бо команда була. Від самого хазяїна. За одну ніч комуністи-марксисты, вірні лєнінці стали вірними капіталістами. Стали торгашами, спекулянтами, комбінаторами, казнокрадами. Фантастична метаморфоза, яка під назвою «Хамелеони» тисячу років буде вивчатися в шкільних програмах світу.

Фантастична легкість тієї метаморфози має цілком логічне пояснення. У нас ніколи не було ні соціалізму, ні гуманізму, ні демократії. Був тоталітарний державний капіталізм. Тепер ті ж самі його управлінці (або їхні вихованці) розтягують державні капітали, створені цілим народом, по своїх персональних норах та схронах, погрожуючи окраденим масам, що як тільки закінчать «прихватизацію» і надійно все сховають, то негайно ухвалять закон про священну недоторканість їхньої власності. У нас як не було соціалізму, так тепер нема капіталізму. Є лише перманентний, безконечний грабіж...

Чому це нас не бентежить, не спонукує бити на сполох? Смішне запитання. Україну сімсот років грабують. Хто тільки хоче.

Наче вона для того й створена. Ми вже звикли. Зжилися, стерпілися. Навіть не помічаємо вже, ні коли нас грабують, ні коли ми крадемо.

Ленін, розграбувавши Росію, мав намір разом з усією своєю бандою втекти за кордон ще у 1918 році, та обставини змусили його залишитися вдома. Вірні лєнінці виконали таки заповітну мрію дорогого Ілліча: вони ще ґрунтовніше розграбували імперію, перетаскали в іноземні банки та фірми все, що мало якусь вартість, і в одну мить, як злі духи, зникли з політичної арени.

Сімдесят років нас дурили, що «розум, честь і совість епохи» робить все можливе в ім'я високої ідеї — світлого майбутнього людства, а насправді все робилося в ім'я ординарної хамової кишені.

Я особисто ні до кого претензій не маю. Історично склалося так, що перезріла комуністична імперія розвалилася сама від себе. Хто мав на її руїнах першим утверджувати свою владу, засновувати свій порядок? Яка сила? Яка партія чи рух? Може, ота наша демократична немічність? Не смішіть мене. Все, що відбувається в історії — відбувається об'єктивно. І нарікати даремно.

Розумію: багатьом «старовірам» соціалізму не легко змиритися з такою метаморфозою, навіть маючи перед очима невідпорні факти хамелеонства. Та не будьмо наївними! Було б дуже смішно і по-дурному думати, що такий могутній орден, маючи під рукою гори золота, валюти, добірний інтелектуальний потенціал, безвольно, безтолково здався якимось мітинговим крикунам, розвалився посеред вулиці, наче той п'яний бомж, і з переляку перед немічними партіями і партійками спустив дух...

Найбільша біда в тому, що грабіж населення не припинився. Він триває! На гроші партії, за західними зразками, як гриби після дощу, в містах, містечках і навіть селах стали виростати фірми, фірмочки, ресторани, кав'ярні, крамнички і т.д. їх підставні власники кинулися «дбати» про населення: обслуговувати його, виготовляти товари широкого вжитку, аби лиш витрясти з нього останню копійчину. Та раптом виявилось — товари мало хто купує, в ресторанах і кав'ярнях порожньо, що породило велике невдоволення відроджених з небуття непманів.

Невдача пояснюється дуже просто: здерши з західного сервісу барвисту форму, наші неграмотні більшовики-непмани так і не втямили його змісту. Щоб населення могло купувати їхні товари, валом валити до ресторанів та кав'ярень, треба, як повчав ще французький політолог минулого століття Консідеран (той самий, у якого Маркс списав «Маніфест...») — спершу дати населенню можливість заробити гроші, щоб воно мало за що ті товари купити і чим за послуги платити, а вже потім запрошувати його до крамниць і ресторанів, інакше вся та здирницька суєта — марна затія. Наші захланні непмани ще не втямили цього. Та й звідки їм набратися тієї тямки? Жодна країна не приступала до побудови держави, не вступала в ринок з таким дико низьким моральним рівнем суспільства, який ми маємо нині.

Повторюю не перший раз: наша біда в тому, що влада на цій землі ніколи не поважала людину. Рецидиви тієї непогаги тривають і не збираються щезати. В парламенті, уряді, засобах масової інформації триває тріскотня про гілки влади, про протистояння партій, конфесій і т.д., а про людину як ніхто не дбав, так і не дбає. Чимраз сильнішим стає враження, що український народ в Україні вже нікому не потрібний. Номенклатура (нова) й далі буде панувати й підгодовуватися з Заходу, а народ нехай собі мовчки вимирає. Він стає нерентабельним.

За прогнозами експертів відомого Римського клубу, якщо рівень піклування про народ залишиться таким і надалі, то до 2030 року в Україні виживе третина від нинішньої чисельності населення. Для прославленого у віках хліборобського краю більше населення не треба. Не рентабельно.

Україна стане незалежною тоді, коли остаточно вирветься з лабет цього «дегенеруючого» в бік капіталізму монстра, що нипає навколо неї, клацаючи хижими зубами, як голодний вовк навколо кошари. Відігнати його можна лише свідомою, патріотичною «одностайністю» отари, успішними економічними реформами, інтеграцією України в Європу.

Правда, з доморощених «авторитетних» бізнесменів, переважно не нашої національності, капіталісти вийдуть теж не наші, та ще й у першому поколінні, примітивні й не цивілізовані, на

рівні тих буржуїнів, котрих у 1917-му недалекоглядний Ленін, не послухавши застережень Маркса, що пролетарська революція має перемогти неодмінно у високорозвинутій країні, рвучись до влади по трупах у безнадійно відсталій країні, вирізав до ноги. Оскільки будь-який розвиток у природі чи суспільстві може продовжитись з того моменту, на якому він попередньо зупинився, то з 1917-го і почнемо. Значна частина наших капіталістів, часто вихідців з кримінальних структур, і без втручання Леніна ще переріжеться, перестріляється та передушиться при перерозподілі майна і сфер впливу, поки навчиться бути людьми. Так що нас чекають веселі часи...

Зрозуміло, що нові заводчики і фабриканти комуністами-більшовиками вже ніколи не стануть. Але совкову командно-адміністративну систему вони відродять, демократію розженуть, гласності заткнуть рот, — в цьому можете не сумніватися...

Тут життєвий досвід підказує мені: не перегинай палиці, наш щирий українець не терпить безнадійного «очорнення дійсності», лякається його, бо він від природи — оптимістичний ідеаліст і більше полюбляє нехай наївні, зате світлі перспективи. Будь ласка, будуть вам і світлі!

Можете не боятися, — хто би в нас не панував, Україна не втратить незалежності. Така загроза ще не минула, але на цей раз зуби в неї вже не ті. Бо наші воріженьки не мають такої серйозної ідеї, аби нас знову захомутати. Більшовики такі ідеї мали: вони таки змогли переконати несвідомого українця брехнею, що самостійна влада — буржуазна до печінок і тільки мріє, як би ще більше загноби трудовий люд, що тільки радянська влада воістину народна і забезпечить йому свободу та добробут.

Тепер такої брехливої ідеї годі вигадати. Капіталізмом нас лякати якось не з руки, бо воріженьки самі капіталізуються, як бідний жениться, соціалізм ми вже бачили, неньки нікому продавати не збираємося, от і вкусити нема за що. Історія нас таки чогось навчила!

Не бійтеся, ні Президент, ні уряд не мають найменшого бажання повертатися до Союзу. На світі не було і нема випадку, щоб клан капіталістів однієї країни мав бажання віддавати свої прибутки

кланові капіталістів іншої країни. При соціалізмі ніхто власних прибутків не мав і панівній еліті було байдуже, з ким і в яку інтернаціональну дружбу вступати. Тепер їй це далеко не байдуже!

Отже, в капіталізмі і тільки в ньому запорука незалежності України? Ось така, Господи, логіка історії...

У попередньому розділі я неспроста переповів притчу Платона про нещасне плем'я, вигибаюче в холодному і голодному, забутому світом проваллі. В такому проваллі нині скніємо ми. І наші рідні комуністи — це ті жерці-ретрогради, що ладні скоріше згноїти нас в брудній помийній ямі, видушити в психушках, аніж випустити до сонця і добра, в науку до ліберальної демократії. Біда в тому, що на наступних виборах 1998 року вони і їх одностудці справді можуть перемогти. Але хай не дуже тішаться, бо життя наше не просто дурне, а ще дурніше, ніж вони собі гадають. Значну частину депутатських мандатів у лівих сил неодмінно перехоплять — просто викуплять! — так звані тіньовики. А вони аж ніяк не ліві! І лівими ніколи вже не стануть. В них є достатньо сил, аби не дати лівим повернути назад колесо історії. Президентові Кучмі нічого не залишиться, як легалізувати ті тіньові структури, згуртувати навколо себе й перетворити в надійну опору для збереження своєї влади та обраного шляху, на зближення України з демократичним Заходом. Отакі дивні перспективи виходу з ями.

А що ж наша інтелігентська братія? А нічого, «мовчить собі, витріщивши очі». Нема кому пояснити нам, українцям, «що ся з нами діє» в нашій рідній хаті. Нема царя в голові, нема провідника з «царським серцем», як казав Сковорода. Купка міністрів, парламентаріїв багатіє, паношиться, а народ убожіє і не знає, куди йому йти, що робити.

Уявімо собі, щоби Христос закликав народ жити смиренно, вдовольнятися найменшим, роздати майно бідним, а сам з апостолами нишком збагачувався, гріб золото і купався в шампанському. Або уявімо, що Мойсей вивів своє плем'я з єгипетської неволі, завів у пустелю, покинув на «виживання», а сам вкрав громадську касу і втік до Америки. Де би нині була християнська релігія і хто би знав того Мойсея?

Подібне сьогодні твориться з нашою незалежністю.

Що тут казати, Україна — загумінкова європейська країна. Бідна, відстала, занедбана. Історія знає випадки, коли такі країни вибивалися в люди. Виключно за умов, коли в них жив дружний, свідомий свого високого покликання народ, який на сплеску патріотичної хвилі, титанічними зусиллями, самопожертвою в ім'я національної ідеї сам себе підносив до цивілізованих висот.

Де наш дружний народ? Де наш патріотизм? Де самопожертва в ім'я національної ідеї? То ж на якому інтелектуальному і моральному ґрунті сьогодні, в кінці ХХ століття, будуємо нашу незалежну державу? Як не крути, а наша держава — нездорове, недорозвинене і брудне політичне формування. Багно, у якому найкраще почуває себе всяка нечисть.

Ми живемо в кримінальній державі, де перші особи лише грають роль дворецького прекрасної маркизи, котрий усі нещастя в її маєтку покривав бадьорими словами: «Всьо харашо, всьо харашо...»

Питається, хто має роз'яснити людям, як все це розуміти? Хто має допомогти їм знайти вихід?

Ох, як не хочеться думати, що кожен день наближає нас до межі, за якою бовваніє незмірна компрометація українства в очах і чужих, і своїх власних, дискредитація всіх його домагань та сподівань в справах національних, соціальних, економічних, культурних. На кого тоді звалимо свої біди і хто захоче слухати наших виправдань?

Чи можуть вівці сподіватися на вовче великодушне розуміння їхньої злиденності?

І знову першою в одвіті за нашу нещасну долю буде інтелігенція. Бо вона і тільки вона є носієм національної ідеї, головним агітатором і організатором національних сил.

Що ж має пропагувати, кого і для чого організовувати наша інтелігенція?

На моє переконання, перш за все потрібно визначити, чи є український народ і якщо є, то який він. Це не риторичне запитання. Чи є в нас мононація, зцементована однією кров'ю, історією, землею, мовою, культурою, традиціями? Такої мононації нема. Наш народ знищений. Розбратаний, розтоптаний, окрадений духовно і

генетично настільки, що лише дуже великі оптимісти можуть вірити в скорі його відродження.

ТРИ УКРАЇНИ. КОТРА З НИХ НАША?

За ментальністю населення ми нині в Україні маємо три України. Це — Україна Західна (Галичина), Україна Лівобережна (Слобожанщина) і Україна Причорноморська. Вікова колоніальна роз'єднаність цих регіонів породила такі глибокі зміни в психології населення, що його духовна єдність нині видається вельми проблематичною. До політичної згуртованості людей ще можна притягти — кого вдалими гаслами, кого силоміць за вуха, а от духовної і з могоричем не накинеш...

Я не один рік прожив у Донбасі і можу з усією відповідальністю стверджувати — це не Європа. Історично склалося так, що там зібралися люди, не народжені для західної законопослушності. Основна маса населення не має тут родового коріння, це наплив інтернаціонального шумовиння, вибракуюваного з інтелектуальних і культурних сфер різних регіонів. Характерна психологічна риса — побутовий волюнтаризм, визначальний життєвий принцип: моє бажання — закон. Хочу — роз'їжджаю по місту на танку, хочу — і п'ю пиво перед бочкою, а за бочку ходжу «відливати», хочу — і пристаю до чужої жінки на вулиці... Кому там не подобається? В морду захотів?

Тамтешні люди настільки не сприймають європейської законопослушності, що мало надії на їхнє переродження в найближчому столітті, скільки б Україну не приймали до різних Рад Європи, вони туди якраз нізащо не хочуть. І об'єктивно не можуть. Не мають від природи рецепторів для сприймання «гнилої западенщини». їм набагато ближча азійська вольниця, непокора і сваволя.

Якось у Чигирині на святкуванні 400-ліття від народження Богдана Хмельницького голова однієї обласної держадміністрації, дякуючи господарям за святковий концерт, сказав: «Похвально, що вам вдалося уникнути отієї западенщини...»

Такі ми люди: дякуємо одні одним за прірву, що існує між нами.

Культурній людині важко жити серед таких «патріотів». Мені, галичанину, наприклад, не раз здавалося, що я легше знайшов би спільну мову з культурним німцем, аніж з донбасівським українцем. Недарма психологи доводять, що люди скоріше сходяться на одному рівні культури, ніж на національних, професійних чи навіть родинних засадах.

Західний українець — антипод українця причорноморського. Він більш законопослушний, а тому важко сприймає «махновську» (скажемо так) степову вольницю. Він уже не розуміє її. З невеселим внутрішнім спротивом поглядає він і на зрусіфікованого слобожанина, на його змосковщене православ'я, як і той на «спольщеного» галичанина та його уніатство.

Усі троє хизуються один перед одним чужою, запозиченою в сусідів ментальністю: скажемо умовно, галичанин — польсько-австрійською, слобожанин — російською, чорноморець — татарською. А де ж тут наша ментальність — українська? Це як у тій байці — кривий хизується перед горбатим, а глухий перед німим... Чим тут хизуватися, люди добрі?!

Але є ще в нас Україна Центральна, що нині консервативно завмерла в роздумах-сумнівах, в який бік податися — на схід чи на захід? То вже, даруйте, достеменно як у глібівській байці: Лебідь, Рак і Щука тягнуть кожне у свій бік, а Віз (Україна Центральна) у дерев'яній задумі, по осі в багні, — ані з місця.

Хто має сказати людям, котра Україна наша, до котрої горнутися, куди йти — до Європи чи до Азії?

Ми велика європейська нація лише на папері. Дав би Бог, щоб із сорока мільйонів українців половина була щирими патріотами. Решта — то населення, інертна маса, яка зберігає смутну пам'ять, що колись була славним народом, несла в собі духовні цінності, доки не розгубила їх. А маса, на жаль, не має і не може мати цільної свідомості, живе буденними біологічними, економічними, побутовими інтересами.

Останім часом неокомуністи знову здійняли галас про миле їх серцю «народовладдя», про «народ як суб'єкт влади». Постає

кілька запитань: чи народ може керувати? Чи народ хоче і вміє керувати? Як свідчить світова соціологія, такі риси у нас ніколи і ніде не проявлялися. Бо як народ є суб'єктом влади, то хто тоді об'єкт? Якщо народ керує, то хто керований? Той же народ? Як цей абсурд практично може здійснюватись? Коли влада народу здійснюється сама собою, то навіщо тоді державна структура? А як є державна структура, то навіщо «народовладдя»?

З цих питань виокремлюються три логічних висновки.

Перший: неокомуністи політично неграмотні.

Другий: неокомуністи дуже добре все розуміють, але, прикриваючись популістськими гаслами про «демократичне народовладдя», підступно зривають побудову нашої незалежної держави як її найлихіші вороги.

Третій: неокомуністи мають народ за дурного і попросту пориваються знову загарбати владу над ним.

Котрий з цих висновків ближчий до істини, кожен розбереться сам.

Народна маса за своєю природою інертна. От у нас ніби негаразди, до критичної межі впав рівень життя — і що бачимо? Маса терпить мовчки — «може, так і треба?», самотужки дає собі раду, пристосовується до біди, мовчки шукає засобів до виживання, сподівається ліпших часів, але не організовується ні до боротьби з «ворогами», з незгодами, ні до протесту проти них. Терпляче чекає, що з'явиться рятівник, знайде вихід, виведе з ями.

Маса в нас яка є, така є. Вона не може замінити вождя, провідника, це не її функція, і вимагати від неї такої заміни нерозумно. Вона існує для того, аби йти за вождем, провідником, повелителем — на боротьбу, на бій, на смерть, на героїчну працю. Але тільки за провідником!

А провідника нема. Натомість на його святе місце набилася, напхалася інша маса (у нас же народовладдя!) — демократична, соціалістична, комуністична, кримінальна, ліберальна — якій, як і кожній масі, знову ж таки потрібен провідник. А його і тут нема. І знову на його місце набилася безліч самозванців. І так далі, немов у тій пісеньці «У попа була собачка...».

До речі, за світовою статистикою цивілізаційний рівень суспільства на вісімдесят відсотків залежить від провідної еліти і лише на 20 відсотків — від маси. Тобто, історична її роль в тих двадцяти відсотках — виплодити із свого середовища провідну еліту і слухняно йти за нею.

Каменярі теж спричиняються до побудови храму, — каже філософ Сковорода, — але не вони творці його. Храм будує той, хто виносив у голові його задум, склав проект, організував процес. Без нього всі плани, проекти, будівельні матеріали залишаться мертвою купою, а каменярі без роботи.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ. ВОНА Є ЧИ ЇЇ НЕМА?

Побудова держави дуже нагадує спорудження храму.

Оживити, покликати до будівництва Храму державності масу — історичний обов'язок інтелігенції. В який спосіб? Насамперед національною ідеєю державотворення. Якщо інтелігенція не усвідомлює цього, вона втратила інстинкт самозбереження, а очолюваний нею народ — право на незалежність.

На щастя, 1 маса, і інтелігенція — це люди, а в людей ніхто не може відібрати майбутнього, люди визначають його самі, з найтемнішого тунелю знаходять дорогу до світла. Той же історичний досвід вчить: маса може знову і знову кристалізуватися в мононацію навколо провідної верстви, — носія духу, «що тіло рве до бою, рве за поступ, щастя й волю».

Як би ми не тішилися черговою незалежністю, фактично ще не маємо повної незалежності. В нашій державі продовжують діяти колишні колоніальні структури влади, включно з Верховною Радою, які мусять бути замінені суто українськими державними структурами. Далі де-факто діють у нас сталінські закони, тільки твориться нова конституція. Ми залишимося в цьому абсурдному стані напівдержавності, доки не замінимо старі колоніальні структури сучасними європейськими структурами, що водночас відповідатимуть історичним, національним інтересам, психологічним і культурним традиціям українства.

Найтрагічніша помилка української демократії — відмова від суду над комуністичною ідеологією, над більшовизмом. Не зуміли показати народові міру відповідальності комуністичного режиму за розгром нашої нації і тепер змушені ту відповідальність ділити або й взагалі брати на себе. Послухаєш декого з ораторів, то виходить, що В. Пинзеник винен у провалі економічної політики Щербицького...

А відповідних прикладів історія дала нам немало. Після Нюрнберзького процесу німецький народ дружно відмовився від ідеології фашизму, по недовгих роздумах так само дружно перейняв ідеологію лібералізму, дружно взявся до праці — і нині процвітає.

Ми, українці, одного разу — під час референдуму 1 грудня 1991 року — так самісінько дружно відвернулися від Союзу. На більше нас, на жаль, не вистачило. Не готові ми, як німці, до свідомого, без зволікань, вибору потрібної ідеології — і на п'ятому році незалежності живемо в ідеологічному вакуумі.

Тих вакуумів у нас нині не менше, ніж «баньок» на спині простудженого. Ми живемо у вакуумі економічному, вакуумі фінансовому, вакуумі освітянському, культурному, релігійному. Ми ще себе не «знайшли».

Так, нам усе доводиться починати спочатку. Ми не знаємо, який спосіб господарювання вибрати, як перейти до ринку, як приватизувати майно, землю, як відродити Українську церкву. Однак це ще півбіди. Але коли ми не знаємо, яку державу будувати, яку ідеологію сповідувати, якою дорогою іти в завтрашній день — то це вже повна біда.

Зрозуміти це дуже просто: якщо не виробимо власної життєздатної ідеологічної доктрини, того, що, кому і як робити для врятування й утвердження нації, то (ідеологія не терпить порожнечі) неодмінно знайдеться «старший брат» і накине нам на шию хомут своєї доктрини. Невже забули, як це робиться?

«Політика — це доля» (Наполеон). Без політики, як без Бога, — ні до порога. Духовною ж основою політики завжди виступала ідеологія. Без сумніву, політична культура України не вища від її загальної культури: в колоніальних умовах народ не мав права на її розвиток і, чесно кажучи, було йому не до того. Тому нині ми

змушені відкривати для себе ідеологічні істини, що вивчаються у світі в середніх школах.

Хто, приміром, серед нашого оточення може чітко пояснити суть поняття «національна ідея»? Адже йдеться саме про ідеологію нашого державотворення! І включає вона в себе і національний менталітет, і нашу історію, і традиції, мову, культуру, освіту і національну специфіку народного господарства, і церкви, і виховання молодого покоління. А ще що? Як же ми, інтелігенція, будемо підносити державницьку свідомість народу, коли самі плутаємось в розумінні «доленосних» політичних істин.

Більше того, чимало надто прогресивних наших поступовців у дискусіях про національну ідею незмиренно накопичують губу: навіщо, мовляв, ті раритети! Нині в світі вигасає ера національних ідеологій, а натомість настає ера ідеології грошей, ідеологія прагматизму і вигоди. (Воно і справді так). Чи не краще відразу перескочити в нову ідеологію, аніж закисати на старій?..

Люди добрі! Невже ХХ століття нас нічого не навчило? Хіба ми не перескакували з феодалізму в комунізм, а з тоталітарного соціалізму в необмежену демократію? І що маємо? Невже не усвідомили, що історія не терпить стрибунів, а знову і знову повертає їх до того періоду, звідки вони вискочили, як повернула і нас до первісного капіталізму, котрий ми, якби були розумніші, преспокійно пройшли б ще на початку століття разом з багатьма розумними народами.

Суспільство — це немов би живий організм, воно має свій час народження, дитинства, отрочтва, юності, молодості, змужніння, далі — тривалий літній період і старість. Періоди ці взаємозв'язані, зміна настає тільки після повного визрівання попереднього, тому ні скоротити їх, ні перескочити неможливо, як неможливо молотити зелене жито, що не заколосилося й не дозріло, чи змушувати курча нести яйця, бо то дурного робота.

Так, ми відстали від розумних народів, що спокійно, розважливо треба визнати, не впадаючи у відчай і не вдаючись до авантур. Бо тут нічого не вдієш. Ми прийдемо до новітньої ідеології гроша значно пізніше, від інших народів, бо така вже наша доля. Прийдемо тоді, як свідомо, цілеспрямовано і дружно будемо

робити все для того, аби в наших головах і душах утвердилися і визріли основоположні принципи суспільно-політичного розвитку людства, коли інтелектуально, духовно і морально доростемо до рівня вимог сучасної цивілізації, враховуючи й те, що і вона не стоїть на місці.

Правда тут одна: чим менше у нас буде єдності, згуртованості і цілеспрямованої праці, чим більше розбрату і гризні, спекуляції Україною за мерзенний гріш, тим пізніше прийдемо до мети або й не прийдемо взагалі. Так от: для цієї єдності і цілеспрямованості й потрібна цементуюча народ українська національна ідея. Здається, нині це навіть коні розуміють.

Як відомо, сучасна політологія виділяє такі основні типи ідеологій: комунізм, фашизм, націоналізм, консерватизм, лібералізм, соціальна демократія, релігійний фанатизм та інші.

КОМУНІЗМ. Чи може хоч один сучасний український комуніст дохідливо пояснити, що за ідеологію він сповідує і в чому причина її катастрофи в світі? І раніше цього ніхто не міг відкрито сказати людям, і тепер мовчать. А суть і причина прості: історично, об'єктивно несправедлива абсолютизація одного класу — в даному випадку робітничого. Все для гегемона! Насправді, для тих, хто самозванцем править від його імені. Що стоїть на заваді — до повного знищення!

Спочатку винищили буржуазію: «Всіх панів до д'ної ями...» Мало. Взялися за клас селянства. (Ленін і Сталін ненавиділи селянство не з особистих антипатій, а тому, що того вимагала ідеологічна доктрина). Потім за попів, за інтелігенцію. Всі класи, прошарки — геть! До стінки, в Сибір, в тюрми, в табірний пил! Дорогу гегемону — найгуманнішому класу!

Та дуже скоро — вже під час першої п'ятирічки — з'ясувалося, що робітничий клас, відверто кажучи, не може управляти державою (бо маса, як ми знаємо, взагалі до цього непридатна). Так само, як і буржуазія без робітничого класу, як селянство без інтелігенції та робітництва. Коли від дерева відрубати коріння, гілля і цвіт, то від стовбура Годі чекати плодів.

Такий класовий фашизм не міг мати підтримки в людських серцях. Отже, існувати довго не міг. Цю просту істину мав би усвідомлювати кожен українець.

ФАШИЗМ. Відрізняється ВІД комунізму тим, що абсолютизує не класові, а расові інтереси. Комунізм нищив «зайві» класи, фашизм — «зайві», «нижчі» раси. Ні до Божих, ні до загальнолюдських цінностей такі ідеології не належать.

НАЦІОНАЛІЗМ. Дуже актуальна ідеологія для України. Має в народі глибоке біологічне й духовне коріння. Генетичний «націоналізм» притаманний всьому живому на землі, — це природний інстинкт самозахисту інтересів і самозбереження. Яскравим «націоналістом» є півень, що дзвінким голосінням постійно підтримує контакти між представниками свого виду.

Природний націоналізм лежить в основі святого для кожної людини почуття патріотизму. Такий націоналізм був притаманний, наприклад, бандерівцям, коли малописьменні сільські хлопці й дівчата, не знаючи жодних ідеологічних теорій та доктрин, жертвували життям, захищаючи свою хату, село, землю, право любити рідну Вітчизну і бути в ній вільною людиною. Нам би сьогодні хоч трохи такого патріотизму!

Не бідна Україна і на теоретиків націоналізму, серед яких — Грушевський, Махновський, Донцов, Яворницький, Юрій Липа, Липинський. Чільна засада націоналізму: людина народжується вільною на своїй землі і ніхто, крім Бога, не має права перетворювати її в раба. Людство ще далеке від досконалості. Навіть наше ХХ ст. відійде в історію, як продовження дикунських часів, коли сильний мав право сідати на шию слабшому і робити з нього раба.

Треба сказати, що в передових західних країнах ідеологія націоналізму непопулярна. І зрозуміло чому. Населення цих країн не знало колоніальної залежності, не має досвіду боротьби за незалежність, навпаки, ці країни самі були імперіями, колонізаторами і як могли, душили пригноблені ними народи. А тому, як кажуть в Україні, ситий голодного не розуміє. Ми ж належимо до голодних...

Український націоналізм не прагне вивищення українців над іншими націями — де нам до того! — він прагне лише рівних з іншими прав для українства через створення самостійної Української держави.

Головна цінність націоналізму — нація.

КОНСЕРВАТИЗМ. Для нього характерна тенденція до збереження традицій, культури, мови, історії, повага до людини, до ролі провідної верстви в суспільстві. Головною цінністю консерватизму є держава. Потім — нація, сім'я, релігія. Теж цікава для нас ідеологія.

ЛІБЕРАЛІЗМ. Абсолютизує інтереси особи, яку розглядає як найвищу цінність. Основні концепції — демократична держава, громадянське суспільство, приватна власність, вільне підприємництво, права людини, взяті на озброєння передовими націями, дали найкращий ефект в їх економічному, соціальному, культурному розвитку, про який ми можемо тільки мріяти.

СОЦІАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ. Це рівність людей, хоч і всупереч природі, причому рівність не лише можливостей, як у лібералізмі, а й умов та результатів діяльності. На відміну від лібералізму, соціальна демократія відводить державі велику роль у регулюванні суспільних процесів та управлінні економікою. Це та демократія, яку пропагує наш парламент і яка гальмує процес реформ, перехід до ліберального багатого і культурного суспільства західного типу.

Одначе класичні ідеології в сучасній практиці не існують в чистому вигляді, вони або доповнюють одна одну, або їхні основні цінності тісно переплітаються між собою. Тому нам за орієнтир на даному етапі чи не найбільше може послужити ідеологія НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ. В умовах недостатньої сформованості власної держави вона надзвичайно доречна. Ця ідеологія поєднує цінності лібералізму, консерватизму, соціальної демократії і ставить собі за мету здійснення цих цінностей в національній демократичній державі європейського типу. На засадах І.франка вона ставить перед кожним з нас чітку вимогу: спочатку ти українець, а потім — соціал-демократ, ліберал чи консерватор. Це той поріг, від якого чесний українець-патріот може сміло пускатися в бурхливе політичне море.

Під таким кутом зору ми легко можемо розглядати обличчя наших сучасних політичних партій.

ПОТРІБНА ПАРТІЯ УКРАЇНЦІВ

Компартія намагалася зробити свою ідеологію привабливою для різних верств населення і брехливо вписувала до програми проблеми прав людини, розвитку особи, цінності ліберальні, соціал-демократичні, навіть псевдонаціоналістичні. Та хто знав практику партії, той бачив її справжнє обличчя — люту ненависть до цих цінностей, параноїдальне прагнення нищити їх, де тільки можна. Своєї людинозневажальної суті компартія не змінила і сьогодні, хоча несприятливі для неї часи змушують ще більше підфарбовуватися в ліберальні тони.

Українська Республіканська партія (УРП) за своєю програмою виглядає національно-демократичною партією, що бореться за втілення кращих ідей націоналізму, лібералізму, соціал-демократії і консерватизму. Але на ділі вона при виборі між людиною, нацією і державою на перше місце завжди ставить державу як найголовнішу цінність. Така абсолютизація держави засвідчує, що УРП є класичною консервативною партією. А от УКРП (Українська Консервативна Республіканська партія), незважаючи на назву, на ділі має дуже мало спільного з консерватизмом. Це типова праворадикальна партія.

Посередині між УКРП і НРУ утвердився Конгрес українських націоналістів (КУН). За програмою, здається, він близький до Руху і виглядає цілком пристойною національно-демократичною організацією. Однак в його практиці чимраз більше проглядаються елементи правого радикалізму, самоізоляції від інших національно-демократичних сил.

На більш виважених національно-демократичних позиціях, чи не найнеобхідніших сучасному українству, стоїть НРУ, який вдало, без перегинів увібрав у свої програми і демонструє в практичній діяльності краще з того, що можуть запропонувати сучасні ідеології.

Однак усі наші партії мають суттєвий недолік — вони немов би зупинилися в розвитку. Таке враження, що вони раз і назавжди

вирішили кадрові питання, проблеми масовості, поділили між провідниками керівні крісла, самоізолювалися від громадськості — і більше їм нічого не потрібно.

Не треба — то й не треба. І громадськість відповідає їм «взаємністю». Але ж це не вихід!

Політично свідома інтелігенція провідних партій — це голова нації, що дає їй силу, надійну орієнтацію на дорогах історії. Тому вороги завжди били цю голову по голові, бо то був найефективніший спосіб, щоб розкласти народ, змусити його забути про свою честь і гідність, обернути в безголову слухняну масу. Але то було колись! А тепер пора настала ті голови «відпарити» від побоїв, відмити від скверни, щоб вони змогли знову гідно виконувати свою історичну місію.

Сьогодні в Україні маємо в середньому 48 політичних партій. Кажу «в середньому», бо нам цілком вистачило б двох-трьох партій, а без решти можна обійтися, оскільки ще невідомо, чого від них більше — користі чи шкоди. Дехто може обуритись: а де ж демократія, де плюралізм? Відповідь моя така: ми ніколи не були дружною, спаяною однією ідеєю, монолітною нацією, за що нас дуже любили вороги, і своїм багатопартійним ярмарком тільки тішимо недругів, що й тепер розумнішими не стали.

Ось свіжий приклад безголів'я. Окремі політикани й газетні борзописці, хто неусвідомлено, а хто й з підступним умислом, ставлять українських патріотів-націоналістів в один ряд з іншими політичними партіями і гамузом валять на них вину за наші негаразди. Нерідко читаєш чи чуєш: у Києві або Одесі відбувся з'їзд (конференція) соціалістів, відтак демократів, лібералів, а ото нещодавно — націоналістів. Яка між ними різниця? Ніякої, хіба що націоналісти найбільше галасують...

Чи не робиться це для того, щоб шельмувати справжніх патріотів, кинути на них тінь підмоченої репутації інших партій, спрямувати озлоблення обивателів, нібито в подорожчання ковбаси винні насамперед націоналісти. Мовляв, дивіться люди, всі ті партії ставлять свої амбіції поверх загальнонародної справи, а націоналісти — найвище.

До якого блюзнірства треба опуститися, аби підкидати людям такі висновки! Невтямки недотумкуватим чи продажним хохлам-борзописцям, що націоналісти — не партія. Що це Український Народний Фронт! Єдина свідома національна сила, яку ще маємо. Українець може бути за переконанням соціалістом, демократом, лібералом, це його особиста справа, але якщо він не патріот свого народу, не носій національного духу, ідеї, то він Україні, що зводиться з колін, потрібен, як байдужий обиватель з юрби перехожих — не більше.

Соціалістів, лібералів, демократів усіх мастей не бракує в жодній країні. Українські патріоти-націоналісти єдині на світі. Викиньмо ще їх з нашого життя — і зостанеться юрба безбатченків. Принижувати їх роль в національному відродженні, ставити в один ряд з іншими миршавенькими партійками, піднімати на сміх, звинувачувати в нинішніх негараздах — це все одно, що піднімати на сміх і звинувачувати весь наш народ в його прагненні до незалежності.

Україні нині потрібна одна партія — ПАРТІЯ УКРАЇНЦІВ. Вона мала б об'єднувати тільки етнічних українців, перевірених на ділі патріотів-державників, чесних, порядних людей з інших партій і рухів в одну могутню політичну силу, підпорядковану великій меті — відродженню української державності і нації. Вона мала б увібрати в свою програму все краще з програм націоналістів, консерваторів, лібералів, соціал-демократів і не гризтися за частковості, що головніше — нація, народ, держава та хто дорожчий — держава чи особа, стрижеш вони чи голені, а згуртувати свої зусилля в цей критичний для нашого виживання взагалі час на воістину найголовнішому — відродженні нації, зміцненні держави, їх розквіті і визнанні у світі.

Великий народ, що зводиться з колін, повинен мати велику партію, здатну звести його з колін. Партія українців всупереч українській розхлябаності мала б будуватись на засадах залізної дисципліни, спартанської моралі, мусить мати свою службу безпеки, щоб до неї, як майже до всіх інших партій, не проникали всілякі пройдисвіти, провокатори, а то й ворожі агенти і не розкладали, не запаскуджували її, останню нашу надію, із середини нам на ганьбу, а

ворогам на потіху. І в члени партії слід було б приймати людей по-українськи — на сходах громад і зборах колективів, аби не проникали в неї всякі «блатняки».

Партія українців мала би сама виховувати своїх майбутніх борців з дитинства, тобто мати дитячі, юнацькі, молодіжні організації. «Ай-я-яй! — зарепетує дехто. — Ми це вже проходили: жовтенята, піонери, комсомол!..»

Не говоріть дурниць, панове, і не тіште своєю дурістю ворогів. Жовтенята були чий? Ленінські — не наші. Піонери — ленінські, комсомол ленінський — все не наше. Але ж є різниця між тим, що потрібно ворогам і що потрібно нам, чи нема? Наші діти нарешті мають бути дітьми України! І молодь має бути молоддю України! Хто не бачить цієї різниці, той, видно, не бажає, щоб Україна мала своїх дітей, свою молодь. Недруги, звісно, дуже не хочуть цього, але нам пора власну голову мати.

Скажіть, хіба то не абсурд, що держава не має молодіжної політики? Що ж то за держава? Читаю в газетах: у Києві створене якесь ліберальне об'єднання молоді (ЛОМ), до складу якого увійшли молоді українські маоїсти, троцькісти, опортуністи. Таких об'єднань Україні взагалі не потрібно! Ніби мало нам своїх ідіотів, то ще будемо годувати чужий непотріб? Цікаво знати: китайська молодь виховується на ідеології Петлюри? Правда, смішно й запитувати? А де ж наша національна гідність?

Українські діти, підлітки, молодь мають і повинні виховуватися в українському національному дусі, на ідеологічних засадах Хмельницького, Сковороди, Шевченка, Франка, Лесі Українки, Грушевського, Винниченка, Петлюри, Донцова. Це наше право і наш обов'язок перед історією.

Розв'язати більшість політичних проблем дуже важко, майже неможливо, коли трудові колективи й надалі залишаться поза політичною освітою. Пригадайте: раніше в них хазяйнували партійні, профспілкові, комсомольські організації — щомісяця збори, щотижня політінформації. Для більшості все те було чуже, неприйнятне, але робота йшла! Тепер же в колективах нема навіть своїх національно-демократичних осередків. Порожнеча, тихе болото, нікому нічого не треба. Люди покинуті на брехливе

московське телебачення, порнографічні газети та абсурдні чутки. Але ж у кожному колективі є інтелігенція, чому б їй не створити політичні осередки, не вести методичну роз'яснювальну роботу, щоб люди не бігали по мітингах слухати крикунів, не знаючи, кому вірити. Це ж обов'язок політичних партій!

Та не буду себе дурити, мої сподівання марні, ніхто Партії українців не заснує, в колективах з людьми працювати не буде, бо ми вміємо лише порпатися, як казав Франко, на своєму політичному смітнику — і тільки...

Натомість передбачаю звинувачення в необільшовицьких методах політосвіти, мовляв, де ж тоді демократичні свободи особи, її право самій вибирати, кого слухати, як, наприклад, у Франції... Люди добрі! Україна ніколи не підніметься з колін, коли кожен з нас буде жити своїм Богом. Давайте спершу зробимо її такою ж незалежною, багатою, авторитетною в світі, як Франція, а вже потім почнемо заглядати за куцими воронами на французькій вербі.

Та, бачиться, декому братися до такої праці просто лінки. Не раз доводиться чути від окремих «демократичних» голів виконкомів та адміністрацій: нема повноти влади, коштів, піду з тієї посади геть, нема за що її триматися.

Не знаю, як хто, а я дивлюсь на такого керівника і думаю: була б у тебе більша влада та кошти, то ти хіба більше накрив би, але зробив би не більше. Бо ти не патріот. Ти нічого й не робиш, аби та влада була, «хоч синам, як не собі», ти не дбаєш про Україну, а лиш про себе в керівному кріслі...

Відомий грузинський співак В. Кікабідзе в газетному інтерв'ю розповідає про себе, що три роки живе в Тбілісі без світла, тепла і води, їжу готує на керосинці. Міг би тепленько влаштуватися за кордоном, діаспора обіцяє підтримку, але не може покинути в біді свій народ, який вірить йому, бере з нього приклад терпимості в ці важкі часи,

Україні б таку інтелігенцію! Адже ми ще не знали справжньої біди і, дай Боже, щоб не знали ніколи, але як не матимемо власних Кікабідзе, то де гарантія, що... Так, ми не маємо гідних провідників, тому за відсутністю іншого виходу інтелігенція просто змушена замінити їх на кожному, як кажуть, робочому місці.

Замінити не байдужою присутністю, а тяжкою, жертвовною працею. З нашої нинішньої злиденної аморфності без самопожертви не вирвемось. Відроджувати націю доведеться не чиновницьким крутіством та мужицькими хитрощами, а надлюдським напруженням усіх душевних сил, бо ніде на світі воля не була здобута без жертв.

Відомий факт: литовці в попередні зими не мали чим опалювати житла, страшенно мерзли, але казали: ми спалимо дорогі меблі та килими, а не будемо просити в Москви газу, доки самі його не заробимо. Цей народ вартий незалежності.

А той патріота Іван з галицького анекдота, що залюбки готов віддати за самостійну Україну корову та коня, бо він їх не має, але нізащо не віддасть свині, бо має її, незалежності не вартий, оскільки не заслуговує її. А потрапивши назад під колоніальний аркан, неодмінно позбудеться й улюбленої свині, бо він її теж не заслуговує мати.

Чи усвідомлює інтелігенція неминучу небезпеку для незалежної України з боку колишніх панівних тоталітарних сил? Марно гадати, що вони не планують реваншу. Шоковані заборонаю діяльності компартії, всеукраїнським референдумом, визнанням цілим світом наших людських прав, вони тимчасово, до слушної пори стихилися, осмислюють своє становище. Нема сумніву, що підпільні обкоми та райкоми діють. А за їх спиною — мільйони колишніх компартійців з квадратними щелепами, мільйони працівників раніш престижного військово-промислового комплексу, «п'ята колона», маса розчарованих, котра піде за тими, хто більше наобіцяє...

Справді, кого в нас більше: демократів чи кадебістської агентури? Що Україна може протиставити тим темним силам? Кволий Рух, дрібненькі самостійницькі партійки? Дивуюся, як їх слабкість не спровокувала ще напад з боку злобно цілеспрямованих, вишколених на розбоях та провокаціях більшовицьких вовків. І як довго вони будуть вагатися?

Ми, українці, ніколи не йшли війною на сусідні народи — це історичний факт, але ми і не вміли захищатися від чужих нападів

— і це ще більший факт. Не зуміли відборонитися ні при Хмельницькому, ні при Мазепі, ні при Центральній Раді. Досить було якогось паршивенького жандармського підполковника Муравйова з кількома тисячами голодранців — і Київ здався без бою. Ми і сьогодні не вміємо захищатися.

А тим часом Росія не збирається миритись з розпадом імперії. Для сліпих і глухих скажу: придивіться й прислухайтесь уважніше і ви побачите, що після розколу Союзу вона не переставала воювати і проливати людську кров. Жодного дня! Треба було їй загнати в СНД Азербайджан — вмиль повернула проти нього вогонь в Карабаху. Треба було накинути той же аркан на шию Грузії — тут вам в осетинів та абхазців, як з казки, появилися танкові й авіаційні дивізії. Треба було прилякати Молдавію — як грім, вдарило Придністров'я. І далі Росія займається своїм улюбленим ділом в Чеченії, Таджикистані. Звідси витікає логічний висновок: треба буде їй приборкати Україну, привід знайде! Як не в Криму, то в Донбасі — стежки знайомі.

От чого можна не боятися, це самих себе. Як би українцям погано не жилося, вони проти власної держави, такої дорогою ціною здобутої, можливо, в останній раз, громадянською війною не підуть. Є тут історична закономірність. Ті ж грузини, вірмени живуть ще гірше, ніж ми, проте не бунтують. Як і казахи, литовці, молдавани. Те ж саме і в країнах колишньої соцспівдружності. У Польщі, приміром, в роки «шокової терапії» робітники тачками вивозили за ворота підприємств функціонерів «Солідарності», але за зброю не бралися, громадянської війни не розпалювали. Причина зрозуміла навіть цапові — ніяка війна не поліпшить добробуту народу.

Боятися треба провокаторів, щоб десь у Харкові, Харцизьку чи Красноперекіпську не організували чергового ну дуже вже Українського Народного Уряду (УНУ), звичайно, без українців, як і в попередні рази, і не покликали на допомогу нового «Муравйова». Росія завжди любила ошаслилювати слабші народи своїми багнетами...

При слабких силах нашої державності інтелігенція ні в якому разі не повинна ігнорувати роль церкви, як це вона немудро

робила раніше, а свідомо взяти її у свої соратники в ділі відродження нації. На відміну від освітянщини, церква, насамперед уніатська, проявила більше мужності в опорі духовному поневоленню народу, вона не знаходила в більшовицькій доктрині нічого, окрім розперізування найнижчих інстинктів юрби.

Звичайно, церква не може опускатися до ролі політичної партії, але вона завжди мужньо боролася проти зарази і гнилі в нації, бо занепад останньої призводив лише до занепаду християнської моралі.

Нашим патріотам корисно було б знати, що стародавня українська церква не стояла на позиціях всепрощення, категорично відкидала милосердя до окремої людини, коли це загрожувало лихом цілому суспільству. Видатний церковний діяч Феофан Прокопович писав, що «єритикам полезно есть умерти». На таких же принципових позиціях непохитно стояв Іван Вишенський. Наша давня церква невідступно прагнула зберегти духовне здоров'я нації, закликала «відсікти гниле галуззя порока, щоб не заразилося ціле дерево». Підкреслюю, до цього закликала всеблага церква!

Саме така церква і потрібна нам у цей смутний час. Не так важливо, яка конфесія матиме більшу прихильність, але в роки відродження нації надзвичайно важливо, аби церква була українська.

Чи свідомо цієї місії інтелігенція?

Отже, висновок: національна ідея — заводна пружина державного механізму. Не заведемо пружини, не працюватиме механізм.

Сковорода порівнював державний устрій з годинником, що йде тоді, коли всі його блоки у своєму взаємозв'язку і взаємопідпорядкуванні працюють на одне завдання. Коли ж такого взаємопідпорядкування нема, стрілка історії не зрушить з місця.

Україна сьогодні — це той годинник, де частина блоків механізму назавжди заіржавіла, а частина намагається «цокати» сама по собі, без огляду на те, що годинник стоїть...

КОМУНІЗМ + КАПІТАЛІЗМ + УКРАЇНЕЦЬ =?

Дуже непроста проблема: чи готовий наш народ до відродження капіталізму? Чи змириться інтелігенція з тим, що нею знову керуватимуть розбагатілі ковбасярі та булочники? Освітянщина змириться...

Як на мене, то з цими людьми ніколи вже не зійдуся. І не совкове виховання тут завинило. Навпаки, завинили ідеї Ніцше, Зомбарта, Шпенглера, Донцова — антиподів совковості, а вони торгашів у духовному аспекті ставили нижче смердів...

Однак не треба панікувати, нині ми повертаємось не до капіталізму, як дехто думає, тим більше, не до імперіалізму, як нас брехливо дехто лякає, ми взагалі не повертаємось ні до чого, а лише знову доганяємо передові країни, які, доки ми, вірніше, доки нас експериментували з соціалізмом, далеко пішли вперед в історичному розвитку. Жодних повернень, тільки ще одне доганяння нас чекає — ще важче, ніж горезвісне доганяння Америки щодо молока і м'яса на душу населення.

Образно кажучи, майбутнє — не в поверненні до традиційного українського хутора. Як засвідчує історія, селянські нації — це відсталі й голодні нації, а нації, в яких селянство майже щезло, замінено сучасним фермерством, - це нації, де щез голод.

Що ж буде, як схрестити комунізм, капіталізм з ментальністю українця? Не знаю. Зате переконаний, що котрийсь зі складників тут зайвий. Або комунізм, або капіталізм, або українець.

Україна стане повністю незалежною тоді, коли кожен українець буде незалежним на власній землі, власному підприємстві, у власній господі. Тобто, коли економіка стане українською.

Хто розтлумачить людям, як це зробити? Закласти ферму, купити магазин, підприємство, контору, взяти в банку кредити під проценти — започаткувати своє діло. Бідолашні соцтабірні робітники, колгоспники, службовці, ми ще й уявити собі не можемо, яке то щастя — бути самому собі господарем, бути вільним, ні перед

ким не гнутися, не звітувати, не вислужуватися, нікому не догоджати і нікого не боятися, а бути самому собі головою, начальником, генеральним директором і президентом. А ще бачити плоди рук своїх, які щодень — то кращі, бо лише вільна праця — захоплююча і продуктивна. Звичайно, є в народі самородки, — вони усвідомлюють це і без спеціальних знань, та починати найважче і розраховувати на «маяків» — соціалізмом доведене глупство. Зробити економіку українською можуть лише згуртовані національною ідеєю українці.

Передбачаю також, що кмітлива, спритна, честолюбна освітянщина може впоратися з цим завданням навіть краще, аніж взаправдішня інтелігенція.

Що ж потрібно розтлумачити людям, аби не втратити шансу, що його нам дала історія? Перш за все чи є в нас сили, що хочуть кардинальних економічних перетворень. Ви вірите, що такі сили в нас сьогодні є? Я ні. При існуючих Верховній Раді та Уряді будь-які зміни будуть спаплюжені до невпізнання.

Недалекі люди твердять: не можемо приватизуватися, бо не маємо ще правового захисту, ось створимо правове суспільство, тоді й ... А хто його хоче створювати, рветься засновувати і на якій основі? Треба роз'яснити людям: доки в нас не буде вільної, недоторканої, священної приватної власності — не буде й правового суспільства. Приватна власність — матерія і дух цивілізації. Без неї закон бездіяльний.

Денаціоналізація реальна тільки разом з деколективізацією. Колгосп — більшовицька община, артільний спосіб господарювання, який навіть Енгельс (!) класифікував як татарський. У східних областях України це лихо вкоренилося невідворотно. В західному регіоні ще збереглися кволі спогади про власну землю, на них вся надія, однак і тут вже мало хто хоче брати землю у свою власність.

Старожили села Петрикова, що під Тернополем, розповідають: після війни, коли організовували колгосп, у сільраді майор-кадебешник бив одного впертого середняка, що ніяк не хотів віддати в артіль землю. Втомившись, спересердя, кинув у вічі нещасному: «Дурний, ти, Іване, дурний! Нині тебе б'ють, що не

хочеш віддати землю, а прийде час, твого внука проситимуть, щоб забрав її назад». Далекоглядний був майор.

Нині всі ахають: село гине! А хто його знищив, як не «переваги колгоспного ладу»? Ці «переваги» знищили селянина і морально, і фізично.

Справді, хто нині в колгоспі добре живе? Це тільки його голова, що розпоряджається громадським майном, як своїм власним, кілька його «півголоваків» і ще купка злодіїв, пов'язаних спільними крадіжними інтересами. Решта тримається колгоспу, бо там можна красти. Всім потрохи: зерно, картоплю, городину, корми для власної худоби... Так можна жити тимчасово, скажімо, після війни, голодомору чи потопу, — рік, п'ять, не більше, але це ніяк не може стати постійним способом життя цілого народу, його дітей і внуків. Нормальні люди, християни, так не живуть. І ми так жити не будемо.

Від тих колгоспних злиднів у нас уже полуді на очах, ми втратили здатність бачити, як нещасно виглядаємо порівняно з іншими європейцями. Якби можна було подивитися, скажімо, на наші ферми очима західноєвропейського фермера, що би ми побачили? Бруд, гній, сморід, а серед того бруду якихось темних, згорблених істот, що живуть разом з худобою, ніби якісь мутанти, придаток до стада, ніби вихованці будинків-інтернатів для розумово відсталих. Вони давно звикли до того, що худоба голодна і хвора, звикли до її реву. Самі такі ж голодні і хворі, від худоби відрізняються лише тим, що не ревають. На одній з ферм, де утримувалися коростяні телята, я запитав телятницю, чому того молодняка ніхто не охороняє, і почув байдужу відповідь: «А, кому воно потрібне...»

«Переваги колгоспного ладу» настільки в'їлися в печінки селянинові, що демократичні свободи незалежності він нерідко сприймає як свободу від роботи взагалі. Раніше була команда, доводилося й вдосвіта встати, і пізніше лягти, і вдень щось таки робити. Тепер встаю, коли захочу, лягаю, коли хочу, а робити задарма, по півроку без заробітної плати, — нема дурних. Свобода!

Та й для кого старатися? Земля на селі державна, господарка громадська, робота — «на договірній основі»...

І з такими аморальними структурами сільського господарства, з такими деградованими людьми претендуємо на місце в Європі!

Так далі жити не можна. В українському селі не повинно бути артілі неробів. Не треба організовувати масового повернення з міста колишніх сільських утікачів, ні відбирати паспорти в молоді, аби не мігрувала. В сучасному цивілізованому селі взагалі мало людей. Досить кільканадцять родин економічно грамотних фермерів, кілька десятків їх компаньйонів та доброї техніки, і заробітки в них мають бути значно більші, ніж в городян. Ось і весь секрет.

Інтелігенції доведеться потратити немало нервів, щоби розумно замінити колгосп — цей табірний харчоблок тоталітарної системи — фермерством, кооперативами, агрофірмами.

Можливість така є. Нині в кожній області маємо тисячі учених агрономів, досвідчених зоотехніків, економістів, інженерів. Це кадри, цілком здатні підняти село на цивілізовану висоту.

І процес цей уже пішов. У львівському селі Кульчиці селяни на загальних зборах ліквідували колгосп, а всі свої паї віддали в оренду найбільш авторитетному фермеру. Зрозуміло, це тільки початок відмирання колгоспів.

Чи має наше фермерство майбутнє, чи це тимчасове явище? Безперечно одне: фермерам ще доведеться пережити смугу соціальної напруги в селах, коли селяни запитають, чому це їм, нерідко чужакам у селі, в якихось чиновницьких кабінетах видано відразу по сто, двісті й більше гектарів, а корінним жителям не вистачає землі на мізерний пай. Ми ж бо українці!

На мою думку, у нас збережуться фермери — досвідчені, авторитетні хлібороби, яким люди довірятимуть і здаватимуть, як у тому селі Кульчицях, свої земельні паї в оренду. Лише кращі, здібніші з них з часом, коли земля стане товаром, викупивши наділи в невдах, зможуть вважатися справжніми фермерами.

Аграрна реформа тільки почалася, а вже проглядає в ній вкрай небажаний перегин: ми занадто захопилися самим процесом приватизації землі, та зовсім забуваємо про нинішній стан і подальшу долю продуктивних сил. Таке враження, ніби нас цікавить

тільки, щоб якскоріше розділити і роздати землю, а далі хай хоч трава не росте.

Але якщо одночасно не подбати про забезпечення сільськогосподарського виробництва сучасною технікою, технологіями, досягненням науки, то всі ті клаптикові приватні господарства скотяться на рівень агротехніки XIX століття і на багатьох з них, крім трави, справді нічого не виросте. Ігнорування технологічного прогресу може поставити сільське господарство, коли не вживати ніяких заходів, на грань катастрофи.

Це тим більш тривожно, що агропромислова галузь — єдина галузь, яка може витягнути нашу економіку з провалу. Село завжди рятувало Україну і мусить врятувати її й тепер.

Україна ще не господар власної економіки. Маючи в своїх надрах, як кажуть, майже всю таблицю Менделєєва, вона виробляє ледве сім відсотків готової продукції. Хіба це промисловість?

Чим це пояснити? Насамперед тим, що наша держава не поважає виробника. Терпить його лише для того, щоб було кого грабувати. І це не голослівне звинувачення. Україна займає «провідне» місце в світі з тіньової економіки і чиновницького бюрократизму. Чому? Ніде на світі основний податок з виробника не перевищує половини його доходу. У нас же, крім основного, є ще понад тридцять інших податків, які в сумі становлять 90 відсотків доходу. Щоб якось вижити, люди змушені обходити закони, обманювати державу. Тобто, уряд своїми діями породжує тіньову економіку і штовхає в неї людей.

Може, я чогось не розумію, але хто в державі пустив на самоплив забезпечення економіки енергоресурсами, нафтопродуктами? Чому Україна нині має за те ж пальне віддавати свою золоту пшеницю, та ще й самій переганяти її на спирт, та ще й покірно відвозити його тому, хто дає ті нафтопродукти? Такі з нас господарі?

Де ж у нас вистачить часу і сил на економічні реформи, на створення системи сприяння підприємництву, бірж, брокерських контор, запровадження української валюти, активного залучення іноземних капіталів, що тільки і може врятувати економіку, коли все, що маємо, віддаватимемо за одні нафтопродукти.

Інтелігенція (та, що все знає) просто зобов'язана знати, скільки нам треба тих енергоносіїв і скільки за них платити. Бо нерідко буває, що вони нам продають за світовими цінами, а ми їм своє за «союзними». Досить економічних таємниць! У нас так споконвіку повелося: де таємниця — там сваволя.

Кожен бідний українець нині потерпає, що мафія прихватує промислову галузь. Спочатку накраде у нас грошей, а відтак за наші ж гроші викупить заводи і фабрики, а нас перетворить у наймитів.

Є такий страх і є така загроза. Як їх позбутися? Вихід підказують селяни. Доцільний, мабуть, був би процес, кажучи образно, «фермеризації» промислової галузі. На кожному ж підприємстві є чесні, розумні спеціалісти — інженери та економісти, яким люди довіряють. (Бо так не буває, аби народ складався лише з самих злодіїв). От колективам підприємств і варто було б вибирати їх керівниками акціонерних товариств і їм же довірити свої сертифікати. Порядні, тямущі люди неодмінно витягнуть газузь з біди.

Звичайно, колективна власність — не вихід із скрути — це загальновідомо. Але саме з колективу виростуть з часом справжні власники, підприємці, бізнесмени, і ми врятуємо промислову галузь від пройдисвітів.

Отже, маємо два орієнтири: приватизація і науково-технічний прогрес. Біда навчить повернутися до них обличчям.

Мусимо зятати собі: не будемо жити краще, доки не змінимо свого ставлення до сучасних передових технологій. Українець чомусь вперто дивиться на ці речі з набурмосеною недовірою. Причина ясна: навіщо йому, як тому гоголівському Пацюкові, ті «архирейські» технології, коли і без них вареники в сметані будуть у нього на столі. Але ж часи Пацюків давно минули!

Признаюся, мене завжди розбирає сміх, коли чую, як серйозні люди серйозним тоном говорять про українську продукцію. Як на мене, то продукції (за рідкими винятками) в Україні нема. В очах японця чи німця те, що ми виробляємо, — це суцільний брак, халтура, барахло, а не продукція.

Ось кілька штрихів: наш хліб смердить соляркою, наше молоко забруднене гербіцидами, м'ясо — радіонуклідами, взуття розвалюється після першого дощу, цегла — недопалені або перепалені грудимахи, наш новий комбайн не може доїхати до поля... Слово «продукція» до цієї халтури ще зависоке. І буде зависоке, доки ми геть чисто не віддамо свою ментальну любов до вареників у сметані і самогону науково-технічному прогресу і передовим технологіям. І чим довше будемо вpirатися, тим гірше для нас.

Та якою б злиденною не видавалася нам нинішня економічна ситуація, не все ще втрачено, все можна поправити на краще. Інакше навіщо була потрібна незалежність?

А поправити просто. Скажу на «хлопський розум»: ми всі хочемо жити так, як живуть американці, канадці, німці. Правильно? Та що німці, нам би хоч так жити, як чехи та поляки. Отут би й гуртом подумати, проаналізувати: а що для цього потрібно зробити? Перебрати всі фактори, методи, принципи й засади їхнього заможного життя і що нам годиться — відкласти по праву руку, а що не годиться — по ліву. Що годиться — «взяти на озброєння», що не годиться — викинути геть. Годиться щось з соціалізму — значить беремо. Годиться щось з лібералізму — беремо. А як доведеться викинути щось з власної ментальності, то й розмов не може бути. Наші мудрі політики, економісти на комп'ютерах, калькуляторах залюбки все обчислять, розпишуть по статутах, рознесуть по графах і таким чином сформулюють «індикативний план переходу України до заможного, гідного людини життя». Залишиться тільки всім свідомо взятися до його виконання — до роботи.

На одвічне слов'янське запитання «Що робити?» відповідь проста, як коров'яче мукання — «робити!».

То за чим затримка? Може, не всі хочемо жити, як люди? Хочемо! Нема лише мудрого провідника, нема Мойсея, аби перепровадив нас через пустелю «перехідного періоду». Як нема одного провідника, то, може, його замінять два-три однодумці, «колективне керівництво», яке нам таке любе. Але й групи нема, бо що не українець, то гетьман, хоч і без булави...

Хочете знати, як ті «гетьмани» приймають закони, планують реформи? Спочатку вони ті закони пишуть, відтак читають в кількох читаннях, потім затверджують з третього заходу, потім вимагають виконання і аж в самому кінці цікавляться: а чи є гроші під виконання закону. Грошей нема. Значить, стоп, механізми не працюють.

У нормальних людей мало би бути навпаки: спершу знайти гроші, а потім писати, читати, затверджувати закон. Інакше виходить, як у тому анекдоті: «Жінко, смаж яєшню!» — «Але ж, чоловіче, яєць нема». — «Ти смаж — яйця знайдуться!».

Та навіть якби закони приймалися правильно, де гарантія, що вони запрацюють. Це тільки здається просто — погратися циферками на комп'ютерах, перехопити з господарської практики інших народів те та те, викинути зайве, наскладати планів, заходів, схем, штучно наплодити в селах фермерів, на підприємствах — акціонерів.

Насправді ж, народові треба міняти весь спосіб життя.

Не окремим прожектерам, бухгалтерам чи економістам — всьому народові! А як він не захоче — тоді що? Чи можна силоміць пхати українця нині до комунізму, завтра до капіталізму? І чи вийде щось доброго з того?

УСЕ НА СВІТІ МОЖНА ЗМІНИТИ. КРІМ УКРАЇНЦЯ

Розуміється, в кращий бік. У гірший навіть дуже можна. На жаль.

Коли старого філософа Канта запитали, що він найбільше подивляє на світі, той відповів: «Зоряне небо наді мною і моральний закон в мені». Старий знав, що казав.

Кожна сильна нація міцна саме цим моральним законом «в собі», носієм якого є провідна верства. Де вона суворо вимоглива до себе, не піддається спокусам користолюбства і розпусти, понад усе ставить людську честь і патріотичний обов'язок, там нація досягає своєї мети. Щоб відповідати високому призначенню, мусить вона суворо карати найменші прояви розслаблення у власному

середовищі, тримати в чистоті свої чесноти — відданість ідеї, непотурання злу, героїзм, аскетизм, відвагу стояти за свою правду до кінця.

Так намагалися робити навіть більшовики.

Де сила цього морального закону слабне, де віжки й батіг випадають з «демократичних» рук дегенеруючої еліти, де замість суворого служіння високому ідеалові процвітає гонитва за вигодою, насолодою, особистим збагаченням, там настає розлад і руїна.

Так нині робимо ми.

Чому ми стали байдужі до власних чеснот, чому не соромимось служити наймитами у власних пороків, стали слухняними вівцями низьких інстинктів, приспали сумління запитами, гідними голоти?

А моральний закон неблаганний: коли ментальні якості голоти стають «духовним багажем» провідної верстви — в суспільстві настає катастрофа. Ще філософ Платон застерігав: «Коли природа призначила когось бути наймитом, а він, розбагатівши, стремітиме піднятися до рангу правителя держави, не будучи того гідним, то це веде до хаосу й руїни держави».

У цьому ж аспекті філософ розрізняв три частини людської душі: розум (у голові), мужність (у серці), апетит (у животі). Розум прагне знань та істини, серце — честі і слави, а живіт — невситимої жадоби насолоди. За цими трьома ознаками поділяв античний мудрець і верстви суспільства. Мудрість — прикмета володарів, мужність — воїнів, а апетит — прерогатива безликих посполитих.

Тепер огляньмося довкола себе, кого більше серед тих, хто нас оточує: сивочолих мудреців, мужніх бійців за ідею, чи череватих посполитих? Може я помиляюсь, але черевані чомусь першими впадають у вічі...

Справді, пригляньмося уважніше в своїх колективах до наших керівників. Який у них моральний закон? Чого вони нас вчать? Хто з них є для нас політичним, економічним, реформаторським просвітителем, будителем національної свідомості, прикладом високої культури і моральності в житті?

Насправді, це переважно духовно обмежені люди, далекі від культури та інтелектуальних вершин. Це лише особлива порода

сварливих наглядців та спритних комбінаторів, яким інтелектуальних, національних, культурних ідеалів ніби й не потрібно. Досить «організаторських здібностей» погонича мулів...

Виселекціювалась у нас навіть окрема порода людей — голови колгоспів. Серед них майже не побачите осіб дрібних, худих, лисих. Ні, це хлопці, як дуби, з окладистими черевами, буйними, несивіючими і нелісіючими чубами, округлими, як у хом'яків, щоками і ходять вони, широко розставляючи ноги. А знаєте, який головний принцип їх відбору? Це стійкість до алкоголю. Хлопці лише цієї породи можуть увечері «роздушити» пляшку, а вранці вони знову, «як свіжі огірочки». Люди іншої породи такого стилю життя не витримують, а тому й не гідні його, якими б інтелектуальними та духовними якостями вони не відзначалися.

А ви чекаєте від тієї «породи» турботи про культуру села, про впровадження новітніх технологій виробництва. Чекайте, чекайте...

Зверніть увагу, що після здобуття Україною незалежності в психологи, громадянській позиції переважної більшості голів колгоспів майже нічого не змінилося. Різниця лише та, що за тоталітарної системи вони трохи менше крали, були обережніші — все ж боялися хоч якоїсь покари, а тепер нічого не бояться. І тільки!

Українською економікою керують Шельменки. Та й не тільки економікою. Від свого літературного попередника вони відрізняються хіба тим, що «велика школа соціалізму» зробила їх ще страшнішими в тому шельменстві. На ньому вони роблять кар'єру, набивають кишені золотом, обставляються віллами та іномарками. Розкрадання багатств України організували і ведуть не баба Палажка з дідом Щукарем, а отакі голови, начальники, генеральні директори... Отак провідна верства вчить нас будувати Україну... Не народ у нас без морального закону в серці, а його голова — провідна, панівна верства. Та якщо Україна нині має шельменківську голову, то куди вона йде? І куди може прийти? Але ж ми не були такими!

Ще на початку минулого століття чужинці писали про нас, що «українці — глибоко віддані релігії... гаряче люблять свою землю,.. чесні, в словах тверді і характером мужні... горді й

непокірні... Злодійство вважалося вчинком, якого найгірше бридилися українці».

Сковорода неспроста мав «всегдашнє отвращеніє» до Московщини і нізащо не хотів жити в тому краї, де процвітало беззаконня; таку ж відразу мав до нього і Шевченко.

Тобто, наші предки славилися достоїнствами, протилежними тим, які тепер бачимо в середовищі інтелігенції. Замість відданості своїй вірі бачимо байдужість до неї, замість любові до вітчизни — боротьба з націоналізмом, замість пошани до пам'яті національних героїв — Мазепи, Петлюри, Бандери - шельмування їх як зрадників народу (!). Замість гордості й непокірності — запопадливе прислуговування ворогам, доносителство і зрада, замість мужнього поборювання зла — боягузливе потурання йому, замість гордої стійкості в нещасті — скиглення, щоб випросити милосердя, замість твердих принципів самодисципліни — моральний анархізм. А про злодійкуватість і писати не хочеться — шкода паперу.

Усе навпаки! Опростачившись, наша інтелігенція сама розчинилася в простацтві. Але це було б ще півбіди. Куди гірше те, що протягом майже цілого двадцятого століття інтелігенція не тільки не розвивала достоїнства свого народу, а методично ... нищила їх!

Не була вона поводитирем, лише погоничем народу, нахлібником у класів, що «виробляли матеріальні блага». Вона тих благ не виробляла, тому вище третього місця в ієрархії класів піднятися не могла. Уявляєте собі провідника третьорядного гатунку? «Бюджетна» інтелігенція змогла піднятися тільки до рівня більшовицького попихача. Ні, ми такими не були!

Допоки мали ми державу і свою аристократію — князів, боярів, гетьманів — ми такими не могли бути. Основні цінності кожної здорової нації — патріотизм, шляхетність, мужність, мудрість, законопослушність — глибоко вкорінені в провідній верстві, «волею владних структур» передавалися масі підвладній, в результаті чого утверджувалась і зростала культура народу. Останній раз на значущості цієї провідної верстви наголошувалося у відозвах Мазепи. Далі вже не було кому наголошувати...

У безпросвітні віки колоніального існування нація втратила свою провідну верству. А святе місце, як відомо, порожнім не буває. Почався зворотний процес: ненависне витіснення «панських звичаїв» кодексом вартостей маси, юрби, відвертої голоти, розчинення державницьких недобитків у «здоровому» народному тілі й душі.

Під нездвигненим тиском психології юрби за триста останніх літ ми й самі не помітили, як стали «перевертнями», стали називати здоровий патріотизм диким націоналізмом, героїзм — бандитизмом, мужність — жорстокістю, боягузтво — любов'ю до життя, стабільність — колективізмом, безпринципність — гуманністю, нерішучість — розважністю, хитрість — вмінням жити, зрадництво — вірністю «старшому братові»...

Це не примха історії, а об'єктивний процес виродження нації, якій витеребили голову.

Триста років українці, як діти 'без батька, опускалися сходинок за сходиною по драбині меншовартості в той глибокий, холодний і вогкий котлован, в якому сьогодні й сидимо.

Що тепер звинувачувати інтелігенцію, коли вона плоть від плоті тієї юрби, тієї темної, безголової маси, з пелюшок вихована в розслабляючій, обезвладнюючій атмосфері перевернутого догори ногами кодексу вартостей народонаселення, приреченого на вимирання. Та хто ж, крім неї, має першим усвідомити і спинити цей процес?

На жаль, інтелігенція і нині, за незначним винятком, якась... ніяка. Вона не має свого чіткого ідеалу державного устрою, досі хоче, щоб у суспільстві не було ні володарів, ні підвладних, бо це, мовляв, насильство над собою (дивний рецидив махновського анархізму), а щоб Україною правила якась аморфна демократична маса з її чуйністю та сентиментальністю, з ідеалом родинної особистої вигоди, соціального забезпечення нероб, милосердя до злодіїв та алкоголіків, і т.д., й обов'язково, щоб усі мали що їсти, і обов'язково, щоб усі були рівні...

Коли нація не має власної еліти, то, природно, всі стають рівні. А коли всі рівні, то ніхто нікого не поважає. «Ти хто такий, аби

мені вказувати?! Ще мені їден! — і «вимогливості до себе» як не було. А без вимогливості нема порядку.

Однаково рівних не страшно обдурити, обрахувати, розтоптати, перед ними не обов'язково дотримувати слова. Бо, справді, хто вони такі?

Більшовицька зрівнялівка виховала цілі покоління ледарів. Це каламутне джерело напівроботи, напівбайдикування і в результаті — вимушеного, а частіше, свідомого напівпаразитизму, коли досить бути присутнім на роботі і право на зарплату забезпечене.

Паразитування на роботі, на доброті і милосерді колективу, на гуманізмі суспільства явило новий, не бачений в історії спосіб життя. Цілі покоління українців навчилися ліниво-наразитично ставитися до власної долі, до інших людей, до політики, церкви, історії — всього на світі. Досить вміти добре брехати, сваритися, красти, списувати, приписувати, обраховувати, обважувати, запропонувати чарку, дати «на лапу» — і можна жити! Ця духовна гниль заподіє нам більше шкоди, ніж рак і СНІД, разом узяті.

Ледарі, крутії, брехуни і злодії натворили тьму збиткових колгоспів, заводів, організацій, працівники яких самі себе не прогодують. А в голодного неіміущого не християнська мораль. Честь, совість, порядність нічого не варті, як нема що хапонути, з'їсти, випити. Для нього головним стає принцип: усе можна, якщо йому треба.

Соціалізм у нас такий живучий тому, що захищав інтереси ледарів, котрих ніколи не бракувало, об цю його живучість молода демократія ще довго буде спотикатися.

Кожна держава, що поважає свій народ, активно декларує певні цінності — патріотизм, розум, честь, порядність, працелюбність. А що декларує в цей нелегкий час власного творення наша держава? Хто скаже?

Знову доводиться звертатися за порадою до Сковороди. Людська душа, писав він, мусить мати два крила: розум, що визначає мету, і волю для досягнення мети. Крила потрібні людині, щоб піднятися над буденністю, просвітити до сонця замутнену нею,

оспалу душу. Що дає крилам силу для польоту? Її дає Мудрість, Мужність і Шляхетність.

І знову обуриться змордований злиднями, відгороджений ними від високих людських ідеалів українець: «Кому потрібна та «філософія», коли он дитині нічого їсти дати!...».

А правда така: саме за мізерності, загумінковості в наших душах цих трьох чинників ми нині маємо точнісінько те, що маємо і чого заслуговуємо. І завтра без них ні грама більше благ не матимемо. Тому що без мудрості, мужності та шляхетності поліпшити умови життя неможливо. То як будемо жити далі?

МУДРІСТЬ. Нікого не треба переконувати, що перша невід'ємна прикмета інтелігенції — мудрість. Це не хохляцька хитрість і сприт Шельменка, не демократичне дурисвітство парламенту, навіть не «передовий досвід» освітянщини. Бо ні хитрістю, ні спритом, ні дурисвітством не зробити так, щоб ми мали надійні кордони, українську економіку, рідну мову, українську церкву, школу, книгодрукування, пресу й телебачення, Конституцію, український паспорт (бо новий паспорт ми за холуйською звичкою запопадливо віддали нацменшостям, а свого паспорта українець ще не має)...

Ідеологи маси даремно доводять, що при «народовладді» самі собою прогресуватимуть економіка й культура, будуть родити ниви, міцніти кордони, полки, міністерства, будуватися міста, школи, храми, дороги. Але так буває лише в казці.

Щоб державотворча ідея реалізувалася в житті, вона спершу мусить зародитися в думці одного творця. Відтак стати гаслом провідної еліти. І лише після того — «дороговказом» для маси. Така загальновідома «технологія виробництва» державотворчої мудрості.

Без провідної ідеї державотворення нидіє в бездіяльності, в ньому оживають розлад і руйнівні сили, байдужі до загального добра. Тоді влада, не маючи орієнтирів, починає чинити дивні діла, як це у нас, — приймати нездійсненні закони, потурати злочинцям, видаючи їх за страждальців, капітулювати перед мітинговими демагогами, жертвуючи інтересами мільйонів і собі на шкоду, тоді преса стає трибуною руйнівних сил і сексуальних забаганок

простолюддя — саме тоді і стають «дерев'яними» всі укази та розпорядження президента, уряду і міністерств...

Мудрість державника насамперед у тому, щоб дати нації велику мету, до якої вона має йти, охопити суспільство організовуючою ідеєю, що гарантує досягнення загального добра. По-друге, мудрість ця має бути неодмінно суворою в поборюванні перешкод, класових, групових інтересів та амбіцій, які загрожують єдності суспільства в досягненні мети. На жаль, наша провідна верства такою мудрістю нас поки що не тішить. Не має вона чіткої державотворчої ідеї, відповідної до часу, не знає, яку державу будувати, яку конституцію приймати, які економічні реформи проводити. Є підозра, що вона не знає, чого хоче народ, а чого ні, і не дуже тим переймається.

Справді, де ще на світі є парламент, щоб його депутати, немов ті бешкетники-школярі, прогулювали, зривали сесії, куняли на засіданнях. Це народ віками боровся за волю, за свою державність, а тепер кращі його обранці аж куняють від лінощів, обговорюючи ті омріяні державотворчі закони? Це вони нам приклад подають, як мудро, мужньо і шляхетно будувати державу за принципом дитячої гри: «Роби з нами, роби, як ми, роби краще від нас»? А ми, наївні, дивуємося, чого це в трудових колективах падає дисципліна...

Або що ж то за радники в Президента України, котрі дозволяють собі розвивати «теорії», що доводять нездатність українців збудувати державу, пропонують їм записатися зразу в кілька національностей, бо так, мабуть, на їх думку, безбатченкам-шельменкам зручніше буде жити та вибріхуватися перед власною державною владою...

Люди починають думати, що Президент і голова парламенту лише вдають, ніби правлять Україною, розігрують комедію за старим, як світ, принципом «Іван киває на Петра», начебто той не дає йому «повноти влади», а насправді обидва лиш роблять видимість державотворчої діяльності, розрахованої на простаків, байдуже вичікуючи з тільки їм відомою метою, коли Україна остаточно збанкрутує...

Борони Боже, щоби то була правда, але на песимістичні роздуми про мудрість наших лідерів наводить і такий гіркий досвід.

Після здобуття незалежності в західних регіонах країни в керівні крісла голів обласних та районних адміністрацій всілися загадкові націонал-демократи. За деяким винятком то були справді революційні хлопці, лідери партій, герої мітингів. Люди їм повірили, полюбили їх, бо дуже хотіли вірити. На деяких навіть молилися, як на національних героїв. Та не минуло й року — свята любов обернулася гірким розчаруванням.

Виявилося, що «національні герої» навіть не патріоти України. Патріоти таки зрозуміли б, що вперше в сучасній історії незалежної України сіли в крісла провідників народу, що за цю незалежність, за це їхнє право народ заплатив ріками крові, життям мільйонів кращих синів і дочок, що те право сісти в керівне крісло здобуто не ними, а всією нацією. Якби вони хоча б це зрозуміли, то дорожили б своєю роллю провідника більше, ніж власним життям. І хоча в ті роки вони не могли багато зробити, владу мали обмежену, але завжди були б з людьми, жили б їхніми болями, були їхніми просвітителями, порадиниками, заступниками. Люди їх на руках носили б!

Та вони не змогли, чи не захотіли зрозуміти. Не мали не те, що державної мудрості, а й здорового «хлопського глузду». Замість іти до чесних людей, в переважній більшості пішли, побігли до комерційників, тінювиків, шахраїв (тут у них була повнота влади і широке поле діяльності!), прогуляли, пропили, проциндрили свою владу, а з нею і пам'ять всіх поколінь борців за волю. Були ординарними тимчасовцями, чиїмись ставлениками, як ті — сьомі чи десяті за числом — голови колгоспів, що наперед знали: через рік-два однаково «скинуть з голови», то за той час треба про себе подбати — нажертися, напиться, збагатитися...

Нині Україна готується до чергових виборів. Вони знову підносять до небес нові й нові каламутні хвилі спраглих влади. Ні, є серед них і чесні люди, справжні патріоти. Та є й немало таких, що борються не за право прислужитися безталанному народові, а передовсім за право красти. Хто скаже, котрих серед них більше?

Синдром плебейства, панове! Наш коханий дух плебейства, котрий ми так ревно оберігаємо, брехливо видаючи його за національну самобутність, розвалює Україну. Як розвалював після

Хмельницького, після Грушевського, так самісінько розвалює і після Кравчука. В десять разів більше, аніж усі вороженьки, разом взяті.

Ми не мали державності і, ясна річ, не можемо нині мати вдосталь мудрих державників. Але щоб до такої міри!

Отож бо, саме до такої міри не маємо власного класу управлінців, котрі б належно знали на своїй справі.

Розглянемо це на прикладі Галичини. Останні 200 років тут правили три імперії — австрійська, польська і російська. Як це фактично виглядало? Австрійці збудували галичанам залізницю, мости, дороги, гімназії, цегельні, започаткували кам'яну забудову міст і містечок. Однак до планування, організації і проведення цих заходів, до конструювання локомотивів, вагонів, мостів, станцій українців не залучали, вважаючи за недозрілих. Винятки робили для євреїв і поляків. Українцям дозволяли лише низькокваліфіковану, тяжку, рутинну роботу. За таких умов у «недозрілих» ні економічна, ні управлінська думка розвиватися, звичайно, не могла.

Поляки «подарували» нам тротуари, покрівельну бляху, щеплення дітей від хвороб, лазні, туалети в сільських дворах, спортивні ігри. І знову до управління цими процесами українців не допускали. І знову їм залишали роль виконавців чорної, отупляючої роботи.

Найбільше — правди ніде діти — дала совецька імперія в повоєнні роки. Потужні заводи і фабрики, суцільна електрифікація, асфальтовані дороги, автомобільний і авіаційний транспорт, механізація сільського господарства, його ведення на науковій основі, середня загальна і спеціальна освіта, широкий доступ до вищої освіти, до занять фізкультурою і спортом, а ще матюки, самогон, смородина... Досить сказати, що совецька влада, масово пересадивши сільського хлопа з воза на автомобіль і трактор, просто таки вчинила технічну революцію на селі. (Але правда і те, що подібні «революції» в ті часи відбулися і в Африці...)

Та знову ж і в «найдемократичнішій країні» місцеві люди не допускалися до основних управлінських пультів і крісел. Галичан «старші брати», спершу подесяткувавши все розумніше і грамотніше, мали за відсталу, темну масу і використовували хіба на третіх ролях, переважно на виконавських, під «недремним оком»

наглядача, посадах. Основні рішення, постанови, плани, заходи замислювали і приймали не галичани.

Тобто ми мали справу з чисто колоніальним ставленням імперіалістів до місцевого населення. Люди цього краю, не будучи дурнішими від природи за інших, в останні двісті років існували, позбавлені можливості розвивати свої державотворчі, управлінські здібності й нахили, передавати набутий досвід з покоління в покоління. Власна економічна, технічна, управлінська думка не мала розвитку, ні продовження.

Гіркі плоди такого гноблення пожинаємо нині, коли за умов незалежності маємо ледве чверть сяких-таких компетентних кадрів народного господарства, освіти, науки, культури. Решта — то управлінці-початківці. Це коли людині за п'ятдесят, а вона вперше в житті всідається в керівне крісло і почуває себе в ньому, як вчорашній школяр, молодий спеціаліст, котрому, як відомо з практики, потрібно ще три роки стажу, аби вникнути належно в суть очолюваної ним справи. А часу на стаж нема. Звідси й ота управлінська анемія, оте керівне безголів'я, анекдотичні перетасовки різного роду Шельменків з крісла в крісло, очевидцями чого ми є.

Діти й онуки отих шоферів та трактористів (з їздових) нині пріють над опануванням старих систем комп'ютерів (нових систем нам не довіряють). То не менш значуща технічна революція, аніж пересадка фірмана на трактор! То справді великий плюс! Одначе морально-психологічний принцип, життєва, реальна, а не вдавана філософія наших Шельменків залишається старою: всіма правдами-неправдами дістатися влади — і дерти! За місяць-два глибоко зацікавлено ознайомившись зі своїми правами (з обов'язками — про людське око) і оточившись довіреними слугами, — дерти з держави, споживачів, підлеглих, окремо взятих громадян. Дерти майно, проценти, хабарі. Дерти, де можна, скільки можна і як тільки можна. Щоб, коли виженуть, то, як казав більшовицький класик, не було нестерпно боляче за чесно прожиті роки в керівному кріслі...

Коли Ленін мав мету взяти владу, то він опирався на людей без сорому і моралі.

Коли Україні Бог дав незалежність, їй доводиться опиратися на таких самих людей?

Прикро нам тепер чути справедливі докори українців східних регіонів: «Назвалися «п'ємонтам»... то де ж ваші державотворчі ініціативи?» Насправді, «п'ємонт» не має кадрів не тільки для відродження східноукраїнських регіонів, а й щоб самому твердо стати на ноги. Вихід, якщо не хочемо отупіти остаточно, тільки в максимальному висуванні місцевої молоді на керівні творчі й управлінські посади. Тільки принциповий пріоритет місцевим кадрам! Ми, галичани, його цілком справедливо заслуговуємо, а досвід з часом прийде. Бо досвід — набута річ.

Гадаю, одного цього прикладу досить, аби зрозуміти, чому так важко йде в нас процес державотворення. Бо наші Шельменки не стільки будують державу, скільки роблять з національної ідеї велику брехню.

Деякі щирі патріоти знову образяться за мій різкий тон. Та вже вкотре повторюю свій принцип: треба мати мужність подивитися правді в очі, якою б неприємною вона не була, аніж хвалити всякий бруд.

МУЖНІСТЬ. Це друга обов'язкова риса державника. Ще Платон застерігав, що мудрість безплідна, коли їй бракує мужності, відваги, коли страх сковує волю. Мужність нам чи не найбільше потрібна нині передусім для того, щоб позбутися вікового страху перед жорстокістю «старших» братів. Саме зараз нам, як ніколи раніше, потрібна відвага не вагатися, вибирати, вирішувати нові для нас проблеми державотворення, відносин з сусідами, цілим світом.

Але мати мужність у боротьбі з зовнішніми ворогами — ще далеко не все. Набагато важливіше сьогодні мати мужність боротися з тими руйнівними силами, що підточують наш державний організм зсередини.

Здається, в історії нема для нас таємниць, уже й школярі мали б знати про основні загрози державі, що зводиться на ноги. Ще Мойсей мав найбільший клопіт не з ворогами-єгиптянами, а саме з власним племенем, коли вивів його з неволі. Після перших же труднощів на волі його «патріоти» забули послух і дисципліну,

забули, куди і чого вони йдуть, і забажали знову проміняти волю на рабські казани з баландою.

Скільки століть минуло відтоді, а чого ми навчилися? Наші духовні раби, в яких нема ні голови, ні серця (за Платоном), а лише черева, і собі кричать про повернення до рабських казанів колишнього Союзу.

Одне слово, триста літ неволі і невідомо ще скільки років руїни нашої незалежності мають перше пояснення — це брак мужності в наших серцях, наша м'якотілість і боягузство не стільки в боротьбі з зовнішніми ворогами, а насамперед з ворогом всередині нас — нашим плебейським духом.

Це було б не дивно, якби ми були якимось аборигенським племенем, не мали ні своєї героїчної історії, ні бажання знати історію інших славних народів. Але ж ми мали сотні, тисячі власних героїв, які залишили яскравий слід в історії визвольних змагань, в смертельних боях з ворогами. Вони були мудрими і мужніми, подали нам приклад, як подолати в собі м'якотілість, боягузство, як запанувати над тілесними недугами, над болем і страхом смерті, над брудними житейськими спокусами. Вони не схиляли колін перед ворогом, не корилися ні перед залізом, ні перед золотом.

Останнім часом наші історики полюбляють хизувати тим, що ми прямі нащадки давніх русичів, а Україна — спадкоємиця Київської Русі. Дуже приємно, але ж то були зовсім інші люди!

Зазирайте до історичних джерел. Наші предки насамперед — хоробрі воїни, великі завойовники! Київську Русь вони розбудували за всіма правилами будівництва імперії, тобто шляхом завоювання (даруйте, об'єднання, возз'єднання) чужих земель. Починаючи з дев'ятого століття від князя Олега — війни, війни, війни, і майже всі на чужій території. Походи за походами — на Константинополь, на Волгу, Закавказзя, в Приазов'я, Польщу, Прибалтику, на булгар, хозар, греків. Походи на половців то скоріше для тренування, щоб воїни не залежалися та коні не застоялися.

Хоробрими лицарями були княжі дружинники, що не знали страху перед смертю. Такими були і запорожці з їх девізом «Двом смертям не бувати!» Такими були і Шевченкові лицарі козацькі, що не лякалися самого пекла, бо «вогонь запеклих не пече». Такими

були січові стрільці, захисники Крутів; герої битви з фашизмом, воїни УПА, які ставили національні інтереси вище від власного життя. Як мужньо витерпіти тюрми і карцери і не зламатися — цю найвищу чесноту перемоги над гнобителями і над собою — вже зовсім недавно продемонстрували цілому світові наші правозахисники В.Стус, Л.Лук'яненко, І.Світличний, Б.Горинь. Здається, таких героїв ми мали більше, ніж будь-який інший народ. То чому в них нині так мало послідовників?

Від княжих часів до сьогодення спостерігаємо неухильний занепад нашої мужності й відваги. Сагайдачний ще ходив походом на турецьку землю, на Смоленськ. Хмельницький уже далі Молдавії не поткнувся. Мазепа наважився воювати лиш під Полтавою. А Петлюра ладен був віддати Слобідщину росіянам, Галичину полякам, аби йому з України хоч Поділля залишили. Чи тільки він у тому винен? Чи мало він (як, до речі, і Мазепа) просив по містах і селах, щоби свідомі патріоти йшли до його війська? І що ж, патріоти мільйонним валом валили до нього, а він їх не прийняв? Якби-то!

І сьогодні в нас сикливий страх прогнівити будь-якого сусіда, щоби, борони Боже, не почав війну. Все віддамо... Навіть хвалимося тим боягузством, перетворили його на своє достоїнство: мовляв, ми — наймиролюбніший народ на планеті!

Причина зрозуміла: багатовікове бездержавне, безнадійне скніння в рабстві, меншовартості, постійному приниженні деформувало в бік деградації психологію українців, обірвало духовні зв'язки з героїкою предків. Тим більше, що «старшим братам» нашим аж ніяк не треба було нашої мудрості, мужності та шляхетності — це однозначно. Вони неспроста настирно нахвалявали наші фізіологічні, а не інтелектуальні нахили — більше їсти, пити, кохатися, розважатися, праці віддаватися сповна, але тільки не думати про високі ідеали нації, не гартувати свого героїчного духу, очищеного від усякої побутової гнилизни.

Закономірно, що наша інтелігенція тепер в один голос волає лише «розумним словом домовлятися з ворогами», щоби ті дали нам спокій. Цікаво, чи були б незалежними ті ж в'єтнамці, афганці, чечени, якби вони думали так, як ми ?

З тієї духовної деградації витереблюється й дивовижна толеранція українців до громадян нацменшин. Оговтавшись від переляку після проголошення нашої незалежності, вони в переважній більшості сприймають ту толерантність за елементарну безхребетність, нахабніють з кожним днем, глумляться над нашою культурою і мовою, нищать економіку, переманюють, розбещують молодь, плюють в душу, в незагоєні рани, а ми мовчки кліпаємо очима: може, так і треба....

Нема в нас відваги, щоб мужньо відстояти свої людські права на своїй же землі.

Цей докір я адресую в першу чергу чоловікам. І неспроста. Психологи всього світу неспростовно довели такий факт. З настанням зрілості в інтелектуальному розвитку дівчаток і хлопчиків настають далеко не ідентичні зміни: розум дівчаток і далі залишається налаштованим, звичайно, з поправкою на дорослість, на конкретні дрібні справи, себто тактичним; розум хлопчиків поволі перелаштовується на узагальнюче-аналітичний, абстрактно-філософський, себто стратегічний. Це продиктовано мудрою природою, бо матерям не потрібно абстрактних «філософій» для доглядання і виховання дітей, тоді як чоловікам призначено розв'язувати господарські, виробничі, політичні, національні, державні проблеми. Коли двадцятикількарічні Олександр Македонський, Наполеон — або візьмемо значно нижчий і ближчий нам рівень — голова колгоспу, директор заводу приступали до виконання своїх обов'язків, то, зрозуміло, їм потрібно було мати якісно інший розум, ніж той, що потрібен для доглядання за немовлям, тобто чоловічий розум.

Так от, після багаторічних спостережень і роздумів я змушений зробити висновок: з нашими українськими хлопчиками, за невеликим винятком, на жаль, цей процес інтелектуальної трансформації відбувається далеко не в повній мірі, а нерідко й взагалі не настає. Більшість з них, як і дівчатка, залишаються з конкретно-приземленим, не здатним до широких філософських узагальнень жіночим розумом. Залишаються на все життя героями дрібних справ. Ось де коріння нашої меншовартості.

Ще на початку століття Франко в одній з новел висміяв тип галичанина, який тільки і вмів вишукувати в новому мості дірки, не усвідомлюючи того, як і для чого цей міст збудований, куди веде, і чи його треба було будувати впоперек, а чи уздовж ріки....

Повторюю: ось де коріння національної драми. В підневільних умовах ніхто не мав права виховувати синів у козацькому, героїчному дусі, бо це нерідко загрожувало смертельною небезпекою. Навпаки, від страху за життя дітей батьки свідомо виховували їх нейтралами. То звідки візьметься мужність?

Зрозуміло, від природи ми такі ж, як і всі розумні люди на планеті, і наша меншовартість — явище тимчасове, не фізіологічне, не генетичне, а соціально-політичне і буде неодмінно подолане в умовах незалежності. Але хтось таки має подбати про виправлення цієї аномалії!

ШЛЯХЕТНІСТЬ. Чи можна назвати голову колгоспу шляхетною людиною. Правда, смішно? Важко навіть уявити більш несумісні поняття як голова колгоспу і шляхетність. Або директор заводу, магазину, бази...

Тим часом історія довела неспростовний факт: нація, що має шляхетну еліту, відзначається високою загальною культурою, законопослушністю і таким же високим рівнем життя. Логіка проста: шляхетність провідної верстви є для загалу добровільно-обов'язковим прикладом для наслідування. Коли загал не має з кого брати приклад (наш варіант), то де він візьме цієї цивілізованості? В чому полягає шляхетність людини?

Людина шляхетна (благородна, інтелігентна) над усе цінує не особисті вигоди, а засади честі, гідності, високі національні ідеали, яким вона приносить в жертву особисті інтереси.

Для шляхетної людини найдорожче — честь, авторитет, незаплямована репутація, повага людей, громадська думка про неї як про вірного сина народу, безкорисливого трудівника, порівняно з чим нічого не варте все дрібне, скороминуче, навіть власне життя.

Пишу ці слова, а на серці гірко — які далекі ми нині від цих понять...

Яка різниця між людиною шляхетною і низькою? На це Сковорода відповідав так: хто служить світові як наймит — є просто

наймит. Хто б'ється за те, щоб світ став кращим — є людиною шляхетною. У цих людей є дві етики, дві моралі. Шляхетні прагнуть понад усе честі і слави, нешляхетні вміють лиш обжиратися, як худоба. Таку думку висловив ще Геракліт.

Різною мірою шляхетності різняться й окремі нації. Як тут ще раз не згадати тих же литовців, що в скрутний для них час ні в кого порятунку не просили, в найми нікому не набивалися, не скиглили, а самі собі дали раду, налагодили власну економіку, самодостатню енергетику. Цьому народові не відмовиш у шляхетності.

А що ж українці? І газу просять у Москви, і бензину, хоча власних родовищ мають вдосталь, і вивозять за безцінь за кордон усе, що тільки вдається вивезти, розпродуючи нещасну Україну направо й наліво.

Хто заснував новий продуктовий ринок у Москві? Українці! Останню ковбасу по під'їздах розносять, з однієї квартири їх з кпинами виганяють, вони в другу просяться, аби таки вгодити панам. Ні честі в людей, ні гідності. Здається, скажи нашим Шельменкам, що на Гонолулу їхня ковбаса буде на долар дорожча, вони тут же попруть на Гонолулу. З такими «патріотами» шкода говорити про високі ідеали, про шляхетність. Їхні ідеали оспівані хіба що в анекдотах типу отієї розмови в черзі: «Ви стоїте за соціалізм чи капіталізм?» — «Ні, я стою за ковбасою».

Але світ давно переконався: народи, що керуються шляхетними державними ідеалами, мають могутні, багаті, шановані іншими держави, мають хліб і до хліба. А народи, найвищим ідеалом яких є хліб (як ідеалом тварини є корм), не мають ні держави, ні хліба.

Сама маса шляхетною не стане. Це історичний обов'язок провідної еліти — подбати про об'єднуючу ідею, про нагромадження в народі критичної маси культури, здатної забезпечити морально-етичний вибух.

Перші запорожці були звичайними втікачами, шукачами пригод, ремісниками, рибалками. Та ось провідна еліта дала їм високу ідею державотворення — і вони стали мужніми оборонцями віри та вітчизни, лицарями честі та слави. Шляхетна справа здатна

вшляхетнити і простого хлопа, як це блискуче показав нам Шевченко на прикладі гайдамаки Яреми: «Не знав сіромаха, що виростуть крила...»

Та ось маємо нині шляхетну справу — побудову незалежної України. Чому ж так мало вона нас ошляхетнює? Бо коли провідна верства так дбає про народ, що простий трудівник не може не те, що про вітчизну дбати, а й сорочки собі купити, то вибачайте... І чи є кому про народ подбати?

Високі посадові крісла, міністерські портфелі неспроможні перетворити вчорашніх совків на велетів державотворчої ідеї, на кращих, ніж їх створила природа, виховало попереднє середовище. Ніякі всенародні вибори не можуть перетворити совка в мудрого і шляхетного правителя. Думати, що в результаті виборів знайдеться добрий правитель, — застерігав Донцов, — так же наївно, як сподіватися шляхом виборів знайти доброго поета, боксера або лікаря.

Ті незнані провінційні адвокати, інженери, вчителі, якими нині наповнені парламентські та міністерські кабінети, які б амбіції їх не розпирали, самі нічим не кращі від юрби. Несподівано для себе викинуті на вищі щаблі влади, непідготовлені до державотворчої ролі, спритні Шельменки, великі спеціалісти дрібних справ і чвар, зайняті боротьбою за особисті вигоди, вони, всупереч крикливим обіцянкам чимраз менше переймаються потребами держави і народу. Ці люди нині сидять лише на високих кріслах, а не на високих гідностях і чеснотах. Вони прагнуть видавати себе за провідників, ними не будучи. Це і губить справу, за яку не по силах взялися.

Такий маскарад створює з колишніх совків, замість провідної, верству «лицемірів, лжеців і хвастунів» (Сковорода).

Про совковість багато говоримо і пишемо, та ніхто не пояснить толком, у чім річ. А суть її досить сумна. За більшовиків усі ми (навіть самі більшовики!) змушені були бути багатолікими Янусами. Думали одне, говорили друге, робили третє. Вдавали, що дуже любимо Союз, «рідну партію», дружбу народів, колгоспи, свою роботу. «Вони роблять вигляд, що нам платять, а ми робимо вигляд, що їм працюємо» (Анекдот).

І тепер за інерцією ми вдаємо, що будуємо Україну. Це наша трагедія, це вже патологія, а не психологія.

Слабкість провідної верстви, відсутність у неї всеохоплюючої державотворчої ідеї спонтанно породжує в країні сплески анархії, неповаги до законів, чужої власності, до всього, крім себе, що ми і спостерігаємо довкола себе. Тим більше, довготривале тотальне топтання індивідуальних прав і свобод озлобило людей, наділило їх у боротьбі за виживання первісно-общинними груповими емоціями, готовністю до психопатологічних розладів: крикливі депутатські з'їзди, сесії, на грані погромів мітинги, голодні бунти...

Ми постійно відчуваємо брак ведучої, державотворчої формуючої суспільство сили. І простий люд тут нічим не завинив. На кожному кроці чуєш: наші люди працюваті, люди хочуть трудитися, заробляти, державу будувати, мирно, заможено жити. Вони радо підуть за мудрим провідником, але де ж він? Хто поведе нас?

Поведе той, хто найкраще поєднає в собі три засадничі чесноти: мудрість, мужність і шляхетність. Поведе той, хто зуміє повернути народові втрачений оптимізм, віру в неминучість кращого життя, в своє славне призначення на землі. Хто свою державну мудрість, лицарську мужність і шляхетність передасть усім верствам і станам, власним високим покликанням примусить людей перестати паскудити ту землю, а свідомо взятися до чесної праці.

Це буде не скоро. Клубок проблем відродження нації доведеться розмотувати майже так само довго, як намотувався клубок її нищення. Історію не підженеш, але й зволікань вона не терпить. Тільки в процесі активного державотворення визріють умови для появи таких провідників. Створити ці умови — завдання інтелігенції, бо хто краще за неї розуміється на таких чеснотах, як мудрість, мужність і шляхетність?

Ось чому сьогодні в незалежній Україні інтелігенція мусить зібратися з розумом і силами і, засукавши рукави, надолужувати прогаяне. Ніхто інший за неї цього не зробить — марно і сподіватися.

ЯКА КУЛЬТУРА, ТАКЕ ЖИТТЯ. І НАВПАКИ

Будь-яка ідея, навіть соціалістична, може дати добрі сходи, коли її зерна впадуть на благодатний ґрунт. На нашій культурній цілині, забур'яненій дурманом колоніалізму та більшовизму, і з найкращих ідей виростав чортополох.

Тепер нам призначено той чортополох виполоти. Мусимо це зробити. Бо виполять інші — разом з нами. Та роботи цієї не зможемо почати, доки не звільнимо свої оспалі душі від простацької нетерпимості до культури.

Компартійний гегемон ненавидів культуру, бо вона завжди є докором, опозиційним обмеженням влади, нечистої на руку. Не так дивиться, не тим тоном хвалить, за кулісами невдоволено бурчить або єхидно посміхається.

Ось чому сімдесят років у нас не припинялася громадянська війна між глибоко некультурною владою й інтелігенцією. Ось чому «найдемократичніша на світі» держава невсипущим гебістським оком стежила за кожним інтелігентом, з п'ятнадцяти основних галузей народного господарства в останню чергу, за залишковим принципом, дбала про культуру, на духовний розвиток молоді виділяла менше коштів, ніж на спорудження свинарників...

Чи можемо сказати, що ця ганебна війна проти власного народу закінчена? Зате добре знаємо, що вона нам дала. Коли в 1950 році (результати досліджень ЮНЕСКО) за інтелектуально-моральним рівнем населення «авангард людства» займав третє місце в світі, 1970-му — 35-те, у 1990-му — 57-ме, то тепер...

І що найсмішніше: деградуючи культурно, ми, з зухвалою самовпевненістю невмиваних і непричесаних самозванців нахвалялися відкрити людству якусь нову, соціалістичну еру, чим лише остаточно зганьбили перед цивілізованим світом і себе, і весь слов'янський рід. Але тепер ми господарі своєї долі і час робити висновки.

Як би там не було, велика провина в тому провалі й нашої інтелігенції. Та чи пече її сором за таку ганьбу? Щось не віриться,

коли бачиш, як «найактивніша» її генерація рветься за кордон торгувати баняками за чужі срібляки...

...Якось в Інституті мистецтвознавства АН України я випадково почув розмову молодих науковців. Один з них тільки-но повернувся з відпустки і, аж захлинаючись від героїчної гордості за себе, розповідав колегам, скільки за місяць випив у тещі самогону і як допивався з тестем до безтями, аж доки не здибався з ним під столом. А розохочені й собі хильнути оковитої колеги-естети з відкритими ротами ловили кожне слово хвалька.

Це така в храмі мистецтва інтелігенція? Чого тоді сподіватися поза межами храмів? Наслухався я того самогонного героїства і в університеті, де вчився, і в школах, редакціях обласних газет, де працював. Що тоді казати про цехи, бригади, ферми...

Що ми за люди? Всі наші сусіди-європейці зі шкіри пнуться, аби засвідчити свою шляхетність, цивілізованість, показати себе навіть кращими, ніж вони є насправді. Лише ми, українці, навпаки, любимо бравувати своїм простацтвом та мужицтвом, мовляв, ми з панами свиней не пасли, панських манер не знаємо і знати не бажаємо, бо під стріхами народилися, на самогоні вирости, чим і пишаємось...

Плакати треба, а не пишатися. Соромитися своєї відсталості. Адже всеохоплюючий, всепроникаючий, всесильний дух простацтва, на жаль, став визначальною, та далеко не похвальною рисою українства. Сьогодні в Європі ця риса — посміховисько. Якщо хочемо почувати себе серед європейців за рівних, з нею треба щось робити! Бо з простацтва цивілізованого суспільства суцільної інтелігенції ніколи не збудувати і месіанського прапора зі старих онуч нешити.

Признаюся до гріха, якого наші «патріоти» мені ось уже років сорок не прощають: завжди прагнув бути таким, щоби, скажімо, у Варшаві, Берліні, Парижі нічим не відрізнятись бодай від середнього європейця. На жаль, мені це не вдалося. Дуже мало в житті знайшов одностудців, надто багато противників, які не сприймали моїх принципів, бо бачите, у Варшаві не «врубаєш» від душі сала, у Берліні не «вріжеш» самогонки, а в Парижі не даси

хропака під розлогою грушею, як це звиклося робити вдома. Наше рідне, самобутнє простацтво не дозволило бути не таким, як усі.

Те простацтво в нас запопадливо ще донедавна культивувалося на державному рівні, коли наших дітей настирно орієнтували не на навчання у вищих школах, а передовсім на роботу за верстатом, у ланці, коло худоби. І таке можливе в наш час, коли ті ж японці всіх дітей з першого класу навчають комп'ютерної грамоти, а з 2000-го року збираються впровадити в країні обов'язкову вищу освіту, ми й далі женемо школярів та студентів копати колгоспні буряки; коли діти канадських та американських фермерів (у тому числі й українського походження) граються у Вовка і Червону Шапочку на персональних комп'ютерах, наші сільські діти далі пасуть телят. Чи замислюємося ми, яку культурну спадщину в умовах НТР зможуть залишити ті пастухи наступним поколінням?

Сьогодні треба сказати відверто: яка в нас культура — таке й життя. Такі економісти, торгівля, транспорт, церква, мораль, право, наука, дозвілля, сім'я. Такі міста і села, хліб і ковбаса, простирадла і панталони. Тобто маємо життя, якого заслуговуємо. Своїм простацтвом.

Так далі жити не можна. Життя нам не вдасться. Хіба це діло: за що ми не бралися останніми десятиліттями — все скапарали, від колгоспних свинокомплексів до атомних електростанцій. Хотіли як краще, та через низьку культуру праці вийшло, як завжди. Якщо ми і побудову держави так скапаримо...

Аж холодок проймає від думки, що невисокий культурний рівень за інерцією може дискредитувати наші національні, державні починання, посіяти розбрат не тільки між парламентськими групами, конфесіями, а й між політичними партіями, усіма щирими демократами і знову перетворити Україну на велику Руїну. Старі гріхи ще якось спишемо на осоружну епоху сталінізму чи застою. Але як тягти за собою ганебний шлейф тих же гріхів у сьогодення, в світлі світанки оновлення нашого життя?

А рецидиви «суто української хвороби», знову, на жаль, проявляються чимраз сильніше. Невже історія нічого нас не навчила? Влітку 1920 року генерал УНР Юрій Тютюнник просив у рапорті до Петлюри звільнити його від керівництва військом, бо:

«що ближче я знайомився з керовниками української політики й війська, починаючи з 1917 року і до цього часу, то більше я переконувався, що партійний фанатизм, низьке інтриганство, авантюрицтво, відсутність державного розуму і такту, нечесність в відношенні до своїх співробітників і однодумців, крадіжка державних грошей, гра на інстинктах товпи, безволя, допущення низки погромів, грабунків і авантур, — все це було, все мало місце».

Порівняйте з Франковими словами, що на початку розділу. Чи не правда, як однією рукою писано?

А от пересторога колишнього народного депутата України Лариси Скорик: «Найбільша небезпека в тому, що керівники провідних партій борються не стільки за Україну, скільки за особисту владу. Якщо їх вчасно не зупинити, може повторитися 1919 рік».

Львівська газета «Пост-Поступ» ще відвертіша: «Розбещені владою, нинішні демократи набувають характерних рис колишніх партократів: брехливість, пихатість, нетерпимість до критики, зверхність, грубість, кругова порука, специфічна лексика. І лайка. Навіть зовні вони вже нагадують типових партійних функціонерів минулого». Цілком закономірно для колишніх сексотів...

Нормальній людині важко сприйняти ту закономірність, бо хто хоче признатися собі, що він, темний, не знав, за кого голосував на виборах. Голосував, як і раніше, за тих, кого йому підсунули. Хто мав невідомо звідки великі гроші на гучну рекламу, загадково дружну і спритну групу підтримки, кого найбільше невідомо за що хвалили, за кого зі сталевим блиском в очах вимагали-радили голосувати голови колгоспів, директори підприємств. За ким стояла якась фантастична сила, котрій все вдається. Чи міг мати таку підтримку бідний, чесний демократ, хоча зрідка і йому дещо дозволялося — для «розчини»...

А ми, легковірні, чекали дива. Що ось прийшли демократи, правозахисники, страждальці — і як перші християни, готові все віддати за народ, за самостійну Україну, згоріти на вогні самопожертви й людинолюбства, вивести нас до світла з тунелю неволі. Вони ж натомість влаштовують особисті справи, знову ж невідомо за які гроші купують собі новенькі «Мерседеси» і ...

нишком шукають спільної мови з колишніми кадебістами для зміцнення своєї влади та боротьби з інакомислячими!

На нараді в одному з волинських районів, на п'ятому році незалежності, голови колгоспів відзвітували голові обласної адміністрації, що свої села вони «очистили» від демократів. І це далеко не в одному районі і не тільки на Волині. То за кого будемо голосувати на наступних виборах, шановна наша демократична інтелігенціє?

Хоча дивуватися нема чого. У людей, вихованих в умовах вікової бездержавності, своя сорочка закономірно мусила бути ближча до тіла. Ми і нині нагадуємо людей, котрі прагнуть одірвати від суспільного короваю найбільший шмат, сховатися в кущі і швидше з'їсти. Отже, наперед треба було знати, що в таких людей, незалежно від займаних посад, егоїстичні амбіції та власні інтереси переважають над суспільними.

Що ми були Шельменками для всіляких зайд, то так їм і треба, бо не раз притискали нас в рідній хаті, немов тих злодіїв, до стінки і примушували викручуватися, вибріхуватися на чім світ, аби вижити. Крутіїство, шельменство — нещастя підневільного народу — з вікової звички стало для багатьох з нас другою натурою.

Та щоб бути Шельменками для рідної матері-України і ще й у такий важкий для неї час, як сьогодні, то це вже чорт зна що!

КУЛЬТУРИ НАШОЇ ХРЕСТ

Наші демократи досі не визначилися, на якій позиції вони стоять — культури чи цивілізації. Запитайте їх про це й переважна більшість здивовано відповість: а хіба тут є якась різниця? А вона є. І велика.

Культура ґрунтується на вірі, на почутті. Цивілізація — на інтелекті. Перша промовляє до серця, друга — до розуму. Це основна відмінність.

Культура консервативна. Починається з культу, кровно пов'язана з традиціями предків; вона патріотична, національна — аж до націоналізму, зациклена на внутрішньому житті нації, замикається кордонами, межами, парканами. Цивілізація

декларативна, радикальна. Не обмежується рамками національного; вона відкрита для світу, демократична, не робить різниці між націями, релігіями, доктринами, уподобаннями людей.

У нашому українському «колгоспі» людина не така, як усі, викликає підозру, настороженість, агресивність «одностайних». У цивілізованому світі не прийнято робити проблеми з того, що сусіда, співробітник, знайомий — демократ чи консерватор, християнин чи атеїст, не прийнято ліпити з інакомислячих «образ ворога».

Нарешті, культура — це початкова форма цивілізації, як фундамент — початкова форма будинку.

За що ратують люди культури? Здебільшого за українську мову, національні традиції і символіку, православну або уніатську конфесії, пам'ятники Хмельницькому і Кобзареві, повернення до общинного способу господарювання — тобто тягнуть назад до патріархальщини, на такий собі український хутір на краю Європи. Їх гасло: краще те, що своє.

Люди цивілізовані обстоюють широкі міжнародні культурно-економічні зв'язки, науково-технічний прогрес, високу якість життя, забезпечену сучасними методами господарювання незалежно від усяких «ізмів». Їх мало цікавить стара символіка, не захльостують конфесійні, націоналістичні емоції. Зате ваблять відкриття в науці, нові явища в мистецтві, нові технології, конструктивні доктрини в політиці, їм страшенно нудно на хуторі, бо їм манять великі культурні центри, де є можливість вільно спілкуватися з різними людьми з багатьох країн світу, почуватися в їхньому колі рівними, а не «Пилипами з конопель». Їх гасло: краще те, чим сьогодні пишається людство.

Було б нерозумно звинувачувати цих людей у тому, що вони саме такі, тим більше нацьковувати одних на других. Істина тут десь посередині. Та факт залишається фактом: коли одні політичні партії та громадські організації тягнуть до «хутора», а другі — до «Парижа», то єдності і згоди не чекай. Між людьми різного рівня культури антипатія буває більша, ніж між людьми різних національностей.

А різниця таки значна. На світі, подобається це нам чи ні, завжди було дві культури - панська і мужицька. Це зовсім не дві

культури — буржуазна і пролетарська, — про які нам тлумачили в шкільні роки, видаючи першу за щось бридке, людиноненависницьке і загниваюче, а другу — за святе одкровення, що повезе нас транзитом у сонячне майбуття. Таке демагогічне тлумачення не має нічого спільного з культурою і ніякого підтвердження в історичній практиці.

Насправді, цивілізацію споконвіку двигала по шляху поступу провідна верства, еліта, інтелігенція. Саме творча інтелігенція завжди була, є і буде генератором ідей і звершень цивілізації (для простішого розуміння — панської культури).

Сучасна панська культура (або цивілізація) — це науково-технічний прогрес постіндустріального періоду поступу людства, тобто це — німецькі технології, англійські ноу-хау, японська кібернетика, французька естетика, дизайн і мода, новітні етичні норми, естетичні смаки і т.д. Її головний принцип — це постійний пошук нового, кращого, досконалішого, постійний розвиток. Що тут є бридкого, загниваючого ?

Головний принцип культури мужицької — збереження традицій. Принцип консерватизму. Це культура не репродуктивна, а самозберігаюча. Її функція така, як у тої скрині сільської бабусі. Образно кажучи, покоління наших людей не раз змушені були ховати свої скромні духовні надбання на дно бабусиних скринь на збереження — «до кращих часів». Не вмирала віра, що як не внуки, то правнуки знайдуть їх у скрині і візьмуть з собою в історію далі. Бо культура — самооборона народу. Без бабусиних скринь про нас в історії залишилася б тільки згадка, як про скіфів чи половців.

Та біда в тому, що ті надбання в бабусиних скринях не розвивалися і кожного разу нащадки виймали їх звідти в такому вигляді, в якому «законсервували» їх прадіди, — заокостенілими, позбавленими духу сучасності. Закопана під столітнім подільським дубом Наливайкова шабля так і не змогла прислужитися славному Богуніві: від часу вона притупилася...

Ось чому мужицька культура ще й досі напів'язичеська, напівхристиянська, приземлено-побутова. Чільне місце в ній займає природа, церква, вербиченька, праця на землі, український борщ з

варениками, народна пісня і гопак. Як бачимо, ніщо тут транзитом навстріч сонцю не мчить.

Панська культура рідко коли оглядалася на мужицьку, як на давно пройдений етап, хіба що під впливом тимчасової моди декотрі інтелігенти полюбляли похизуватися в сорочках-вишиванках та довгим вусом.

Мужицька культура теж не гналася за панською, бо та на наших теренах була їй національно чужа, лише зрідка запозичала собі дещо, коли його вдавалося припасувати до народних традицій, до праці на землі чи готування борщу. Коли панська культура не знає меж у своєму поступі, то мужицька таких перспектив явно не має і з віками трансформується переважно в музейний раритет. І так було завжди.

Напрошується логічний висновок: ми бідні, бо недостатньо цивілізовані, тобто не маємо панської культури. Не маємо еліти, здатної добре тягти воза науково-технічного прогресу, конкурувати з передовими народами у генеруванні супертехнологій, нема кому навчити народ виробляти високоякісний товар, щоб впевнено вийти з ним на світовий ринок і мати добрий заробіток. І будемо бідні, доки не виплекаємо еліти. Якщо ж не зможемо і не схочемо цього зробити, Україна серед цивілізованих країн не втримається. І цього не має права забувати наша інтелігенція.

Історія засвідчує: підневільний народ не може бути цивілізованим. Позбавлений культуротворчої еліти, він нидіє на своєму консервативному щаблі, не маючи сил злетіти вище. Йому не до того, коли постійно гризе розум і душу гірке почуття неволі, що отруює все — економіку і культуру, побут і релігію. Воно змушує ідеалізувати своє власне, нехай і скромне, бідне, але кровне, і спонукає незмінно шукати причину лиха в національній несвободі.

За це нас огульно звинувачували в дикому націоналізмі — мізки би їм покрутило! — обзивали бандерами, бандитами. (Як фашисти в роки війни називали бандитами червоних партизан, як ті ж червоні партизани потім називали бандитами афганських і чеченських патріотів, що вмирали за свою свободу). А час би декому зрозуміти, що в борні за волю ми мали повне право бути

бандерівцями! Що націоналізм — не дика сваволя, а тяжкий хрест нещасного народу. Але нині ми незалежні!

Років десять тому в США відбувся конгрес вождів індіанських племен. Два тижні сивочолі мудреці обмірковували одну дуже знайому і нам проблему: що робити? Чи гнатися разом з блідолицими братами за химерами цивілізації й науково-технічним прогресом і розчинитися як самобутній народ в чужій культурі, чи повернути назад до традицій предків, залишитися назавжди бідними, відсталими, але самобутніми? Після тяжких роздумів вирішили: нехай собі блідолиці нудяться в різних школах, університетах, офісах за комп'ютерами, а ми будемо жити серед природи, як наші предки жили, будемо розвивати свою культуру, не спокушаючись цивілізацією білих.

Рішення, на перший погляд, цілком справедливе, об'єктивне, глибоко патріотичне, але скільки в ньому трагічної безвиході... Чи не на такому роздоріжжі опинилися нині і ми, українці?

Коли за тему нашого національного відродження беруться не українці, котрі не знають і не хочуть знати нашого національного духу, то з-під їх пера виходить мертва покруч: мовляв, проблема відродження — спекулятивна, нема що відроджувати, нікому це не потрібно. Ворог гірше не скаже! Відроджувати нам є що! Не гаючи часу, маємо відродити приватне і рангове (державне) землеволодіння, запроваджене ще Хмельницьким, індивідуальний спосіб господарювання, за який нас хвалив навіть Енгельс, а заодно й наближену до європейської психологію людей. Відродити заможний середній стан суспільства, як опору держави. Відродити українську церкву, народні традиції, очистити від суржику материнську мову. Відродити нашу ратну славу, гідно возвеличити імена героїв — Наливайка, Виговського, Мазепи, Грушевського, Петлюри, Бандери, січових стрільців, усіх героїв визвольних змагань. Зібрати по всьому світу імена і творчу спадщину наших учених, культурних діячів. Роботи тут, панове, і роботи!

І все ж національне відродження — не повернення до старого, а насамперед творення нового на ґрунті надбань і традицій. Не повторення, а відтворення! Повторення — повернення у

вчорашній день, що, як відомо, практично неможливе. І мудрі народи цього не роблять. Японія не повертається до свого самурайства, Туреччина — до яничарства, хоч колись то була їхня національна гордість і слава. Бо тоді вони не були б розвинутими країнами.

Здається, всі люди на світі бачать, що нема для нас іншого шляху до прогресу, як через західну цивілізацію, а ми й досі ніяк не зробимо вибору. Вперлися, як ті осли, лобом в дуба — і ні з місця.

Ось вам доказ. Дві «братські» імперії — польська і російська — шматували Україну однаково. Однак проти шляхти українство безнастанно повставало — від Наливайка до Бандери, а от проти російських господ, крім двох-трьох випадків, майже не протестувало, хоча саме російські кати звели зі світа більше українців, аніж польські, турецькі, татарські, разом узяті.

Гадаєте, Хмельницький отак зненацька піддався Московії? Але ж перших послів до царя з пропозицією «вічної дружби» послав ще Сагайдачний, посилали й інші гетьмани. Не Мазепа зрадив народ під Полтавою, а ми, українці, зрадили Мазепу (ось як цей факт треба трактувати!), коли в слушний час не допомогли гетьману відбитися від загребущого «старшого брата».

Царат довів українство до стану худоби, але й Центральна Рада, і Скоропадський, тільки всівшись у високі крісла, тут же стали озиратися довкола, як би то притулитися до мачухи-Росії. Більшовики голодомором і репресіями знищили третину нашого народу, однак і це не додало нам розуму. І сьогодні основна маса українських люмпенів вважає, що вільна Україна можлива тільки в єдності з люмпенами російськими, а без такої єдності про неї не може бути й мови. Що за прокляття висить над нами з тією мазохістською любов'ю до тих, хто нас б'є?

На мою думку, ключ до розгадки — не в слов'янській крові і православній вірі — тепер це не актуально. Він — у нашій однаково низькій загальній культурі. Західної цивілізації ми не сприймаємо, слово-звернення «пан» ненависне навіть на Волині. А ось російське простацтво і мужицтво нам незрівнянно ближче до душі! Там нас розуміють. Там — наш рівень, там ми рівні, ми «свої», нехай хоч у багні та корості. І знову українська темнота тягнеться серцем на схід,

до Росії, тієї безнадійно відсталой в усіх відношення, але не «гордої», зрозумілої їхнім темним головам країни.

Досить одного цього прикладу, аби зробити висновок: ні державної мудрості, ні здорового глузду така темнота не має.

Але ж ми мусимо колись зробити вибір, куди йти — в сибірську тайгу чи в Європу? Ми мусимо нарешті усвідомити, що це настільки історично важливо, як і наша державна незалежність. І зробити вибір зобов'язаний кожний свідомий українець.

Поясню чому. Протягом останнього тисячоліття європейський захід розвивався вільно, розважливо, шляхом поглиблення громадянських прав і свобод. Захід умів заробляти гроші, знав, як багатіти матеріально і духовно. А багатів він, звичайно, за рахунок своїх окраїн, що були для нього джерелом дешевої сировини, ще дешевшої робочої сили і неомеженим простором для збуту товарів. Процес цей століттями розвивався в один бік: чим більше, багатів і купався в своїх ліберальних свободах захід, тим більше, в оберненій пропорційності, закріпачувалися, убожили і деградували духовно окраїни.

Така наша з вами правдива історія. Саме до тих zdegradovanih окраїн європейської цивілізації належить нині нещасна Україна. Вона і сама, бідолашна, не усвідомлює всієї глибини свого трагізму, не визначила свого місця в світовому табелі про ранги. Стоїть, сердешна, за панськими воротами, наївно сподіваючись — може, покличуть? А пани і далі зверхньо посміхаються: ну-ну, колгоспна дівко, чим ти нас здивуєш?

Відколи в нас завелися «старші брати», вони ще нехотя, по-панськи зверхньо-поблажливо, як заведено серед імперіалістів, дозволяли нам «консервувати» оту нашу мужицьку культуру, так звану самодіяльну народну творчість (вспівувати в хорі колгоспних пісень, витинати гопака, за язичеськими звичаями справляти весілля — екзотика!) Але до цивілізації допускати не квапилися. Мовляв, не доросли — то вибачайте. Аристократії духу, еліти, надійної середньої верстви громадянства, здатної гарантувати розумне і безпечне сприйняття вершинних досягнень людського прогресу не маєте, а для народонатовпу, для відсталого плебсу ці вершини непотрібні, ба навіть небезпечні. Бог за що вигнав Адама і Єву з

раю? За те, що, не дозрівши інтелектуально і духовно, захотіли передчасно забагато знати, що могло тільки зашкодити Божому Промислу. Не можна ж було давати Адамові в руки хоча б того ж вогню, бо спалив би і рай, і себе з Свою. Так само не можна давати в руки народонатовпу з ментальністю пастуха-гречкосія атомну бомбу, бо до добра це не приведе. Досить з нас і одного Чорнобиля... Напозір ніби й логічно, але... Чим довше ми вперто плекатимемо в собі ментальність пастуха-гречкосія, зятято накидати самим собі оту псевдodemократичну, голотську, самобутню, всезагальну рівність, доти світ до нас так і буде ставитись. Наша доля йому байдужа.

Справді, чим здивуємо? І коли? Якщо говорити про традиційне національне, культурне відродження, то це проблема не така й складна і цілком може бути розв'язана за декілька десятків років. Коли ж ставити собі за мету відродження вихід України на сучасний рівень світової цивілізації, то на її досягнення навряд чи й сто років вистачить.

Захід розуміє це краще від нас. Коли один з гітлерівських бонз брутально заявляв, що на місці застрелить українця, який наважиться сісти за один з ним стіл, то це була не стільки зла вихватка звироднілого фашиста, скільки елементарна реакція пана на знахабнілого з його точки зору раба. І коли сьогодні західні вельможні президенти чи прем'єри поблажливо усміхаються українським президентам, то не треба тішити себе тим, що вони повністю позбулися тієї зверхньої панської психології. Та й чого це вони мають позбуватися її, коли Україна і далі є для них джерелом дешевої сировини, ще дешевшої робочої сили і простором для збуту непотрібних їм товарів і відходів.

Тільки ми самі можемо змінити їх психологію — і більше ніхто! Тільки глибоким усвідомленням кожним чесним українцем цієї рятівної місії, величезним напруженням усієї нації для досягнення максимального прогресу в економіці, науці, культурі, спорті, благородними починаннями в міжнародному політичному житті, тобто в тому, що може вивести нас на високий щабель цивілізації. Неодмінною умовою цього процесу має бути

відродження національної еліти, якої б не цуралася, а товариства якої шукала західна аристократія.

Не втрачаймо віри в успіх, бо подивувати світ ми таки маємо чим. Згадаймо Берестейську унію. Саме ми, шляхетні українці, продемонстрували збаламученій Європі, що можемо розумно поєднувати в собі два конфесійні світи — католицький Захід і православний Схід. І справа тут не стільки в релігії, скільки в принципі знаходження мудрого консенсусу, розважливого, миролюбно поміркованого співіснування двох різних, навіть ворожо налаштованих світів. Повторюю, справа в принципі.

Можливо, саме в цьому історична місія українства — вказувати ворогуючому світові розумний вихід з безвихідних ситуацій, знаходити дорогу до поміркованого порозуміння і співіснування. Не дарма ж ми ніколи не вели загарбницьких воєн, не зазіхали на чужу землю і віру. Чи це не перст Божий? То чому ж тепер принцип унії — принцип консенсусу не стане концептуальною суттю зовнішньої політики нашої незалежної держави?

Принцип цей можемо і мусимо покласти в основу багатьох найважливіших нині міжнародних проблем. Їх немало. Ядерне роззброєння, де ми вже виступили ініціаторами. Ділові контакти з НАТО. Членство в Європейському союзі. Дружні, добросусідські стосунки з Росією (хоч скільки крові і сліз вона нам пролила, хай їй грець!). Взаємозбагачення культур європейської й азійської (адже ми, за влучним висловом Пантелеймона Куліша, «лежимо головою до Європи, а ногами до Азії»). Мирне співіснування християнського і мусульманського світів. Злагода між конфесіями всередині країни. Хіба це не достойна мета?

А починати треба з того, що ця висока мета має стати пріоритетною державною політикою. Не з окремих партій, громадських рухів чи зацікавлених осіб вона мусить починатися, а з президента, уряду, парламенту, разом узятих! Саме така державна політика, очолювана імператорським двором, за сто років вивела Японію з розряду відсталих середньовічних країн на найвищий світовий рівень.

На нашу біду, таких імператорів ми не маємо. І, з усього видно, не скоро будемо мати. Наші президенти діють за принципом

сороки-ворони: тому дам, тому дам, а тому не дам ... трохи дам шахтарям, трохи вчителям, ще скибку — селу, аби зовсім не вимерло, не усвідомлюючи історичної безперспективності такої буденно-побутової політики. Завтра не стане що ділити — що тоді? Ось чому не тішимо себе ілюзіями, що нам, при наших провідниках, при нашому вмінні й бажанні об'єднуватися, самоорганізовуватися і працювати, філософськи осмислювати своїм жіночим розумом історичні перспективи розвитку людства цього вдасться досягти раніше, ніж за сто років. Біда наша і в тому, що серед народних провідників є ще немало однодумців отих вождів американських індіанців, що закликають трудящих геть викинути з голови всілякі там «буржуазні цивілізації», а розвиватися винятково шляхом нашої рідної язичеської самобутності (що, можливо, якраз і є вираженням окраїнної відсталості й деградації). Що ж, самобутність — річ похвальна, особливо, коли вона може щедро збагатити скарбницю загальнолюдських цінностей. І практично вона була б вигідна, якби, скажімо, той же примхливий захід просто втратив голову від її принад та буквально засипав її золотом. Але коли вона не вписується в контекст сучасного постіндустріального прогресу, нікого, крім нас, не цікавить, нічого, або майже нічого не додає до скарбниці світової культури, викликає лише зверхню посмішку цивілізованого заходу — то вона більше пари шароварів нічого й не варта.

Маю надію, що через сто років, хай і цілком випадково, ця книжка потрапить до рук моїх далеких нащадків. Тому й хочу запитати їх зі свого далекого для них часу національного воскресіння:

— Хлопці! Чи все зробили ви для врятування України з вікової руїни її духовної деградації? Чи все зробили, щоб мати-Україна тішилася заслуженою шаною в колі славних народів планети? Чи є надія, що народ твердо стане на рівні ноги, розправить могутні плечі і скаже своє мудре слово в світовій спільноті? І це не примха публіциста!

Народ наш катастрофічно знищений. Розбитий, розтоптаний, генетично знеосіблений, розшарпаний на клапті, які не так просто покликати до єдності. Народ упосліджений, принижений,

нешасний, з невиразним, ненадійним майбутнім. Народ фізично і духовно недужий.

Як це розуміти? Всі ми знаємо, що таке «людський фактор». Але складається він, звісно, з двох половинок — фактора чоловічого і фактора жіночого. Так от: століття нескінченних оборонних воєн з сильнішими ворогами, століття переслідувань і фізичного винищення підірвали чоловічу первину в суспільстві, розвіяли чоловічий фактор по світу попелом поразок, розлили кров'ю розстрілів і погромів. Ні, наші чоловіки не перейшли безповоротно на «жіночий розум», це, звичайно, перебільшення, але факт залишається фактом: вони таки загрозливо наблизилися до тієї субстанції, незрівняно більше, ніж чоловіки вільних народів. Мужні, нескорені лицарі, козаки, останні могікани-герої гинули першими. Вижили ті, хто, даруйте за порівняння, ставав покірною «бабою» і синів своїх до того схиляв. Така загальновідома народна думка.

І незалежність поки що не додала нашим чоловікам відваги та гідності. Подивіться на нарадах сільського, районного, обласного рівнів, як ганебно тримають себе різні керівники низової ланки, що їх «втягли» на трибуну пояснити причини їхньої незадовільної роботи. Сивочолі мужі ніяковіють, червоніють, наче малі діти, намагаються сховати голову під пахву, втрачають мову, або белькочуть щось невпопад на сміх залу з одним-єдиним бажанням: от перетерплю якимось тих п'ять хвилин ганьби, аби не було гірше... Ні честі в людей, ні гідності, тільки й того, що товсті зади в штанях. Чи можуть такі «обабнені» батьки виховати з своїх синів мужніх лицарів, незламних оборонців вітчизни і жінки?

Зрозуміло, що й жінки, позбавлені належного чоловічого захисту, надто багато в чому покинуті самі на себе, розтратили свій людський фактор. Нині українка придавлена домашньою господаркою і державною роботою, важкою, некваліфікованою працею в колгоспі, на заводі; вона стоїть сиротою на чужих роздоріжжях, згорблена під торбами, набитими скоб'яними товарами; вона вивалена в бруді чужих і наших базарів, нашого маразматичного побуту й ідіотської «самогонної культури». Під брудним, тяжким пресом нашого життя і кобила загубила б свої

конячі якості. Хто дасть сили такій жінці бути берегинею народних святинь, вихователькою шляхетних, високих духом дітей?

Отже, трагедію знищення народу треба розуміти насамперед як вкрай понижений рівень його можливостей у відродженні мужніх, мудрих і шляхетних патріотичних поколінь для побудови цивілізованої держави.

Чи можливе таке відродження нашого генетичного здоров'я? Можливе! З Божою опікою — років через сто...

Щоб легковірні оптимісти не сприйняли це за невдалий жарт, наведу «живий» приклад. Моїй рідній сестрі, сільській господині, забракло курей. Взяла й докупила інкубаторних. Наївно гадала, що ото залучить їх до гурту власних і з часом вони при звичаються,

приживуться. Не пошкодуйте часу, дочитайте до кінця, що з того вийшло.

Щоранку свої кури через віконце в хлівці звично покидали бантини, по драбинці спускалися на подвір'я і займалися своїми курячими справами. Інкубаторні і не думали наслідувати їх приклад, тихо тулилися до купки в кутку сідала і терпляче чекали, коли їм подадуть їсти-пити. Коли їх підштовхували до віконця і драбини, вони з жахом кидалися назад в куток. Так тривало кілька днів.

Що робити? Сестра спробувала сама навчити їх виходити на подвір'я. Брала кожну курку, пропихала крізь віконце, відтак вчила сходити драбиною донизу: ось правою лапкою ставай тут, лівою отут, тепер стрибай на нижній щабель, і знову правою лапкою тут, лівою отут... Та що з того, інкубаторні «совки» не вміють порпатись! Цілий день сидять під хлівцем і чекають на готове, а ввечері не вміють по драбинці вибратися на сідало. Знову сестра їх вчила — правою ніжкою, лівою лапкою. Руками переставляла. І знову дарма, бо і в наступні дні ті нещасні істоти не могли самі вийти з хлівця, не вміли шукати собі корм, ні зайти увечері на сідало. Чому? А тому, що у них вже не в одному поколінні не було матері-квочки, що мала навчити їх того змалку, тільки тісна клітка і готовий корм. Генетично вони отупіли, розгубили свою курячу мудрість, ініціативу, здатність самостійно орієнтуватися в обстановці. Кури стали, говорячи

сучасною мовою, дебільними, стали зомбі, запрограмованими на покірне існування в «соціалістичному» інкубаторі. Квочки з такої дебільної курки вже не буде, бо вона нічого не може навчити курчат. І ще питання, чи з її яєць навіть при добрій домашній квочці виплодяться розумні курчата; мабуть, кілька поколінь потрібно, аби виправити цю генетичну травму.

До чого веду? А до того, що й наші люди при соціалізмі зазнали точнісінько такого ж удару по ментальності, як ті інкубаторні кури: бояться проявити ініціативу, самотужки давати собі раду, не здатні до рішучих дій, покірно чекають на готове. Цілі покоління не мали в «клітках» тоталітарного режиму своїх добрих «квочок», які би їх того навчили. Тепер страждають, нидіють, нещасні...

Ні, не для жарту наводжу цей приклад. Соціалістична інкубаторна запрограмованість багатьох наших людей помітна на кожному кроці, найбільше в східних областях. Донині дуже багато з них не знають рідної мови, не мають ніякої віри, бояться відірватися від «рідного» колгоспу і такого ж «рідного» заводу, від сталінських куфайок і кирзаків, що вже, здається, навічно приросли до їхньої шкіри, від державного забезпечення всього елементарного. Де взяти для них національно просвітлених «квочок», аби вони знову стали нормальними українцями? Не збираюся переконувати когось, що ті «квочки» неодмінно повинні бути з західних областей України, бо і тут ситуація нині не набагато краща. Але ж скрізь мали би бути розумні люди, інтелігенція, якої не розтоптала до кінця інкубаторна совковість!

Недуг тим страшний, що й нині продовжує вражати передовсім нашу національну свідомість. Не боюсь повторитись, коли скажу: то було б дуже добре, якби серед сорока мільйонів українців ми мали хоча б половину свідомих своєї національної приналежності українців. А друга половина хто? Це так звані хохли.

У чому різниця між українцем і хохлом? Не претендую на вичерпне висвітлення теми, спробую лише окреслити її в загальних рисах.

Українець — це передовсім свідомий патріот, прагне жити у власній незалежній державі, яку знає і поважає світ. Це інтелігент, глибоко шанує і розвиває національні традиції, культуру, мову, в

такому ж дусі виховує дітей. Його пече сором за нашу відсталість, простацтво, йому болить, що Україна так повільно вступає в прогресивний світ.

Українець ще не втратив бажання зробити для свого народу добре діло, залишити після себе добру пам'ять. Будує школи, церкви, стадіони, організовує хори, благодійні заклади і фонди, або, принаймні, як я, пише невеселі критичні статті, щоб спонукати хохлуватих співвітчизників задуматися над своїм місцем на світі. Це людина чесна, не зарозуміла, як більшість дурнів, але й не опускається до базарного бруду і побутового сміття, до самогонки і злодійства.

Хохол — це передусім нещасна, затуркана, позбавлена почуття національної гідності людина, гідна жалю і співчуття. Не хочу в характеристиці його вдаватися до знущальних епітетів, але мушу сказати про те, що є. Хохол — такий же патріот України, як віл — «патріот» коров'ячої череди, йому байдуже чи в незалежній державі він живе, чи в колонії. Йому все байдуже, крім власного ярма і жолоба. Його не пече сором за нашу відсталість, нічим не манить цивілізація. Йому байдуже, якою мовою розмовляти, лише б «добрий человек понімав». Не шанує ні традицій, ні культури, для нього найкращі свята — «перве мая» і «октябрські», які не мають і ніколи не будуть мати ніякого відношення до національних свят. Хохол — людина низької культури. І політичної, і господарської, і моральної. В житті найбільше цінує три речі: куфайку, кирзаци і самогон.

Хохли загалом добрячі, смирні люди, але смертельно небезпечні для України тим, що ними можна крутити, як вітер билиною в полі. Пообіцяйте їм завтра (скажімо, з Москви) радянського рівня зарплату та шмат гнилої ковбаси надодачу — і вони одностайно (одним стадом) продадуть в новий союз незалежну неньку з усіма її конституціями і міжнародним визнанням.

З ордами Батия можна було відкрито битися, а з хохлами як бути? У Хмельницькій області (й не тільки тут) досі є село Ленінське. Молоду пару запитують, яка була справжня назва села раніше. Відповідають розгублено: «Здається, Леніно...» Порадьте, люди

добрі, що робити з такими «знавцями» рідної історії? Чекає, доки вимруть?

Але ж, хлопці-малороси! Чи ви не українці? Чи ви не козацького роду? Чи вас чужа мати породила і над колискою яничарських пісень співала? Кому ви душу продали? І за що? Справді ж бо, задумайтесь, за що? За які такі блага, за яку славу? Культуру? І за яку плату? Та ж ніхто вам за вашу доброту і вірність нічого ніколи не дав! Погляньте на себе, на що ви подібні серед нинішніх європейців. Невже самі не бачите? Може, світ вас поважати більше став за це? І яке майбутнє ви бездумно, як покійники, готуєте внукам і правнукам вашим? Майбутнє без роду і племені, без людської поваги в світі.

Гадаю, ви помітили дивний парадокс: коли кореспонденти Українського телебачення беруть інтерв'ю в цікавих людей, то дуже багато росіян говорять з ними українською мовою і ще більше українців — російською. Хто з них українець, а хто хохол? Проблема в тому, що в чистому вигляді нема ні тих, ні тих. Всі ми — суржики, тільки в дещо різних співвідношеннях...

Правда, криза хвороби ніби й проминула, все ж таки маємо незалежність, деякі оптимістичні перспективи, появилися цілком реальні надії на одужання, але ще довго недужого хохла треба лікувати, аби він став на ноги. Лікувати не знахарями й ворожками, а сучасними цивілізованими методами. Вкрай потрібна «жива вода», аби з'єднати розбите тіло, загоїти рани повернути ясну свідомість і сили.

Така «жива вода» є — це ідея побудови власної держави, в якій народ сам буде ковалем власного щастя. І кожен громадянин розуміє її так: він, його діти і внуки повинні нарешті мати те, на що він сподівався, голосуючи за незалежність 1 грудня 1991 року.

Ідея державотворення, як доводять політологи, ґрунтується на чотирьох принципах. Це:

- національна ідея;
- воля народу до побудови незалежної держави, його патріотичний дух;
- мудрий провідник-державотворець, який би твердою рукою привів би народ до мети;

- надійний середній стан суспільства, на який державна ідея могла б опертися.

Тепер запитаймо себе, що ми з того всього маємо? Пригляньмося уважніше до себе, до своїх рідних, близьких, знайомих, що ми і люди з нашого оточення можемо зробити доброго для України, на що ми взагалі здатні. Враження будуть невеселі.

Національна ідея в нас ніби є. Вона, немов та світанкова зоря, з'явилася несподівано в день проголошення незалежності України. Та, як та зоря, вона далека і холодна, бо не всі погляди наші скеровані до неї, не всі наші душі пройнялися її закличним сяйвом. Фактично, маємо лише принцип ідеї, а сама вона ще не визріла, не утвердилася, не дійшла до свідомості кожного українця.

Наскільки не визріла головна ідея нації, рівно настільки й немічна наша воля до побудови власної держави — принципи ці взаємопов'язані прямо пропорціонально. Звідси і патріотизм в наших оспалих душах — як зв'язаний заєць, що може тільки шарпатись, а не стрімко бігти.

Не маємо ми і провідника-державотворця, рівного Хмельницькому. Доки великий гетьман твердою рукою тримав кермо влади, Україна утверджувалася в Європі, обростала інститутами демократичної влади. А не стало мудрого керманича, потрапила його булава до рук слабодухих, недалекоглядних послідовників, і поглинула Україну велика руїна. Можливо, милосердний Бог не допустить, щоб вона повторилася тепер. Можливо...

Не маємо ми й опорного середнього стану суспільства. В колоніальній Україні такого заможного, патріотично налаштованого стану й не могло бути. І ні за рік, ні за п'ять він нізвідки не візьметься. Ні голови колгоспів, ні директори підприємств та управлінь — нині головні розкрадачі багатств країни — його не замінять, не ті це люди. Ні розбагатілі на грабунку народу мафіозні клани, де бал правлять переважно діти «человека с ружьем», — тим більше. Це пропаша сила України.

Нас називають людьми недержавними, не здатними піднятися вище особистих інтересів. Це неправда.

Бідність і тільки бідність — матеріальна і духовна — зробили і нині роблять нас такими. Історично низький рівень життя, мізерна «радянська» і ще мізерніша нинішня заробітна плата, хронічна незабезпеченість речами елементарної необхідності, безперспективність сподівань на краще майбутнє штовхали і штовхають цілі покоління українців на той шлях, коли до державної роботи вони змушені ставитися як до другорядної.

Для тих, хто очам своїм не повірив, повторюю: як до другорядної. Такої, яку виконують формально, про людське око, «аби не вигнали...»

Ось з обласної трибуни, плутаючись в цифрах і статтях, перелякана жіночка звітує про фінансовий стан своєї організації. В неї просто на обличчі написано, що на роботі коло її інтересів дуже далеке від того, що вона каже. Її постійно гризуть клопоти, що зварити родині на вечерю, де і за що купити шматок м'яса, масла, одяг для себе і дітей, коли посадити чи викопати картоплю, запасти цибулі чи капусти на зиму ... і так без кінця..., а цифри фінансового стану вона фіксує бездумно, «аби на папері грало» на випадок перевірки. Члени президії обурені поверховістю її звіту, вважають, що вона працівник обмежений, вимагають її заміни. Але заміна, як правило, точнісінько така ж «обмежена», скільки не міняй — результат один, бо інший він просто не може бути, свари — не свари...

І президіям нині час зрозуміти, що нічого обурюватися на нашу бідність, що командні методи вже недієві і смішні, треба негайно замінювати їх методами економічного заохочення людини до праці, але в президіях теж сидить немало тих, для кого державна робота — другорядна...

Мій добрий знайомий, щирий патріот, заступник голови однієї обласної державної адміністрації з питань агропромислового комплексу, не приховує свого розчарування:

— Цілий рік б'юся над тим, аби спинити спад поголів'я громадської худоби в області, захистити його від розбазарювання. Здається, стабілізував ситуацію, намітився деякий приріст. Та мене день і ніч гризе думка, що в цей самий час десь на Багамах чи Канарах гріється до сонця мафіозний барига, що «контролює» нашу область, радо

потирає руки і сміється з мене: «Давай, давай, отец, стабілізуй!». Восени він з'явиться тут, загорне всю мою стабілізацію, сплавить її за валюту на «берег турецький», сам знову відбуде на Канари допивати каву з коньяком — до наступної осені, а мене лишить круглим ідіотом. Хто мені скаже, для чого я працюю? Чи потрібна моя праця Україні? Чи варто для такої України старатися? І що з того мають бідні люди, які доглядають ту худобу, по півроку не одержуючи зарплати? Може, вигідніше взагалі нічого не робити?

Перед такою проблемою нині опинилися мільйони українців. Тому й працюють — хто на «баригу», хто на себе. А Україна? Україна потім...

Державну роботу переважна більшість українців (крім . невеликої купки удачливих керівників, кар'єристів, наукових, художніх талантів) вважатимуть другорядною, доки кожен на своєму робочому місці в глибині душі не «заповідає» за відомі якості заробітну плату, перспективи професійного і кар'єрного зростання, можливість на старість добитися до поважного становища і хоч по виході на пенсію мати щастя, образно кажучи, відвідати Париж.

Через сто років, може, так і буде. Отоді ми всі і станемо державними.

За таких умов опорою державотворчого процесу може і мусить стати українська ІНТЕЛІГЕНЦІЯ. Наголошую ще раз і прошу проїнятися моєю думкою: роль опорного середнього стану в державотворенні на сьогоднішньому етапі може і мусить взяти на себе інтелігенція.

Тільки вона ще спроможна розробити і довести до кожної української сиротини постулати національної ідеї і відродити в оспалих душах втрачене почуття патріотизму. Тільки вона здатна вдихнути життя в кволі партії, в економічні реформи, в діло соціального захисту населення. Тільки вона може «живою водою» патріотичного слова оздоровити недужого велета, поставити його на рівні ноги. Тільки вона мусить підняти хрест нашої культури над світом. Бо більше нема кому.

Але спершу вона мусить підняти той хрест над собою. Адже інтелігенція нині така ж недужа, як і весь народ, тане на очах.

Рятуючись від злиднів, розповзається по базарах, фірмах, закордонах — будує хліви полякам, годує свині в німецьких бауерів. Її гнітить зневага влади до її ролі в суспільстві, її творчої праці. Бездіяльність інтелігенції для відродження України — це смертельна небезпека.

Однак інтелігенції ніхто не допоможе, крім неї самої. Щоб вижити, їй перш за все необхідно поквитатися з владою за зневагу: очистити владні структури від совкового рудиментарного поділу суспільства на класи, за яким творці основних людських цінностей — робітництво і селянство, а інтелігенція — це щось несерйозне, не варте уваги, дрібне, ріденький прошарок, нахлібницька прислуга, зобов'язана гегемонам за копійки писати яскраві промови, малювати портрети, забавляти їх на банкетах...

Світова практика двадцятого століття довела протилежне. В усіх передових країнах нині головний клас, гегемон, державо- і культуротворець — інтелігенція.

Так має бути і в нас! Передового досвіду з цього питання на світі є досить. Пора діяти!

Головне, що для цього ні коштів особливих не треба, ні постанов Кабінету міністрів, ні конституцій, а лише трохи волі до влади, патріотизму і бажання послужити Україні. Але щоб народ інтелігенції повірив, їй таки потрібно негайно відкрито і привселюдно остаточно відмежуватися від тих типів із свого середовища, котрі ще вчора люто топтали ідею нашої незалежності, а нині роблять вигляд, що їй до гробу вірні, особливо на тих посадах, де є можливість красти. Не буде такого відмежування — народ інтелігенції не повірить і не піде за нею. Ось чого я найбільше боюся...

Звідки черпає сили наша інтелігенція? Яка її, так би мовити, генеза? Раніше, як відомо, черпала переважно з попівських та інших заможних родин. Далі — ми знаємо звідки. Хоч це процес духовний, моральний, однак, на мою думку, тут можна провести деяку паралель.

Як у батьків з різним кольором очей народжується менше дітей яснооких, ніж карооких у співвідношенні, твердять знавці, одне до трьох, так щось подібне відбувається з духовною

спадковістю. У наших не надто обтяжених духовністю батьків все ж зрідка, значно менше, ніж одне до трьох, на жаль, народжуються ясноокі діти з іскрою Божою. Вони або круглі відмінники в школах та вузах, або здібностями, талантами обдаровані, або з характером лідера. За сприятливих обставин чи всупереч їм хтось один вибивається в люди, здобуває непересічне становище в житті економічному, політичному, науковому, культурному. Стає відомим у селі, районі, області, а то й за їх межами.

Звертаюсь до батьків таких дітей: бережіть їх, сприяйте їх розвитку, як тільки можете, бо це найбільший ваш скорб, який вам судилося дарувати Україні.

Щасливець стає кумиром роду, взірцем для батьків у виховані дітей, і хтось з підлітків родини, небожів чи внуків неодмінно вибере його за приклад для наслідування. Це другий важливий фактор генези інтелігенції. Бо той, хто наслідує удачливих батька чи брата, дядька чи тітку, прагнучиме за всяку ціну дорівнятися їм, не залишатися на нижчому щаблі соціальної драбини, у всякому разі не впасти назад у невідомість та меншовартість.

Поступово ця атмосфера прагнення до світла, до вивищення себе над масою стає панівною в роді і, постійно підтримувана педагогічно, передається генетично наступним поколінням. Тоді ми кажемо: ось який розумний рід, скільки славних людей він дав Україні. Немає сумніву, що такими родами Україна знову буде багата.

У масовості цих родів — майбутнє України, оце і буде той середній стан, який поведе за собою інші стани і надійно утвердить Україну в світовій історії.

Нам потрібно раз і назавжди відкинути порочну практику, коли людину цінували не за розум, мужність і шляхетність, а передовсім за те, що вона народилася під стріхою, провела босоноге дитинство та знає, по чім фунт лиха. Подібний добір кадрів завжди був на руку хіба що нашим ворогам. Моє категоричне судження, мушу визнати, неприємно вразить більшість читачів книжки. Однак кожна розумна людина погодиться зі мною, що

Україна бідна саме тому, що має таку більшість, і буде бідною, доки та більшість не стане меншістю.

Щоб це стало реальністю, інтелігенції призначено зміцнити в народі той дух, що ліниве тіло пориває до освіти і культури. Вчителі в школах, культпрацівники в клубах, навіть священики в храмах мусять всіляко підтримувати й пропагувати потяг молоді до освіти, створювати позитивний імідж тим, хто вдало вибився в люди.

Американський мільйонер українського походження Петро Яцик згадує, як одного разу випадково потрапив до синагоги в ту хвилину, коли рабин виголошував проповідь перед випускниками шкіл. Він закликав юнаків з усіх сил добиватися якомога вищої кар'єри в житті, займати найпрестижніші посади, нагромаджувати капітали, бо чим більше влади буде в їхніх руках, тим більше користі принесуть вони своєму народові, тим краще виконають свій обов'язок перед ним. І до цього закликав рабин — людина духовна, а не світська.

Нам би таких священиків у кожній українській церкві — робить слушний висновок Петро Яцик.

Друге найважливіше покликання інтелігенції: зібравшись з силами, піднести хрест культури, національної ідеї над Україною.

У ХХІ столітті існування імперій не передбачається. Отож, якщо Україна в нинішньому столітті не стане національною державою, то в наступному столітті вона перетвориться вже в частину Росії, її південну малоросійську губернію. Тобто, Росія остаточно асимілює Україну, українці назавжди зникнуть з лиця землі, а натомість залишаться хохли-малороси. Зостанеться лише згадка в історії, що був колись чисельний, але дурний народ, що навіть сам себе зберегти не зумів.

Перший крок до порятунку — українська національна ідея. Народна віра у волю, вікова мрія про правду і справедливість мають бути чітко окреслені й сформульовані в ідеології Української незалежної держави. І було б дуже доцільно уже з прийняттям нової Конституції України прийняти основні тези нашої ідеології.

Коли Президент необдуманно заявляє в одному з виступів що «національна ідея не спрацювала», то насправді зазнала невдачі не національна ідеологія, бо це рівнозначно невдачі нашої боротьби

за незалежність взагалі, а «не спрацювала» лише партія влади на чолі з Президентом, не зумівши головної доленосної нашої ідеї вивести в люди.

Декретом її, звичайно, не визначиш, пророків в рідному краю не маємо. Зате є Академія Наук, інститути філософії, історії, політичні партії, творча інтелігенція, демократична преса. Ми ж не острів Фіджі, чорт заberi, ми ж усе маємо! Почати б з праці Грушевського «Хто такі українці і чого вони хочуть?», праць Франка, Донцова, Липи, сучасних політологів, програм прогресивних партій, економічних платформ і створити цільну програму національної державотворчої ідеології.

І тоді вже не зволікати з Указом Президента про вивчення її в доступних формах у дошкільних закладах, середніх і вищих школах, гуртках політосвіти, в трудових колективах. І не слухати баламутів, що ось у Франції, ось у США так не робиться, демократія, мовляв ... Баламутах вслід вбити в голову (або через зад), що в державі, яка утверджується, це закон.

Ми бездумно втратили, згайнували п'ять років. Ми, інтелігенція, повинні були вже з першого року незалежності взяти кожний окремий пункт доктрини національної ідеології і систематично роз'яснювати його широким верствам населення. Ми повинні були добитися того, щоб 40 мільйонів українців — чоловіків і жінок, дорослих і дітей — всі до одного відчували в своїх серцях всю історичну значущість, необхідність і невідворотність нашого відродження.

Ми повинні були добитися того, щоб усі ті 40 мільйонів відчували в своїх серцях сором за своє нужденне життя, за брак патріотизму, за провал економіки, за ганебний рівень культури, ганебну роботу і заробітну плату, за ганебне злодійство і пияцтво, щоб та гаряча ненависть до безладдя і морального бруду загартувала волю народу і згуртувала його на боротьбу за порятунок України. А що ми за п'ять років зробили?

Історичне покликання інтелігенції — пильно наглядати за діяльністю Президента, парламенту і уряду, давати їй об'єктивну оцінку.

У розвинутих країнах це наглядання виливається у відверто опозиційну функцію. За наших умов, коли держава тільки будується, самого наглядання замало. Але саме в цей період наші провідні будівничі не застраховані від прикрих, навіть фатальних помилок. Інтелігенція перша має бити на сполох! Бо кому ж, як не їй, відкинувши всякий страх, першій подати голос проти тотального розграбування України скорумпованими владними тіньовими і мафіозними структурами. В кримінальній державі інтелігенція все одно не виживе. Час нарешті спинити русифікацію України.

Не може бути й мови про двомовність! Не може бути підставою для двох державних мов в етнічній державі те, що деяка частина її населення розмовляє російською. В кожній країні державною є мова нації, яка є її творцем. Україну створили українці, державна мова в ній може бути тільки одна — українська. Це право дано від Бога. Український народ — Україна — українська мова. Все! Хто щось блее про другу мову — нехай прикусить язик. Росія теж багатонаціональна, але ніхто там не порушує питання про багатомовність. Так має бути і в нас.

До речі, чому сьогодні в Україні російськомовних газет, журналів, видавництв втичі більше, ніж українських? Ми що, серйозно налаштувалися на те, щоб діти і внуки забули рідну мову?

Час відібрати в росіян наші міста. Чи можна миритися з тим, що в тому ж Запоріжжі — самому серці колишньої козацької держави, в славному краї Сагайдачного, Хмельницького, Сірка, гайдамаків і холодноярців не почуєш нашого слова. Яка зі Львова столиця нашого «п'ємонту», коли там теж панує російська. Якщо не зрозуміти наслідків цієї загрози, то невдовзі матимемо Україну без українців...

Подумаймо: навіщо нам нині 48 партій і 52 релігійні конфесії? Чи не тому їх так багато, щоб те розлізле українство довіку не знало єдності? Щоб, дурненьке, погралося в демократію, доки зовсім не охляне від гризні і розбрату? А нам тим часом вкрай потрібна сильна національна партія, яка би мудро, оперативно, без втрат побудувала державу і привела народ до достатку, і потрібна одна українська церква, котра би тому всіма силами посприяла. А потім уже, панове, бавтеся собі в демократію.

Кожен інтелігент мав би розуміти: доки ми ще нічого не побудували, не спинили спаду економіки і зубожіння народу, таке розпорошення сил інтелігенції по партійках і конфесіях — це її смерть. Наша клаптикова демократія вигідна лише недругам.

Нині Україна має, як то не дивно звучить, три бюджети. Державний бюджет, отой наскубаний з божевільних податків, що його держава за совковим методом сороки-ворони з дитячої казочки дорозподіляє по скибці між найбільшніми. Бюджет тіньових структур, що вже перевищує державний і вільно, без будь-якого обліку, гуляє в готівковому вигляді в середовищі «нових українців», нічого не даючи в бюджет державний. І бюджет у вигляді «панчішної» іноземної валюти, що сягнув квадрильйона в перерахунку на купони і теж дорівнявся бюджетові державному та нишком-тишком, але з невідворотною методичністю витісняє з обігу національну валюту, знову ж таки нічого не даючи в державну касу. А ми все ще сподіваємося підвищення зарплати! Час оцінити нашу роботу.

Гадаю, нема потреби нагадувати, що така робота в очах сучасного німця чи японця — суцільний брак. Є, звичайно, окремі диво-майстри, ніхто не перечить, але не вони, на жаль, визначають нині якість української продукції, до якої, повторюю ще раз, назва «продукція» явно зависока.

Багаторічний газетярський досвід дозволяє мені зробити невеселий висновок, що наша продукція, так звані товари народного споживання, тримаються на єдиному принципі: більш-менш добра лише основа, закладена у виріб конструктором чи технологом, а все решта — халтура. Тобто, якість товарів цілком залежить від того, що наштампує машина чи технологічна лінія, а роль «обслуговуючого персоналу» в ній мізерна. Таке враження, що як би ще конструктор неточно розрахував параметри виробу і машини та технолог не доважив складників, то ми мали б повний виробничий маразм.

Конкретно: в автомашині, автобусі, комбайні ще «може бути» хіба рама і картер, в будинку — бетонні блоки і плити перекриття (коли я бачу якість нашої цегли, то якась бісівська сила вмить відкидає мене в тринадцяте століття), в асфальтівці — пісок і

щєбінь, в черевиках — каучукові підшви, в хлібі — борошно і вода, в телевизорах — скло й дерев'яна коробка...

Чи можна уявити собі, що у німецькому «Мерседесі» були справні лише рама і картер, у японському телевізорі «Панасонік» — тільки скло і бляха, в американських, французьких, шведських будинках — тільки бетонні плити? В італійських чобітках — тільки каучукова підшва? Правда, смішно?

Критики ніхто не любить і я небезпідставно передбачаю «гнівний голос обурених трудових колективів». То дуже добре, що вони ще можуть обурюватися! Одначе, спершу, шановні трудівники, зробіть так, аби новенькі львівські автобуси, харківські трактори, кременчуцькі вантажівки нещасні водії і механізатори ще місяць після одержання з заводу не «перетягували» на своє копито. Щоб збудовані вами квартири щасливі новосели ще півроку не доробляли, в нових будинках не протікали дахи, з нових черевиків не обсипалася фарба, зробіть так, щоб тернопільський бурякозбиральний комбайн своїм ходом міг дістатися до поля, нова асфальтівка через рік-два не розповзалася під колесами машин, в готовому хлібі не було «ковтунів» неперемішаного борошна, а випалена вами цегла не відкидала нас назад у XIII століття... Тоді я з радістю публічно вибачуся перед вами за критику!

Заробітна плата в нас сьогодні сягає ледве 8-Ю відсотків від вартості виробленого валового продукту, тоді як, повторюю, у розвинутих країнах в середньому половину цієї вартості. Трудовий нарід не має грошей і в процесі приватизації може претендувати щонайбільше на десять відсотків національного багатства. Ще 20-30 відсотків прихвизують тіньовики. А решту хто?

Отих десять відсотків викупленого народом багатства і гарантують лише десять відсотків нашої незалежності. Невже бідна країна, що тільки-но вирвалася з колоніального рабства, на більше претендувати не може?

Далі. В незалежній державі інтелігенція зобов'язана навчити людей працювати. Цивілізованість народу визначається не стільки природними багатствами, родючими ланами та квітучили лугами, скільки культурою його праці і побуту. Не треба багато говорити про нашу культуру праці. Ми її ніколи не знали. Україна

задиhaється від безробіття нового типу: величезні маси людей не здатні трудитися продуктивно, не зацікавлені в професійному зростанні, хоча й не їх у тому вина.

Комп'ютерна ж ера, образно кажучи, потребує німецької пунктуальності, а не колгоспної необов'язковості і халтури. Комп'ютер просто не запрацює, коли його вмикати ногою та «з'єднувати напряду» мідним дротом.

На моє переконання, проблема наближення культури і психології народу до вимог комп'ютерної ери — найважче завдання інтелігенції. Часом воно здається мені майже безнадійним.

Пригадуєте свої шкільні роки? Щонайменше третина кожного класу — круглі «трійчники». Одні від природи не могли вчитися, інші відверто лінувалися. Вчителі терпіли їх, бо так велів закон, але потай «випихали» зі школи.

Та ось «трійчники» ставали дорослими, йшли на виробництво — механізаторами, водіями, мулярами, столярами, іншими ремісниками. І тут виявлялося, що в новій сфері діяльності їхньої шкільної пильності та старанності і не треба було! Бо досить їм сьак-так володіти технікою, мурувати чи столярувати, як вони в трудових колективах вже на видноті, можуть диктувати свій рівень культури, політичної свідомості, професіоналізму, стають авторитетами в своєму ділі, потрібному людям.

Фактично, донині саме вони, вчорашні ліниві «трійчники», диктували нам свій культурний, професійний рівень, виставляючи всьому народові перед лицем комп'ютерної ери круглу «трійку» за цивілізованість, саме від них залежали основні рішення зборів колективів, сільських сходів. І вже перед ними запобігає, в ноги їм кланяється вчорашній відмінник, інтелігент, неаваисна їм «книжна душа», і вони на своєму «дідівському» культурному рівні ліплять йому піч, конструюють вікна і двері, шиють одяг та взуття, ремонтують «напряду мідним дротом» електроніку, нав'язуючи свій стиль роботи.

Правди ніде діти, наші міста і села, дороги й підприємства, наш хліб, одяг, меблі, якість товарів масового вжитку, врожайність полів і продуктивність ферм, тобто чи не все, що ми бачимо довкола

себе — це плоди виконавчої культури наших колишніх шкільних друзів-«трійочників».

З особистого багаторічного досвіду знаю: краще відразу записуватися на прийом до психлікарні, аніж мати справу з такими партачами, бо добре виконати ваше замовлення (поставити піч, полагодити кран, телевізор, годинник, полатати чобіт і т.д.) вони не хочуть і не можуть. Та що я! Найгірше те, що маси цих «майстрів» не відповідають нинішнім вимогам ринкових відносин, вони їх ще навіть втямити не здатні і далі нав'язують нам свій халтурницький стиль роботи. А це для молодого держави вже серйозна біда.

В жодній передовій країні стан «трійочників» не диктує суспільству свій стиль і спосіб життя.

Ні в Канаді, ні в Швеції, ні в Японії він не має впливу на перспективні рішення в розвитку економіки, культури, сфери обслуговування. Як ми знаємо, в німецьких концернах основні рішення приймають колегиї, що складаються не з бригадирів і майстрів, а з авторитетних бізнесменів і докторів наук. Ніхто там при формуванні перспективного розвитку підприємства не радиться з водіями, ковалями, завскладами, бо це не той рівень, який потрібен, а якщо й прислухаються до голосу якогось слюсаря, то перед тим його вчать стільки, що він досягає рівня інженера. І результатами роботи дивують світ.

Ми просто змушені будемо прийти до цього. Звісно, для всіх видів робіт не наберемо докторів наук та інтелігентів у третьому поколінні, але вже сьогодні треба дбати про те, аби на всіх основних робочих місцях у народному господарстві трудилися люди з вищою освітою. Без такого психологічного перелому, без такої «культурної революції» в економіці, кадровій справі не будемо мати ні високої якості продукції, ні високої якості життя. Не будемо жити, як німці чи американці, доки працюватимемо, як «трійочники», доки терпітимемо в своєму житті диктатуру лінивих.

На наше безталання, ні в народі, ні в уряді ще й усвідомлення цієї проблеми не видно...

Даруйте за категоричність: при такій культурі праці ми зі своїми товарами на світовий ринок не вийдемо ніколи.

Ще одне спостереження. За чверть віку мої журналістські стежки пролягли через територію не одного десятка підприємств і колгоспів. І завше, майже без винятку, за більш-менш пристойним фасадом я бачив безладдя і бруд. Території заводів засмічені, забур'янені, закидані матеріалами, захаращені іржавим металобрухтом, під охороною заблоснених собак. Переважна більшість директорів навіть не розуміє, що це непорядок, безкультур'я.

Тепер появились молоді підприємці, так звані «нові українці». Деякий культурний прогрес в них є. Насамперед дивує якась суто жіноча любов до особистого комфорту. У своїх офісах вони перш за все облаштовували такі собі кабінети-алькови — з м'якими кріслами-диванами (для сексу?), приглушеною акустикою, затіненими вікнами, фікусами, килимами на стінах і коньячком на столі... Але території їх підприємств точнісінько такі ж, як і в директорів старшого покоління: багнюка, бур'яни, сміття...

З цього я роблю невеселе узагальнення, що культура нашого виробництва не поліпшиться, доки керівниками підприємств не стануть діти багатих українців, які здобудуть освіту й естетичне виховання в Сорбоні, Оксфорді, Гарварді... На жаль, то буде не скоро. А за культуру праці, трудову і виконавчу дисципліну, проти пияцтва на робочих місцях, розкрадання майна, проти нехлюйства і бруду інтелігенція мусить боротися вже сьогодні. Бо більше нема кому.

Нарешті, третя найважливіша місія інтелігенції — піднести хрест нашої культури над світом, щоб інші народи нас помітили, що ми є на землі.

Нас у світі майже не знають. Нас вирвано з контексту світу. Ми як були в буферній зоні за часів Союзу, так і без нього знову сповзаємо в ту ж зону. Україні вкрай потрібно подолати світовий бар'єр комунікації з іншими культурами, встановити зв'язки, вийти з чимось показним на міжнародну арену, аби засвідчити про своє існування, інакше — безнадійне відставання.

З чим вийти? Економічної потужності недостатньо для рівноправного діалогу зі світом. Може, культура виручить? Яка? Ота консервативна, мужицька? Але ж передові народи чомусь не

хваляться своїми середньовічними звичаями. Видно, їм то не цікаво. То ж і наші козацькі звичаї їм, мабуть, теж не цікаві. Хвалитися запозиченими у сусідів модними віяннями у науці, техніці не годиться, бо, як відомо, копії завжди гірші від оригіналів. От і виходить, що крім української традиційної доброти та щирості, ми нічого не маємо. Залишається, хочемо того чи ні, бути прапорonoсцями миру, борцями за без'ядерний світ, за добросусідські відносини між народами.

Але є ще одна роль, в якій Україна може себе добре проявити. Це роль здібної, пильної, вдячної учениці, відмінниці навчання. Абсолютно впевнений, що юна красуня Україна в ролі розумної, вдячної учениці багатьом сподобається як вродлива і багата наречена в оточенні шляхетних женихів та доброзичливців.

Такий незмірно важкий хрест мусить винести на свою Голгофу наша стражденна інтелігенція.

Нелегко повірити, що це їй вдасться в повні мірі. Та надія, як кажуть, вмирає останньою.

Вдасться зробити більше — дай то Боже, вдасться менше — нікого не будемо винити, крім себе, бо вирок історії жорстокий: скільки наша інтелігенція разом з нами зможе здійснити з порушених тут питань, так і будемо жити. А не зможемо чи не схочемо взятися по-справжньому до праці, то й будемо далі скніти на окраїні Європи, як етнічний непотріб...

І хто б як не заперечував цього, не обурювався та ображався, а то все дарма, бо вирок історії, повторюю, буде жорстокий.

Сьогодні наші душі роз'їдає страх перед третьою Руїною, котра вже дихає в спину Україні.

Першу Руїну започаткували «мудрі» київські князі, що подрібнили до краю державу між синами і внуками і цим спровокували останніх на братовбивчу різню з залученням ворожих орд — аж до повного знекровлення народу. За законом засновника Османської імперії Фатіха влада в країні по смерті султана переходила тільки до одного його сина — і турки ніколи майже не знали ганьби міжусобних війн, не спроваджували ворогів на голови співвітчизників, не підривали власними руками сил своєї держави.

Це могли робити тільки ми, бо ми дуже добрі, гуманні, демократичні. Морями горя, ріками крові, століттями неволі обійшлася нам та доброта, гуманізм, демократичність.

Програму другої Руїни в гризні за булаву виписали на козацьких спинах нерозумні Богданові побратими, для яких власна пиха важила більше, ніж воля матері-України. Не за навали Батия, а за доби Юрася Хмельницького і Дорошенка центральна Україна стала пусткою...

Тепер ми є очевидцями зародження третьої Руїни, заквашеної президентами, прем'єрами і прісними, що з невисоким розумом, але надто високими амбіціями недалеко відійшли від своїх попередників. І знову ми, добренькі, гуманні, демократичні, ділимо владу всім потрошку, доки й ділити не буде що. Ми такі добрі й гуманні, що «білоруський варіант» втрати незалежності аж проситься в руки... Україну знову треба рятувати. Щирим патріотам треба бити в усі дзвони, будити оснулі серця українців, вкладати в їх свідомість ясні думки про наші людські права і обов'язки як великого європейського народу. Свідомість того, що четвертого відродження вже не буде.

Справді невеселу картину малює нам наше сьогоднішнє, одначе, як радив Грушевський, суспільство, що має віру в себе і надію на кращі часи, мусить мати й відвагу глянути на неприкрашену правду свого буття, щоб зачерпнути в ній не зневіру, а силу, завзяття рішуче взятися до праці, подолати незгоди щербатої долі.

Дуже не хотілося б, аби мої невеселі роздуми-зауваги хтось сприйняв за образу чи спробу принизити наше нещасне українство. Мені це так само прикро, як і всім. Та правди ніде діти: є ще серед нас немало сентиментальних ідеалістів-мрійників, яким приємна демагогія миліша від гіркої правди і яким не завадило б добряче «промити мізки», що я й намагаюся зробити, аби опустити їх на грішну землю і таки переконати: ніхто нам не допоможе, як самі собі не дамо ради. Нікому не потрібний бідний народ, що ні інтелігенції своєї не шанує, ні працювати не вміє. Цивілізованими, інтелігентними європейцями станемо тоді, коли навчимося по-європейськи працювати і жити.

Культура наша тільки виходить з катакомб — ослабленою, дезорієнтованою жебрачкою. Як не прикро, але ми, старше покоління, безнадійно отруєне дурманом старого режиму, навряд чи багато зможемо їй допомогти. Увінчати її калиновим вінком надії, піднести над обкуреною чорнобильським чадом руїною до висот європейської культури — історичне покликання молодих. І як вони зуміють це зробити, таку Україну і будуть мати.

Тут пора, нарешті, пояснити причину мого різкого, для декого й образливого тону.

Мій життєвий принцип: бідній людині не треба щодня з милосердя давати по рибині, аби вона не вмерла з голоду, а треба, як давня християнська притча радить, навчити її ловити рибу. Тоді вона й сама буде ситою, й інших нагодує та навчить ловити рибу.

Тобто бідній людині не треба щодня кидати з милосердя шматок хліба насущного, аби вона жила, а навчити її вирощувати хліб. Тоді й вона сама буде сита, і інших, нагодує та навчить здобувати хліб.

Бідній людині не слід потурати у вижебруванні в багатих милосердя та поблажливого «розуміння» її лінощів і хитрощів. Її треба де добрим словом, а де й примусом навертати до навчання і праці. Навчившись працювати і збагнувши глибинну красу власної людської гідності, вона щиро подякує за науку.

Такий принцип аж ніяк не може бути образливий для людей розумних, працьовитих, ділових, гідних свого призначення на землі, яким я й адресую цю книжку. Він образливий лише для лінивих простаків, жебраків чужого розуміння та милосердя, котрі ніколи не були і не будуть окрасою нашого народу. Вони мають знати своє місце...

І останнє, може, найважливіше; як будемо жити далі — Україну будувати? Яких керівників будемо вибирати і як дружно за ними йтимемо?

Чи хоч сьогодні усвідомлюємо те, що добре знали люди античного світу при оцінці достоїнств своїх покровителів? Нагадаю аналогію стародавніх китайських мудреців:

правитель — вершник,
народ — кінь (віл),

чиновництво — уздечка,
закони — віжки,
стимул до праці — батіг (пряник),
а держава — віз.

Коли у правителя мудра голова і тверда рука, він вміло надіває коневі нову справну уздечку, правильно натягує віжки, не шарпає їх сюди-туди, не нервує, стимулом користується зрідка. Відчуваючи впевненість фірмана, кінь сам, без принуки, біжить рівною дорогою, не норовиться, котить воза вперед до мети.

Наш горопашній кінь не відчуває впевненості вершника, бо той не стільки дбає про добру їзду, скільки про те, як би не звалитися з воза. Груба, плутана, рвана уздечка муляє морду до крові, того й гляди задушить. Віжки то плутаються під копитами, то ні з того ні з сього шарпають так, що хоч дибки ставай. Зате батіг гуляє по спині, переважно, коли не треба, — від такого стимулу і віл би зноровився. Зрозуміло, що віз петляє, немов той п'яний Карась, від фоси до фоси, від стовпа до стовпа.

Отак і їдемо-веземося. Були б живі гоголівські дядьки-лайдаки з «Мертвих душ», то неодмінно поцікавилися б: «А чи доїде той віз до Москви?» Бо з такими їзовими йому й пхатися більше нікуди...

Запитання для роздумів: у цій аналогії в усьому винен вершник, чи є певна частка вини і коня?

Після першого виходу книжки мені було висловлено немало претензій такого плану: «Народ наш хороший, він ні в чому не винен, в усіх бідах винні керівники... Якби ми мали добрих керівників, починаючи з президента, то й життя було б не те...» Ніхто тільки не знає, звідки ті керівники мали би взятися.

Такі твердження не лише хибні, безвідповідальні, а й надзвичайно шкідливі для нашої держави, бо бездумно (чи свідомо!) роззброюють громадянську свідомість і тих, хто говорить, і тих, хто їх слухає, і в без того кволому прагненні самим дбати про долю України, самим давати собі раду або хоча б постаратися про пошуки та вибори кращих керівників.

Я й гадки не маю винити в цьому бідний народ, що віками не мав волі, не розвивався державотворчо, не міг зберегти своєї

керівної еліти. Лише констатую факт, що в нинішньому своєму жалюгідному моральному, духовному стані він об'єктивно неспроможний виплодити і виховати потрібних керівників. На жаль.

Жоден народ на світі одночасно не будував державу і не вступав у ринок в такому жажливо низькому моральному стані. З того політичного, економічного, морального смітника, який маємо, лідери типу Бісмарка, Черчіля, де Голля, Ерхарда, Аденауера, Тетчер не зродяться. І Бог їх нам з неба на парашутах не скине. Самі і тільки самі маємо їх виховати. А в ліберальному світі для їх прояви потрібен тривалий еволюційний процес — десятиліття, навіть століття.

Тим часом маємо точнісінько таких керівників, яких заслуговуємо.

Сіяти ж нині сентенції, що в усьому винні самі керівники, — небезпечно і провокаційно. І ось чому. Нашому ледачкуватому Іванові тільки того й треба. Він тут же відкидає свою власну вину за загальні негаразди (у всьому лихові завжди винен хтось, а не він!) і заспокоєний, упокорений в найкращих своїх громадянських почуваннях, преспокійно йде собі до шинку, до дівчини, до кума на іменини, попхається на ринок, до колгоспної контори влаштовувати приватні дрібні справи, а про громадські обов'язки мають дбати «ті, що нагорі сидять».

Це наш легкодухий Іван і без намовлянь добре вміє робити, що й бачимо на кожному кроці. А коли йому ще до вуха нашіптувати, що все за нього повинні робити керівники, то він, сердега, і палець об палець не вдарить для загального добра.

Йдеться про те, що кінь теж голову має, чи мусив би мати. Як веде себе в лиху годину, в нічну непроглядь старий, досвідчений гнідко? Коли відчуває, що на фірмана надія мала, впевненими рухами голови правильно натягає віжки, копитом начуває тверду дорогу і безпомилково котить воза додому. Це вже не китайська мудрість, а наша, з діда-прадіда власна. Самим Провидінням дана нам, мабуть, неспроста.

Проблему треба розуміти так: не купка національно обмежених, духовно бідних керівників (бо кращих ніде взяти), а кожен свідомий українець — від шкільної лави до гробової дошки —

покликаний дбати про долю держави, незалежності, про імідж нації у світі. Любити і дбати, як добрий син про рідну неньку. І не тільки тоді, коли вона багата та славна, а тоді, коли знедолена і бідна. Тоді навіть устократ більше — якщо він справді добрий син. Коли ж хтось не хоче чи не може дбати, то — як постелить, так і виспить. Але хай має совість не нарікати на «поганих керівників».

Запитайте: навіщо тобі, чоловіче, того клопоту — тлумачити байдужим людям прописні істини, псувати їм світлий настрій гіркими думками; посидів би краще за той час з друзями у веселім гурті та розчуленим від спожитого хмелю голоском виспівував хвалебні тости нашій Україні, яка то вона славна та велика, який народ її старовинний, мудрий, роботящий! Адже люди більше люблять того, хто каже їм не про те, що є насправді, а про те, що вони хочуть чути. З сорока мільйонів українців так нині чинять тридцять дев'ять мільйонів.

Відповідаю: подібні п'яненькі дифірамби Великій Руїні — неправда і пошлість. Я розумію їх як зраду нації.

Воістину Україні, що вийшла з вікової неволі, як колись іудейське плем'я з єгипетського полону, конче потрібен свій пророк Мойсей, аби виводив розтоптаний, розігнаний, розпроданий народ сорок літ по пустелі очищення душ, доки не відшкрябається, не відмиється від скверни, злодійства, запродавства, коритництва, бездуховної байдужості до вимог часу, доки не набересться мудрості і духовної чистоти, не утвердяться, не викристалізуються його добрі нрави, звичаї, моральні засади — і аж тоді дав би йому пророк Десять заповідей-' законів чесного, порядного, шляхетного життя, щоб люд наш воістину став таким, яким він хоче стати, — боголюбним, працьовитим і законопослушним, любомудрим, веселим і співучим, добрим серцем і душею щедрим. Став і сам щасливим і для інших народів взірцем людяності та краси.

Одначе досить. Обмежуся цими дискусійними і, можливо, не до кінця переконливими заувагами. Вдумливий читач зуміє сам розвинути думки, які я в них вклав.

1996-1997 р.р.

ЗМІСТ

Від видавця	3
ВЕЛИКИЙ ДУРМАН	7
☞ Списаний маніфест	9
☞ Страшніший від Нерона	10
☞ "Ненавиджу мужиків"	13
☞ Може, винна борода?	14
☞ Який учитель, такі учні	16
☞ Хто вбив Єсеніна?	26
☞ Мали нас у торбі	31
☞ Батий був гуманніший	35
☞ Остання брехня Горбачова	38
☞ Що показав референдум	40
ХТО НАМ, УКРАЇНЦЯМ, ВИНЕН, ЩО МИ ТАКІ БІДНІ	47
☞ Кпини друзів і недругів	48
☞ За свинопасами не видно козаків	51
☞ За що нас, українців, недолюблюють	57
☞ Шкідлива демократія	73
☞ Українець українця за ніч має	80
☞ Убогість культури	85
☞ А тепер поговоримо про байдужість	91
☞ Варіант третього світу	95
ДО ВЕЛИКОЇ МЕТИ - МАНІВЦЯМИ	103
☞ Поділили груші на вербі	103
☞ Сім смертних гріхів соціалізму	106
☞ Від лайки до символу віри	124
☞ Чим беруть ліберали	131
☞ Хто кого?	135
☞ Чи може людина з голим задом збудувати соціалізм з людським обличчям?	149
КУЛЬТУРИ НАШОЇ ХРЕСТ	167
☞ Калина без цвіту	167
☞ Після погрому	172
☞ Освітянщина	177

☞ Не милом єдиним	179
☞ Як будемо жити далі?	183
☞ Три України. Котра з них наша?	191
☞ Національна ідея. Вона є чи її нема?	194
☞ Потрібна партія українців	200
☞ Комунізм + капіталізм + українець = ?	208
☞ Усе на світі можна змінити. Крім українця	215
☞ Яка культура, таке життя. І навпаки	234
☞ Культури нашої хрест	238